

Karl Marks

Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi ^[94]

Karl Marx'ın *Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie* [1843] adlı yapıtının Fransızcasından (*Critique du droit politique hegelien*, Editions Sociales, Paris 1980 / *Critique d'etat hegelien*, Union Generale d'Editions, Paris 1976) *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi* adı ile Sol Yayınları tarafından Eylül 1997 tarihinde yayınlanmıştır.

Eriş Yayınları tarafından düzenlenmiştir. erisyay@kurtuluscephesi.org

Özgün biçimiyle Acrobat Reader formatında:

Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi (456 KB)

ÇEVİRENİN NOTU:

"1843 ELYAZMALARI"

Marx'ın mart 1843'te başlayıp ağustosa kadar üzerinde çalıştığı ve kapak sayfası ile ilk dört yaprağı kaybolan bu elyazması, her biri katlanmış dört yaprak içeren XL katlanmış yaprak ya da deftercikten oluşuyor. Elyazmalarının birçok yerinde, daha sonra doldurmak üzere boş sayfalar bırakan Marx, bu defterciklerin 131 yaprağını doldurmuş. Yapıt Hegel'in *Hukuk felsefesinin ilkeleri* adlı kitabının § 161'inin eleştirisiyle başlıyor. Eksik olan ilk dört yaprak, her halde Hegel'in yapıtında devletin ve devlet kurumlarının incelenmesinin başlangıcını oluşturan § 257-260'ların eleştirisini içeriyordu.

Hegel'in *Hukuk felsefesinin ilkeleri* ("Hukuk felsefesinin prensipleri" adıyla) türkçeye de çevrildi (çeviren: Cenap Karakaya) ve kasım 1991'de yaymlandı (Sosyal yayınlar, İstanbul). Kitabın içerdiği 360 paragraf, yapıtta şöyle bir bölünüm [sayfa 7] gösteriyor: Giriş (§ 1-33). Birinci kısım: Soyut hukuk (§ 34-104). İkinci kısım: Öznel ahlaklılık (§ 105-141). Üçüncü kısım: Nesnel ahlaklılık (§ 142-360).

Bu üçüncü kısım, üç bölüm içeriyor: 1. Bölüm: Aile (§ 158-181); 2. Bölüm: Sivil toplum

(§ 182-256); 3. Bölüm: Devlet (§ 257-360).

Marx işte bu 3. bölümü (§ 257-360) eleştirmeye girişmişti. Bu bölüm de üç kesime ayrılıyordu: A. İç siyasal hukuk ya da siyasal anayapı (§ 260-329: 1. *Kendi-için* iç siyasal anayapı, § 272-320; 2. Dış hükümlerlik, § 321-329). B. Dış siyasal hukuk ya da uluslararası hukuk (§ 330-340). C. Evrensel tarih (§ 341-360).

Marx'ın elyazması 261-313 numaralı paragrafları içeriyor; öyleyse yalnızca devletin iç siyasal anayapısı üzerindeki hegelci teorinin eleştirisiyle sınırlı.

Bu nedenle olacak, Marx'ın yapıtını çevirmek için yararlandığım iki fransızca çevirisinden biri (Albert Baraquin çevirisi, Editions Sociales, Paris, 1980) *Hegelci siyasal hukukun eleştirisi*, öteki (hegelci marksolog Kostas Papaioannou çevirisi, Union Generale d'Editions [10/18], Paris, 1976) *Hegelci devletin eleştirisi, 1843 Elyazmaları* başlığını taşıyordu. Ben Marx'ın "tasarı"sını göz önünde bulundurarak, *Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisi* başlığını yeğledim. Marx'ın "tasarısı" derken, Marx'ın bu çevirinin "Ekler" bölümünde yayımlanan *Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisine katkı. Giriş* (1844) başlıklı makalesini düşünüyorum. Gerçeklikte tamamlanmamış bir yapıt (ve vazgeçilmiş bir tasarı) oluşturan "1843 Elyazmaları", Marx'ın henüz marksist olmadan önce "felsefel" bir komünizme ilk adımını attığı bu ünlü makaleyi, yazılmamış ve büyük bir olasılıkla da bu makalede atılan adımdan sonra yazılmasından vazgeçilen bir yapıtın "Giriş"i durumuna getiriyor.

Marksizmin "tarih-öncesi" ürünlerinden biri olan ve ilk kez D. Riazanov'un gün ışığına çıkarmasından sonra, henüz sınıflar savaşımının ve proleter devrimin siyasal ve toplumsal dönüşümdeki işlevini kavramaktan uzak olması nedeniyle, [sayfa 8] bazen Marx'ın olgunluk dönemi düşüncesine karşı kullanılmak istenen bu 1843 elyazmaları, gene de devlet ile sivil toplum arasındaki ilişkilerin bilimsel bir açıklaması ve hegelci diyalektiğin materyalist bir devriklemesi üzerine ilk girişimleri içeriyor. Bu bakımdan bu yapıt, marksizm ve marksizmin doğusuyla ilgilenen herkes için son derece önemli bir belge oluşturuyor.

Kendisini aşan ve deyim yerindeyse geçerlikten kaldıran "Giriş"iyle birlikte bu iki belgenin önemi üzerine, Auguste Cornu'nün "Ekler" bölümündeki iki irdelemesi, okura yeterli bir fikir verecektir. Auguste Cornu'nün bu iki irdelemesinde, "Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisi" ile "Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisine katkı. Giriş" başlıklı yazılarında bu yapıtlara ilişkin ve çoğunlukla dipnot biçiminde verdiği çeviriler ile Albert Baraquin ya da Kostas Papaioannou'nun aynı parçalara ilişkin çevirileri arasında varolan kimi başlıkları, daha önce *1844 Elyazmaları* ve *Kutsal Aile* çevirilerinde de yaptığım gibi, bu çetin metinlerin okunup anlaşılması bakımından "yeni bir şey öğrenmek isteyen, öyleyse kendi başına düşünme çabası gösteren" okurun işini güçleştirmekten çok kolaylaştıracağını düşünerek,

türkçe çeviride elden geldiğince korumaya özen gösterdim.

Hegel'in her paragrafının çevirisinde, "sorunun köküne gitmek" isteyen okurlar için, gene kimi çeviri başlıklarına rağmen, dostum Cenap Karakaya'nın usta işi çevirisine gönderme yaptım.

Son olarak Hegel'den yapılan alıntılarda, altını Hegel'in çizdiği ve Marx'ın da bu biçimde yinelediği sözcüklerin italik harflerle, altını Marx'ın kendi hesabına çizdiği sözcüklerin de siyah-italik harflerle dizildiğini ve çeviride bu ayrımı korumaya elden geldiğince özen gösterildiğini belirtmek istiyorum. [sayfa 9]

Ankara, 12 Mayıs 1997 KENAN SOMER

HEGEL'İN HUKUK FELSEFESİNİN ELEŞTİRİSİ (§261-313)

§. 261. "Özel hak ve özel etik gönenç alanları, aile ve burjuva-sivil toplum alanları karşısında devlet, ***bir yandan*** bir *dış* zorunluluk ve onların üstün erkini oluşturur, ailenin ve burjuva-sivil toplumun yasaları ve çıkarları bu üstün erkin doğasına bağlı ve bağımlıdırlar; ama ***öte yandan*** devlet, onların *içkin* ereğidir ve gücünü de kendi evrensel erekliliğinin ve bireylerin özel çıkarlarının birliğinden, kendini bireylerin devlet karşısında hem *ödevleri* hem de aynı ölçüde hakları olması olgusunda gösteren birlikten alır." (§ 155.) [1]

Bu paragraf bize *somut özgürlüğün*, özel çıkar sistemi (aile, burjuva-sivil toplum) ile evrensel çıkar sisteminin (devlet) özdeşliğine (öngerek olarak ortaya atılan özdeşlik, uzlaşmaz

bir özdeşlik) dayandığını öğretiyor. Öyleyse şimdi bu iki [sayfa 11] alan arasındaki ilişkiyi daha açık bir biçimde ortaya koymaya çalışalım.

Bir yandan devlet, aile ve burjuva-sivil toplum alanları karşısında bir "dış zorunluluk", "yasa" ve "çıkarlar"ın kendisine bağlı ve bağımlı olmasına yol açan bir erktir. Devletin aile ve burjuva-sivil toplum karşısında bir "dış zorunluluk" olması, daha önce bir yandan [toplumdan devlete] diyalektik "geçiş" kategorisinde, öte yandan aile ve burjuva-sivil toplumun devletle *bilinçli ilişkilerinde* ortaya konmuştu. Devlete "bağımlılık" bu "dış zorunluluk" ilişkisine tam olarak uygun düşüyor. Ama Hegel'in "bağımlılık" derken ne anladığını, bu paragrafa eklenen yorumdan alman şu cümle bize gösteriyor:

"Montesquieu ... yasaların ve özellikle özel hukuk yasalarının devletin belirli niteliğine **bağımlılığını** ve parçanın ancak bütünle ilişkisi içinde ele alınıp incelenebileceği yolundaki felsefel gerçeği ortaya koymuştur."^[2]

Öyleyse burada Hegel devlet karşısındaki *iç* bağımlılıktan ya da özel hukukun vb. devlet tarafından özsel belirleniminden söz ediyor; ama aynı zamanda bu bağımlılığı "dış zorunluluk" bakımından düşünüyor ve bu da ailenin ve burjuva-sivil toplumun devlette kendi "içkin" erek"lerini gördükleri yolundaki görüşüyle çelişiyor.

Devletin bir "dış zorunluluk" olduğunu söylemek, yalnız ve yaldız ailenin ve burjuva-sivil toplumun "yasa" ve "çıkarlarının bir çatışma durumunda devlet "yasa" ve "çıkarlar"ı karşısında boyun eğmeleri gerektiği, bu yasa ve çıkarların devlete bağımlı oldukları, varoluşlarının onunkine bağlı olduğu ya da devlet istenç ve yasalarının onların "istenç" ve [sayfa 12] "yasalar"ına bir zorunluluk olarak göründükleri anlamına gelir!

Ama Hegel burada görgül [*empirique*] çatışmalardan söz etmiyor; "özel hukuk ve özel gönenç, aile ve burjuva-sivil toplum *alanları*"nın devletle ilişkisinden söz ediyor; bu alanların kendi *özlerine* uygun olarak devletle kurdukları ilişkiden söz ediyor. Bu alanların yalnızca "çıkarları" değil ama "yasaları" ve özsel belirlenimleri de devlete bağlı ve ona "bağımlı". Devlet onların "yasaları ve çıkarları" karşısında "üstün *erk*" olarak davranıyor. Onların "çıkarları" ve "yasaları" devletle ilişkilerinde onun "bağımlısı" olarak davranıyor. Onlar devlete "bağımlılık" içinde yaşıyorlar. "Bağımlılık" ve "bağımlılık" özerk varlığı baskı altına alan ve ona ters düşen *dış* ilişkilerin ta kendileri oldukları içindir ki "aile"nin ve "burjuva-sivil toplum"un devletle ilişkisi bir dış zorunluluk ilişkisi, şey içindeki özsel varlığa saldıran bir zorunluluk ilişkisidir. Gerçek gelişmeleri içinde, yani özerk ve tam gelişmeleri içinde "burjuva-sivil toplum ve aile", özel "alanlar" olarak devletin öngerekliklerinden başka bir şey

olmadıkları içindir ki "özel hukuk yasalarının devletin belirli niteliğine bağlı olmaları", ona göre değişikliğe uğramaları olgusu da "*dış zorunluluk*" bakımından düşünülmüştür. "Bağlılık" ve "bağımlılık", *zorunlu olarak erişilen*, gözle görünür, "dışsal" bir özdeşliği dile getiren deyimlerdir ve bu özdeşliğin mantıksal dışavurumu için Hegel haklı olarak "*dış zorunluluk*" terimini kullanıyor. "Bağlılık" ve "bağımlılık" kavramlarında Hegel, uyumsuz özdeşliğin iki yönünden birini, birlik içersindeki yabancılaşma yönünü daha belirgin bir duruma getiriyor,

"ama öte yandan devlet, onların *içkin* ereğidir ve gücünü de kendi *evrensel erekliliğinin* ve bireylerin *özel çıkarlarının* birliğinden, kendini bireylerin devlet karşısında hem *ödevleri* hem de aynı ölçüde hakları olması olgusunda gösteren birlikten alır."

Hegel burada ortaya çözülmemiş bir *çatışkı* koyuyor. *Bir yanda* dış zorunluluk, *bir başka yanda* içkin erek var. Devletin [sayfa 13] *evrensel son ereği* ile *bireylerin özel çıkarı* arasındaki birliğin şuna dayandığı kabul ediliyor: bireyin devlet karşısındaki *ödevleri* ve devlet üzerindeki *hakları* özdeştir (böylece örneğin mülkiyete karşı saygılı olmak ödevi mülkiyet hakkıyla örtüşecektir).

Bu özdeşlik yorumda (§ 261) şöyle belirtiliyor:

"*Ödev* her şeyden önce, benim görüşüme göre *tözsel*, kendinde ve kendi için *tözsel*, evrensel bir şeye karşı bir davranıştır. Hak ise tersine, bu *tözsel* gerçekliğin varoluşundan başka bir şey değildir. Böyle olduğu için hak, *özellik* uğraşım simgeler ve benim özel özgürlüğümü temellendirir. Böylece soyut aşamalarında *ödev* ve hak, çeşitli görünümler ve çeşitli kişiler arasında bölünmüş olarak ortaya çıkar. Ahlaksal *töz* olarak, *tözsel* ve *özelin* birbiriyle karışması olarak devlet, benim *tözsel* gerçeklik karşısındaki yükümlülüğümün aynı zamanda benim özel özgürlüğümün varoluşu olduğunu gösterir, yani devlette hak ve *ödev*, *bir tek ve aynı ilişki içinde birleşir*.^[3]

§ 262. "Gerçek İdea ya da Tin, kendi kavramının iki kavramsal alanı olan ve *sonluluğunu* oluşturan aile ve burjuva-sivil toplum olarak *ikiye bölündükten* sonra bunların düşüncelliğinin üstüne yükselir ve *kendi-için sonsuz* gerçek Tin olmaya yönelir. Gerçek İdea bu amaçla, kendi sonlu gerçekliğinin gerecini oluşturan bireyleri, *yığınlar* halinde bu kavramsal alanlara *dağıtır* ve bunu o şekilde yapar ki bireylerden her birine ayrılan yer,

ona koşulların, kendi özgür istencinin ve yaşamdaki kişisel seçiminin sonucu gibi görünür." [4]

Bu sözleri düzyazıya çevirelim:

Devletin aile ve burjuva-sivil toplumla dolaylılaşma biçimini, "koşullar, özgür istenç ve yaşamdaki kişisel seçim" oluşturuyor. Devlet gerecinin aile ile burjuva-sivil toplum arasında dağıtılmasıyla hikmeti hükümetin hiçbir ilgisi yok. Devlet onlara bilinçsiz ve keyfi bir biçimde bağlı. Aile ve burjuva-sivil toplum, devlet ışığının parladığı iç karartıcı doğal bir fon olarak görünüyorlar. Devlet gereci adından anlaşılması [sayfa 14] gereken şey, devlet işleri ile devletin parçalarını oluşturdukları ve devlete katıldıkları ölçüde aile ve burjuva-sivil toplumdur.

Bu açındırma ikili bir açıdan açıklanmaya değer.

1. Aile ve burjuva-sivil toplum devletin *kavramsal alanları* olarak ve gerçekte devletin *sonluluk* alanları olarak, *onun sonluluğu* olarak kavranıyor. Onlara *bölünen*, onları *öngerektiren* devlettir ve devlet bu işi "bunların düşüncelliğinin üstüne yükselmek ve kendi için sonsuz gerçek Tin olmaya yönelmek" için yapıyor. "İkiye bölündükten sonra yöneliyor." "Bu amaçla devlet, kendi gerçekliğini bu alanlara *dağıtıyor* ve bunu o şekilde yapıyor ki bu dağıtma herkese kendi kişisel seçiminin sonucu gibi görünüyor." "Gerçek İdea" (sonsuz olarak, gerçek olarak Tin) adı verilen şey, sanki o belli bir ilkeye göre ve belli bir amaçla hareket ediyormuş gibi gösteriliyor. Bu "gerçek İdea" sonlu alanlara bölünüyor ve bu işi "kendine dönmek için, kendi-için olmak için" yapıyor ve bütün bunları da tastamam varolan şeyin gerçek olduğunu kabul eder bir biçimde yapıyor.

Burada mantıksal ve tümtanrıci [panteist] gizemcilik [mistisizm] çok açık bir biçimde kendini gösteriyor.

Gerçek ilişki şudur ki "devlet gerecinin dağıtılması" her bireye "koşulların, kendi özgür istencinin ve yaşamdaki kişisel seçiminin sonucu gibi görünür." Spekülasyon bu olguyu, bu *gerçek ilişkiyi*, *görünüş* olarak, *görüngü* [fenomen] olarak açıklar. Bu koşullar, bu özgür istenç, bu yön seçimi, bu *gerçek dolayım*, gerçek İdeanın kendi kendisiyle kurduğu ve perdenin arkasına geçtiği bir dolayım *görünüştünden* başka bir şey değildir. Gerçeklik kendisi olarak değil ama tersine bir başka gerçeklik olarak açıklanır. Bir yandan günlük deneyim dünyası, kendi öz tininin yasası olmayan bir yasaya boyun eğdiğini görür. Öte yandan gerçek İdea, kendinden doğan bir gerçeklikte değil ama günlük deneyim dünyasının ta kendisinde ete kemiğe bürünür.

İdea öznelleştirilir ve aile ile burjuva-sivil toplumun devletle *olan gerçek* ilişkisi onun iç

imgesel ilişkisi olarak kavranır. [sayfa 15] Aile ve burjuva-sivil toplum devletin öngereklilikleridirler; gerçekte etkin olan düzeyler onlardır; ancak spekülasyonda her şey tersine döner. Ama eğer İdea öznelleştirilmişse, gerçek öznel, yani burjuva-sivil toplum, aile, koşullar, özgür istenç vb. burada *gerçek olmayan*, kendilerinden başka bir şey söylemek isteyen uğraklar, yani İdeanın nesnel uğrakları olarak kabul edilmişler demektir.

Devlet gerecinin her bireye "koşulların, kendi özgür istencinin ve yaşamdaki kişisel seçiminin sonucu gibi görünen" dağıtılması gerçek, zorunlu, kendinde ve kendi-için doğrulanmış bir olgu olarak sunulmuyor; kendinde usa uygun bir gerçeklik olarak sunulmuyor. Ya da daha doğrusu usa uygun bir gerçeklik olarak sunuluyor, ama yalnızca *görünür* bir dolayım olduğu ölçüde: koşullar, özgür istenç vb. görgül olgular oldukları gibi kabul ediliyor ama aynı zamanda ek ve gizli bir anlam, İdeanın bir belirlenimi, İdeanın bir sonucu, bir ürünü olmak anlamını da kazanıyorlar. Fark içerikte değil ama düşünme ya da *söyleme biçiminde*. İkili bir tarih, bir içrek bir de dışrak bir tarih var. İçerik, dışrak bölümde yer alıyor. İçrek bölümün ilgisi, mantıksal Kavramın tarihini her zaman devlette bulmaya yöneliyor. Ama gerçek anlamıyla gelişme yalnızca dışrak bölümde oluşuyor.

Ussal olarak Hegel'in önermeleri yalnızca şuna indirgenebiliyor:

Aile ve burjuva-sivil toplum, devletin bölümlerini oluşturur. Devlet gereci bu bölümler arasında "koşullar, özgür istenç ve yaşamdaki kişisel seçim" tarafından dağıtılır. Devletin yurttaşları ailelerin ve burjuva-sivil toplumun üyeleridirler.

"Gerçek İdea ya da Tin, kendi kavramının iki kavramsal alanı olan ve *sonluluğunu* oluşturan aile ve burjuva-sivil toplum olarak *ikiye bölünür*" — öyleyse devletin aile ve burjuva-sivil toplum olarak ikiye bölünmesi *kavramsal* yani zorunludur, devletin özüne ilişkindir; aile ve burjuva-sivil toplum devletin gerçek bölümlerini, istencin gerçek tinsel varoluşlarını, devletin varoluş biçimlerini oluşturur; devleti yapan [sayfa 16] aile ve burjuva-sivil toplumun *ta kendileridir*. Onlar *etkin* ögeyi oluşturur. Buna karşılık Hegel'de, onlar gerçek İdea tarafından *yapılır*. Onları birleştiren ve onlardan bir devlet yapan onların kendi öz yaşamlarının evrimi değildir, tersine onları İdeanın içinden çıkaran İdeanın yaşam sürecidir; gerçekte onlar bu İdeanın sonluluğunu oluştururlar; onlar kendi varoluşlarını kendi tinlerinden başka bir tine borçludurlar; kendileri tarafından koyulan özbelirlenimler değildir onlar, bir üçüncü tarafından koyulan belirlenimlerdirler; bu nedenle "sonluluk" uğrağı olarak, "gerçek İdea"nın *sonluluğu* olarak da tanımlanırlar. Varoluşlarının ereği bu varoluşun kendisi değildir; tersine, "kendi-için sonsuz gerçek Tin olmaya yönelmek için" bu öngerekliliklerden ayrılan İdeadır ve bu da şu anlama gelir: Doğal aile temeli ve yapay burjuva-sivil toplum temeli olmadan, siyasal devlet olamaz; onlar onun için bir *conditio sine qua nondurlar* [olmazsa

olmaz koşuldurlar]; ama Hegel'de koşul kendi tersine, koşullanana dönüşür, belirleyen öge belirlenen öge olarak koyulur ve üretici öge kendi ürününün ürünü olarak görünür; gerçek İdea, aile ve burjuva-sivil toplumun "sonluluk"una, ancak bu sonluluğu yürürlükten kaldırarak kendi sonsuzluğuna sahip olmak ve ona yol açmak için alçalır; gerçek İdea işte bu ereğe erişmek içindir ki "kendi sonlu gerçekliğinin gerecini (ama hangi gerçeklikten söz ediliyor? Çünkü bu "sonlu gerçeklik" ve bu "gereç", bu "alanlar"ın ta kendileridirler), yani bireyleri bu alanlara dağıtıyor. Öyleyse devletin "gereci", gerçeklikte "bireyler, yığın" anlamına geliyor. Devleti bireyler yığını yapıyor ve bu olgu burada İdeanın bir edimi olarak, onun kendi özel "gereci" yardımıyla gerçekleştirdiği bir "dağıtım" olarak gösteriliyor. Gerçek olgu şudur ki devlet, aile üyeleri ve burjuva-sivil toplum üyeleri olarak varolan yığından türüyor. Spekülasyon bu olguyu İdeanın bir eylemi olarak gösteriyor; onu yığının İdeası olarak değil ama öznel ve gerçekten olgunun kendisinden ayrı öznel bir İdeanın eylemi olarak gösteriyor, "o şekilde ki bireylerden her birine ayrılan (daha yukarda sadece tekil bireylerin aile ve burjuva-sivil toplum alanlarına [sayfa 17] ayrılmasından söz ediliyordu) yer, ona koşulların, kendi özgür istencinin vb. sonucu gibi görünür." Öyleyse görgül gerçeklik olduğu gibi kabul ediliyor; ayrıca usa uygun olduğu da söyleniyor, ancak o kendi öz aklıyla değil ama görgül olgunun kendi görgül varoluşunda kendisinden başka bir anlamı olduğu için usa uygun olduğu söyleniyor. Çıkış noktasını oluşturan olgu, olduğu gibi değil ama gizemli [mistik] sonuç olarak kavranıyor. Gerçek, İdeanın görüngüsel görünüşü durumuna geliyor, ama İdeanın bu görüngüden başka bir içeriği yok. İdeanın mantıksal erekten, "kendi-için sonsuz tin olmaktan başka bir ereği de yok. Hukuk felsefesinin ve genel olarak hegelci felsefenin tüm gizemi bu paragrafta yatıyor.

§ 263. "Devletin oluşturucu öğeleri olarak tekillik ve özellik uğraklarının *dolayimsız* ve *yansımali* gerçekliklerine sahip buldukları bu alanlarda [aile ve burjuva-sivil toplum alanlarında] Tin, onlarda *kendini gösteren* nesnel evrensellik olarak, zorunluluk içinde aklın gücü olarak (§ 184), yani daha önceki bölümde ele alınan *kurumlar* olarak zaten mevcuttur."[\[5\]](#)

§ 264. "Yığının bireyleri birer tinsel varlık oldukları için kendilerinde bir uçta *kendi-için* bilen ve isteyen *tekillik* ve bir uçta da tözsel gerçekliği bilen ve isteyen *evrensellik* olmak üzere iki uğrağı içerirler. Bu iki görünümün hakkına bireyler, ancak gerçekten hem özel kişiler hem de tözsel kişiler oldukları zaman kavuşabilirler. Aile ve burjuva-sivil toplum alanlarında birinci uğrak [tekillik, bireysellik, özel kişi] dolayimsız bir biçimde gerçekleşir; ikincisi ise

kurumlar ve korporasyonlar olmak üzere iki yoldan sağlanır: özel çıkarlarda gizilgüç olarak içerilmiş evrensel olan kurumlarda bireyler, özsel kendinin bilinçlerini bulurlar; korporasyonlarda ise kendilerine evrensel bir ereğe yönelen bir iş ve bir etkinlik sağlarlar."[6]

§ 265. "Bu kurumlar *ana yapılanmayı* [*Constitution*], yani *özellik alanında* gelişen ve gerçekleşen akli oluşturlar. Bu nedenle bunlar, yalnız devletin değil aynı zamanda bireylerin ona karşı besledikleri güven ve düşünüşün de sağlam temeli [sayfa 18] ve kamu özgürlüğünün temel direkleridirler, çünkü özel özgürlük onlarda gerçeklik ve ussallık kazanır ve özgürlük ve zorunluluğun gizilgüçsel birliği onlarda gerçekleşir."[7]

§ 266. "**Ama** Tin bu (hangi?) zorunluluk ve bu görüngüsellik alemine indirgenemez; onların *düşüncelliği* ve iç ruhlarıdır o ve bu niteliğiyle de kendi kendisi için hem nesnel hem de sahiden gerçektir. Bundan ötürü bu tözsel evrensellik *kendi öz* nesnesi ve kendi kendisi için bir erek durumuna gelir ve bu zorunluluk özgürlük *şeklini* alır."[8]

Aile ve burjuva-sivil toplumdan siyasal devlete geçiş, öyleyse şuna dayanıyor: devletin *kendinde* tini olan bu alanların tini, şimdi kendisine uygunlaşıyor ve onların iç ruhu olarak *kendi-için* gerçek durumuna geliyor. Öyleyse geçiş ailenin vb. *özel* varlığından ve devletin özel özünden değil ama tersine, *evrensel* zorunluluk ve özgürlük ilişkisinden kaynaklanıyor. Öz alanından Kavram alanına Mantık'ta [*Mantik Bilimi*] ortaya konan geçişin tastamam tıpkısıdır bu. Doğa felsefesinde de inorganik doğadan Yaşama aynı geçiş gerçekleşiyor. Hep aynı kategoriler bazan şu alan için, bazan bu alan için ruh sağlıyor. Önemli olan tek şey tikel somut belirlenimlere karşılık düşen soyut belirlenimleri bulup ortaya koymak oluyor.

§ 267. "*Düşüncellik* içinde zorunluluk demek, İdeanın kendi içinde gelişmesi demektir. *Öznel* tözsellik olarak o, **siyasal** *düşünüştür* [iyi yurttaşlık], *nesnel* tözsellik olarak devlet örgütüdür, açıkçası *siyasal* devlet ve onun *anayapısıdır*."[9]

"Düşüncellik içinde zorunluluk", "kendi içinde İdea", burada *öznedir*; "*siyasal düşünüş* ve *siyasal anayapı*" da *yüklem*. Açıkça söylemek gerekirse, *siyasal düşünüş* devletin öznel tözüdür, *siyasal anayapı* da onun *nesnel tözü* denebilir. Öyleyse ailenin ve burjuva-sivil toplumun devlete mantıksal dönüşümü salt bir *görünüştür*, çünkü ailelerin düşünüşünün,

[sayfa 19] burjuva-sivil düşünüşün, aile kurumunun ve toplumsal kurumlar olarak toplumsal kurumların siyasal düşünüş ve siyasal yapılaşmayla nasıl uygunlaştıkları ve onlarla nasıl bağıntı kurdukları ortaya konmuyor.

"Tin bu zorunluluğa ve bu *görünüş alemine* indirgenemez", o onların "düşüncellik"leridir, bu alemin ruhu olarak "kendi-için sahiden gerçektir" ve bu niteliğiyle de özel bir gerçekliğe sahiptir demek, mantıksal bir geçişi ortaya koymak demek değildir, çünkü ailenin ruhu kendi-için aşk olarak vardır,[10] oysa gerçek bir alanın katıksız düşüncelliği ancak *bilim* olarak varolabilir.

Önemli olan şudur ki Hegel her yerde İdeayı özne ve "siyasal düşünüş" gibi gerçek anlamıyla özneyi, gerçek özneyi de yüklem durumuna getiriyor. Ama gelişme her zaman yüklemden yana gerçekleşiyor.

§ 268'de siyasal *düşünüş* ya da *yurtseverlik* üzerine güzel bir özetleme var, ama Hegel'in bunları "ancak devlet içinde varolan ve usun kendilerinde *gerçekten* varolduğu kurumların ürünü" olarak düşünmesi dışında (oysa tersine, bu kurumlar siyasal düşünüşün bir *nesnelleşmesidir*), bu özetlemenin mantıksal gelişme ile hiçbir ilgisi yok. Bu paragraftaki açıklamaya bakınız.[11]

§ 269. "Özel biçimde belirlenen *içeriğini* siyasal düşünüş, devlet *örgütü*nün çeşitli görünümünden alır. İdeanın farklı görünümüleri ve bunların nesnel gerçeklikleri içinde gelişmiş biçimidir bu örgüt. Bu farklı görünüm, özgül işlevleri ve çeşitli etkinlik alanlarıyla, *böylece* devletin *çeşitli güçlerini* oluştururlar. Bu süreç sayesinde *evrensel*, kendi kendisini sürekli olarak üretir ve *zorunlu* bir biçimde üretir ve *korur*, çünkü bu güçlerin özgül niteliği *Kavramın doğası* tarafından belirlenmiştir ve çünkü evrensel kendi öz üretiminin öngerekirliğidir. Bu örgüt, *siyasal anayayı* oluşturur." [12]

Siyasal anayayı devlet örgütüdür ya da devlet örgütü siyasal anayayıdır. Bir örgütün farklılaşmış görünümünün, [sayfa 20] örgütün doğasından kaynaklanan zorunlu bir bağlantı içinde bulduklarını söylemek, katıksız bir totolojidir. Siyasal anayayı bir örgüt olarak tanımladıktan sonra, anayapının çeşitli görünümünün, çeşitli güçlerin organik belirlenimler olarak davrandıklarını ve ussal bir ilişki içinde bulduklarını söylemek de bir totolojidir. Siyasal devleti bir örgüt olarak düşünmek ve ardından güçlerin farklılığını [in]organik[1*] bir farklılık olarak değil de canlı ve ussal bir farklılık olarak düşünmek büyük bir ilerlemedir. Ama Hegel bu keşfi nasıl sunuyor?

1. "İdeanın farklı görünüşleri ve bunların nesnel gerçeklikleri içinde gelişmiş biçimdir bu örgüt." Bu devlet örgütü kendi başına gelişir ve bu farklı işlevlere nesnel bir gerçeklik kazandırır anlamına gelmiyor bu. Gerçek düşünce şu: Devletin yani siyasal anayapının farklılıklara ve bu farklılıkların gerçekliklerine yol açan gelişmesi, *organik* bir gelişmedir. Öngerekliliği, özneyi, *gerçek farklılıklar* ya da *siyasal anayapının farklı görünüşleri* oluşturuyor; yüklemi de bunların *organik* olarak belirlenimleri. Bunun yerine İdea özne yapıyor, farklılıklar ve bunların gerçeklikleri İdeanın gelişmesinin bir sonucu olarak düşünülüyor, oysa tersine, İdeanın bu gerçek farklılıkların gelişme sonucu olarak düşünülmesi gerekiyor. Örgüt, *farklılıklar ideasının*, onların kavramsal belirlenimlerinin ta kendisi. Ama burada *İdea* sanki kendi başına gelişen ve *kendi öz* farklılıklarını üreten bir özneymiş gibi konuşuluyor. Özne ve yüklem bu yer değiştirmesinden başka Hegel, burada söz konusu edilen İdeanın örgütten başka bir şey olduğu yanlış izlenimini veriyor. Soyut İdeadan hareket ediliyor ve *siyasal anayapı* İdeanın devletteki gelişmesinin sonucu olarak görünüyor. Öyleyse siyasal İdea değil ama tersine siyasal öge içindeki soyut İdea söz konusu ediliyor. Oysa ben, "bu örgüt (bu devlet örgütü, bu siyasal anayapı örgütü) gelişen ve farklılaşan İdeadır" vb. dediğim zaman, siyasal anayapı *özgül ideası* üzerine henüz hiçbir şey bilmiyorum. *Siyasal örgüt* konusunda olduğu kadar *hayvansal* [sayfa 21] örgüt [organizma] konusunda da aynı önerme, aynı doğrulukla öne sürülebilir. Peki *hayvan* organizması *siyasal* örgütten neyle ayrılıyor? Bunun yanıtı bu genel belirlenimden çıkmaz. Ama *differentia specificayı* [özgül farkı] vermeyen bir açıklama, açıklama *değildir*. Hegel'i ilgilendiren tek şey katıksız "İdea"yı, ister devlet söz konusu olsun, ister Doğa, her öge içinde "mantıksal İdea"yı bulmaktır; ve buradaki "siyasal anayapı" gibi gerçek özneler, onları adlandıran *sözcüklere* indirgenirler, öyle ki elde yalnızca gerçek bir bilgi yanılması kalır. Ama söz konusu özneler kendi özgül özleri içinde anlaşılmadıkları için anlaşılmamış belirlenimlerdir ve anlaşılmamış belirlenimler olarak da kalırlar.

"Bu farklı görünüşler, özgül işlevleri ve çeşitli etkinlik alanlarıyla, *böylece* devletin *çeşitli güçlerini* oluştururlar." O küçücük "*böylece*" sözcüğüyle, mantıksal bir bağlantı olduğu yanılması yaratılıyor. Daha da doğrusu, "Peki neden böylece?" diye sormak gerekiyor. "Devlet örgütünün farklı görünüşleri özgül işlevleri ve çeşitli etkinlik alanlarıyla devletin çeşitli güçlerini oluştururlar" demek, görgül bir olguyu saptamak demektir; ama bu güçlerin bir "örgüt"ün parçalarını oluşturduklarını söylemek de felsefel bir "yüklem"den söz etmek anlamına gelir.

Burada Hegel'e özgü, sık sık yinelenen ve gizemciliğin bir ürünü olan bir üslup özelliği

üzerine

dikkat

çekeceğiz.

Tüm paragraf şu terimlerle dile getiriliyor:

"Özel biçimde belirlenen *içeriğini* siyasal düşünüş, devlet **örgütünün çeşitli görünümlerinden** alır. İdeanın farklı görünümleri ve bunların nesnel gerçeklikleri içinde gelişmiş biçimidir **bu** örgüt. **Bu farklı görünümler**, özgül işlevleri ve çeşitli etkinlik alanlarıyla, **böylece** devletin *çeşitli güçlerini* oluştururlar. Bu süreç sayesinde evrensel, kendi kendisini sürekli üretir ve *zorunlu* bir biçimde üretir ve *korur*; çünkü bu güçlerin özgül niteliği *Kavramın doğası* tarafından belirlenmiştir ve çünkü evrensel kendi öz üretiminin öngerekirliğidir. Bu örgüt, *siyasal anayapıyı* oluşturur."

1. "Özel biçimde belirlenen *içeriğini* siyasal düşünüş, devlet örgütünün **çeşitli görünümlerinden** alır. Bu farklı görünümler, özgül işlevleri ve çeşitli etkinlik alanlarıyla ... devletin *çeşitli güçlerini* oluştururlar.

2. "Özsel biçimde belirlenen *içeriğini* siyasal düşünüş, devlet **örgütünün** çeşitli görünümlerinden alır. İdeanın farklı görünümleri ve bunların nesnel [sayfa 22] gerçeklikleri içinde gelişmiş biçimidir **bu** örgüt... Bu süreç sayesinde evrensel, kendi kendisini sürekli üretir ve *zorunlu* bir biçimde üretir ve *korur*, çünkü bu güçlerin özgül niteliği *Kavramın doğası* tarafından belirlenmiştir ve çünkü evrensel kendi öz üretiminin öngerekirliğidir. **Bu örgüt**, *siyasal anayapıyı*

oluşturur."

Hegel'in öteki belirlenimleri iki özneye, "örgütün çeşitli görünümüleri"ne ve "örgüt'e bağladığı görülüyor. Üçüncü *cümlede* "farklı görünüm", "çeşitli güçler" olarak tanımlanıyor. "Böylece" sözcüğünün araya girmesiyle, bu "çeşitli güçler"in İdeanın gelişmesi olarak örgüt üzerindeki ara önermeden türediği yanılması yaratılıyor.

Bu "çeşitli güçler" konusunda daha birçok şey söyleniyor. Evrenselin kendini sürekli olarak "ürettiği" ve böylece koruduğu yolundaki belirleme yeni hiçbir şey getirmiyor, çünkü bu "örgüt görünümüleri" ya da "organik" görünüm kavramında zaten içeriliyor. Ya da daha doğrusu bu "çeşitli güçler" belirlenimi yalnızca "İdeanın farklı görünümüleri ve bunların nesnel gerçeklikleri içinde gelişmiş biçimi" vb. olduğunun bir başka biçimde söylenmesidir.

Bu örgütün "İdeanın farklı görünümüleri ve bunların nesnel gerçeklikleri içinde gelişmiş biçimi olduğu" cümlesi ile bu farklılaşmanın "Evrenselin (Evrensel burada İdea ile aynı şeydir) kendi kendisini sürekli üretmesine ..." vb. yol açan süreç olduğu yolundaki cümle, özdeş cümlelerdir; ikincisi, "İdeanın farklı görünümüleri ... içinde gelişmesi"ne ilişkin birinci cümleyi yalnızca daha belirgin bir biçimde açıklıyor. Bu da Hegel'i genel "İdea" kavramının ve dahası genel olarak "örgüt"ün (çünkü doğrusunu söylemek gerekirse burada yalnızca örgüt olarak İdea söz konusu) bir adım bile ötesine götürmüyor. Peki, "Bu örgüt, *siyasal anayasayı* oluşturur" [sayfa 23] biçimindeki son cümlesini yazma hakkını ona kim veriyor? Neden "Bu örgüt güneş sistemini oluşturur" demiyor? Daha sonra "devletin farklı görünümüleri"ni "çeşitli güçler" olarak tanımladığı için. Ancak "devletin farklı görünümüleri çeşitli güçleri oluşturur" gibi bir cümle görgül bir doğrudur; felsefel bir bulgu olarak yutturulamaz ve daha önceki bir açıklamanın sonucu olarak da gösterilemez. Ama örgütü "İdeanın gelişmiş biçimi" şeklinde tanımlayarak, İdeanın farklı görünümünden söz ederek, ardından "çeşitli *güçler*" somut olgusunu araya sokarak, *belirli* bir içerik açıklanmış gibi bir yanılma yaratılıyor. "Özsel biçimde belirlenen içeriğini siyasal, düşünüş, devlet örgütünün çeşitli görünümünden alır" cümlesinden sonra Hegel, "... *bu* örgüt" değil, ama "örgüt İdeanın gelişmiş biçimidir vb." demeliydi. En azından söylediği şey her örgüte uyan ve "*bu*" öznesini doğrulayacak hiçbir yüklem yoktur. Ulaşmak istediği gerçek sonuç, *örgütü* gerçeklikte *siyasal anayasa* olarak belirlemektir. Ama *genel örgüt İdeasından belirli örgütdevlet ya da siyasal anayasaya* geçmeyi sağlayacak hiçbir köprü yoktur ve böyle bir köprü de hiçbir zaman kurulamayacaktır. İlk cümlede, sonradan çeşitli güçler olarak tanımlanan "devlet örgütünün çeşitli görünümünden söz ediliyor. Öyleyse açıkça, "*devlet örgütünün çeşitli güçleri*" ya da "*çeşitli güçlerin devlet örgütü*" *devletin "siyasal anayasasıdır"* deniliyor. "*Siyasal anayasa*"ya

giden köprü de "örgüt"ten, İdeadan, onun "farklı görünüm"inden başlayarak değil ama tersine, önceden kabullenilen "çeşitli güçler"den başlayarak kuruluyor.

Aslında Hegel "siyasal anayapı"yı soyut ve genel "örgüt" ideası haline getirmekten başka bir şey yapmıyor, ama kendi düşüncesine ve yarattığı yanılsamaya göre somut gerçekliği "genel İdea"dan çıkarıyor. İdeanın öznesi olan şeyi bir ürün durumuna, İdeanın bir yüklemi durumuna dönüştürüyor. Düşüncesi nesneye göre gelişmiyor ama tersine nesne hazır ve soyut *Mantık* alanında tamamlanmış bir düşünceye göre gelişiyor. Belirli siyasal anayapı ideasını geliştirmek söz konusu değil, ama siyasal anayapıyı soyut İdea ile temasa [sayfa 24] geçirmek, onu ideanın yaşam öyküsünün bir evresi olarak göstermek söz konusu ve bu da açık bir yanılmaca oluşturuyor.

Ayrıca "çeşitli güçler"in "*Kavramın doğası*" tarafından belirlendiklerini de öğreniyoruz ve bu da evrenselin onları neden *zorunlu bir biçimde* ürettiğini açıklıyor. Buna göre çeşitli güçler kendi "öz doğa"ları tarafından değil ama yabancı bir doğa tarafından belirleniyor. Aynı biçimde *zorunluluk* da onların kendi özlerinden çıkmıyor ve eleştirel bir biçimde ortaya konmuyor. Çeşitli güçlerin yazgısı "*Kavramın doğası*" tarafından yazılmış, *Mantık*'ın *Santa Casa*'sında[2*] mühürlenmiş bulunuyor.

Nesnelerin, burada devletin ruhu önceden oluşmuş ve gerçekte basit bir görünüşten başka bir şey olmayan bir beden kazanmadan önce kararlaştırılmıştır. "Kavram", Baba-Tanrı içindeki, "İdea" içindeki Oğuldur; etkin, belirleyen, farklılaştıran ilkedir o. "İdea" ve "Kavram", burada özerk özneler durumuna getirilen soyutlamalardan başka bir şey değildirler.

§ 270. "Devletin ereğinin genel çıkar olarak genel çıkar olması ya bu genel çıkar özel çıkarların tözü olduğuna göre özel çıkarların korunması da olması, 1. onun *soyut gerçeklik* ya da tözselliğini oluşturur; ama o 2. onun *zorunluluğudur* da, çünkü etkinliği Kavramının farklı görünümüne, bu özsellik dolayısıyla onun *değişmez* ve gerçek belirlenimlerini oluşturan görünümleri olan **güçlere** karşılık düşen alanlara bölünür; 3. oysa devletin bu tözselliği, *kültür biçimini* alan ve *oluşumunu* tamamlayan bir sürecin gelişmesiyle, kendini bilen ve isteyen Tin durumuna gelen Tinin ta kendisidir. Dolayısıyla devlet ne istediğini *bilir* ve onu *düşünülmüş* bir şey olarak, kendi *evrenselliği* içinde bilir; bu nedenle o bilinen ereklere, açık ilkelere ve yalnız *kendinde* olmakla kalmayan ama bilinç için de olan yasalara ve aynı şekilde,

eylemleri varolan koşul ve ilişkilerle ilgili oldukları ölçüde, bunların açık bilgisine göre etkinlik gösterir ve davranır."[13] [sayfa 25]

(Bu paragrafa eklenen ve Kilise ile Devlet arasındaki ilişkilerin ele alındığı yorum üzerinde daha sonra duracağız.)[3*]

Mantıksal kategorilerin buradaki uygulanma biçimi özel bir incelemeye değer.

"Devletin ereninin genel çıkar olarak **genel çıkar** olması ve bu genel çıkar özel çıkarların tözü olduğuna göre özel çıkarların korunması da olması, 1. onun *soyut gerçeklik* ya da tözselliğini oluşturur."

Genel çıkar olarak ve özel çıkarların tözü olarak genel çıkarın *Devletin ereği* olması, onun gerçekliğini ya da soyut olarak tanımlanmış tözünü oluşturuyor. Bu erek olmadıkça, devlet bir gerçeklik olmuyor. İstencinin öznel nesnesi işte burada, ama bu aynı zamanda tamamen genel bir belirlenimden başka da bir şey oluşturmuyor. Varlık olarak bu erek, devlet için varoluşunun ögesi durumuna geliyor.

"Ama o (soyut gerçeklik, tözsellik) 2. onun *zorunluluğudur* da, çünkü etkinliği Kavramının farklı görünümüne, bu özsellik dolayısıyla onun *değişmez* ve gerçek belirlenimlerini oluşturan görünümleri olan güçlere karşılık düşen alanlara bölünür."

O (soyut gerçeklik, tözsellik) onun (devletin) zorunluluğudur, çünkü gerçekliği farkları ussal olarak belirlenen ve aynı zamanda değişmez belirlenimler oluşturan *farklı etkinliklere* bölünüyor. Devletin soyut gerçekliği, bu aynı devletin tözselliği bir zorunluluktur, çünkü devletin katıksız erekselliği ve toplumsal bütünlüğün katıksız kalıcılığı ancak çeşitli siyasal güçler içinde gerçekleştiriliyor.

Bu da devletin gerçekliğinin ilk belirleniminin *soyut* bir belirlenim olduğu anlamına geliyor. Devlet basit bir gerçeklik olarak düşünülemez, aynı zamanda etkili etkinlik olarak, farklılaşmış bir etkili etkinlik olarak da düşünülmesi [sayfa 26] gerekiyor.

"*Soyut gerçeklik* ya da tözselliği ... onun *zorunluluğudur* da, çünkü etkinliği Kavramının farklı görünümüne, bu **tözsellik** dolayısıyla onun

değişmez ve gerçek belirlenimlerini oluşturan görünümleri olan güçlere karşılık düşen alanlara bölünür."

Tözsellik ilişkisi bir zorunluluk ilişkisidir; yani töz özerk *gerçeklik* ya da etkinliklere bölünmüş ama özsel olarak belirlenmiş bir töz olarak görünür. Ben bu soyutlamaları herhangi bir gerçekliğe uygulayabilirim. Burada devleti ilkin "soyut gerçeklik" şemasına göre düşündükten sonra, "somut" gerçeklik, "zorunluluk", gerçekleşmiş farklılık şemasına göre de düşünmem gerekiyor.

3. "Oysa devletin bu özelliği, *kültür biçimi* olan ve oluşumunu tamamlayan bir sürecin gelişmesiyle, kendini bilen ve isteyen Tin durumuna gelen Tinin ta kendisidir. Dolayısıyla devlet ne istediğini *bilir* ve onu *düşünülmüş* bir şey olarak, kendi *evrenselliği* içinde bilir; bu nedenle o bilinen ereklere, açık ilkelere ve yalnızca *kendinde* olmakla kalmayan ama bilinç için de olan yasalara ve aynı şekilde, eylemleri varolan koşul ve ilişkilerle ilgili oldukları ölçüde, bunların açık bilgisine göre etkinlik gösterir ve davranır."

Şimdi bütün bu paragrafı günlük dile çevirelim:

1. *Kendini bilen ve isteyen Tin*, devletin tözüdür; (*kültürlü, kendinin bilincine sahip tin*, devletin öznesi, temeli ve özerkliğidir).

2. *Genel çıkar ve genel çıkarda özel çıkarların korunması* bu Tinin genel ereği ve içeriğidir, yani hem devletin varlıkbilimsel tözü hem de kendini bilen ve isteyen Tinin devlet doğasıdır.

3. Kültür biçimlerinden geçen, kendini bilen ve isteyen Tin, kendinin bilincine sahip olan Tin bu soyut içeriği ancak, *çeşitli güçlere* yol açarak ve *eklemlenmiş bir güç* durumuna gelerek, farklılaşmış bir *etkinliğe* dönüştüğü zaman gerçekleştirebilir. [sayfa 27]

Hegelsci sunuş konusunda şunları saptayabiliriz:

a) *Özne* durumuna gelenler: *soyut gerçeklik, zorunluluk* (ya da tözsel fark), *tözsellik*, yani *mantıksal soyutlama* kategorileri. Gerçi "soyut gerçeklik" ve "zorunluluk", devletin *kendi* gerçekliği ve *kendi* zorunluluğu olarak sunuluyor, ama 1. "o", "soyut gerçeklik" ya da "tözsellik", *onun* (devletin) zorunluluğudur. 2. Kavramının farklı görünümüne *onun* etkinliği bölünür. "Kavramın farklı görünümü", "bu tözsellik dolayısıyla onun *değişmez* ve gerçek belirlenimlerini oluşturan" güç/erdir. 3. "Tözsellik", "*onun*" özelliği olarak, artık devletin soyut bir belirlenimi olarak kabul edilmiyor. Tözsellik olarak o, özne durumuna

getiriliyor, çünkü sonunda şöyle deniyor: "devletin bu tözselliği, *kültür biçimi* olan ve oluşumunu tamamlayan bir sürecin gelişmesiyle, kendini bilen ve isteyen Tin durumuna gelen Tinin ta kendisidir."

b) Hegel sonunda "kültürlü Tin vb. tözselliktir" demiyor ama tersine, "tözsellik kültürlü Tindir vb." diyor. Buna göre Tin kendi yüklemine yüklemi durumuna geliyor.

c) Tözsellik, 1. devletin genel ereği olarak, 2. çeşitli güçler olarak tanımlandıktan sonra, sonunda 3. kültürlü, kendini bilen ve isteyen, *gerçek* Tin olarak tanımlanıyor. Gerçek hareket noktası, kendini bilen ve isteyen ve o olmadıkça "devletin ereği"nin de "devlet güçleri"nin de içeriksiz, özsüz kuruntular hatta olanaksız gerçeklikler olacakları Tin, yalnızca daha Önce genel erek ve *çeşitli siyasal güçler* olarak tanımlanan tözselliğin *son* yüklemi olarak görünüyor. Eğer *gerçek* Tinden hareket edilseydi, "genel erek" onun içeriği olarak görünürdü, çeşitli güçler onun gerçekleşme biçimi, *gerçek* ya da *özdeksel* varoluşunu olumlama biçimi olarak görünürlerdi ve bu varoluş da kendi erekliliğinin doğası tarafından belirlenirdi. Ama "İdea"dan ya da özne olarak, gerçek öz olarak "töz"den hareket edildiği için, *gerçek özne* yalnızca soyut yüklemine *son yüklemi* olarak görünüyor.

"Devletin ereği" ve "siyasal güçler", yalanlaştırdıkları [*mystifie*] için "töz"ün "varoluş biçimleri" olarak sunuluyor ve [sayfa 28] kendi gerçek varoluşlarından, "kendini bilen ve isteyen Tinden, kültür biçimlerini geçen Tinden" ayrılmış olarak görünüyorlar.

d) Somut içerik ve gerçek belirlenim, biçimsel içerik ve biçimsel belirlenim olarak görünüyorlar. Soyut biçimsel belirlenim, somut içerik olarak görünüyor. Devlete ilişkin belirlenimlerin özü, devlete ilişkin belirlenimler olarak değil ama en soyut şekilleriyle mantıksal-metafizik belirlenimler olarak düşünülebilir. Gerçek özgünlüğü Hukuk Felsefesi değil ama Mantık Bilimi oluşturuyor. Felsefel çalışma düşüncenin siyasal belirlenimler içinde ete kemiğe bürünmesini değil, ama varolan siyasal belirlenimlerin soyut düşünceler biçiminde uçup gitmesini göstermeye dayanıyor. Felsefel uğrağı, Şeyin Mantığı değil ama Mantığın Şeyi oluşturuyor. Mantık devleti tanıtlamaya değil, tersine devlet Mantığı tanıtlamaya yarıyor.

1. *Devletin ereği* olarak genel çıkar ve genel çıkar içinde özel çıkarların korunması;
2. Devletin bu ereğinin *gerçekleşmesi* olarak çeşitli güçler;
3. Ereğin ve gerçekleştirilmesinin *öznesi* olarak kültürlü, kendinin bilincine sahip, isteyen ve etkinlik gösteren Tin.

Oysa bu somut belirlenimler dışsal bir biçimde ve *hors-d'oeuvres* [konu dışı bölümler] olarak düşünülüyor; felsefel anlamları da devletin onlar sayesinde:

1. soyut ya da tözsel gerçeklik olarak;
2. tözsellik ilişkisinden zorunluluk ya da tözsel gerçeklik ilişkisine geçiş olarak;

3. tözsel gerçekliğin hakikati niteliğiyle *Kavram* ya da *öznellik* olarak Mantığa uygun bir anlam kazanması oluyor.

Bu somut belirlenimler özsel-olmayan belirlenimler olarak görünüyorlar, çünkü eğer bir başka alana, örneğin fiziğe geçerse, bu somut belirlenimler başka somut belirlenimlerle değiştirilebileceklerdir. Gerçekte [bir Hukuk Felsefesi ile değil ama] *Mantık Biliminin* bir bölümü ile karşı karşıya bulunuyoruz. [sayfa 29]

Tözün zorunlu olarak "Kavramın farklı görünümlerine, bu özsellik dolayısıyla onun *değişmez* ve gerçek belirlenimlerine bölünmesi" gerekiyor. Bu önerme şeyin özünün Mantık alanına girdiği, Hukuk Felsefesinden *önce* oluşup tamamlandığı anlamına geliyor. Bize burada ayraç içinde Kavramın bu farklı görünümlerinin devlet "etkinliğinin" "farklı görünümleri" olduğu ve bu "değişmez belirlenim"lerin "siyasal güçler" oldukları söyleniyor ki yalnız bu parantez Hukuk Felsefesine, siyasal aleme giriyor. Ayraçın gerçek anlamıyla açıklama karşısında bir *hors-d'oeuvre*den başka bir şey olmadığı açık. Örneğin § 270'teki Eke bakınız:

"Zorunluluk, bütünün Kavramın farklı görünümlerine göre bölünmesine ve bu bölünmüş bütünün kendi değişmezliğinde ölü bir belirlenmişlik olmayan ama tersine kendi öz çözülmesinde durmadan kendini üreten değişmez ve sürekli bir belirlenmişlik göstermesine dayanır."

Ayrıca *Mantık*'a da bakınız.

§ 271. "Siyasal anayayı *ilk olarak* devlet örgütü ve onun *kendi kendisiyle ilişkisi içindeki* organik yaşam sürecidir. Bu süreç boyunca o kendi içinde kendi uğraklarını farklılaştırır ve onlara sürekli bir varoluş kazandırır.

İkinci olarak devlet, tek ve *dıştalayıcı* bir bireylik ve öteki bireyliklere karşı böyle bir bireylik olarak davranır. Öyleyse kendi farklılaşmasını *dışa doğru* çevirir ve bu belirlenime uygun olarak kendi içinde varolan farklılaşmış işlevleri kendi düşüncelikleri içinde koyar."[\[14\]](#)

Ek: "İç devlet olarak iç devlet *sivil iktidardır*; dışa doğru çevrilmiş olarak *askeri iktidardır* ama bu iktidar devlette devletin kendi içindeki belirli bir görünümünü oluşturur."[\[4*\]](#)

I. KENDİ-İÇİN İÇ SİYASAL ANAYAPI

§ 272. "Devlet kendi etkinliğini kendi içinde *Kavramın doğasına göre* belirlediği ve farklılaştırdığı ölçüde siyasal [sayfa 30] anayapı ussaldır, o zaman *siyasal güçlerin her biri* kendi içinde bir *bütünsellik* oluşturur: kendi içinde etkinlik gösteren her güç, öteki uğrakları da içerir ve bu uğraklar Kavramın farklı görünümünü dışavurdularını için hepsi de onun düşünceliği içinde kalır ve *bir tek ve aynı bir bireysel bütünlük* oluştururlar." [15]

Buna göre uğrakları *Mantık*'ın. soyut uğraklarına indirgenebildiği ölçüde siyasal anayapı ussaldır. Devletin görevi kendi etkinliğini kendi özgül doğasına göre değil ama soyut düşüncenin yalanlaştırılmış devindirici gücü olan Kavramın doğasına göre farklılaştırmak ve belirlemektir. Öyleyse siyasal anayapının ussallığını devlet kavramı değil ama soyut kavram oluşturuyor. Anayapı kavramının yerine Kavramın anayapısına erişiyoruz. Düşünce kendini devletin doğasına göre değil ama tersine devlet kendini hazırlop bir düşünceye göre ayarlıyor. [5*]

§ 273. "Siyasal devlet böylece (nasıl?) tözsel farklılıklara bölünür;
a) evrenseli belirleme ve saptama gücü, *yasama gücü*;
b) *özel* olanları ve tekil durumları evrensel kapsamına sokma gücü — *yürütme* *gücü*;
c) istencin son karar gücü olarak *öznellik* gücü, *hükümdarın gücü*, — bu güçte farklı güçler Bütünün doruğu ve başlangıcı olan bireysel birlik içinde bir araya gelirler, — *anayasal krallık* gücü."

Ayrıntılı uygulamasını inceledikten sonra, [6*] bu ayrımın üzerine döneceğiz. [7*]

§ 274. "**Tin** ancak içinde var olduğunu bildiği şeyde **gerçek** olduğuna ve bir halkın tını olarak devlet aynı zamanda o halkı oluşturan bireylerin tüm *ilişki*, yaşantı ve bilinçlerini *etkileyen* yasa olduğuna göre, bundan belli bir halkın siyasal anayapısının kesinlikle **bu halkın kendinin bilincinin biçim ve** [sayfa 31] *oluşumuna* bağlı olduğu sonucu çıkar. Bu halkın öznel özgürlüğü ve dolayısıyla **siyasal anayapının gerçekliği** işte bu kendinin bilincinden

kaynaklanır. ... Bu nedenle her halk kendine uygun ve elverişli bir siyasal anayapıya sahiptir."[16]

Hegel'in akılyürütmesinden, "kendinin bilincinin biçim ve oluşumu" ile "siyasal anayapı"nın birbiriyle çeliştiği devletin gerçek bir devlet olmadığı sonucu çıkıyor. Geçmiş bir bilincin ürünü olan anayapının, daha ileri bir bilinç için sıkıcı bir engel durumuna geleceğini söylemek, elbette bayağı bir şey söylemek demektir. Bundan çıkarılacak tek sonuç, belirleyici ilkesi bilinçle birlikte ilerleyecek bir siyasal anayapı istemektir; öyleyse gerçek insanla birlikte ilerleyecek bir siyasal anayapı istemek, ki bu da ancak "insan" siyasal anayapının ilkesi durumuna geldiği zaman olanaklıdır. Hegel burada *sofisttir*.

a) Hükümdarın gücü

§ 275. "Hükümdarın gücü kendinde bütünselliğin üç uğrağını içerir (§ 272), siyasal anayapının ve yasaların *evrenselliği*, *özelden* genele ilişkin olarak tartışma ve *özelbelirlenim* olarak son *karar* uğrağı: geri kalan herşeyin kendisine indirgendiği ve bir gerçeklik durumuna gelmeye başladığı uğraktır bu. Bu mutlak özelbelirlenim eylemi, hükümdarlık gücünün *ayırt edici ilkesini*, ilk açıklanması gereken ilkeyi oluşturur."[17]

Bu paragrafın başlangıcı daha ilk anda şundan başka bir şey demek istemiyor: "Siyasal anayapının ve yasaların evrenselliği" *hükümdarın gücüdür*; *tartışma* yani *özelden* genele ilişki [de] *hükümdarın gücüdür*. Ve hükümdarın gücünden anayasal kralın gücü anlaşıldığına göre, hükümdarın gücü siyasal anayapının ve yasaların dışında yer almaz.

Oysa Hegel'in gerçeklikte söylemek istediği şey şundan başka bir şey değil: "siyasal anayapının ve yasaların [sayfa 32] evrenselliği"nin hükümdarın gücü, devletin hükümdarlığı olmasını istiyor Hegel. O zaman *hükümdarın gücünü* bir *özne* durumuna dönüştürmek ve — hükümdarın gücünden özel istenç olarak düşünülen hükümdarın gücü de anlaşılabilceğine göre— hükümdarın *bu* uğrağın egemeni, onun öznesi olduğu yanılısamasını yaratmak yersiz olur. Ama ilkin Hegel'in "hükümdarlık gücünün ayırt edici ilkesi" olarak düşündüğü şeye bakalım. Bunun "geri kalan her şeyin kendisine indirgendiği ve bir gerçeklik durumuna gelmeye başladığı *özelbelirlenim* olarak son karar uğrağı", bu "mutlak özelbelirlenim eylemi"

olduğunu

görürüz.

Burada Hegel *gerçek*, yani *bireysel istencin*, aslında *hükümdarın gücü* olduğundan başka bir şey söylemiyor. Hegel § 12'de şöyle diyor:

"istenç [...] kendisine *tekillik* biçimini verdiği zaman [...] kararlaştırırsa istençtir ve ancak kararlaştırıcı istenç olaraktır ki **gerçek** istenç olur."[\[18\]](#)

Bu "son karar" ya da "mutlak özbelirlenim" uğrağı, içeriğin "evrensellik"inden ve tartışmanın özelliğinden ayrıldığı ölçüde, *keyfi* olarak *gerçek istençtir*. Bir başka deyişle, "*Keyfilik* hükümdarın gücüdür", ya da "Hükümdarın gücü keyfi yönetimdir."

§ 276. "Siyasal devletin temel belirlenimi, uğraklarının *düşüncelliği* olarak tözsel birliktir ve bu birlikte,

▪) siyasal devletin farklı güçleri ve farklı işlevleri aynı zamanda hem erimiş hem de korunmuşlardır ve ancak haklılık ya da yetkeleri bağımsız olmadığı ama **Bütün İdeası** tarafından belirlendiği kadarıyla korunmuşlardır; çünkü kaynaklarını Bütün İdeasının **gücünden** alır bunlar ve onların tek kendiliği olarak düşünülen bu İdeanın bükülgen üyelerini oluştururlar."

Ek: "Siyasal devletin uğrakları, organik cisimlerdeki yaşam gibidir."[\[19\]](#)
[sayfa 33]

İyi anlayalım: Hegel yalnızca siyasal devletin "farklı güçleri ve farklı işlevlerinden söz ediyor. Yalnızca Bütün İdeası tarafından belirlendiği kadarıyla korunan bir haklılık ya da yetkeleri olduğu kabul ediliyor; "kaynaklarını yalnızca Bütün İdeasının gücünden aldıkları" kabul ediliyor. Böyle olması *gerektiği*, *örgüt* ideasından kaynaklanıyor. Ama bu olması gerekenin gerçekleşme biçimini açıklamak gerekiyor. Çünkü devlette zorunlu olarak *bilinçli usun* egemen olması gerekiyor. Oysa salt içsel ve dolayısıyla salt dışsal bir nitelik taşıyan *tözsel zorunluluk*, devletin "farklı güçleri ve farklı işlevlerinin olumsal karmakarışıklığı,[\[8*\]](#) usa uygun olarak gösterilemiyor. 8 Elyazmasında bu sözcük zor okunabiliyor; *Verschrankung* [karmakarışıklık] da olabilir, *Verschlingung* [birbirine karışmak] da. -Ed.

§ 277. " ▪) Devletin farklı işlev ve etkinlikleri, özsel uğraklar olarak *ona özgüdürler* ve onları yerine getiren *bireylere*, bu bireylerin dolayimsız kişiliklerine göre değil ama yalnızca evrensel ve nesnel niteliklerine göre

bağlıdırlar; öyleyse özel kişilik olarak özel kişiliğe bu işlev ve etkinlikler, dışsal ve olumsal bir biçimde bağlanmışlardır. Buna göre devletin işlev ve etkinlikleri, *özel mülkiyet* olamaz." [20]

Eğer *farklı* işlev ve etkinlikler *devlet* işlev ve etkinlikleri olarak, *devlet işlevleri* ve *devlet güçleri* olarak adlandırılmışlarsa, bunların *özel mülkiyet* değil ama tersine *devlet mülkiyeti* oldukları kendiliğinden anlaşılır. Bir totolojidir bu.

Devletin işlev ve etkinlikleri bireylere (devlet ancak bireyler aracılığıyla etkinlik gösterebilir), ancak *fizik* bireyler olarak değil ama *siyasal* birey olarak bireylere, bireyin *siyasal varlık niteliğine* bağlıdırlar. Bundan ötürü Hegel'in yaptığı gibi bu işlev ve etkinliklerin "*özel kişilik olarak* özel kişiliğe dışsal ve olumsal bir biçimde bağlanmış" olduklarını söylemek, gülünç bir şeydir. Onlar ona daha çok bu *vinculum substantiale* [özel bir bağ] ile, onun özel bir niteliği aracıyla bağlanmışlardır. Onlar onun özel niteliğinin doğal etkinliğidir. Bu gülünçlük, Hegel'in devlet işlev ve etkinliklerini [sayfa 34] kendi için [yani sanki bağımsız bir alan oluşturuyorlarmış gibi] soyut bir biçimde ve özel kişiliği de bunun tersine düşünmesinden ileri geliyor. Ama Hegel özel kişiliğin insanal bir kişilik olduğunu ve devletin işlev ve etkinliklerinin insanal işler olduklarını unutuyor; "özel kişilik" in özünün sakalı, soyu, soyut fizik doğası değil ama *toplumsal niteliği* olduğunu ve devlet işlev ve etkinliklerinin insanın toplumsal niteliklerinin varlık ve etkinlik biçimlerinden başka bir şey olmadıklarını unutuyor. Öyleyse devlet işlevleri ve devlet güçlerinin taşıyıcıları oldukları ölçüde bireylerin, özel niteliklerine göre değil ama toplumsal niteliklerine göre göz önünde bulundurulmalarında anlaşılacak bir şey yok.

§ 278. "Bu iki belirlenim [▪ ve ▪], yani devletin farklı işlev ve güçlerinin ne kendi-için ne de bireylerin özel istencinde değişmez bağımsız bir varlıklarının olmaması, ama tersine köklerini kendi **basit Kendilikleri** olarak devlet birliğinden almaları, **devletin hükümranlığını** oluşturur."

"Despotizm demek, yasa yokluğu demektir. Despotizmde özel istenç, bu ister bir hükümdarın ister bir halkın özel istenci olsun, kendi başına yasa sayılır ya da daha doğrusu yasanın yerini alır. Oysa yasa ile yönetilen, anayasal bir durum içinde hükümranlılık, özel alan ve etkinliklerin düşüncellik uğraşım oluşturur: böyle bir özel alan, kendi erek ve etkinlik biçimlerinde özerk ve yalnızca kendi kendisiyle uğraşan bir şey değil ama tersine kendi erek ve etkinlik biçimlerinde *bütünün ereği* (genellikle hayli belirsiz bir deyim

kullanılarak buna *devletin iyiliği* adı veriliyor) tarafından belirlenen ve ona bağımlı olan bir şeydir. Bu düşüncellik kendini iki biçimde gösterir. — *Barış* durumunda bu özel alan ve etkinlikler, kendi özel ereklarının gerçekleşmesine yönelirler ve düşüncellik kendini, bir yandan özel bencilliği bir herkesin yaşama ve bütünlüğün korunma aracı durumuna *dönüştüren* nesnel *zorunluluk* içinde ve bu zorunluluk aracıyla gösterirken, öte yandan bu özel alan ve etkinliklerin etkilerini ya sınırlandırarak ya da onları bütünlük yararına etkinlik göstermeye zorlayarak, onlara sürekli olarak genel çıkan anımsatan gücün doğrudan müdahalesi içinde ve bu müdahale aracıyla gösterir; — ister iç ister dış tehlike olsun, *tehlike* durumunda bu düşüncellik, kendini barış durumunda [sayfa 35] özel alan ve etkinliklere bölünen toplumsal örgütün toplandığı basit hükümlanlık kavramı içinde ve bu kavram aracıyla gösterir. O zaman devletin kurtuluşu, barış zamanında tamamen geçerli olan özel erekların feda edilmesini isteyebilen hükümdara bırakılır. Hükümdarlık *idealizmi, kendine özgü* olan gerçekliğe işte bu durumda erişir." [21]

Böylece bu idealizm, bilinen ve usa yatkın bir sistem oluşturacak kadar geliştirilmiyor. *Barış* durumunda bu idealizm, doğrudan doğruya yukardan uygulanan bir etkinlikle kendini egemen güce, özel yaşama zorla kabul ettiren dışsal bir zorlama olarak, ya da kör bencilliğin bilinçsiz sonucu olarak görünüyor. "Kendine özgü olan gerçekliğe" bu idealizm, ancak devletin içinde bulunduğu "savaş ya da tehlike durumu"nda erişiyor, öyleki bu idealizmin özü burada gerçekten varolan devletin "savaş ya da tehlike durumu" olarak dile getiriliyor, oysaki onun "*barış*" durumu, bencilliğin savaş ve yıkımından başka bir şey değil.

Buna göre *hükümlanlık*, devlet idealizmi, yalnızca *iç* zorunluluk olarak, yalnızca *İdea* olarak var. Hegel bununla da yetiniyor, çünkü yalnızca *İdea* söz konusu. Öyleyse hükümlanlık bir yandan yalnızca *bilinçsiz ve kör bir töz* olarak var. Onun öteki gerçekliğini hemen göreceğiz.

§ 279. "İlkin bu düşüncelliğin *evrensel* düşüncesinden başka bir şey olmayan hükümlanlık, ancak

1. "İlkin bu düşüncelliğin evrensel düşüncesinden başka bir şey olmayan hükümlanlık, ancak

kendinden emin bir *öznellik* olarak ve ancak son kararın bağılı olduğu istencin soyut ve dolayısıyla nedensiz *öz belirlenimi* olarak somut bir gerçeklik durumuna gelir. Devletin bireyselliği işte budur ve devlet öteki devletler arasında işte bundan ötürü *Bir* devlettir. Ama *öznellik* ancak *özne* olarak, kişilik de ancak *kişi* olarak gerçektir ve olgunluk ve gerçek ussallığa erişen siyasal anayapıda, Kavramın üç uğrağından her biri *kendi-için gerçek* durumuna gelen kendi şeklini gerçekleştirir ve ayırır. Öyleyse bütünün bu kesin olarak kararlaştıran uğrağı genel olarak Bireysellik değil ama belli Bir bireydir: *Hükümdar.*"[22]

kendinden emin bir *öznellik* olarak somut bir gerçeklik durumuna gelir [...] *Öznellik* ancak *özne* olarak, *kişilik* de ancak *kişi* olarak gerçektir. Olgunluk ve gerçek ussallığa erişen siyasal anayapıda, Kavramın üç uğrağından her biri, kendi-için gerçek durumuna gelen kendi şeklini gerçekleştirir ve ayırır.

2. Hükümlerlik

"ancak son kararın bağılı olduğu istencin soyut ve dolayısıyla nedensiz *öz-belirlenimini* olarak somut bir gerçeklik durumuna gelir. Devletin *bireyselliği* işte budur ve devlet öteki devletler arasında işte bundan ötürü *Bir* devlettir [...] (ve olgunluk ve gerçek ussallığa erişen siyasal anayapıda, Kavramın üç uğrağından her biri *kendi-için gerdek* durumuna gelen kendi şeklini gerçekleştirir ve ayırır). *Öyleyse* bütünün

bu kesin olarak
kararlaştıran uğrağı genel
olarak Bireysellik değil
ama belli Bir bireydir:
Hükümdar."

[sayfa 36]

Birinci cümle yalnızca, hazin gerçekliğini gördüğümüz bu düşüncelliğin genel düşüncesinin, zorunlu olarak öznelerin kendinin bilincine sahip yapıtı olması ve bu nitelikle kendilerinde ve kendileri için bir gerçeklik olması gerektiğinden başka bir anlama gelmiyor.

Eğer Hegel devletin temelleri olarak düşünülen gerçek bireylerden hareket etseydi, devleti böyle gizemli bir biçimde öznelenştirmek gereksinmesini duymazdı. "Ama", diyor Hegel, "öznelik ancak *özne* olarak, kişilik de ancak *kişi* olarak gerçektir." Bu da bir başka yalanlaştırma. Öznelik öznenin bir belirlenimi, kişilik kişinin bir belirlenimidir. Onları yalnızca kendi öznelerinin yüklemeleri olarak düşünecek yerde Hegel, yüklemelere özerk bir varoluş vermekle başlıyor ve onları gizemli bir biçimde kendi özneleri durumuna dönüştürmekle bitiriyor.

Yüklemlerin gerçekliği öznedir: öyleyse özne özneliğın vb. gerçekliğidir. Hegel yüklemeleri ve nesnelere özerkleştiriyor, ama onları kendi öznelerinden, kendi gerçek Özerkliklerinden [sayfa 37] ayırarak özerkleştiriyor. Bundan sonra gerçek özne sonuç olarak görünüyor, oysa gerçek öznenen hareket etmek ve onun nesnelenşmesini irdelemek gerekiyor. Hegel'de tersine, gizemli töz gerçek özne durumuna geliyor ve gerçek özne başka bir şey olarak, gizemli tözün bir uğrağı olarak görünüyor. Gerçek varlıktan (özne) hareket edecek yerde Hegel, evrensel belirlenimin yüklemelerinden hareket ediyor ve bu belirlenime bir dayanak gerektiğı için de gizemli İdea bu dayanak durumuna geliyor. İkcilik [düalizm] Hegel'in evrenseli sonlu gerçekliğın, yani varolan, belirlenmiş gerçekliğın gerçek özü olarak, ya da varlığı sonsuzun *gerçek öznesi* olarak düşünmemesine dayanıyor.

Böylece devletin özü olan hükümlenlik, ilkin Hegel'in bir nesne durumuna dönüştürdüğü özerk bir öz olarak düşünülüyor. Ardından bu nesnel ögenin zorunlu olarak yeniden özne olmasının gerektiğı anlaşılıyor. Ama bu özne o zaman hükümlenliğin bir özbürünümü olarak görünüyor, oysaki hükümlenlik devlet öznelerinin nesnelenşmiş tininden başka bir şey değil.

Akılyürütmenin bu temel yanlışlığını bir yana bırakarak, paragrafın bu ilk cümlesini inceleyelim. Paragrafta sunulduğu biçimiyle bu cümle, şundan başka bir anlama gelmiyor: Hükümlenlik, kişi olarak, "özne" olarak devlet idealizmi, birçok kişi, birçok özne biçimine

büründüğü ölçüde, somut bir gerçeklik durumuna geliyor, çünkü kolayca anlaşılabilmesi gibi hiçbir tekil kişi kişilik alanını, hiçbir tekil özne öznellik alanını kendi başına simgeleyemiyor. Ve yurttaşların gerçek kendinin bilinci olacak yerde, devletin ortak tını olacak yerde, *bir* kişi, *bir* özne olacak devlet idealizmi ne menem bir devlet idealizmi oluyor? Hegel'in bu cümle üzerinde neden daha çok durmadığı anlaşılıyor. Ama şimdi onu izleyen ikinci cümleye geçelim. Bu cümlede Hegel'in hükümdarı gerçek İnsan-Tanrı olarak, İdeanın *gerçek bürünümlü* olarak tasarlaması gerekiyor.

"Hükümranlık ... ancak son kararın bağlı olduğu istencin soyut ve dolayısıyla nedensiz özbelirlenimi olarak somut bir [sayfa 38] gerçeklik durumuna gelir. Devletin *bireyselliği* işte budur ve devlet öteki devletler arasında işte bundan ötürü *Bir* devlettir. ... ve olgunluk ve gerçek ussallığa erişen siyasal anayapıda, Kavramın üç uğrağından her biri *kendi-için gerçek* durumuna gelen kendi şeklini gerçekleştirir ve ayırır. *Öyleyse* bütünün bu kesin olarak kararlaştıran uğrağı genel olarak Bireysellik değil ama belli Bir bireydir: *Hükümdar*."

Bu cümle üzerine daha önce dikkati çekmiştik. Tamamlama uğrağı, belirlenmiş olduğu için keyfi karar uğrağı, genel olarak *istenç-in-hükümdarlığı-nın-gücüdür*. Hegel'in açıkladığı biçimiyle *hükümdarın gücü* ideası, *keyfilik ideasından*, istencin *kararı* ideasından başka bir şey değildir.

Ama Hegel hükümranlığı daha önce devlet idealizmi olarak, parçaların bütün ideası tarafından gerçek belirlenimi olarak açıklarken, şimdi onu "son kararın bağlı olduğu istencin *soyut* ve dolayısıyla *nedensiz* özbelirlenimi" durumuna getiriyor ve ekliyor: "Devletin *bireyselliği* işte budur." Daha önce öznellik söz konusuysa, şimdi bireysellik söz konusu ediliyor. Hükümran devlet olarak devletin zorunlu olarak *Bir* devlet olması, *Bir* birey olması, bir bireyselliğe sahip olması gerekiyor. Ama devlet yalnızca bu bireyselliğinden ötürü öteki devletler arasında *Bir* devlet ... değildir. Bireysellik yalnızca onun birliğinin *doğal* uğrağıdır, devletin *doğal* belirlenimidir. "*Öyleyse* bütünün bu kesin olarak kararlaştıran uğrağı genel olarak Bireysellik değil ama belli Bir bireydir: *Hükümdar*." Neden? Çünkü "olgunluk ve gerçek ussallığa erişen siyasal anayapıda, Kavramın üç uğrağından her biri *kendi-için gerçek* durumuna gelen kendi şeklini gerçekleştirir ve ayırır." "Tekillik" Kavramın bir uğrağıdır, ama henüz *Bir birey* değildir. Ve evrensellik [genellik], özellik ve bireysellikten her birinin "*kendi-için gerçek* durumuna gelen kendi şeklini gerçekleştirdiği ve ayırdığı" siyasal anayapı

nasıl bir siyasal anayapıdır? Burada kesinlikle soyut bir şey değil ama devlet ve toplum söz konusu olduğu için, Hegel'in sınıflandırması gene de kabul edilebilir. Ne çıkar bundan? Yurttaş, evrenselin belirleyicisi olarak yasa koyucu, [sayfa 39] tekilin kararlaştırıcısı ve onun gerçek isteyicisi olarak hükümdar olur. *Devletin istencinin bireyselliği* "bir Birey", öteki bireylerden ayrı bir bireydir demek ne anlama geliyor? Evrensellik, yani yasama da kendi-için gerçek durumuna gelen kendi şeklini gerçekleştirir ve ayırır. Bundan, "Yasama gücü bu özel bireylerden oluşuyor" gibi bir sonuç çıkartılabilir mi?

<i>Sıradan adam</i>	<i>Hegel</i>
2. Hükümdarın hükümler gücü, hükümlerliliği var.	2. Devletin <i>hükümlerliliği</i> hükümlerlidir.
3. Hükümlerlilik istediğini yapar.	3. Hükümlerlilik "son kararın bağı olduğu istencin soyut ve dolayısıyla nedensiz <i>özelirlenimi</i> "dir.

Çağdaş Avrupa'daki anayasal hükümlerlerin bütün yüklemelerini Hegel, *istencin* mutlak özelirlenimleri durumuna dönüştürüyor. Hükümlerlerin istenci son karardır demiyor, ama tersine, istencin son kararı hükümlerlidir diyor. Birinci önerme görgül bir önermedir. İkincisi görgül olguyu metafizik bir belit durumuna getiriyor.

Hegel iki özneyi, "kendinden emin bir öznel olarak" hükümlerlilik ile "istencin, bireysel istencin *nedensiz* özelirlenimi olarak" hükümlerliliği birbirine karıştırıyor ve "İdea"yı "*Bir* birey" olarak göstermek için karıştırıyor.

Kendinden emin öznelin mutlaka *gerçek* biçimde istemek, birlik olarak, birey olarak istemek zorunda olduğu da açık. Ama devletin bireyler aracılığıyla etkinlik gösterdiğinden de bugüne kadar kimse kuşku duymamıştır. Eğer Hegel devletin kendi bireysel birliğinin temsilcisi olarak ille de *Bir* bireye sahip olması gerektiğini göstermek istiyorduysa, *hükümlerli* piyasaya sürmek zorunda değildi. Bu paragrafın *olumlu* sonucu olarak, şundan başka bir şey bulamıyoruz:

Hükümlerli devletteki *bireysel istenç*, nedensiz özelirlenim, keyfi yönetim uğrağını oluşturuyor. [sayfa 40]

Hegel'in bu paragrafa (§ 279) ilişkin yorumu öylesine dikkat çekici ki gün ışığına çıkarmamız gerekiyor.

"Bir bilimin içkin gelişmesi, *tüm içeriğinin* basit Kavramdan başlayarak [tümdengelim yoluyla] *çıkarılması* ... kendine özgü bir özellik gösterir, şöyle ki bir tek ve aynı bir Kavram, burada *istenç*, başlangıçta ve başlangıç olduğu için soyut olan bu Kavram, durumunu korur ama kendi öz etkinliğiyle ürettiği belirlenimleri de yoğunlaştırır ve böylece somut bir içerik kazanır. Bundan ötürü temel kişilik uğrağı, ilkin dolayumsuz hukukta *soyut bir kişilik* olarak ortaya çıkar, sonra özneliğin çeşitli biçimleri içinde gelişir ve şimdi mutlak hukukta, istencin tamamen somut nesnelleşmesi olan devlette, kendini *devletin kişiliği* ve onun *kendinden eminliği* olarak gösterir. Bu son sonuçta bütün özellikler, aralarında her zaman kararsız kalınabilen lehte ya da aleyhte kanıtların salınımına son veren ve onları tüm etkinlik ve tüm gerçekliği başlatan "*İstiyorum*" ile sona erdiren Kendinin basitliği içinde aşılır."

İlkin "bilimin kendine özgü niteliği", temel şey kavramının her düzeyde bulunduğu şey değildir.

Ama o zaman hiçbir *ilerleme* de olmamıştır. *Soyut kişilik*, soyut hukukun öznesiydi. Değişmedi. Yeniden *soyut kişilik* olarak, *devletin kişiliği*. Hegel *gerçek kişinin* —devleti kişiler yapar— her yerde devletin özü olarak dönüş yapmasına şaşmamalıydı. Tersine ama daha da çok devlet kişisi olarak kişinin özel hukuk kişisiyle aynı yoksul soyutlama içinde buluşmasına şaşmalıydı.

Hegel hükümdarı burada "devletin kişiliği, onun kendinden eminliği" olarak tanımlıyor. Hükümdar "kişileştirilmiş hükümlanlık", "ete kemiğe bürünmüş hükümlanlık" ve devletin bilincinin cisimleşmesidir ve bu da tüm ötekilerin hem bu hükümlanlıktan ve hem de devletin kişilik ve bilincinden dıştalandıkları anlamına geliyor. Ama aynı zamanda Hegel bu "Kişileştirilmiş hükümlanlık"a "İstiyorum"dan, istençteki keyfilik uğrağından başka bir içerik vermesini de bilmiyor. "Devletin usu" ve "devletin bilinci", bütün ötekilerin dışında [sayfa 41] "tek" bir görgül kişidir ama bu kişileştirilmiş usun "istiyorum" soyutlamasından başka bir içeriği yoktur. *L'Etat c'est moi* [Devlet benim].

"Ama genel olarak kişilik ve öznellik, kendi kendisiyle sonsuz ilişki olarak, ancak bir kişi, ancak kendi-için varolan bir özne olarak gerçek —ilkin

dolayımsız ilkel gerçek— durumuna gelir ve bu kendi-için varolan varlık da yalnızca ve yalnızca Birdir."

Kişilik ve öznellik yalnızca kişinin ve öznenin yüklemeleri olduklarına göre, ancak kişi ve özne olarak varolacakları açıktır ve kişi de .Birdir. Ama Hegel şöyle sürdürmeliydi: *Bir* ancak *birçok Bir* olarak bir gerçekliğe sahiptir. Yükleme, öz, kendi varoluş alanlarını hiçbir zaman *bir Bir* içinde tüketmez, *birçok Bir* içinde tüketir.

Bunun yerine Hegel şu sonucu çıkarıyor.

"Devletin kişiliği ancak bir *kişi* olarak gerçektir: *Hükümdar*. "

Öyleyse öznellik ancak özne olarak ve gerçek özne ancak Bir olarak gerçek oldukları için, devletin kişiliği de ancak bir kişi olarak gerçektir. Güzel bir tasım. Hegel şu sonucu da çıkartabilirdi: Tekil insan bir Bir olduğu için, insan cinsi yalnızca bir tek insandır.

"Kişilik Kavramı olarak Kavramı dışavurur. Kişi *aynı zamanda* kendi gerçekliğini de içinde taşır. Öyleyse Kavram ancak bu gerçeklik belirlenimi dolayısıyla *İdea* ve gerçektir."

Kişi olmaksızın *kişilik* kuşkusuz bir soyutlamadan başka bir şey değildir, ama kişi ancak kişiler olarak cinsil varoluşu içinde kişiliğin *gerçek ideasını* oluşturur.

"*Tüzel* kişi olarak adlandırılan şey, toplum, topluluk, aile, kendinde ne kadar somut olursa olsun, ancak *soyut bir biçimde*, bir uğrak olarak *kendinde* bir kişiliğe sahiptir. Kişilik, [sayfa 42] tüzel kişi içinde kendi gerçek varoluşuna erişemez. Buna karşılık devlet, Kavramın uğraklarının kendilerine özgü gerçeğe göre gerçekliğe eriştikleri bütünselliğin ta kendisidir."

Bu cümlede büyük bir karışıklık hüküm sürüyor. *Tüzel* kişi, toplum vb., soyut olarak niteleniyor, oysa gerçeklikte bu tüzel kişiler, gerçek kişilerin içlerinde kendi gerçek içeriklerini gerçekleştirdikleri, kendilerini nesnelleştirdikleri ve *personne quand meme* [gene de kişi] soyutlamasından vazgeçtikleri cinsil oluşumların dış görünüşlerinden başka bir şey değildirler. Kişinin bu *gerçekleşmesini* varolan en somut şey olarak kabul edecek yerde Hegel, devlete "Kavramın uğrağı" olarak "tekillik" in gizemli bir "varoluşa" eriştiği yer olmak

ayrıcalığını veriyor. Hegel'e göre ussal, gerçek kişilerin uslarının gerçekleşmesine değil ama soyut Kavramın uğraklarının gerçekleşmesine dayanıyor.

"Bu nedenle hükümdar kavramı akılyürütme bakımından, yani anlığın yansıma biçimi bakımından yararlanılması en güç kavramdır, çünkü bu akılyürütme yalıtık belirlenimlerde kalır ve bundan ötürü de nedenlerden, sonlu bakış noktalarından ve nedenlerden başlayarak yapılan *tümdengelimden* başka bir şey bilmez. Hükümdarın saygınlığını bu akılyürütme, yalnız biçimine göre değil ama belirlenimine göre de *türemiş* bir şey olarak düşünür. Oysa hükümdar kavramı, herhangi bir şeyden türemek şöyle dursun, kaynağını *yalnızca ve yalnızca kendinden alan* bir şeydir. Bundan ötürü gerçeğe en yakın düşünce, hükümdarın hukukunu tanrısal yetkeye dayandıran görüştür (kuşkusuz!), çünkü bu hukukun kayıtsız koşulsuz niteliği bu düşüncede içkindir."

Belli bir anlamda her zorunlu varoluş, "kaynağını yalnızca ve yalnızca kendinden alan bir şey"dir, bu bakımdan hükümdar kadar hükümdarın başında dolaşan bitler de böyledir. Dolayısıyla Hegel böyle derken, hükümdar üzerine özel hiçbir şey söylemiyor. Ama böyle derken hükümdarın, bilimin ve hukuk felsefesinin tüm öteki nesnelere incelenme biçiminden tam anlamıyla farklı bir biçimde incelenmesi [sayfa 43] gerektiğini söylemek istiyorsa, gerçekten çığınca bir şey söylüyor. Ancak "*Bir İdea-kışı*"nin ustan değil ama imgelemden türetilmesi gerektiği ölçüde doğrudur bu.

"Halkın hükümranlığından bir halkın [...] dışı karşı bağımsız olması ve kendi öz devletim kurması anlamında söz edilebilir."

Beylik bir söz bu. Eğer hükümdar "devletin gerçek hükümranlığı" ise, "hükümdar"ın dışı karşı, hatta halk olmaksızın "bağımsız devlet" olarak düşünülebilmesi de gerekiyor. Ama eğer hükümdar halkın birliğini simgelediği ölçüde hükümran ise, o zaman da halk hükümranlığın temsilcisinden, simgesinden başka bir şey olmuyor. Halkın egemenliği varlığını hükümdara borçlu değil, ama hükümdar varlığını halkın egemenliğine borçlu bulunuyor.

"İçe karşı hükümranlığa ilişkin olarak, hükümranlığın halkta olduğu da söylenebilir, — ama genel olarak bütünden [devletin bütünlüğünden] söz

edilmesi ve daha önce (§ 277, 278) söylenenden, yani hükümlanlığın devlete ait olduğundan başka bir şey söylenmemesi koşuluyla."

Sanki halk gerçek devleti oluşturmuş gibi. Devlet soyut bir terimdir; yalnız halk somut bir terim. Ve soyuta hiç duraksamadan hükümlanlığın niteliği gibi canlı bir nitelik atfeden Hegel'in, bir somut söz konusu olunca bu işi ancak duraksayarak ve sınırlayıcı kayıtlarla yapması da dikkate değiyor.

"Ama şu son zamanlarda halkın hükümlanlığından alışılmıştan başka bir anlamda söz edilmeye başlandı. Halkın egemenliği hükümdarın egemenliğinin karşıtı olarak gösteriliyor. Oysa hükümdarda varolan hükümlanlığa karşıt olarak gösterilen halk hükümlanlığı, halk üzerine yaratılan kaba ve bayağı imgeye dayanan o karışık düşüncelerden birini oluşturuyor." [sayfa 44]

"Karışık düşünceler" ve "kaba ve bayağı imge" Hegel'den başka kimsede bulunmuyor. Kuşkusuz, eğer hükümlanlık hükümdarda ise, halktaki karşıt bir hükümlanlıktan söz etmek bir saçmalıktır; çünkü hükümlanlık kavramı, onun iki hatta karşıt bir varoluşa sahip olamayacağı anlamını içeriyor. Ama:

1. Hükümdarın elinde tuttuğu hükümlanlığın bir yanılısama olup olmadığını bilmek sorunu ortaya çıkıyor. Hükümdarın hükümlanlığı mı, halkın hükümlanlığı mı? İşte *question* [sorun].

2. Halkın *hükümdarda varolan hükümlanlıkla karşıtlık içinde* bir hükümlanlığın- dan da söz edilebilir. Ama o zaman iki farklı görünüm içeren *bir ve aynı* bir hükümlanlıktan söz edilemez; biri ancak bir *hükümdarda* ve öteki de ancak *halkta* gerçekleşebilen *birbirine tamamen karşıt* iki hükümlanlık kavramından söz edilebilir. Bu sorun, Tanrı mı hükümlandır, yoksa insan mı sorunuyla aynı nitelikte bir sorundur. İki hükümlanlıktan biri, varolan bir gerçeksizlik de olsa, bir gerçeksizliktir.

"Hükümdarı *olmayan* ve onun zorunlu ve dolayimsız *tamamlayıcısını* oluşturan *bütünün eklemelenmesi* olmayan halk, biçimsiz bir yığındır ve artık bir devlet değildir. Böyle bir halk, her türlü *yapılaşmış bütünlüğü* belirleyen hükümlanlık, hükümet, mahkemeler, sivil yetke, zümreler ve ne olursa olsun her türlü belirlenimden yoksundur. Bir halkta devlet örgüt ve yaşam öğeleri görünmeye başlar başlamaz, o halk kaba ve bayağı halk imgesinde olduğu gibi belirlenmemiş bir soyutlama olmaktan çıkar."

Bütün bunlar bir totolojiden başka bir şey değil. Eğer bir halk bir hükümdara ve onun zorunlu ve dolayimsız tamamlayıcısını oluşturan örgüte [bütünün eklememesine] sahipse, yani eğer krallık olarak örgütlenmişse [eklememesine], bu eklememesinden çıktığı zaman, biçimsiz bir yığın ve kaba ve bayağı bir imge durumuna gelir.

"Eğer halkın hükümdarlığından anlaşılan şey *cumhuriyet* [sayfa 45] biçimi ya da daha açıkçası demokrasi ise [...] ideanın güncel gelişme derecesi nedeniyle böyle bir görüşün savunulamaz olduğunu söylüyoruz."

Eğer demokrasi üzerine "gelişmiş bir idea" değil de "böyle bir görüş" varsa, kuşkusuz doğrudur bu.

Demokrasi krallığın gerçeğidir, krallık demokrasinin gerçeği değildir. Krallık, kendisine karşı tutarsızlık olarak, mutlaka demokrasidir, ama krallık uğrağı demokraside bir tutarsızlık değildir. Krallık kendinden başlayarak kavranamaz, demokrasi kavranabilir. Demokraside onu oluşturan uğrakların hiçbiri kendisine uygun düşenden başka bir anlam kazanamaz. Her biri gerçekten bütünsel *demosun* uğrağından başka bir şey değildir. Bütünün niteliğini krallıkta bir parça belirler. Tüm siyasal anayapının bu tek değişmez noktaya göre değişmesi gerekir. Demokrasi siyasal anayapının emsidir. Krallık bir türdür ve kötü bir türdür. Demokrasi aynı zamanda hem içerik hem de biçimdir. Krallık ancak biçim olabilir, ama içeriği bozar.

Krallıkta bütün, yani halk, kendi varoluş biçimlerinden başka bir şey olmayan siyasal anayapıya bağımlıdır; demokraside *anayapının* kendisi yalnızca *bir* belirlenim olarak, yani halkın özbelirlenimi olarak ortaya çıkar. Krallıkta siyasal anayapının halkı ile, demokraside halkın siyasal anayapısı ile karşılaşırız. Demokrasi bütün siyasal anayapıların çözülmüş *bilmecesidir*. Burada siyasal anayapı yalnız *kendinde*, kendi özünde değil ama kendi *varoluşunda*, sürekli olarak kendi gerçek temeline, yani *gerçek insana* ve *gerçek halka* indirgenen gerçekliktedir de ve kendini onun *kendine özgü yapıtı* olarak gösterir. Siyasal anayapı gerçekten neyse o olarak, yani insanın özgür ürünü olarak ortaya çıkar. Bazı bakımlardan bunun anayasal krallığa da uyduğu söylenebilir, ama demokrasinin özgül farkı şudur ki genel olarak *siyasal anayapı* halkın varoluşunun *bir uğrağından* başka bir şey değildir, devleti oluşturan şey kendi-için *siyasal anayapı* değildir.

Hegel Devletten hareket ediyor ve insanı devletin bir [sayfa 46] öznellesmesi olarak düşünüyor. Demokrasi insandan hareket ediyor ve devleti insanın bir nesnellesmesi olarak düşünüyor. Tıpkı dinin insanı değil ama insanın dini yaratması gibi, siyasal anayapı da halkı

yaratmaz ama tersine halk siyasal anayayı yaratır. Belli bir bakış açısından, hıristiyanlığın bütün öteki dinlerle ilişkisi neyse, demokrasinin de bütün öteki siyasal biçimlerle ilişkisi odur. Hıristiyanlık en üstün dindir, *dinin özünü*, yani *özel* bir din olarak tanrılaştırılmış insanı dile getirir. Aynı biçimde demokrasi de *bütün siyasal anayapıların özünü*, yani *özel* bir siyasal anayayı olarak toplumsallaştırılmış insanı dile getiriyor. Cins kendi türlerine göre neyse, demokrasi de öteki siyasal anayapılara göre odur, ama şu farkla ki cinsin kendisi burada, gerçeklikleri özlerine uygun düşmeyen öteki türler karşısında özel bir tür olarak görünüyor. Eski Ahit'e göre Yeni Ahit neyse, bütün öteki devlet biçimlerine göre demokrasi odur. İnsanın varoluş nedeni yasa değil ama yasanın varoluş nedeni insandır; yasa demokraside *insanın varoluşudur*, oysa bütün öteki rejimlerde insan *yasanın varoluşudur*. Demokrasinin temel farkı işte budur.

Bütün öteki *devlet yapıları* belirlenmiş, *özel*, belli bir *devlet biçimini* oluşturuyor. Demokraside *biçimsel* ilke ile *maddesel* ilke örtüşüyor. Demokrasi her şeyden önce evrensel ve özeline gerçek birliğini ortaya koyuyor. Örneğin krallıkta ya da yalnızca özel bir devlet biçimi olarak düşünülen cumhuriyette siyasal insan, siyasal-olmayan insanın, özel insanın yanında özel bir yaşam sürer. Mülkiyet, sözleşme, evlilik, burjuva-sivil toplum burada, *siyasal* devletin yanında *özel* varoluş biçimleri olarak, *siyasal devletin* kendisiyle *örgütleyici bir biçim* olarak ilişki kurduğu *içerik* olarak görünüyorlar, oysa gerçeklikte siyasal devlet bu içeriği belirleyen, sınırlandıran, bazen olumlayan ve bazen de yadsıyan içeriksiz bir anlıktan başka bir şey değildir. (Bu bakımdan Hegel, bu *soyut* siyasal biçimleri son derece doğru bir biçimde açıklıyor; yanlışlığı devlet ideasını açıkladığına inanmasıdır.) Demokraside de siyasal devlet bu içeriğin yanında yer alıyor ve [sayfa 47] ondan ayrılıyor, ama halkın özel *varoluş biçimi* olarak siyasal devlet, *özel* bir içerikten başka bir şey oluşturmuyor. Örneğin krallıkta özel bir öge, yani siyasal anayayı, siyasal anayayı olarak, bütün öteki özel öğeleri egemenliği altına alan ve belirleyen *Evrensel* anlamına geliyor. Demokraside devlet, Özel öge olarak, Özelden başka bir şey oluşturmuyor ve Evrensel olarak o, gerçek Evrenseli oluşturuyor, yani öteki içerikten farklı bir belirlenmişlik göstermiyor. Çağdaş Fransızlar bunu, gerçek demokraside *siyasal devlet yitip gidiyor* diye yorumluyor. Siyasal devlet olarak, siyasal anayayı olarak devletin, artık bütün olarak kabul edilmediği anlamında doğrudur bu.

Demokratik-olmayan bütün' devletlerde *devlet, yasa, siyasal anayayı* gerçekten egemen olmadan, yani siyasal-olmayan öteki alanların içeriğini özdeksel olarak belirlemeden egemenlik sürerler. Demokraside siyasal anayayı, yasa ve devlet, halkın bir özbelirleniminden, bu içerik siyasal anayayı olduğu kadarıyla halkın belirli bir içeriğinden başka bir şey değildirler.

Öte yandan demokrasinin, bütün devlet biçimlerinin gerçeğini oluşturduğu gün gibi ortada ve bundan da demokratik-olmayan bütün devletlerin gerçek [devlet] olmadıkları sonucu çıkıyor.

İlkçağ devletlerinde siyasal devlet, bütün öteki alanları dışalayarak devletin içeriğini oluşturuyor. Çağdaş devlet, siyasal devlet ile siyasal olmayan devlet arasında bir uzlaşma oluşturuyor.

Demokraside *soyut* devlet egemen uğrak olmaktan çıkıyor. Krallık ve cumhuriyet arasındaki çatışma, gene soyut devlet içersinde bir çatışma oluyor. *Siyasal* cumhuriyet, soyut devlet biçimi içersindeki demokrasidir. Öyleyse demokrasinin soyut devlet biçimi cumhuriyettir; ama o burada *salt siyasal* anayapı olmaktan çıkıyor.

Mülkiyet vb. [sözleşme, evlilik, burjuva-sivil toplum vb.], kısacası hukukun ve devletin tüm içeriği, ufak tefek değişikliklerle, Kuzey Amerika'da ve Prusya'da aynıdır. Öyleyse [sayfa 48] orada *cumhuriyet*, burada krallığın olduğu gibi basit bir siyasal *biçim* oluşturuyor. Devletin içeriği bu anayapıların dışında bulunuyor. Bu nedenle Hegel, siyasal devlet siyasal anayapıdır derken haklıdır. Özdeksel devletin siyasal olmadığını söylemek anlamına geliyor bu. Burada bir dış özdeşlik, karşılıklı bir belirlenim var. İşin en güç olanı, siyasal devleti, siyasal anayapıyı halk yaşamının çeşitli uğraklarından çekip çıkarmaktı. Gerçekte siyasal anayapı, öteki alanların karşısında evrensel us olarak ve onları aşan bir şey olarak gelişti. Tarihsel görev o zaman bu aşkın usu istemeye dayanıyordu ama özel alanlar, kendi özel özlerinin siyasal anayapı ve devletin aşkın özünü örtüşmesi ve siyasal devletin aşkınlığının onların kendilerine özgü yabancılaşmasını doğrulamaktan başka bir şey yapmaması sonucu, bunun bilincine varamıyorlardı. *Siyasal anayapı* şimdiye dek *dinsel alanı*, halk yaşamının *dinini*, onun gerçekliğinin *yersel* varoluşunun tersine evrenselliğinin göğünü oluşturuyordu. Siyasal alan devletteki tek devlet alanı, biçimin de içeriğinin de cinsil yaşama bağlı oldukları ve gerçek bir evrensellik oluşturdukları, ama öteki alanları engellediği için içeriğinin biçimsel ve özel bir duruma geldiği tek alandı. Sözcüğün çağdaş anlamıyla *siyasal yaşam*, halk yaşamının *skolastiğini* oluşturuyor. Krallık bu yabancılaşmanın yetkin dışavurumudur. *Cumhuriyet* bu aynı yabancılaşmanın kendi öz alanı içindeki olumsuzlanmasını oluşturuyor. Siyasal anayapının siyasal anayapı olarak ancak özel alanların bağımsız bir varoluş kazandıkları yerde geliştiği açık. Ticaret ve toprak mülkiyetinin özgür olmadıkları ve özerklik kazanmadıkları yerde, siyasal anayapı bağımsız bir gerçeklik oluşturamaz. Ortaçağ *özgürlüksüzlüğün demokrasisiydi*.

Devlet olarak *devletin soyutlanması* yalnızca çağdaş döneme ilişkindir, çünkü özel yaşamın soyutlanması ancak çağdaş dönemde görünüyor. *Siyasal devletin* soyutlanması

çağdaş bir üründür.

Ortaçağda seriler, feodal mülkler, meslek loncaları, bilgin loncaları vb. vardı. Bir başka deyişle mülkiyet, ticaret, [sayfa 49] toplum, insan *siyasal* bir nitelik taşıyorlardı; devletin özdeksel içeriği onun biçimi tarafından koyulmuştu; her özel alan siyasal bir niteliğe sahipti ve siyaset özel bir nitelik taşıyordu. Ortaçağda siyasal anayapı özel mülkiyetin anayapısıdır, ama yalnızca özel mülkiyetin anayapısı siyasal anayapı olduğu için bu böyledir. Ortaçağda halkın yaşamı ve devletin yaşamı özdeş yaşamlardır. Devletin gerçek ilkesi insandır, ama *özgür olmayan* insan. Öyleyse devlet *özgürlüksüzlüğün demokrasisi*, eksiksiz yabancılaşmadır. Soyut ve iyice düşünülüp tartışılan karşıtlık ancak çağdaş dünyaya ilişkindir. Ortaçağ *gerçek* ikiciliği, çağdaş dönemse *soyut* ikiciliği oluşturuyor.

"Yukarda saptanan ve siyasal anayapıların demokrasi, aristokrasi ve monarşi [krallık] olarak sınıflandırıldığı düzeye özgü bakış noktası, henüz ***kendinde kalan, henüz kendi sonsuz farklılaşmasına ve kendinde derinleşmesine erişmeyen*** birlik bakış noktasıdır. Bundan ötürü *kendi kendini belirleyen istencin son kararı*, devletin *içkin* organik uğrağı olarak ve kendi için *kendine özgü bir gerçeklik* oluşturacak biçimde ortaya çıkmaz."

Dolaylımsız krallık, demokrasi ya da aristokrasi düzenlerinde henüz özdeksel, gerçek devletten farklı, halkın yaşamının içeriğinin geri kalan kısmından farklı bir siyasal anayapı yoktur. Siyasal devlet henüz özdeksel devletin[9*] *biçimi* olarak görünmez. Ya eski Yunanistan'da olduğu gibi *res publica* gerçek özel girişimi, yurttaşların gerçek içeriğini ve özel insan da köleyi oluşturur. Siyasal olarak siyasal devlet, yurttaşların yaşam ve istençlerinin tek gerçek içeriğidir. Ya da asya despotizminde olduğu gibi siyasal devlet tekil bir bireyin özel keyfi yönetiminden başka bir şey değildir, yani siyasal devlet, özdeksel devlet olarak, köledir. Çağdaş devlet ile [sayfa 50] bu halk ve devlet arasındaki tözsel birlik devletleri arasındaki fark, Hegel'in istediği gibi, anayapının çeşitli uğraklarının çağdaş devlette *özel* bir gerçeklik oluşturacak derecede gelişmiş olmalarına değil ama tersine, anayapının kendisinin halkın gerçek yaşamının yanında *özel* bir gerçeklik oluşturacak derecede gelişmiş olmasına, siyasal devletin geri kalan kısmının *anayapısı* durumuna gelmesine dayanıyor.

§ 280. "Devlet istencinin bürünümü olan bu en yüksek ben, kendinin bu soyutlanmış şeklinde basit bir ben ve buna göre *dolaylımsız* bir tekilliktir; kendi

kavramının kendisi *doğalsallık* özelliğini içerir; bu nedenle kral, özü bakımından *belli* bir birey olarak, tüm başka içerikten soyutlanmıştır ve bu *belli* birey kral payesini doğal *doğum* yoluyla, dolayısızca doğal bir biçimde kazanmıştır."[\[23\]](#)

Öznelliğin özne ve öznenin de zorunlu olarak *tek bir* görgül birey olduğunu daha önce öğrenmiştik. Şimdi de *dolayısız* tekillik kavramının *doğalsallık*, bedensellik belirlenimini içerdiğini öğreniyoruz. Hegel kendi başına hayli anlamlı olan şu apaçıklıklardan başka bir şey ortaya koymuyor: öznellik yalnızca *bedensel* birey olarak vardır ve *doğal doğum* elbette bedensel bireyle ilgilidir.

Hegel devletin öznelliğinin, hükümlerliliğın, kralın "özü bakımından" "*belli* bir birey olarak tüm başka içerikten soyutlanmış ve bu *belli* bireyin kral payesini doğal *doğum* yoluyla, dolayısızca doğal bir biçimde kazanmış" olduğunu ortaya koyduğunu sanıyor. Öyleyse hükümlerlilik, krallık payesi, doğan bir şey oluyor. Kralın payesini, onun *bedeni* belirliyor. Buna göre devletin en uç noktasını, us yerine basit *physis* [beden] belirliyor. Doğum, hayvanın niteliğini belirlediği gibi, kralın niteliğini de belirliyor.

Hegel kralın zorunlu olarak doğması gerektiğini, kimsenin kuşkusuz olmayan bu şeyi ortaya koyuyor, ama doğumun birini kral yaptığını ortaya koymuyor.

Bir insanın kral olmak için doğması metafizik bir gerçek [sayfa 51] durumuna, Meryem ananın günahsız gebeliği kadar az yükseliyor. Meryem ananın günahsız gebeliğine inanmak eğer bir vicdan olgusuysa, kralın doğuşu görgül bir olgudur, ama her ikisi de bir insanal yanılısama ve insanal ilişkiler ürünü olarak kavranılabilir.

Bu paragrafın (§ 280) yorumunu daha yakından irdeleyelim, çünkü Hegel burada kendini usdışı olanı tamamiyle ussal olarak gösterme zevkine kaptırıyor:

"Katıksız özbelirlenim kavramından varlığın dolayısızlığına ve böylece doğalsallığa bu geçiş, salt kurgusal [spekülatif] nitelikte bir geçiştir; bu yüzden açıklanması Mantık felsefesinin yetki alanına girer."

Kuşkusuz burada salt kurgusal olan şey, *katıksız* özbelirlenimden, bir soyutlamadan, *katıksız* doğalsallığa (doğum rastlantısı), öteki uca atlanması değildir, *car les extrêmes se touchent* [çünkü aşırı uçlar buluşur]. Burada kurgusal olan şey, bu atlamaya "Kavramın geçişi" adının verilmesi ve mutlak çelişkinin özdeşlik, en büyük tutarsızlığın da mantıksal tutarlılık olarak gösterilmesidir.

Böylece kalıtımsal kral kendi kendini belirleyen usun yerini alıyor ve soyut doğal olgu [doğum] kendini olduğu gibi, yani basit doğal olgu olarak değil ama devletin en büyük belirlenimi olarak gösteriyor. Hegel'in bu tezine, krallığın artık ussal istencin örgütlenmesi olmak görünüşünü koruyamadığının olumlu itirafı olarak bakılabilir.

"Gerçekte **genel olarak istencin doğasını** oluşturan şey olarak bildiğimiz **aynı** (?) geçiş, yeni bir içeriği (saptanan ereği) öznellikten gerçekliğe geçirmeye dayanan süreç söz konusudur [...] Ama ideanın aldığı biçim ve burada göz önünde bulundurduğumuz geçiş şu özelliği gösteriyor ki **istencin (basit kavramın kendisinin) katıksız özbelirleniminden** belli bir kişi, doğal bir varlık durumuna dönüşüm **dolayumsuz olarak**, yani **özel** bir içeriğin (bir eylemin ereğinin) dolayımı olmaksızın gerçekleşiyor." [sayfa 52]

Hegel, istencin bir özbelirlenimi olan devletin hükümlerinin kalıtımsal kralın bedeni durumuna dönüşümünün *gerçekte* istencin kendine saptadığı bir ereği gerçekleştirdiği ve bir içeriği gerçekliğe geçirdiği zaman meydana gelen "geçiş"le aynı nitelikte olduğunu söylüyor. Ama Hegel *gerçekte* diyor. Belirttiği *özel* fark öylesine özeldir ki her türlü benzeşimi ortadan kaldırıyor ve "genel olarak istencin doğası"nın yerine *büyüyü* geçiriyor.

İlk olarak, önerilen ereğin bir gerçeklik durumuna *dönüşümü*, burada *dolayumsuz, büyüülü* bir dönüşümdür. İkinci olarak, istencin *katıksız özbelirlenimi, basit kavramın kendisi* burada kendini özne olarak gösteriyor; gizemli bir özne olarak koyulan istencin özüdür bu. Doğal bir kişi durumuna dönüşen şey gerçek, bireysel, bilinçli bir istenç değil, istencin soyutlanın asıdır; *bir birey olarak ete kemiğe bürünen salt İdeadır.*

Üçüncü olarak, istencin doğal bir kişi durumuna *dönüşümü* yalnızca *dolayumsuz olarak*, yani istencin kendini gerçekleştirmek için genel olarak yararlandığı *araçlar* olmaksızın gerçekleşmekle kalmaz, ama *özel* bir erek, yani belirli bir erek de eksiktir. Burada "*özel* bir içeriğin (bir eylemin ereğinin) hiçbir dolayımı"nın neden olmadığı çok iyi anlaşılıyor: burada hiçbir *etkin özne* olmadığına ve istencin salt ideası soyutlaması ancak gizemli bir biçimde etkili olabildiğine göre başka nasıl olabilirdi? "Ereksiz" bir eylemin anlamsız bir eylem olması gibi, *özel* bir erek olmayan bir erek de bir erek değildir. İstencin erekbilimsel etkinliği ile her türlü karşılaştırma, eninde sonunda bir yalanlaştırmadan başka bir şey değildir: İdeanın *içeriğinden yoksun bir etkinliktir.*

Mutlak istenç ve filozofun sözü aracı, felsefe yapan öznenin *kalıtımsal kralı* salt İdeadan

çıkarma isteği de özel ereği oluşturuyor. Hegel'in alçakgönüllü güvencesi, işte bu ereğin gerçekleştirilmesidir.

"Tanrının varlığının *varlıkbilimsel kanıtı* denilen şeyde de Kavramın varlık durumuna aynı dönüşümüyle (aynı yalanlaştırma -K.M.) karşılaşıyoruz. İdeanın çağdaş dönemde [sayfa 53] kazandığı derinliği gösteren bu görüş, s,on zamanlarda *us almaz* bir görüş olarak (çok haklı -K.M.) görülmüştür [...]"

"Ama kral tasarımı sıradan (yani sağduyulu -K. M.) bilinç için alışılmış bir tasarım olduğu ölçüde anlık, kendi ince düşüncelere dalan bilgeliğinin saptadığı ayrımlar ve bu ayrımlardan çıkardığı sonuçlarla yetinir ve devletteki son karar uğrağının, dolayimsız doğalsallığa bağlı *kendinde ve kendi-için* (yani us Kavramı içinde) bir uğrak olmasını kabul et-

Son kararın aslında *doğan* bir şey olması kabul edilmiyor ve Hegel bize kralın doğmuş olan son karar olduğunu söylüyor. Ama devletteki son kararın *etten kemikten*, öyleyse "dolayimsız doğalsallığa bağlı" gerçek bireylere bağlı olduğundan kim kuşku duymuştur ki?

§ 281. "Şimdi her ikisi de hiçbir koşula bağlı olmayan ve çözülmecesine birleşmiş iki uğrak karşısındayız: Bir yanda istencin özeklendiği en yüksek ben, öte yanda *doğa* tarafından belirlendiği biçimiyle onun somut varoluşu. Bu keyfilik tarafından *hareket ettirilemeyen* bir [güç] ideası, kralın *yüceliğini* oluşturuyor. Devletin *gerçek birliği*, bu iki uğrağın birliğinde yatar ve bu *dış* ve iç *dolayimsızlık* aracılıdır ki devletin birliği keyfilik, çıkarlar ye kanıların egemen olduğu özellik alanına düşme tehlikesinden korunur ve devletin gücünü azaltmak ve dağıtmakla tehdit eden taht çevresindeki hizipler savaşımından kurtarılır."[\[24\]](#)

Bu iki uğrağı, *istencin rastlantısı*, keyfilik ve *doğanın rastlantısı*, doğum, öyleyse *Haşmetli rastlantı* oluşturuyor. Buna göre devletin *gerçek birliğini* rastlantı oluşturuyor.

"İçsel ve dışsal bir dolayimsızlık" çatışmadan vb. nasıl kurtarabiliyor? Hegel'in bu olumlama anlaşılması çok güç bir olumlama, çünkü feda edilecek olan işte bu dolayimsızlığın ta kendisidir.

Hegel'in seçimli krallık hakkında söylediği, kalıtımsal krallık için haydi haydi geçerlidir: [sayfa 54]

"Seçimli bir krallıkta, sistemin doğası son kararın *özel istence* bırakılmasını gerektirir ve bu yüzden siyasal anayayı, devlet gücünün özel istencin keyfine bırakılmasına yol açan bir seçim sözleşmesi halini alır ve bunun sonucu **devletin güçleri** de **özel mülkiyet** durumuna dönüşür" vb.

§ 282. "Suçluları *bağışlama hakkı* kralın hükümlerinden doğan bir haktır, çünkü Tinin olmuş bir şeyi olmamış durumuna getirmek ve suçu af ve unutmaya geçersiz kılmak konusunda sahip olduğu gücü gerçekleştirmek yalnızca ona mahsustur."[\[25\]](#)

Bağışlama hakkı, *Bağış* hakkıdır. *Bağışlama*, Hegel'in anlamlı bir biçimde yalnızca kralın yüklemi durumuna getirdiği *olumsal keyfiliğin* en yüksek dışavurumudur. Bu paragrafın ekinde Hegel, bağışlamanın kökeninde "nedenlere dayanmayan bir karar"ın yattığını belirtiyor.

§. 283. "Kralın gücünde için *ikinci* uğrak *özellik* uğrağı ya da içeriğin belirlenimi ve evrensel kapsamına sokulması uğrağıdır. Bu uğrağın özel bir gerçeklik kazanabilmesi için, yüksek bir kurula [Bakanlar kurulu] ve onu oluşturacak bireylere gerek vardır. Bunlar günlük devlet işlerinin içeriğini ve başgösteren gereksinimlerin zorunlu kıldığı yasal düzenlemeleri, *nesnel* belirlenimleri, yani karar gerekçeleri, ilgili yasalar, koşullar vb. ile birlikte, **kralın** kararına sunarlar. Bu işlevlerle görevli bireyler kralın dolaylımsız kişiliği ile ilişki içinde olduklarından, seçimleri ve geri alınmaları, kralın **sınırsız keyfiliğine** *bağlıdır.* "[\[26\]](#)

§ 284. "Yalnızca kararın, sorunun ve koşulların bilgisinin, kararın yasal ve öteki gerekçelerinin sunulmasının dayandıkları *nesnel* görünüm *sorumluluk* yaratabilir, çünkü yalnızca onlar nesnel bir denetimden geçirilebilir. Bu nesnel görünümün belirlenimi kralın kişisel istencinden farklı bir kurulun işi olabildiği ölçüde, yalnızca bu kurullar ve onların bireysel üyeleri **sorumluluk** taşır. Son kararın kendisine bağlı olduğu öznellik olarak krala özgü yücelik, hükümet etkinliklerine ilişkin her türlü sorumluluğun üstündedir."[\[27\]](#) [sayfa 55]

Hegel burada tamamen görgül bir biçimde, anayasal devletlerde genellikle belirlenmiş

olduğu biçimiyle *bakanlık gücünü* betimlemekten başka bir şey yapmıyor. Felsefenin eklediği tek şey, bu "görgül olgu"yu bir bürünüm (varoluş) haline, "hükümdarın gücündeki *özellik uğrağı*"nın bir yüklemi haline dönüştürmektir.

(Bakanlar hükümran istencin nesnel, ussal görünümünü simgeliyorlar. Bu nedenle sorumluluk *onuru* da onlara düşüyor, oysa kralın kendi imgesel "yücelik"iyle yetinmesi gerekiyor.) Öyleyse kurgusal uğrak son derece yoksul. Buna karşılık tüm açıklama tamamen görgül temellere, hem de çok soyut, çok kötü görgül temellere dayanıyor.

Böylece örneğin bakanların seçimi kralın "sınırsız keyfiliğine" bırakılıyor, çünkü onlar "kralın dolayimsız kişiliği ile ilişki içinde"dirler, yani bakandırlar. Kralın *oda uşağının* "sınırsız" seçimi de mutlak İdeadan aynı biçimde çıkartılabilir.

Daha da iyisi, bakanların *sorumluluk* anlayışının dayandığı kanıt: "yalnızca kararın, sorunun ve koşulların bilgisinin, kararın yasal ve öteki gerekçelerinin sunulmasının dayandıkları *nesnel* görünüm *sorumluluk* yaratabilir, çünkü yalnızca onlar nesnel bir denetimden geçirilebilir." Açıktır ki "son kararın kendisine bağlı olduğu öznellik", katıksız öznellik, salt keyfi istek, nesnel hiçbir şeye sahip değil, "nesnel bir denetim"den geçirilmeleri gerekmiyor ve dolayısıyla hiçbir sorumlulukları yok ve bu belli bir birey keyfiliğinin *kutsallaşmış* ve *resmi* bürünümü olarak ortaya çıkar çıkmaz böyle oluyor. Hegel'in kanıtlaması, eğer varolan anayasal önvarsayımlardan hareket edilirse, tartışmaya yer vermiyor, ancak Hegel bu önvarsayımları kanıtlamıyor, onların genel betimlemelerini *çözümlemekten* başka bir şey yapmıyor. Hegelci hukuk felsefesinin *eleştirel olmayan niteliği* de işte kanıtlama ve çözümlemenin *bu birbirine karıştırılmasında yatıyor*.

§ 285. "Hükümdarlık gücünün *üçüncü* uğrağı kendinde ve kendi-için evrensellekle ilgilidir. Bu evrensellik, öznel olarak kralın *bilincinde*, nesnel olarak da *siyasal anayapı* ve [sayfa 56] *yasalar bütünlüğünde* varolan bir evrenselliştir. Kralın gücü öteki uğrakları, ***öteki uğrakların her biri de*** kralın gücünü ***öngerektirir.***"[28]

§ 286. "Hükümdarlık gücünün, soyaçekim uyarınca tahtın düzenli kalıtımının vb. *nesnel güvencesi* şuna dayanıyor: Krallık devletin us tarafından belirlenen öteki uğraklarından ***ayrı*** bir gerçeklik oluşturduğu gibi bu öteki uğraklar da *kendi-için* kendi öz niteliklerine uygun hak ve görevlere sahiptirler. Ussal devlet örgütünde her organ, kendini kendi-için korurken, aynı zamanda öteki organları ve onların kendilerine özgün niteliklerini de korumuş olur."[29]

Hegel bu üçüncü uğrakla, bu "kendinde ve kendi-için evrensel" uğrağıyla, ilk iki uğrağı havaya uçurduğunu ve ilk iki uğrakla da üçüncüyü havaya uçurduğunu görmüyor. "Kralın gücü öteki uğrakları, öteki uğrakların her biri de kralın gücünü öngerektirir." Eğer bu olumlamayı mistik bakımdan değil de gerçek anlamda alırsak, kralın gücü doğumla verilmiş değil ama öteki uğraklar tarafından koyulmuş oluyor; öyleyse kalıtımsal değil ama değişken; bir başka deyişle devletin, öteki uğraklarını örgütlenmesine göre şu ya da bu devlet adamına almaşarak dağıtılan bir belirleniminden başka bir şey değil. Ussal bir örgenlikte kafa etten, beden demirden olamaz. Organlarının kendilerini korumaları için *doğuştan eşit* olmaları, aynı bir etten ve aynı bir kandan olmaları zorunludur. Ama kalıtımsal kral doğuştan eşit değildir, devletin öteki organlarından başka bir maddeden yapılmıştır. Devletin öteki organlarının usçu istenç biçimine, burada doğanın büyüğü karşı çıkıyor. Ayrıca organlar birbirlerini karşılıklı olarak ancak tüm örgenliğin akışkan olması ve organlardan her birinin bu akışkanlık içinde ve bu akışkanlık tarafından korunup aşılması, öyleyse hiçbirinin, burada devlet başkanının olduğu gibi, "hareketsiz" ve "değişmez" olmaması koşuluyla koruyabilirler. Düşüncesini belirginleştirirken Hegel, "doğuştan hükümdarlık" düşüncesini [sayfa 57] yadsımdan başka bir şey yapmıyor.

İkinci olarak sorumsuzluk. Eğer kral "anayapının tümünü" ve "yasa"ları çiğnerse sorumsuzluğu sona erer, şu basit nedenle ki anayapıya uygun davranmayı bırakmış olur. Oysa onu sorumsuz duruma getiren şey bu yasaların, bu anayapının ta kendileridir. İmdi bunlar kendi kendileriyle çelişkiye düşerler ve bu *tek* kayıt hem yasaları hem de anayapıyı yürürlükten kaldırır. Anayasal krallığın anayapısını *sorumsuzluk* oluşturur.

Ama eğer Hegel, "krallık devletin us tarafından belirlenen öteki uğraklarından *ayrı* bir gerçeklik oluşturduğu gibi bu öteki uğraklar da *kendi-için* kendi öz niteliklerine uygun hak ve görevlere sahiptirler" karşılıklılığı ile yetinseydi, o zaman Ortaçağın siyasal anayapısını ister istemez organik bir örgüt olarak kabul etmek zorunda kalırdı. Gerçekten de o zaman dışsal bir zorunluluk aracıyla bir araya getirilmiş bir özel alanlar yığını vardı ve gerçekten de böyle bir sisteme ancak etten ve kemikten bir kral uygun düşebilirdi. Her belirlenimin *kendi-için* bir gerçeklik oluşturduğu bir devlette *devletin hükümranlığının* da *özel* bir bireyde ete kemiğe bürünmesi gerekiyor.

Hükümdarın gücü ve devlet

*hükümranlığının
hegelci*

*ideası
tezlerin*

*üzerindeki
özeti.*

§ 279'un Yorumunda şöyle deniyor:

*"Halkın hükümranlığından bir halkın, Büyük-Britanya halkı gibi dışa karşı bağımsız olması ve kendi öz devletini kurması anlamında söz edilebilir. Oysa İngiltere, İskoçya, İrlanda, Venedik, Cenova, Seylan vb. halkları, kendilerine özgü bir hükümdara ve kendilerine **özgü** hükümran bir hükümete sahip olmaktan çıkmalı beri hükümran bir halk olmaktan da çıkmışlardır."*

Öyleyse *halkın hükümranlığı* burada *milliyet* oluyor; [sayfa 58] kralın hükümranlığı da *milliyet* oluyor; bir başka deyişle, krallığın ilkesi bir halkın hükümranlığının tek ve biricik biçimini oluşturan *milliyet* oluyor. *Hükümranlığı* gerçekte *yalnızca* milliyete dayanan bir halkın bir *kralı* vardır. Halkların çeşitli milliyetleri en iyi biçimde ancak çeşitli *krallar* tarafından dışavurulup güçlendirilebilirler. Mutlak bir birey ile bir başka mutlak birey arasında varolan büyük ayırım, bu milliyetler arasında da vardır.

Yunanlar (ve Romalılar) *hükümran bir halk* oldukları için ve oldukları ölçüde bir *milliyet* oluşturuyorlardı. Germenler de bir *milliyet* oluşturdukları için ve oluşturdukları ölçüde *hükümrandırlar*.

§ 279'un aynı yorumunda şöyle de deniyor:

*"Tüzel kişi olarak adlandırılan şey, toplum, topluluk, aile, kendinde ne kadar somut olursa olsun, ancak **soyut bir biçimde**, bir uğrak olarak kendinde bir kişiliğe sahiptir. Kişilik, tüzel kişi içinde kendi **gerçek varoluşuna** erişemez. Buna karşılık devlet, Kavramın uğraklarının **kendilerine özgü** gerçeğe göre gerçekliğe eriştikleri bütünselliğin ta kendisidir."*

Tüzel kişi, toplum, aile vb. ancak soyut bir biçimde bir kişiliğe sahiptir; buna karşılık kralda, *bir kişi devlete sahiptir.*

Gerçekte *soyut-kişi* kendi *kişiliğine*, ancak bu *tüzel* kişiler içinde gerçek bir varoluş (gerçeklik) kazandırıyor. Ancak Hegel toplumu, aileyi vb., genel olarak *tüzel kişiyi* gerçek,

görgül kişinin gerçekleşmesi olarak değil, ama tersine, kişilik uğrağına ilkin kendinde soyut olarak sahip bulunan *gerçek* kişi olarak düşünüyor. Bu nedenle Hegel'de gerçek kişi devlet haline gelmiyor, devlet gerçek bir kişi haline geliyor. Devleti kişinin en yüksek gerçekliği, insanın en yüksek toplumsal gerçekliği olarak açıklayacak yerde Hegel, *tekil* bir görgül bireyi, görgül bir kişiyi devletin en yüksek gerçekliği olarak gösteriyor. Nesnelin öznel, öznelin de nesnel durumuna bu ters çevrilmesi, Hegel soyut tözün, İdeanın yaşamöyküsünü yazmaktan başka bir istek beslemediği için, insanal etkinliği *başka* bir şeyin etkinliği ve etkinlik sonucu olarak [sayfa 59] göstermek zorunda olmasından ve öte yandan insanın kendi-için varlığının tek etkinliğinin, Hegel'e göre insanın kendi *gerçek*, *insanal* varoluşunda gerçekleştirdiği etkinlik değil ama imgesel bir bireysellik olarak gerçekleştirdiği etkinlik olmasından ileri geliyor. Aslında bu ikili tersine çevirme zorunlu sonuç olarak, en küçük bir *eleştiri duygusu olmaksızın* Hegel'in, tamamen *görgül bir varoluşu* İdeanın gerçek hakikati durumuna dönüştürmesini veriyor, çünkü onun için hiçbir zaman görgül varoluşu kendi gerçeğine erişirmek değil ama hakikati görgül bir varoluşa erişirmek gerekiyor. Bu yüzden en yakın görgül bireyselliği İdeanın *gerçek* uğrağı durumuna dönüştürüyor. (Görgül olguyu spekülasyon ve spekülasyonu görgül olgu durumuna bu zorunlu tersine çevirmeyi ilerde yeniden ele alacağız.)

Bu işte *gizemli ve derin* bir şeyin söz konusu olduğu izlenimi işte bu biçimde yaratılıyor. İnsan doğan bir varlıktır, fizik doğumla dünyaya gelen bu varlık toplumsal vb. bir insan, bir yurttaş olur, insan ne olduysa doğmasıyla olur demek çok bayağı bir anlatım oluşturuyor. Ama devlet ideası dolayimsız olarak doğuyor ve hükümdarın doğumu sırasında görgül bir varoluş olarak o da doğuyor demek çok derin, çok etkili bir anlatım oluşturuyor. Bu biçimde hiçbir yeni içerik elde edilmiyor; değişen yalnızca eski içeriğin *biçimi* oluyor. Eski içerik böylece felsefel bir *biçim*, felsefel bir belgeyle donatılmış oluyor.

Bu gizemli spekülasyonun bir başka sonucu da şudur ki *özel* bir görgül varoluş, tekil bir görgül varoluş, bütün ötekilerin tersine, *İdeanın varoluşu* (bürünümü) olarak kavranıyor. İdea tarafından koyulan *özel* bir görgül varoluşu görmek ve böylece her adımda Tanrının bir ete kemiğe bürünmesiyle karşılaşmak yeniden derin bir gizemli etki yaratıyor.

Örneğin, eğer ailenin, sivil toplumun, devletin vb. irdelenmesinde, insanın bu toplumsal varoluş biçimleri onun varlığının (özünün) gerçekleşme ve nesnelleşmesi olarak gözönünde bulundurulseydi, o zaman aile, sivil toplum vb. tek bir özneye, bütün bu varlıkların varlığı (özlerin özü) olarak [sayfa 60] insana bağlı nitelikler olarak görünürlerdi; ama bu varlıklar ayrıca insanın *gerçek* evrenselliği olarak, bütün insanlarda *ortak* olan şey olarak da görünürlerdi. Eğer buna karşılık aile, burjuva-sivil toplum, devlet vb. İdeanın, özne olarak

tözün belirlenimlerinden başka bir şey değıseler, o zaman bu belirlenimlerin [farklı] görgül gerçeklikler oluşturmaları gerekir ve o zaman burjuva-sivil toplum İdeasının kendisinde geliştiğı insanlar yığını burjuvaları, oysa [devlet ideasının kendilerinde geliştiğı] ötekiler yurttaşları oluşturur. Açıkçası bir *allegoriden* başka bir şey söz konusu olmadığına göre, herhangi bir görgül varlığa gerçekleşen ideanın *anlamını* atfetmekten başka bir şey söz konusu olmadığına göre, bu seçilmiş insanların rollerini İdeanın yaşamının bir uğrağının belirli bir katışması durumuna gelir gelmez yerine getirecekleri kendiliğinden anlaşılıyor. Evrensel her yerde özel ve belirlenmiş bir şey olarak görünüyor, oysa tekil [birey] hiçbir yerde kendi gerçek evrenselliğine erişmiyor.

Bu nedenle en soyut, her türlü gerçek toplumsal gerçeklikten en uzak belirlenimler, örneğın devletin doğal temelleri (hükümdarın doğuşu) ya da özel mülkiyet (meşruta[10*]), bazı insanlarda dolayimsız olarak ete kemiğe bürünen en yüksek İdealar olarak görünüyor.

Ve bu da kendiliğinden anlaşılıyor. Doğru yol tersine çevriliyor. En basit en karmaşık, en karmaşık da en basit oluyor. Hareket noktası olması gereken şey gizemli sonuç, ussal sonuç olması gereken şey gizemli hareket noktası durumuna geliyor.

Ama kralın *kendinde devlete* sahip soyut kişi olduğunu söylemek, devletin özünün soyut kişi, *özel kişi* olduğunu söylemek anlamına geliyor. Devlet kendi gizini yalnızca kendi doruğında ortaya koyuyor: Hükümdar, özel kişi ile devlet arasındaki genel ilişkinin kendisinde gerçekleştiğı tek kişi oluyor.

Hükümdarın kalıtımı, onun kavramından kaynaklanıyor. Hükümdarın bütün öteki kişilerden, tüm insan cinsinden [sayfa 61] tam anlamıyla farklı bir kişi olması gerekiyor. Ama bir kişinin tüm öteki kişilerden farkının son ve sarsılmaz temeli nedir? *Beden*. Bedenin en yüksek işlevi *cinsel etkinliktir*. Hükümdarın en yüksek anayapısal eylemi onun cinsel etkinliğini oluşturuyor, çünkü hükümdar bu etkinlikle bir kral *yapıyor* ve kendi bedenini sürdürüyor. Oğlunun bedeni kendi öz bedeninin yeniden üretimi, bir kral bedeninin yaratılması oluyor.

b) Hükümet gücü

§ 287. "Hükümdarın *karar* uğrağı ile bu kararların *yerine getirilmesi* ve *uygulanması* ve daha genel olarak önceki kararların sürekli uygulanması, varolan yasaların, düzenlemelerin ve topluluksal ereklere yönelik örgütlerin

vb. korunması uğrağı arasında bir ayırım yapılması gerekir. Genel olarak bu *kapsam içine alma* işlevi, aynı zamanda *yargı* gücü *ile* yönetim gücünü de kapsayan hükümetin görevidir. Bu güçler burjuva-sivil toplumun özel işleriyle dolayimsız bir ilişki içindedirler ve özel ereklar içindeki genel çıkan doğrulamakla görevlidirler."[\[30\]](#)

Hükümet gücünün alışılmış açıklaması budur. Hegel'e *özgü* olarak kabul edilebilecek olan şey, *hükümet gücünü*, yönetim gücünü ve *yargı gücünü* birleştirmesidir, oysa genellikle yönetim gücü ve yargı gücü karşıt güçler olarak incelenir.

§ 288. "Toplulukların *özel çıkarları* burjuva-sivil toplum alanına girer ve dolayısıyla *kendinde ve kendi-için evrensel olarak devletin dışında yer alırlar* (§ 256). Bu çıkarların yönetimi, *korporasyonların* (§ 251), belediyelerin, meslek örgütlerinin, zümrelerin ve onların başkan, müdür vb. yöneticilerinin işidir. Bunların uğraştıkları işler, bir yandan bu *özel alanların özel mülkiyet* ve çıkarlarıdır ve bu bakımdan yetkeleri zümre arkadaşlarının ve burjuvaların güvenine dayanır; ama öte yandan bu alanların, devletin yüksek çıkarma bağımlılaştırılmaları da gerekir. Bu iki nedenle, genel olarak, [sayfa 62] bu görevlerin verilmesinin karma bir sistemle gerçekleştirilmesi, bütün ilgililer tarafından seçilen yöneticilerin en yüksek yetke tarafından tanınip onaylanması gerekir."[\[31\]](#)

Bazı ülkelerdeki görgül durumun basit bir betimlemesidir bu.

§ 289. "Bu özel haklar ortasında *kendi evrenselliğı içindeki devletin genel çıkar* ve *yaşattığıının* korunması, birincilerin ikincilere indirgenmesi, hükümet gücünün *temsalcileri* ve özellikle *uygulama memurlarının*, ayrıca kurumsal bir biçimde örgütlenen yüksek danışma ve karar yetkililerinin de bir gözetim ve denetimini gerektirir ve bu hiyerarşik örgütün tepe noktası kralın hemen yakınlarında yer alır."[\[32\]](#)

Hegel *hükümet gücü* üzerine *gelişmiş* hiçbir çözümlene yapmıyor. Ama bunu yaptığını varsaysak bile, bu gücün basit bir *işlev* ya da genel olarak yurttaşların bir *belirleniminden* daha çok bir şey olduğunu ortaya koymuyor. Eğer bu gücü *özel* ve *ayrı* bir güç olarak

anlatıyorsa, bunu yalnızca "burjuva-sivil toplumun özel çıkarları"nı, "kendinde ve kendi-için evrensel olarak devletin dışında" yer alan çıkarlar olarak düşündüğü için yapıyor:

"Burjuva-sivil toplumun herkesin bireysel çıkarının herkese karşı savaş alanı olması gibi, burada da bir yandan özel çıkarların özel topluluk çıkarlarıyla, öte yandan bu iki çıkar tipinin bir arada devletle, onun kendine özgü örgütü ve yüksek görüş noktasıyla çatışması yer alır. Özel alanların yasal hakkından doğan korporatif tin şimdi devlet tinine dönüşür, çünkü kendi özel ereklerine erişme aracını devlette bulur. Yurttaşların yurtseverlik gizleri de işte burada ortaya çıkar; yurttaşlar devleti kendi tözleri olarak görürler, **çünkü bu özel alanların ve bu alanlara bağlı olan her şeyin, yani haklarının, yetkelerinin ve gönençlerinin korunmasını güvence altına alan, devlettir. Korporatif tin, özelin evrenseldeki kökleşmesini dolayimsız bir biçimde içerir ve yurttaş tinindeki [sayfa 63] güçlü ve derin devlet duygusunu da işte bu durum açıklar."**

Bu metin:

1. Burjuva-sivil toplumun *bellum omnium contra omnes* [herkesin herkese karşı savaşı] olarak tanımlanması nedeniyle;
2. *Özel çıkar* "yurttaşların yurtseverlik gizi" olarak ve "güçlü ve derin devlet duygusu" olarak gösterildiği için;
3. "Burjuva", evrenselle çelişen özel çıkar insanı, burjuva-sivil toplumun yurttaşı, kendi bireyselliği içinde donup kalmış bir birey olarak düşünüldüğü ve aynı şekilde kendi bireysellikleri içinde donup kalmış öteki bireyler biçimindeki devlet de işte bu bireye indirgenmiş "yurttaş" ile çeliştiği için dikkate değer.

Eğer Hegel "aile"yi ve ardından da "burjuva-sivil toplum"u bir devlet üyesi her bireyin içinde olan belirlenimler olarak tanımlasaydı, devlete ilişkin nitelikleri de bu aynı bireyin içinde olan öteki belirlenimler olarak tanımlardı diye düşünülebilir. Ama Hegel'de kendi toplumsal özünün yeni belirlenimlerini bu aynı birey geliştirmiyor. Kendi kendinden başlayarak bu belirlenimleri istencin özünün geliştirdiği ileri sürülüyor. Devletin görgül, farklı ve ayrı güncel varoluş biçimleri, [istencin özünün öz gelişmesinden doğan] bu belirlenimlerden birinin dolayimsız bürünümleri olarak düşünülüyor.

Evrenselin kendisi özerkleştirilmiş bir özlük olarak inceleniyor ve üstelik kendi görgül varoluşuyla karıştırılıyor. Aynı şekilde, en küçük bir eleştiri duygusu olmaksızın, güncel sınırlı düzen hemen İdeanın dışavurumu olarak kabul ediliyor.

Burada Hegel, ailesel varlık olarak insandan söz ettiği zaman, burjuvaya eşit bir ölçüde, onu bütün öteki nitelikleri dıştalanayan değişmez nitelikte bir soy olarak incelemediği zaman, kendi kendisiyle çelişiyor.

§ 290. "Hükümetin işleyişi de *işbölümüne* bağlıdır [...] Yetkililer örgütünün üçlü bir gerekirliği yerine getirmek [sayfa 64] bakımından biçimsel ama güç bir görevi vardır. Şöyle ki [a] sivil yaşam aşağıda *somut* olduğuna göre, somut bir biçimde yönetilmelidir; [b] hükümet çalışması uzmanlaşmış memurlara bırakılan ve çeşitli yönetim merkezleri oluşturan *soyut* dallara bölünmelidir; ve ensonu [c] bu çeşitli yönetsel merkezlerin etkinlikleri, aşağıya doğru olduğu kadar en yüksek devlet yetkilileri içinde de toptan ve somut bir denetim sağlamak amacıyla eşgüdümlenmelidir."[\[33\]](#)

Bu paragrafın Ekini daha ilerde ele alacağız.

§ 291. "Yönetsel işlevler *nesnel* nitelikte işlevlerdir; § 287'de söylendiği gibi, bu işlevlerin tözsel içeriği daha önceki kararlarda belirlenmiştir ve bu işlevlerin *bireyler* tarafından yerine getirilmeleri gerekir. Birey ve yönetsel çalışma arasında hiçbir *doğal* ve dolayımız bađ yoktur. Dolayısıyla memurlar doğal yetenekleri ya da doğumları nedeniyle sečilmezler. Atanmalarının nesnel etkenini bilgi ve yeteneklerin sınavla doğrulanması oluşturur. Sınav devlete gereksinimlerinin karşılanacağı, *yurttaşa* da evrensel [memurlar] sınıfına girme *olanağı* güvencesini sağlar."[\[34\]](#)

§ 292. "Memurların seçimindeki nesnel ölçütü dahilik oluşturmaz (sanatta olduğu gibi); öyleyse birçok aday çıkabilir ve bunların değerleri mutlak bir kesinlikle saptanamaz. Ayrıca birey ve görev birbirine göre olumsal bir nitelik taşırlar. Öyleyse bir mevki için filanca kişinin seçilip bir kamu görevini yerine getirme yetkisinin birçok aday arasından ona verilmesinde öznel bir yan vardır. Aslında bu durumda son söz, devletin hükümrancü olarak krala aittir."[\[35\]](#)

§ 293. "*Kralın* yetkililere bıraktığı çeşitli kamu görevleri, kralın özünde olan hükümrancüliğin *nesnel* görünümlünün bir parçasını oluşturur. Bu görevlerin özgül farklılıkları eşyanın doğasından kaynaklanır ve memurların etkinliği bir ödevin yerine getirilmesinden başka bir şey olmadığına göre, görevleri de olumsallıktan kurtulmuş bir hak oluşturur."[\[36\]](#)

Burada dikkat etmemiz gereken tek nokta, "kralın *özünde* [sayfa 65] *olan* hükümdarlığın nesnel görünümü"dür.

§ 294. "Hükümdarın bir kararıyla bir kamu görevine atanan birey (§ 292), durumunun tözü ve atanmasının koşulu olan görevini yerine getirmek zorundadır. Memurun, ona kişisel çıkarlarını karşılamak (§ 264) ve gerek dış baskılar, gerekse öznel etkiler karşısında kendi yaşam ve etkinliğindeki bağımsızlığını korumak olanağını sağlayan aylığı, bu tözsel ilişkinin sonucudur."[\[37\]](#)

"Devlet hizmeti", deniyor bu paragrafın Yorumunda, "öznel erekların bencil ve keyfi tatmininin feda edilmesini gerektirir; devlet hizmetinin yasal olarak kabul ettiği tek tatmin, ödevin yerine getirilmesidir. Özel çıkar ile genel çıkarın, devletin ilkesini oluşturan ve onun iç sağlamlığını yaratan birliği de işte burada yatar (§ 260)." "Memurların özel gereksinimlerinin güvenli tatmini, memurları bu gereksinimleri ödev ve etkililik zararına karşılama çareleri aramaya götürebilecek dışsal baskılan ortadan kaldırır. Devleti simgelemekle görevli kişiler, devletin evrensel gücünde öznelin öteki belirtilerine, yani genel çıkarın savunulmasıyla özel çıkarları zarara uğrayabilen yönetilenlerin kişisel tutkularına karşı gereksinim duydukları korunmayı bulurlar."

§ 295. "Yetkililerin ve memurların güçlerini kötüye kullanmalarına karşı devletin ve yönetilenlerin korunması, **bir** yandan dolaylı olarak memurların hiyerarşik örgütlenme ve [üstleri karşısındaki] sorumlulukları tarafından; öte yandan komünlerin ve korporasyonların sahip buldukları yetkiler tarafından güvenceye bağlanır. Komün ve korporasyonlara tanınan bu yetkiler, memurlara tanınan gücün kullanılmasına bireysel keyfiliğin karışmasını önlerler. Böylece memurların bireysel eylemlerinin ayrıntıları üzerinde yetersiz kalan yukardan [hiyerarşik yoldan] denetim, aşağıdan tamamlanır."[\[38\]](#)

§ 296. "Tutku yokluğunun, dürüstlüğün ve iyi dilekliliğin memurlar arasında bir gelenek haline gelmesi için, yönetsel bilimlerin ediniminde, mesleğin öğrenilmesinde, gerçek çalışmada vb. mekanik ve göreneksel olarak kafada ne varsa dengeleyen doğrudan bir yurttaşsal ve entelektüel eğitim ve öğretim gerekir. Öte yandan devletin büyüklüğü de özsel bir [sayfa 66] etken

oluşturur, çünkü bu büyüklük ailesel ve kişisel ilişkilerin önemini azalttığı gibi öç ve kin duygularını da güçten düşürüp köreltir. Büyük devletlerde ortaya çıkan büyük sorunlar ele alındığı zaman öznel görüş noktaları yitip gider ve evrensel çıkar, görüş ve etkinliklere alışkanlık işte böyle sağlanır."[39]

§ 297. "Hükümet üyeleri ve devlet memurları, halk yığınının hukuk bilincini ve kültürlü zekasını içinde taşıyan *orta sınıfın* ana bölümünü oluşturur. Bu sınıfın tek başına bir aristokrasi oluşturmasından ve kültür ve yeteneklerin keyfi bir egemenlik aletleri durumuna gelmesinden kaçınmak için, *hükümlerlik kurumları ve korporasyon hakları* onu yukardan ve aşağıdan sınırlandırır."[40]

"*Ek.* Devlet bilinci ve en parlak kültür, memurları da kapsayan orta sınıfta bulunur. Dürüstlük ve zekâ bakımından bu sınıf, devletin orta direğini oluşturur. Orta sınıfsız bir devlet, aşağı bir düzeyde yer alır. Örneğin Rusya'da yalnızca bir seriler yığını ve yöneten bir sınıf vardır. Bu orta sınıfın oluşması devlet için çok büyük bir yarar taşır. Ama bu durum ancak devlet, incelemiş olduğumuz gibi organik bir birliğe sahip bulunduğu zaman, yani devlet görece bağımsız topluluklara belli bir yetki tanıdığı ve bu özel toplulukların donatılmış oldukları haklarla kendi kendine keyfiliği etkisizleştirilmiş bir duruma getirilen bir *memurlar aygıtı* yarattığı zaman gerçekleşebilir. Evrensel bir hakka göre davranış ve böyle davranmak alışkanlığı, bu özerk toplulukların bürokrasiye karşı gösterdikleri direnmeden doğar."

Hegel'in "hükümet *gücü*" konusunda söylediklerine felsefel açıklama adı verilemez. Paragrafların çoğu, sözcüğü sözcüğüne Prusya yurttaşlık yasasında yer alabilirdi. Bununla birlikte gerçek anlamıyla yönetim açıklamanın en güç noktasını oluşturuyor.

Hegel "yönetim" gücü ile "yargı" gücünü *burjuva-sivil toplum* alanına bağladığına göre, *hükümet gücü* gerçekte *bürokrasi* adıyla açıkladığı yönetimden başka bir şey olmuyor.

Bürokrasi ilk öngerekirlik olarak burjuva-sivil toplumun "*korporasyon*"lardaki "*özyönetim*"ini ele geçiriyor. Buna eklenen [sayfa 67] tek belirlenimi de yöneticilerin, yetkililerin vb. seçimlerinin, yurttaşların seçiminin gerçek anlamıyla hükümet gücü tarafından (Hegel'in deyişiyle "*en yüksek yetke*" tarafından) doğrulanması gereken karma bir sisteme göre yapılması gerektiği oluşturuyor.

Bu alanın üstünde ve "devletin genel çıkar ve yasallığının korunması" ereğiyle, "hükümet gücünün *temsilcileri*", yani krala doğru yönelen "bu uygulama memurları" ve "kurumsal"

yetkililer yer alıyor [bkz. § 289].

"Hükümetin işleyişi"nde "işbölümü" var [§ 290]. Bireyler yönetsel çalışmaya yetenekli olduklarını kanıtlamak, yani sınavlarda başarı kazanmak zorundadırlar [§ 291]. Kamu görevleri için *belirli* bireyleri seçmek, kralın gücüne aittir [§ 292]. Kamu görevlerinin farklılığı "eşyanın doğasından kaynaklanıyor [§ 293]. Kamu görevi memurların ödev ve yönelimini oluşturuyor. Öyleyse memurlara devlet tarafından *aylık ödenmesi* gerekiyor [§ 294]. Bürokrasinin gücünü kötüye kullanmasına karşı güvence, bir yandan memurların hiyerarşi ve sorumluluğu, öte yandan komün ve korporasyonların yetkileri ile sağlanıyor [§ 295]. Bürokrasinin insanca davranışı, bir yandan onun "yurttaşal ve entelektüel kültürüne, öte yandan devletin büyüklüğüne bağlı [§ 296]. Memurlar "orta sınıfın ana bölümünü" oluşturuyor [§ 297]. Toplumu bu bürokrasinin "keyfi bir egemenlik" ile donatılmış yeni bir "aristokrasi" durumuna dönüşmesine karşı, bir yandan onu "yukardan" sınırlandıran hükümranlık, öte yandan "aşağıdan" sınırlandıran "korporasyon hakları" koruyor. "Orta sınıf "kültür" sınıfıdır. *Voilà tout* [işte bu kadar]. Hegel bize bürokrasinin, kısmen gerçekten olduğu gibi, kısmen de onun varoluşu üzerindeki düşüncesine göre, görgül bir betimlemesini veriyor. Ve böylece o sıkıntılı "hükümet gücü" bölümü de baştan savulmuş bulunuyor.

Hegel'in hareket noktasını "devlet" ve "burjuva-sivil" toplum arasındaki, "özel çıkarlar" ile "kendinde ve kendi-için evrensel" arasındaki *ayrılık* oluşturuyor ve gerçekte bürokrasi de *bu ayrılığa* dayanıyor. Hegel "korporasyonlar"ın varoluşu [sayfa 68] önvarsayımından hareket ediyor ve gerçekte bürokrasi de *korporasyonları*, hiç değilse "korporasyon tini"ni önceden varsayıyor. Hegelci açıklamada bürokrasinin [etkinliğinin] içeriği hiçbir zaman söz konusu edilmiyor; yalnızca bürokrasinin "*biçimsel*" örgütlenmesinin bazı genel belirlenimleri söz konusu ediliyor ve gerçekte bürokrasi de kendi dışında yer alan bir içeriğin "biçimcilik"inden başka bir şey oluşturmuyor.

Korporasyonlar bürokrasinin materyalizmini [özdekçiliğini]; bürokrasi korporasyonların *spiritüalizmini* [tinselciliğini] oluşturuyor. Korporasyon burjuva-sivil toplumun bürokrasisini; bürokrasi devletin korporasyonunu oluşturuyor. Bu nedenle gerçeklikte, "devletin burjuva-sivil toplumu" olarak bürokrasi, "burjuva-sivil toplumun devleti" olarak korporasyonların tersi oluyor. Bürokrasinin yeni bir ilke olarak ortaya çıktığı yerde, devletin genel çıkarının kendi için "*aparte*" [ayrı] ve öyleyse "gerçek" bir çıkar durumuna dönüşmeye başladığı yerde, tıpkı her sonucun kendi önvarsayımlarının varoluşuna karşı savaşması gibi, bürokrasi de korporasyonlara karşı savaşıyor. Ama devletin gerçek yaşamı, gerçek siyasal yaşam uyanmaya ve burjuva-sivil toplum kendi öz ussallık gereksiniminin itişiyile korporasyonlardan kurtulmaya başlar başlamaz, bürokrasi onları yeniden diriltip canlandırmaya çalışıyor; çünkü

"burjuva-sivil toplumun devleti" ile birlikte "devletin burjuva-sivil toplumu" da ortadan kalkıyor. Tinselcilik kendi karşıtı olan özdekçilikle aynı zamanda ortadan kalkıyor. Yeni bir ilke *varoluşa* karşı değil ama bu varoluşun *ilkesine* karşı savaşıma başlar başlamaz, sonuç da kendi önvarsayımlarının varoluşunu sürdürmek için savaşıyor. Toplumda korporasyonu yaratan aynı tin, devlette bürokrasiyi yaratıyor. Öyleyse korporatif tin saldırıya uğrar uğramaz, bürokratik tin de saldırıya uğruyor. Eğer daha önce bürokrasi, kendi öz varoluşuna bir alan yaratmak için korporasyonların varoluşuyla savaşıyorduydu, şimdi korporatif tini, kendi öz tinini kurtarmak için korporasyonların varoluşunu zorla sürdürmeye çalışıyor. [sayfa 69]

"Bürokrasi", burjuva-sivil toplumun "*devlet biçimciliği*" ni oluşturuyor. Özel çıkar genel çıkara karşı genel bir şey olarak ortaya çıktığı sürece, "genel çıkar" özel çıkara karşı "özel" bir şey olarak ortaya çıkamıyor. Öyleyse bürokrasi kendi öz tinini, yani genel çıkarın *imgesel* özelliğini korumak için, özel çıkarın gene *imgesel* evrenselliği olarak korporatif tini korumak zorunda kalıyor. Korporasyon devlet olmak istedikçe, devlet korporasyon olmak zorunda kalıyor. Bürokrasi, hepsi de *bir korporasyon* içinde ete kemiğe bürünen, öyleyse devlet içinde *özel ve kapalı* bir toplum meydana getiren "devletin bilinci"ni, "devletin istenci"ni ve "devletin gücü"nü oluşturuyor. Ama bürokrasi *imgesel* güçler olarak korporasyonlara gereksinim duyuyor. Gerçi her korporasyon kendi *özel* çıkarlarını bürokrasiye karşı savunmak istiyor, ama öteki korporasyona karşı, öteki özel çıkara karşı da bürokrasiyi *istiyor*. *Eksiksiz korporasyon* olarak bürokrasi, öyleyse *eksik bürokrasi* olarak korporasyona karşı zafer kazanıyor. Bürokrasi korporasyonu bir görünüşe indiriyor ya da basit bir görünüşe indirgemek istiyor, ama aynı zamanda bu görünüşün varolmasını ve kendi öz varlığına inanmasını da istiyor. Korporasyon burjuva-sivil toplumun devlet olmak girişimini simgeliyor, ama bürokrasi devleti ve gerçekten burjuva-sivil toplum durumuna dönüşmüş bir devleti oluşturuyor.

Bürokrasi "devlet biçimciliği"ni oluşturuyor, "biçimcilik olarak siyasal devlet"i oluşturuyor ve Hegel de bürokrasiyi böyle bir biçimcilik olarak betimliyor. Bu "devlet biçimciliği" gerçek bir güç olarak meydana getirildiği ve kendi öz *maddesel* içeriğini kendine kendi sağladığı için bürokrasi, bir *pratik* yanılsamalar dokumasından başka bir şey olamıyor; "devlet yanılsamasından, "siyasal yanılsama"dan başka bir şey olamıyor. Bürokratik tin köküne kadar çizvitçe, köküne kadar tanrıbilimsel bir tin oluşturuyor. Bürokrasi *la republique pretre* [bir rahipler topluluğu] anlamına geliyor.

Bürokrasi, kendi *özüne* göre, "biçimcilik olarak devlet" olduğuna göre, kendi *ereğine* göre de öyle oluyor. Devletin gerçek gerçekliğine uygun düşen her özlem, bürokrasiye devlete

[sayfa 70] *karşı* bir tehdit olarak görünüyor. Bürokrasinin tini, "devletin biçimsel tini" demektir ve bu da Tini oluşturan her şeyin [bilinç, etkinlik vb.] devletteki gerçek yokluğundan başka bir anlama gelmiyor. "Devletin biçimsel tini"ni olumlamak ve bu edilgenlik, özgürlüksüzlük, bilinçsizlik vb. durumunu koruyup sürdürmek, bürokrasi için kesin bir buyruk oluşturuyor. Bürokrasi kendini devletin son ereği olarak görüyor. Kendi "biçimsel" ereklerini kendi içeriği durumuna getirdiği için bürokrasi, "gerçek" erekle her yerde anlaşmazlığa düşüyor. Biçimseli içerik, içeriği biçimsel sanmaya mahkûm oluyor. Devletin erekları bürokrasinin erekları ve bürokrasinin erekları de devletin erekları durumuna dönüşüyor. Bürokrasi, kimsenin içinden kaçamayacağı bir daire oluşturuyor. Bürokrasinin hiyerarşisi, *bilginin hiyerarşisi* durumuna geliyor. Tepe, ayrıntıyı bilme işini aşağı halkalara havale ediyor, aşağı halkalar geneli bilme işinde tepeye güveniyor ve böylece birbirlerini karşılıklı olarak aldatıyorlar.

Bürokrasi, gerçek devletin yanındaki imgesel devleti, devletin tinselciliğini oluşturuyor. Öyleyse her şeyin, biri gerçek, öteki bürokratik olmak üzere iki anlamı var, tıpkı bilmenin de biri gerçek, öteki bürokratik iki bilme olması gibi. İstenç konusunda da aynı şey geçerli. Ama gerçek varlık kendi bürokratik, aşkın, tinsel özüne göre düşünülüyor. Bürokrasi devletin özünü, toplumun tinsel özünü kendi elmenliğinde [zilyetliğinde] tutuyor; bu öz onun *özel mülkiyetini* oluşturuyor. Bürokrasinin evrensel tinini, bürokrasinin içinde hiyerarşi ile, bürokrasinin dışında onun kapalı korporasyon niteliğiyle korunan *giz*, esrar oluşturuyor. Siyasal tinin, hatta yurttaş tininin her kamusal belirtisi, bürokrasiye kendi esrarına karşı bir *ihanet* olarak görünüyor. *Yetke* onun bilmesinin ilkesini ve yetketaparlık da *düşünme biçimini* oluşturuyor. Ama bürokrasinin içinde *tinselcilik*, gerçekte *kaba bir özdekçiliğe*, edilgen boyun eğme, yetkeye inanç özdekçiliğine, biçimsel pratiklerin, donup kalmış ilke, görüş ve geleneklerin görenekçi yinelenmesine dayanan *mekanik* özdekçiliğe dönüşüyor. Bireysel olarak alınan bürokrate gelince, [sayfa 71] devletin ereği onun özel ereği durumuna, *bir mevki avcılığı*, bir *kariyer yapma* durumuna dönüşüyor. İlk olarak bürokrat, gerçek yaşamı *özdeksel* bir yaşam olarak görüyor, çünkü ona göre *bu yaşamın tini*, gerçekte *ayrı ve özerkleşmiş bir gerçeklik* oluşturan büokraside bulunuyor. Bu nedenle bürokrasinin, yaşamı elden geldiğince özdeksel [edilgen] bir duruma getirmesi gerekiyor. İkinci olarak her bürokrat, bürokratik etkinliğin nesnesi olduğu kadarıyla kendi öz yaşamının özdeksel [edilgen] bir yaşam olduğunu biliyor, çünkü bu yaşamın tini [yüksek yetkeler tarafından] ona buyrulmuş, ereği kendi dışında yer almış [= hiyerarşi tarafından saptanmış] ve gerçekliği büronun [her türlü kişisel özellikten uzak ve göreneksel] gerçekliği durumuna gelmiş bulunuyor. Ona göre devlet yalnızca donmuş birçok bürokratik tin biçiminde var oluyor ve bu bürokratik tinler de

birbirine yalnızca hiyerarşi ve edilgen boyun eğme aracıyla bağlanıyor. *Gerçek* bilim ona boş bir bilim, gerçek yaşam ona ölü bir yaşam olarak görünüyor, çünkü onun imgesel bilimi ve imgesel yaşamı kendine özsel bilim ve özsel yaşam süsünü veriyor. Öyleyse bürokrat gerçek devlet karşısında, ister bilinçli ister bilinçsiz olsun, cizvitçe davranmak zorunda kalıyor. Ama bu cizvitlik eğer kendinin bilincine erişirse, zorunlu olarak yönelimsel [kasıtlı] bir cizvitlik durumuna geliyor.

Bürokrasi, yukarda sözünü ettiğimiz tiksindirici özdekçiliği oluşturuyor. Buna karşılık bürokrasinin tiksindirici tinselciliği de *her şeyi yapmak istemesinde*, yani *istenci* bir *causa prima*, bir ilk neden durumuna getirmesinde ortaya çıkıyor; çünkü bürokrasi kendini etkinliğe adadığı ve içeriğini dışardan aldığı için, varoluşunu ancak bu içeriğe bir biçim ve bir sınır vererek gösterebiliyor. Bürokrat dünyada kendi etkinliğinin basit bir nesnesinden başka bir şey görmüyor.

Hegel hükümet gücünü "krala bağlı hükümlarlığın *nesnel* görünümü" olarak adlandırdığı zaman hükümlarlığın, kutsal üçlemin [teslis] içerik ve tininin *gerçek varoluşunu* katolik kilisenin oluşturduğu anlamında doğru bir şey söylüyor. Bürokraside devlet çıkarı ile tikel özel erek özdeşliği o [sayfa 72] biçimde koyuluyor ki, *devlet çıkarı* öteki özel çıkarlar karşısında *tikel* bir özel erek durumuna dönüşüyor.

Bürokrasinin kaldırılması ancak genel çıkar, Hegel'de olduğu gibi salt düşüncede, salt soyutlamada değil ama *gerçekten* özel çıkar durumuna geldiği zaman olanaklıdır ve bu da ancak *özel* çıkar gerçekten *genel* çıkar durumuna geldiği zaman gerçekleşebiliyor. Hegel gerçek olmayan bir karşıtlıktan hareket ediyor ve sonuç olarak imgesel ve gerçeklikte karşıtlığı yeniden kuran bir özdeşlikten başka bir şeye erişmiyor. Bürokrasi işte bu tür bir özdeşlik oluşturuyor.

Şimdi açıklamasını ayrıntılı olarak izleyelim.

Hegel'in *hükümet gücü* üzerine verdiği tek belirlenimi, bireysel ve özelin genel vb. altında "*kapsanması*" oluşturuyor.

Hegel bununla yetiniyor. Bir yandan özelin vb. "kapsanması" kategorimiz var. Öte yandan bu kategorinin gerçekleşmesi gerekiyor. O zaman Hegel Prusya devletinin ya da çağdaş devletin (olduğu gibi ve hiçbir şey değiştirmeden) görgül varoluşlarından [örgütlerinden] ve *ötekiler arasında* bu kategoriyi de gerçekleştiren herhangi birini alıyor ve bunu da söz konusu kategorinin o varoluşun [o örgütün] özgül varlığını hiçbir zaman dışavurmamasından bağımsız olarak yapıyor. Uygulamalı matematik de bir kapsam içine alma oluşturuyor. Hegel kapsam içine almanın ussal ve upuygun biçiminin bu olup olmadığını kendine sormuyor. Yalnızca *Bir* kategoriden çoğunu istemiyor ve ona uygun düşen bir varoluş bulmakla

yetiniyor. Hegel *Mantık'ına siyasal bir beden* veriyor, *siyasal bedenin mantığını* vermiyor (§ 287).

Korporasyonların, komünlerin hükümetle ilişkileri konusunda, ilkin *yönetimlerinin* (yöneticilerinin atanmasının) "karma bir sistemle gerçekleştirilmesinin, bütün ilgililer tarafından seçilen yöneticilerin en yüksek yetke tarafından tanınıp onaylanmasının" gerektiğini öğreniyoruz. Komün ve korporasyonlar yöneticilerinin *karma* seçimi öyleyse burjuva-sivil toplum ile devlet ya da hükümet gücü arasında *ilk ilişki*, onların *ilk özdeşliği* oluyor (§ 288). Hegel'e göre bu [sayfa 73] ilişki, henüz çok yüzeysel bir ilişki, bir *mixtum compositum*, bir "*karma*" oluşturuyor. Özdeşlik ne kadar yüzeysel oluyorsa, karşıtlık o kadar derin oluyor: "Bunların (korporasyonların, komünlerin vb. yöneticilerinin) uğraştıkları işler, bir yandan bu *özel alanların özel mülkiyet* ve çıkarlarıdır ve bu bakımdan yetkeleri zümre arkadaşlarının ve burjuvaların güvenine dayanır; ama öte yandan bu alanların, devletin yüksek çıkarına bağımlılaştırılmaları da gerekir" (§ 288). Bundan da yukarda belirtilen "karma seçim" sonucu

çıkıyor.

Korporasyon yönetimi öyleyse karşıtlık içeriyor:

Devletin yüksek çıkarına karşı özel alanların özel mülkiyet ve çıkarı: özel mülkiyet ile devlet arasındaki karşıtlık.

Bu karşıtlığın karma seçimle çözümünün basit bir *düzenleme*, bir uzlaşma, ikiciliğin çözülmediğinin ve bir ikicilik olarak, bir "*karma*" olarak kaldığının bir *itirafi* olduğunu göstermek gerekmiyor. Korporasyonların, komünlerin vb. özel çıkarları, *kendi öz alanlarının içinde*, kendi yönetimlerinin niteliğini de gösteren bir ikicilik içeriyor.

Ama en aşırı karşıtlık kendini ilkin "kendinde ve kendi-için evrensel olarak *devletin dışında*" yer aldıkları söylenen (§ 288) "toplulukların *özel çıkarları*" ile "*kendinde ve kendi-için evrensel olarak*" devlet arasındaki ilişkide gösteriyor. Karşıtlık kendini bir kez daha bu alan içinde gösteriyor.

"Bu özel haklar ortasında *kendi evrenselliği içindeki devletin genel çıkar ve yasallığının* korunması, birincilerin ikincilere indirgenmesi, hükümet gücünün *temsilcileri* ve özellikle *uygulama memurlarının*, ayrıca kurumsal bir biçimde örgütlenen yüksek danışma ve karar yetkililerinin de bir gözetim ve denetimini gerektirir ve bu hiyerarşik örgütün tepe noktası, kralın hemen yakınlarında yer alır" (§ 289).

Geçerken, örneğin Fransa'da bilinmeyen bu *kurulların* bileşimi üzerinde duralım. Hegel

bu yetkeleri "danışmacı-tartışmacı" olarak betimlediğine göre, "kurumsal bir biçimde örgütlendikleri" kendiliğinden anlaşılıyor.

"Devletin genel çıkar ve yasallığının" korunması için devletin [sayfa 74] kendisinin, "hükümet gücü"nün, Hegel'e göre, kendi "temsilcileri" aracıyla burjuva-sivil topluma müdahale etmesi gerekiyor ve ona göre bu "hükümet temsilcileri", bu "uygulama memurları", "burjuva-sivil toplum"an değil, ama tersine ona "karşı" "devlet"in *gerçek* "temsilciliği"ni oluşturuyor. Öyleyse devlet ile burjuva-sivil toplum arasındaki karşıtlık saptanıyor: Devlet burjuva-sivil toplumun *içinde* değil, ama *dışında* yer alıyor; onunla ancak bu alanlar içinde "devlet gözetim ve denetim" işini kendilerine bıraktığı kendi öz "temsilcileri" aracıyla ilişki kuruyor. Devletin bu "temsilcileri"nin varlığı, devlet ile burjuva-sivil toplum arasındaki karşıtlığı ortadan kaldırmıyor; tam tersine onu "yasal", "kökleşmiş" bir karşıtlık durumuna getiriyor. Burjuva-sivil topluma göre yabancı ve aşkın bir şey olarak düşünülen "devlet", burjuva-sivil topluma karşı kendi öz temsilcileri aracıyla korunuyor. "Yönetim", "yargı kurulları" ve "yetkililer", burjuva-sivil toplumun, onlarda ve onlar aracıyla kendi öz ortak çıkarını kendi yönettiği temsilcilerinden değil, ama burjuva-sivil topluma karşı devleti yönetmekle görevli devlet temsilcilerinden oluşuyor. Bu *karşıtlığı* Hegel, yukarda irdelenen safça açıklamada daha da belirtik bir duruma getiriyor:

"Yönetsel işlevler *nesnel* nitelikte işlevlerdir [...] bu işlevlerin tözsel içeriği daha önceki kararlarla belirlenmiştir" (§ 291).

Hegel bundan bu işlevlerin, hiçbir "bilgi hiyerarşisi" gerektirmedikleri için, tamamen "burjuva-sivil toplum"un kendisi tarafından yerine getirilebilecekleri sonucunu mu çıkarıyor? Ne gezer; tam tersini yapıyor.

Bu işlevlerin Hegel, "bireyler" tarafından yerine getirilmelerinin gerektiği ve bu işlevler ile bu bireyler arasında "hiçbir *doğal* ve dolaylımsız bağ" olmadığı yolundaki o derin açıklamayı yapıyor. Aklımıza hemen "doğal ve keyfi bir güç"ten başka bir şey olmayan ve [doğal olduğu için] "doğmak" gereksinimini duyan kralın gücü geliyor. Kralın gücü, istençteki doğa uğrağının temsilcisinden, "*devletteki fizik doğanın* [sayfa 75] egemenliği"nin temsilcisinden başka bir şey olmuyor.

"Uygulama memurları" görevlerini özsel olarak "kral"m istenci aracıyla elde ediyor:

"Atanmalarının *nesnel etkenini*, bilgi (öznel keyfiliğin bu etkene gereksinmesi yoktur) ve yeteneklerin sınavla doğrulanması oluşturur. Sınav

devlete gereksinmelerinin karşılanacağı, *yurttaş*a da *evrensel* [memurlar] sınıfına girme *olanağı* güvencesini sağlar".

Öyleyse her yurttaş sunulan bu devlet memuru olma olanağı, burjuva-sivil toplum ile devlet arasındaki ikinci olumlu ilişkiyi, bir *ikinci özdeşliği* oluşturuyor. Bu özdeşlik çok yüzeysel ve ikici bir nitelik taşıyor. Her katoliğin rahip olmak (yani laiklerden ve dünyadan ayrılmak) olanağı var. Gene de papaz takımı katolikler karşısında aşkın bir güç olmaktan geri kalmıyor. Yaşanan alandan *başka* bir alanın hakkını kazanma olanağı, yalnızca *kendi öz alanının* bu hakkın gerçekliğine sahip olmadığını gösteriyor.

Gerçek devlette her yurttaş için özel bir sınıf olarak düşünülen evrensel sınıfa girmek olanağı değil, ama evrensel sınıfın gerçekten evrensel olmak, yani her yurttaşın evrensel sınıfı olmak yeteneği söz konusu ediliyor. Ama Hegel'in tüm açıklaması sözde evrensel, aldatıcı bir biçimde evrensel sınıfı, sürekli olarak özel evrenselliği öngerektiriyor.

Hegel'in devlet ile burjuva-sivil toplum arasında kurduğu özdeşlik, *iki düşman ordunun* özdeşliği, her askerın kendi ordusundan kaçarak düşman ordunun üyesi olmak olanağına sahip olduğu bir özdeşlik oluyor, ama Hegel'in şimdiki görgül durumun doğru bir tablosunu çizdiğini de söylemek gerekiyor.

Sınavlar teorisinde de aynı durum var. Usa uygun bir devlette kunduracı olmak için düzenlenecek bir sınav, devlet memuru olmak için düzenlenecek bir sınavdan çok daha yerindeymiş gibi görünüyor, çünkü kunduracılık zanaatını bilmeksizin iyi bir yurttaş, toplumsal bir insan olunabiliyor; ama "devlete ilişkin şeylerin zorunlu bilgisi", eğer olmazsa [sayfa 76] siyasal devlette insanın devlet dışında, kendi kendinden kopuk ve solunan havadan yoksun yaşayacağı bir koşul oluşturuyor. Sınav masonik bir formaliteden, yurttaşın bilgisinin bir ayrıcalık olduğunun yasayla tanınmasından başka bir şey oluşturmuyor.

"Kamusal görev" ile "birey" arasındaki "bağ", burjuva-sivil toplumun bilgisi ile devletin bilgisi arasındaki bu nesnel bağ, yani *sınav, bilginin bürokratik vaftizinden*, kutsal olmayan bilginin kutsal bilgi haline *dönüşmesinin* resmen tanınmasından başka bir şey oluşturmuyor (bütün sınavlarda sınav yapan kişinin herşeyi bilmesi çok doğaldır). Yunan ya da romalı devlet adamlarının sınavlardan geçtiklerinin söylendiği hiç duyulmuyor. Evet ama, prusyalı bir hükümet adamının karşısında romalı bir devlet adamı kaç para ediyor!

Birey ile kamusal görev arasındaki *nesnel* bağın yanında, *sınavın* yanında, bir başka bağ bulunuyor: *kralın keyfi istenci* (§ 292):

"Memurların seçimindeki nesnel ölçütü dahillik oluşturmaz (sanatta olduğu

gibi); öyleyse birçok aday çıkabilir ve bunların değerleri mutlak bir kesinlikle saptanamaz. Ayrıca birey ve görev birbirine göre olumsal bir nitelik taşırlar. Öyleyse bir mevki için filanca bir kişinin seçilip bir kamu görevini yerine getirme yetkisinin birçok aday arasından ona verilmesinde öznel bir yan vardır. Aslında bu durumda son söz, devletin hükümler gücü olarak krala aittir."

Hükümdar bütün düzeylerde olumsuzluğun temsilciliğini yapıyor. Bürokratik iman itirafının (sınav) nesnel uğrağından başka, bir de kral *bağışının* öznel uğrağı gerekiyor: iman meyvelerini işte böyle veriyor.

"Kralın yetkililere bıraktığı çeşitli kamu görevleri" (devletin özel etkinliklerini kral, çeşitli görevler olarak yetkililere dağıtıyor, bırakıyor, *devleti bürokratlar* arasında bölüştürüyor; o bütün bunları kutsal Roma kilisesinin papazlık aşamalarının verdiği gibi veriyor; krallık bir türüm sistemi [sayfa 77] oluşturuyor; krallık devlet görevlerini güçlendiriyor) "kralın özünde olan hükümlerliliğin *nesnel* görünümünün bir parçasını oluşturur" (§ 293). Hegel burada kralın özünde olan hükümlerliliğin *nesnel* görünümü ile öznel görünümü arasında ilk kez olarak bir ayırım yapıyor. Daha önce bunları birbirine karıştırıyordu. Kralın özünde olan hükümlerlilik burada açıkça gizemci bir açıdan göz önünde bulunduruluyor, tıpkı tanrıbilimcilerin kişisel tanrıyı doğada buldukları gibi. Daha önce Hegel kralın, *devletin* özünde olan hükümlerliliğin öznel görünümünü oluşturduğunu da söylüyordu.

§ 294'te Hegel, memurların *aylığını* İdeadan çıkarıyor! Burjuva-sivil toplum ile devletin *gerçek özdeşliği*, burada memurların *aylığında* ya da devlet hizmetinin görgül varoluşun güvenliğini güvence altına alma olgusunda koyulmuş bulunuyor. Memurların aylığı Hegel'in hazırladığı en yüksek özdeşliği oluşturuyor. Devletin burjuva-sivil toplumdan ayrılması önceden varsayıldığına göre bu, devlet etkinliklerinin görevler [ya da kamusal görevlerin meslekler] haline dönüşmesi anlamına geliyor.

§ 294'ün yorumunda Hegel:

"Devlet hizmeti öznel erekların bencil ve keyfi tatmininin feda edilmesini gerektirir"; (her hizmet bu gere kirliliği içerir) "devlet hizmetinin yasal olarak kabul ettiği tek tatmin, ödevin yerine getirilmesidir. Özel çıkar ile genel çıkarın, devletin ilkesini oluşturan ve onun iç sağlamlığını yaratan birliği de işte burada yatar."

dediği zaman,

1. bunun her hizmetliye uygun düştüğünü ve 2. memurların *aylığının* çağdaş krallıkların "iç sağlamlık" ve derinliğini oluşturduğunu saptamak gerekiyor. Burjuva-sivil toplum üyelerinin tersine, yalnız memurların varoluşu *güvence* altında bulunuyor. Ama açıklamasında hükümet gücünün, burjuva-sivil topluma *karşıt* olarak ve daha doğrusu egemen öge olarak koyulduğu Hegel'in gözünden kaçmıyor. Peki o zaman bir özdeşlik ilişkisini nasıl kuruyor? [sayfa 78]

§ 295'e göre "yetkililerin ve memurların güçlerini kötüye kullanmalarına karşı devletin ve yönetilenlerin korunması, bir yandan dolaylımsız olarak ... hiyerarşik örgütlenme ... tarafından güvenceye bağlanıyor"... Sanki hiyerarşi *en büyük kötüye kullanma* değilmiş gibi! Sanki memurların bazı kişisel kusurları onların *zorunlu* hiyerarşik hasımlarıyla karşılaştırılabilir kusurlar değilmiş gibi! Memur hiyerarşiye karşı bir kusur işlediği ya da hiyerarşinin yersiz bulunduğu bir yanlışlık yaptığı ölçüde memuru cezalandırıyor, ama memurun kişiliğinde ceza işleyen hiyerarşinin ta kendisi olduğu zaman onu koruması altına alıyor ve ne olursa olsun hiyerarşi kendi üyelerinin kusurlarına inanmakta güçlük çekiyor.

Bürokrasinin keyfi davranışlarına karşı ikinci güvenceyi korporasyonların ayrıcalıkları oluşturuyor: "... öte yandan [devletin ve yönetilenlerin korunması] komünlerin ve korporasyonların sahip buldukları yetkiler tarafından güvenceye bağlanıyor. Komün ve korporasyonlara tanınan bu yetkiler, memurlara tanınan gücün kullanılmasına bireysel keyfiliğin karışmasını önüyor. Böylece memurların bireysel eylemlerinin ayrıntıları üzerinde yetersiz kalan yukardan denetim, aşağıdan tamamlanıyor."

Eğer Hegel'e bürokrasiye karşı burjuva-sivil toplumun korunmasını neyin sağladığını sorarsak, bize şu yanıtı veriyor:

1. Bürokratik "*hiyerarşi*". *Denetimler*. Yani hasmın kendisinin eli kolu bağlı ve aşağıya doğru çekiç oluyorsa, yukarıya doğru örs oluyor. Ama "hiyerarşi"ye karşı koruma nerede? En küçük kötülük gerçi daha büyük bir kötülük tarafından ortadan kaldırılıyor ve bu anlamda onun karşısında yitip gidiyor.

2. *Çatışma*, bürokrasi ve korporasyon arasındaki çözülmemiş anlaşmazlık, *savaşım*, savaşım *olanağı*, yenilgiye karşı güvenceyi oluşturuyor. Daha ilerde (§ 297) Hegel, güvence olarak bir de "yukardan aşağıya hükümlerlik kurumları"nı ekliyor ve bununla yeniden hiyerarşiyi anlamak gerekiyor.

Ama Hegel iki uğrak daha ileri sürüyor (§ 296). İlk uğrağı Hegel, *memurun kendisinde* buluyor. Memuru iyileşmeye [sayfa 79] ve "tutku yokluğunu, dürüstlüğü ve iyi dilekliliği" bir "gelenek" olarak kabul etmeye eriştirecek olan şey, onun bilgi ve "gerçek çalışma"sında "mekanik" olarak ne varsa "dengeleyen doğrudan bir yurttaşsal ve entelektüel eğitim ve

öğretim" oluyor. Sanki memurun bilgi ve "gerçek çalışma"sında, "mekanik olarak ne varsa", onun "yurttaşal ve entelektüel eğitim ve öğretim"ini "dengelemiyor"muş gibi! Sanki memurun gerçek tin ve gerçek çalışması, tıpkı "töz"ün kendi "ilinekler"ine üstün gelmesi gibi, onun öteki yeteneklerine üstün gelmeyecek mi? Çünkü memurun görevi, onun "tözsel" durumunu ve "ekmeği"ni oluşturuyor. Hegel'in "doğrudan yurttaşal ve entelektüel eğitim ve öğretim"i, bürokratik bilgi ve çalışmanın "mekanik niteliği"nin karşıtı olarak göstermesi gene de güzel! Memurun içindeki insanın memuru kendisine karşı koruması gerekiyor. Ama ne birlik! *Tinde dengelemek.* Ne ikici kategori!

Hegel bir de "devletin büyüklüğü"nden söz ediyor. Oysa örneğin Rusya'da, bu büyüklük devletin "uygulama memurları"nın keyfi davranışlarına karşı hiçbir güvence sağlamıyor ve ne olursa olsun bu etken bürokrasinin "*özü"ne "dışsal"*" kalan bir etken oluşturuyor.

Hegeli açıklamanın sonunda "hükümet gücü", gerçekte "memur egemenliği" olarak görünüyor.

Burada, "kendinde ve kendi-için evrensel olarak" devlet alanında çözülmemiş çatışmalardan başka bir şey görmüyoruz. Memurların *sınavı* ve memurların *ekmeği* en yüksek bireşimleri oluşturuyor.

Bürokrasinin son kutsaması olarak Hegel, onun güçsüzlüğünden, korporasyonla çatışmasından söz ediyor.

§ 297'de "hükümet üyeleri ve devlet memurları ... *orta sınıfın* ana bölümünü oluşturur" anlamında bir özdeşlik koyuluyor. Bu "orta sınıfı" Hegel, "dürüstlük ve zeka bakımından" devletin "orta direği" olarak yüceltiyor. § 297'nin Ekinde Hegel, şöyle diyor:

"Bu orta sınıfın oluşması devlet için çok büyük bir yarar taşır. Ama bu durum ancak devlet ... organik bir birliğe sahip [sayfa 80] bulunduğu zaman, yani devlet görece bağımsız topluluklara belli bir yetki tanıdığı ve bu özel toplulukların donatılmış oldukları haklarla kendi kendine keyfiliği etkisizleştirilmiş bir duruma getirilen bir memurlar aygıtı yarattığı zaman gerçekleşebilir."

Gerçi halk ancak bu türlü bir örgütlenme içinde *bir* sınıf, bir *orta sınıf* olarak ortaya çıkabilir. Ama ancak ayrıcalıkların dengelenmesi sayesinde işleyebilen bir örgütlenme, bir örgütlenme midir? Hükümet gücünün açıklanması son derece güç görünüyor. Hükümet gücü, yasama gücünden çok daha yüksek bir derecede tüm halkı ilişkilendiriyor.

Daha ilerde (§ 308'in Açıklamasında) Hegel, bürokrasinin gerçek tinini kavriyor ve

"yönetmel görenek" ve "sınırlı bir topluluğun çevreni"nden söz ediyor.

c) *Yasama gücü*

§ 298. "Yasama gücü, [bir yandan] ek bir belirlenim gerektirdikleri ölçüde yasa olarak yasalarla, [bir yandan da] "içeriklerine göre" **tamamen genel** bir önem (çok genel bir deyim -K. M.) taşıdıkları ölçüde devletin **iç işleriyle** ilgilenir. Bu gücün kendisi, siyasal **anayapının bir parçasını** oluşturur, varlığı onun varlığını öngerektirir ve dolayısıyla siyasal anayapı bu gücün etkinlik gösterdiği alanın kesin olarak dışında kalır. Bununla birlikte, yasaların yetkinleşmesi ve genel hükümet örgütünün ilerlemeleri sayesinde siyasal anayapı da gelişir ve ilerler."[\[41\]](#)

İlk göze çarpan şey şu ki Hegel, burada "bu gücün kendisinin siyasal anayapının bir parçasını oluşturduğunu", varlığının "siyasal anayapının varlığını öngerektirdiğini" ve siyasal anayapının "yasama gücünün etkinlik gösterdiği alanın kesin olarak dışında kaldığını" ortaya koyuyor, oysa gerek kralın *gücü*, gerekse hükümet gücü konularında da aynı derecede doğru olmasına rağmen, daha önce her ikisi için de bu saptamayı yapmıyor. Gerçi Hegel siyasal anayapının [sayfa 81] bütünselliğini kurmayı amaçlıyor ve dolayısıyla onu önceden varsaymıyor; ama biz onun her yerde belirlenimlerin (güncel devletlerde var oldukları biçimleriyle) *karşıtlığı* ile başlaması ve bu karşıtlık üzerinde önemle durmasındaki derinliği biliyoruz.

Böylece yasama gücünün kendisi "siyasal anayapının bir parçasını oluşturuyor" ve siyasal anayapı "yasama gücünün etkinlik gösterdiği alanın kesin olarak dışında kalıyor." Bununla birlikte "ek bir belirlenim gerektiren" yasaların [biri tarafından] biçimlendirilmesi gerekiyor. Bir yasama gücünün siyasal anayapıdan *önce* ya da siyasal anayapının *dışında* varolması ya da varolmuş olması gerekiyor. Güncel, *görgül*, *verilmiş* yasama gücünün dışındaki bir yasama gücünün varolması gerekiyor. Ancak Hegel bir hukuk felsefecisi ve devlet İdeasının ta kendisini düşünmek istiyor. İdeayı varolan düzenle değerlendirmek hakkına sahip değil; varolan düzeni İdeayla değerlendirmesi gerekiyor.

Çatışma basit. *Yasama gücü*, evrenseli örgütlenme gücünü oluşturuyor. Siyasal anayapının gücü onda bulunuyor, siyasal anayapıyı aşılıyor ve onu kapsıyor.

Ama öte yandan yasama gücü anayasasal bir güç oluşturuyor. Öyleyse siyasal anayapının altında yer alıyor. Siyasal anayapı yasama gücü karşısında *yasa* gücüne sahip bulunuyor. Yasama gücüne yasalar koymuş ve sürekli olarak da yasalar koyuyor. Yasama gücü ancak siyasal anayapı çerçevesinde yasama gücü ve siyasal anayapı eğer yasama gücü dışında kalırsa *hors la loi* [yasadışı] oluyor. *Voilà la collision* [işte çatışma bu]. Fransa'nın yakın tarihi birçok şeyin nasıl kemirildiğini gösteriyor.

Bu çatışkıyı Hegel nasıl çözüyor?

İlkin bize *siyasal anayapının* yasama gücü tarafından "öngerektirildiği" ve "onun etkinlik gösterdiği alanın dışında" yer aldığı söyleniyor. "*Ama*" (ama!) "yasaların yetkinleşmesi" ve "genel hükümet örgütünün ilerlemeleri" sayesinde "siyasal anayapı da gelişiyor." O halde siyasal anayapı doğrudan doğruya yasama gücü alanının "dışında" bulunuyor, [sayfa 82] ama dolaylı olarak yasama gücü siyasal anayapıyı değiştiriyor. Doğru yoldan yapamadığı ve yapması da gerekmeyen şeyi yasama gücü, dolambaçlı yoldan yapıyor. *En gros* [toptan] değiştiremediği şeyi *en detail* [perakende] kemiriyor. Siyasal anayapının doğasının yapmasını yasakladığı şeyi, şeylerin ve koşulların doğası aracıyla yapıyor. *Biçimsel olarak, yasal olarak*, anayasasal olarak yapmadığı şeyi, *özdeksel olarak* yapıyor.

Ama Hegel gene de çatışkıyı çözmüyor, onu bir başka çatışkıya dönüştürüyor; yasama gücünün *eylemeni*, onun *anayasasal* eylemini, anayasasal *belirlenimiyle* çeliştiriyor. *Siyasal anayapı* ile *yasama gücü* arasındaki karşıtlık, varlığını sürdürüyor. Yasama gücünün *eylemsel* etkinliği ile *yasal* etkinliğini Hegel, çelişik etkinlikler olarak ya da yasama gücünün olması gereken şey ile gerçekten olduğu şey arasındaki, yaptığına inandığı şey ile gerçekten yaptığı şey arasındaki çelişki olarak tanımlıyor.

Hegel bu çelişkiyi nasıl gerçek olarak düşünebiliyor? "Genel hükümet örgütünün ilerlemesi" hiçbir şeyi açıklamıyor, çünkü bu "ilerleme"nin de açıklanması gerekiyor.

§ 298'in Ekinde Hegel, güçlüklerin çözümüne hiçbir katkıda bulunmuyor. Ama onları daha da açık bir biçimde ortaya koyuyor:

"Siyasal anayapının gerçekte yasama gücünün üzerinde yer aldığı kendinde ve kendi-için sağlam ve dayanıklı bir alan olması ve öyleyse yasama gücü tarafından ortaya konmak zorunluluğunda olmaması gerekir. *Siyasal anayapı vardır*, ama gene o kadar özsel bir biçimde *gelişir* de, yani oluşur ve ilerler. Bu ilerleme *görünmez* bir biçimde gerçekleşen ve *değişme biçimi* taşımayan bir *değişmedir*."

Bir başka deyişle siyasal anayapı yasaya (yanılsamaya) göre *oluyor* ama gerçekliğe (gerçeğe) göre *gelişiyor*. Tanım gereği (belirlenimine göre) değişmezdir, ama gerçeklikte değişiyor; yalnız bu değişme bilinçsiz ve değişme biçimden yoksun bir değişme oluşturuyor. *Görünüş varlığın* tersini söylüyor. [sayfa 83] Görünüş siyasal anayapının *bilinçli* yasasını ve varlık da onun bilinci ile çelişen *bilinçsiz* yasasını oluşturuyor. Yasa eşyanın doğası anlamına değil, ama daha çok onun karşıtı anlamına geliyor.

Hegel'e göre devlet *özgürlüğün*, kendinin bilincine sahip usun en yüksek gerçekleşmesi oluyor. Gerçek sakın devlette yasanın ya da somut özgürlük gerçekliğinin değil, ama daha çok kör doğal zorunluluğun egemen olduğu olmasın? Ve eğer yasal tanımlamasına aykırı olarak kabul ediliyorsa, şeyin yasası neden aynı zamanda usun yasası olarak, devletin yasası olarak da kabul edilmiyor? İkicilik olduğu bilinmekle birlikte, ikicilik nasıl sürdürülüyor? Hegel her yerde devleti özgür tinin gerçekleşmesi olarak betimlemek istiyor, ama *re vera* [gerçeklikte] bütün güç çatışmaları özgürlüğün karşıtı olan doğal zorunluluk aracıyla çözüyor. Özel çıkarın genel çıkara dönüşmesi de devletin bilinçli bir yasasını oluşturmuyor; ama bu dönüşüm, bilince *rağmen*, rastlantı dolayımıyla gerçekleşiyor, ancak gene de her yerde Hegel, devlette özgür istencin gerçekleşmesini görüyor! (Hegel'in *tözsel* bakış noktası da kendini işte burada gösteriyor.)

Siyasal anayapının *kerteli* değişmesi konusunda Hegel'in ileri sürdüğü örnekler kötü seçiliyor. Alman hükümdarların ve ailelerinin malvarlığı özel bir mülk olmaktan çıktı ve devlet emlakine dönüştü, alman imparatorların kişisel yargılama yetkisi temsilciler aracılığıyla yargı yetkisine dönüştü diyor. Oysa birinci örnekle ilgili olarak, gerçeklikte tersine devlet mülklerinin hükümdarların özel mülkiyetine dönüştüklerini söylemek gerekiyor.

Ayrıca bu dönüşümler özel durumlarla sınırlanıyor. Gerçi yeni gereksinimlerin yavaş yavaş doğması, varolan durumun aşınması vb. sonucu sarsılmaz siyasal anayapılar dönüşüyor; ama *yeni* bir siyasal anayapı elde etmek için her zaman kurallara uygun olarak bir devrimden geçmek gerekiyor. Hegel şu sonucu çıkarıyor:

"Bir düzenin dönüşümü ancak ***görünüşte*** dingin bir biçimde ve farkına varılmaksızın gerçekleşir. Uzun bir zaman sonra [sayfa 84] siyasal anayapı, daha önce varolan düzenden tamamen farklı bir düzene kavuşur."

Kerteli geçiş kategorisi ilkin tarihsel olarak yanlış ve ikincisi hiçbir şeyi açıklamıyor.

Eğer anayapının yalnızca değişmesi ve şiddetin sonunda anayapının dokunulmazlığı aldaticı görünüşünü un ufak etmesi istenmiyorsa; eğer eşyanın doğasının insanı bilinçsiz olarak yapmaya zorladığı şeyi insanın bilinçli olarak yapması isteniyorsa evrimin, *ilerlemenin, anayapının ilkesi* durumuna gelmeleri ve anayapının gerçek taşıyıcısı olan halkın da anayapının ilkesi durumuna gelmesi gerekiyor. İlerlemenin kendisi o zaman anayapının ilkesi oluyor.

Öyleyse "anayapı"nın kendisinin "yasama gücü" alanına bağlı olması, onun bir parçasını oluşturması mı gerekiyor? Bu sorunun sorulabilmesi için ancak 1. siyasal devletin yalnızca gerçek devletin biçimciliği olarak varolması, kendi başına bir alan oluşturması ve "anayapı" olarak varolması ve 2. yasama gücünün hükümet gücünden başka bir kökeni olması gerekiyor.

Yasama gücü Fransız devrimini yapıyor; kendi özelliği içinde egemen olduğu her yerde, genel olarak evrensel organik büyük devrimler yapıyor; [genel olarak] anayapıyla değil, ama halkın, cinsil istencin temsilcisi olduğu için yasama gücü, özel, gününü doldurmuş bir anayapıyla savaşıyor. Hükümet gücüyle tersine, küçük devrimler, gerilek devrimler, gericilikler yapıyor; eski bir anayapıya karşı yeni bir anayapı için değil, ama özel istencin, öznel istencin, istencin büyümlü bölümünün temsilcisi olduğu için hükümet gücü, [genel olarak] anayapıya karşı devrim yapıyor.

Eğer soru doğru bir biçimde sorulursa yalnızca şunu söylüyor: Halkın yeni bir anayapıya sahip olma hakkı var mı? Yanıt kesinlikle olumlu olabiliyor, çünkü halk istencinin gerçek dışavurumu olmaktan çıkan bir anayapı gerçekte bir yanılısamadan başka bir şey oluşturmuyor.

Anayapı ile yasama gücü arasındaki çatışma, *anayapının* [sayfa 85] *kendi kendisi ile bir çatışmasından*, anayapı kavramı içinde bir çelişkiden başka bir şey oluşturmuyor.

Anayapı, siyasal devlet ile siyasal olmayan devlet arasında bir uzlaşmadan başka bir şey oluşturmuyor; demek ki zorunlu bir biçimde kendinde özsel olarak benzeşmez güçler arasında bir uzlaşma oluşturuyor. Öyleyse yasa için açıkça bu güçlerden birinin, yani anayapının bir bölümünün anayapının kendisini, yani bütünü değiştirme hakkına sahip olacağını söylemek olanaksız oluyor.

Eğer anayapıdan özel bir gerçeklik olarak söz etmek gerekiyorsa, onu daha çok *bütünün bir parçası* olarak düşünmek gerekiyor.

Eğer anayapı derken ussal istencin genel belirlenimleri, temel belirlenimleri anlaşılıyorsa, her halkın (devletin) bu belirlenimlerin varoluşunu önceden varsaydığı ve bu belirlenimlerin onun siyasal amentüsünü oluşturmaları gerektiği de kendiliğinden anlaşılıyor. Bu da,

doğrusunu söylemek gerekirse, istencin değil ama bilginin işini oluşturuyor. Bir halkın istenci, usun yasalarının ötesine geçmeye bir bireyin istenci kadar az yetenekli oluyor. Ustan yoksun bir halkta, ussal bir devlet örgütlenmesi söz konusu edilemiyor. Ayrıca bir hukuk felsefesinde, bizi yalnızca cinsil istencin uğraştırması gerekiyor.

Yasayı yasama gücü yaratmıyor; o onu bulup ortaya koymaktan başka bir şey yapmıyor.

Assemblée constituante [Kurucu meclis] ile *assemblée constituée* [atanmış meclis] arasında bir ayırım yaparak bu çatışmaya bir çözüm aranıyor.

§ 299. "Bireylerle ilgili olarak yasaların içeriği iki bakımdan belirlenmiştir: a) devletin bireyler yararına yaptığı ve bireylerin yararlanma hakkına sahip oldukları şeyler; (3) bireylerin devlete borçlu oldukları şeyler. Genel olarak özel hukuk yasaları, komünlerin, korporasyonların ve tamamen genel bir nitelik taşıyan kurumların hakları ve dolaylı olarak da anayapının tümü birinci bölüme girer (§ 298). Yurttaşların devlete borçlu oldukları şeylere gelince, bunların da mal ve hizmetlerin genel *değerinin* bürünümünü oluşturan *paraya* [sayfa 86] indirgenmeleri gerekir. Para sayesinde yurttaşların borçları hakkaniyetle ve bireyin yerine getirebileceği *özel* çalışma ve hizmetler onun özgür istenci aracılığıyla sağlanabilecek bir biçimde belirlenebilir."[\[42\]](#)

Yasama gücü konularının bu belirlenimi üzerine Hegel, bu paragrafın Yorumunda şu açıklamayı yapıyor:

"Neyin genel yasamanın konusu olması gerektiğini ve neyin yetkeye ve hükümet düzenlemesine bırakılması gerektiğini bilmeye gelince, genel olarak birinci kategoride içeriği bakımından **tamamen genel** olan şeyin, yani yasal düzenlemelerin yer aldığı söylenebilir. İkinci kategoriye ise tersine, yalnızca *özel* olan ve *uygulama* biçimi girer. Ama bu ayırım yeterli değildir, çünkü bir yasa, yasa olduğu için, basit bir buyruktan ("öldürmeyeceksin" gibi) daha çok bir şeydir. Yasanın kendinde *belirlenmiş* olması gerekir; yasa ne kadar belirgin olursa, içeriği olduğu gibi uygulanmaya o kadar elverişli olur, ama aynı zamanda yasaların kaleme alınmasında çok büyük bir belirginlik, onlara gerçek uygulama içinde değişikliklere uğramaya yargılı görgül bir görünüm kazandırma tehlikesini taşır ve bu da yasanın yasa olma niteliğinin zarara uğraması anlamına gelir. Devlet güçlerinin **organik birliğin** kendisi,

evrenselliği hem ortaya koyan ve hem de ona belirli bir gerçeklik kazandıran tek bir tinin varlığını gösterir."

Ama Hegel'in ortaya koymadığı da işte bu *organik* birliğin ta kendisi oluyor. Çeşitli güçlerin çeşitli ilkeleri var. Bu güçler aynı zamanda sağlam gerçeklikler oluşturuyor. Onları açıklayacak ve organik bir birliğin uğraklarını oluşturduklarını gösterecek yerde Hegel, anlamdan yoksun gizemli bir kaçışla onların gerçek çatışmasını gargaraya getiriyor ve *imgesel* bir "organik birlik"e sığmıyor.

Çözülmeyen birinci çatışmayı *anayapının tümü* ile *yasama gücü* arasındaki çatışma oluşturuyordu. İkincisini de yasama gücü ile hükümet gücü arasındaki, yasa ile uygulama arasındaki çatışma oluşturuyor. [sayfa 87]

§ 299'un ikinci belirlenimini de devletin bireylerden istediği tek yükümlülüğün *para* olduğu oluşturuyor.

Hegel'in bu konuda ileri sürdüğü nedenler de şunlar:

1. Para, malların ve hizmetlerin genel *değerinin* bürünümünü oluşturuyor.
2. Bireylerin borçları bütün yükümlülüklerin para ödemelerine indirgenmesiyle *hakkaniyetli* bir biçimde belirlenebiliyor.
3. Her birey borçlu olduğu *özel* çalışma ve hizmetleri ancak yükümlülük bu biçimde belirlenebildiği zaman kendi özgür istenciyle saptıyor.

1. nedenle ilgili olarak Hegel, § 299'un Yorumunda şu açıklamayı yapıyor:

"Devletin yalnızca insanın bir *tek* yetisine, yani *para* biçiminde ortaya çıkan yetisine yönelmesi, öyleyse yeteneklerin, özelliklerin, etkinliklerin ve becerilerin çeşitliliğinde kendini gösteren ve aynı zamanda yurttaşlık tinine de bağlı bulunan son derece çeşitli ve canlı öteki *yetileri* görmezden gelmesi garip görünebilir. Ama para öteki yetiler yanında özel bir yeti değildir; bütün öteki yetiler, onları *şeyler* olarak kavramak ve ölçmek olanaklı duruma gelecek biçimde bir dışsallık ve nesnel bir varoluş kazanabildikleri ölçüde, bütün yetilerde evrensel olarak ne varsa para işte odur."

§ 299'un Ekinde Hegel, şöyle de diyor: "Ülkemizde devlet gereksinme duyduğu her şeyi *satın* alır."

2. nedenle ilgili olarak Hegel, şöyle diyor:

"*Nicel* belirlenim ve dolayısıyla **yükümlülüklerde** adalet ve **eşitlik**, ancak dışsallık çeşitli dışsallaşmış ve nesnelleşmiş yetilerin *şeyler* olarak kavranabildikleri bu sınıra vardığı zaman olanaklı bir duruma gelirler."

Hegel Ekte şöyle de diyor:

"Para **eşitlikte varolan hakkaniyetin** daha iyi gerçekleştirilmesini sağlar. Eğer vergilendirme insanların somut yeteneklerine bağlı olsaydı, yetenekli insan yeteneksiz insandan [sayfa 88] daha çok vergilendirilirdi."

3. nedenle ilgili olarak Hegel şöyle diyor:

"Platon *Devlet*'inde, bireyleri yüksek yetkililer tarafından çeşitli sınıflara böldürür ve onlara onlar tarafından *özel* yükümlülüklerini veririr [...]. Feodal krallıkta da vasalların tam olarak belirlenmemiş ödevlerinin yanında, örneğin yargıçlık yapmak gibi bazı *özel* görevleri vardı. Doğuda ve Mısırda devsel yapıların inşaatı için çalışma yükümlülükleri de gene *özel* nitelikte yükümlülüklerdi. Bu rejimlerde eksik olan şey *öznel özgürlük* ilkesidir. Bu ilkeye göre bireyin tözsel etkinliği —bu yükümlülüklerde, içeriği bakımından her zaman özel bir şey olan bu etkinlik— her zaman onun *özel istenci* tarafından belirlenmek zorundadır. Bu hak ancak eğer yükümlülükler genel değer biçiminde istenirlerse olanaklıdır ve bu dönüşüme yolaçan temel neden de işte budur."

§ 299'un Ekinde şöyle deniyor:

"Ülkemizde devlet gereksinme duyduğu her şeyi *satın alır* ve bu durum ilkin soyut, ölü ve ruhsuz bir şey olarak görünebilir ve aynı zamanda devletin saygınlığını yitirdiği ve soyut yükümlülüklerle yetindiği izlenimini de verebilir. Ama çağdaş devletin ilkesi, bireyin yaptığı her şeyin kendi istenci tarafından belirlenmesini gerektirir." ... "Bugün öznel özgürlüğe **saygı** kendini, bireyden bireyin vermek istediğinden başka hiçbir şeyin alınmamasında gösterir."

İstediginizi yapın, ödeyeceğinizi ödeyin.

Hegel ayrıca, "devletin savunmasıyla ilgili yükümlülükler Hukuk Felsefesinin bir başka bölümünde incelenecek" de diyor. Hegel'in nedenlerinden başka nedenlerle, kişisel askeri hizmet ödevinden daha sonra söz edeceğiz. § 299'un Eki şu önermeyle başlıyor:

"Siyasal anayapının iki görünümü, bireylerin hakları ve ödevlerine uygun geliyor. Oysa bireylerin ödevleri (yükümlülükleri) konusunda hemen her şey, şimdi hemen hemen paraya indirgeniyor. Askerlik ödevi bugün, tek kişisel yükümlülüğü [sayfa 89] oluşturuyor."

§ 300. "**Bütünsellik** olarak alman yasama gücü içinde ilkin öteki iki uğrağın etkisi görülür: son kararın kendisine bağlı olduğu kişi olarak *kral* ve yalnız bütünün çeşitli görünümünün ve gerçek pratik içinde ve gerçek pratik tarafından kesin olarak saptanan ilkelerin somut ve toptan bilgisine sahip olduğu için değil ama özellikle devletin gereksinmelerini de bildiği için danışmacı-tartışmacı uğrağı oluşturan *hükümet gücü*. Son olarak da *temsili uğrak* [*sınıf meclisleri*] gelir." [43]

Böylece krallık gücü ve hükümet gücü... yasama güçlerini oluşturuyor. Ama eğer yasama gücü *bütünselliği* oluşturuyorsa, krallık gücü ile hükümet gücünün daha çok yasama gücünün uğraklarını oluşturmaları gerekiyor. *Yalnızca* onlara eklenen *temsili uğrak* yasama gücünü oluşturuyor; bir başka deyişle *temsili uğrak*, krallık gücünden de hükümet gücünden de *farklı olan* bir uğrak olarak yasama gücünü oluşturuyor.

§ 301. "Temsili ögenin görevi, yalnızca *kendinde* olduğu gibi değil ama *kendi/için* olduğu gibi de genel çıkarı edimselleştirmek, bir başka deyişle öznel *biçimsel özgürlük* uğrağım, yani *yığın*ın görüş ve düşüncelerinin *görgül evrenselliği* olarak kamu bilincini edimselleştirmektir." [44]

Temsili uğrak burjuva-sivil toplumun, meclislerin "yığın" olarak karşısına çıktıkları devlet katındaki bir temsilciliğini oluşturuyor. Bu yığın genel çıkarı kendi öz çıkarı olarak, Hegel'e göre "yığının görüş ve düşüncelerinin görgül evrenselliği"nden başka bir şey olmayan (üstelik anayasal da olsa çağdaş krallıklarda gerçekten böyle olan) "kamu bilinci"nin nesnesi olarak *bile bile* ele alıp inceleyeceği uğrağın geldiğini görüyor. Devlet tinine, devlet bilincine ve

topluluk tinine karşı bunca saygı gösteren Hegel'in, bu tin onun karşısına gerçek görgül biçimiyle çıkar çıkmaz açıkça küçümseyici görünmesi [sayfa 90] de belirtici oluyor.

Gizemciliğin gizemi de işte burada yatıyor. *Devlet bilincini* bir bilgi hiyerarşisi olan *bürokrasinin* upuygun olmayan biçiminde keşfettiğini sanan ve en küçük bir eleştiri duygusu olmaksızın devlet bilincinin bu upuygun olmayan varoluş biçimini gerçek ve *tamamen uygun* bir biçim olarak kabul eden aynı imgesel soyutlama, aynı gizemli soyutlama, şimdi de aynı saflıkla devletin *görgül* gerçek tininin, *kamusal bilincin* "yığının görüş ve düşünceleri"nin basit bir yamalı bohçasından başka bir şey olmadığını ilan ediyor. Tıpkı bürokrasiye kendine yabancı bir öz yüklediği gibi, devletin gerçek özünü ancak görgül görüngünün upuygun olmayan görünümünde görüyor. Hegel bürokrasiyi ülküselleştiriyor ve kamusal bilinci görgül bir şey derekesine düşürüyor. Devlet tininin gerçek bürünümü ile Hegel çok az ilgileniyor, çünkü onun aldatici bürünümleri içinde tamamen gerçekleşmiş olduğunu sanıyor. Devletin tini gizemli olarak bekleme odasında sık sık boy gösterdiği sürece Hegel, yerlere kadar eğiliyor. Karşımızda *in persona* [bizzat] boy gösterdiği şu anda, yüzüne bile bakmıyor.

"Temsili ögenin görevi, yalnızca *kendinde* olduğu gibi değil ama *kendi-için* olduğu gibi de genel çıkarı edimselleştirmektir." Hiç kuşkusuz genel çıkar, "kamusal bilinç" ve "yığının görüş ve düşüncelerinin *görgül evrenselliği*" biçiminde edimselleşiyor.

Genel çıkar böylece özerk bir özlük olarak kavranıyor ve onun özne-oluşu, yaşamsal-oluşunun bir uğrağı olarak görünüyor. Özneler "genel çıkar" içinde nesnelleşiyor diyecek yerde Hegel, genel çıkarın bir özne oluşunu görüyor. Öznelerin "genel çıkar"ı kendi gerçek çıkarları olarak koymaları gerekiyor diyecek yerde Hegel, *biçimsel* bir varoluş kazanmak için genel çıkarın özne olması gerektiğini söylüyor. Genel çıkarın özne olarak var olmakta çıkarı oluyor.

Burada genel çıkarın "*kendinde varlığı*" ile "*kendi-için varlığı*" arasındaki ayrımı gözden yitirmemek gerekiyor.

"*Genel çıkar*" daha hükümetin çıkarı vb. olarak "kendinde" [sayfa 91] var oluyor; var oluyor, ama *gerçekten* bir genel çıkar olmadan var oluyor. Hiç de bir genel çıkar olmuyor, çünkü "*burjuva-sivil toplum*"un çıkarı olmuyor. Daha şimdiden kendi *özüne* uygun ve kendinde varoluşan bir varoluş [bir bürünüm] kazanıyor. Şimdi genel çıkarın gerçeklikte "kamusal bilinç" ve "görgül evrensellik" durumuna da gelmesi salt *biçimsel* bir oluş oluşturuyor ve ancak *simgesel* bir biçimde gerçeklik durumuna geliyor. Genel çıkarın "biçimsel" ya da "görgül" varoluşu, onun *tözsel varoluşundan* ayrılıyor. Gerçek şu ki *kendinde olduğu gibi* "genel çıkar" *gerçekten genel* çıkar olmuyor ve yalnızca gerçek görgül genel çıkar *biçimsel* genel çıkar oluyor.

Hegel *içerik* ile *biçimi*, *kendinde varlık* ile *kendi-için varlığı* ayırıyor ve kendi-için varlığı dışardan gelen *biçimsel* bir uğrak olarak işin içine karıştırıyor. İçerik, bu içeriğin biçimleri olmayan birçok biçim içinde daha şimdiden hazır ve var oluyor; buna karşılık şimdi içeriğin gerçek biçimi olarak kabul edilen biçimin içeriğinin de gerçek içerik olmadığı kendiliğinden anlaşılıyor.

"*Genel çıkar*", gerçekten halkın çıkarı olmadan daha şimdiden saptanıyor. Halkın gerçek hakkı, halkın etkin katılımı olmadan güvence altına almıyor. Meclisler [temsili uğrak] halkın hakkı olarak devlet çıkarının *aldatıcı* bir bürünümünü oluşturuyor. *Genel çıkarın* genel, kamusal çıkar olduğu yanılması, halkın hakkının genel çıkar olduğu *yanılsamasını* oluşturuyor. Devletlerimizde olduğu kadar hegelci hukuk felsefesinde de, "genel çıkar genel çıkardır" totolojik önermesinin ancak *pratik bilincin yanılması* olarak görünebileceği bir noktaya varılıyor. Meclisler uğrağı *burjuva-sivil toplumun siyasal yanılması*ndan başka bir şey oluşturmuyor. Özel özgürlük Hegel'de *biçimsel* özgürlük olarak görünüyor (bununla birlikte özgür olanın özgürce yapılması ve özgürlüğün doğal bir toplumsal içgüdü bilinçsizliğiyle hüküm sürmemesi de önemlidir) ve özel özgürlük ona, nesnel özgürlüğü özel özgürlüğün bir uygulanması ve bir gerçekleşmesi olarak düşünmediği için biçimsel özgürlük olarak [sayfa 92] görünüyor. Hegel özgürlüğün gerçek ya da gerçek sayılan içeriğine gizemli bir dayanak verdiği için, özgürlüğün gerçek öznesine salt biçimsel bir anlamdan başka bir anlam tanımıyor.

Kendinde ve kendi-için, töz ve özne ayrımı, soyut bir gizemcilik alanına giriyor.

§ 301'in yorumunda Hegel, "meclisler uğrağı"nın "biçimsel" ve "aldatıcı" niteliğini daha da büyük bir belirginlikle ortaya koyuyor.

Dediğine bakılacak olursa, "meclisler uğrağı"nın *bilgisi* kadar *istenci de*, kısmen anlamsız, kısmen şüpheli bir nitelik taşıyor ve yasaların hazırlanmasına katkısının da hiçbir tözsel içeriği bulunmuyor.

[Bu tezi savunmak için Hegel, şu iki kanıtı kullanıyor:]

1. "Yasaların hazırlanmasına meclislerin de katılmasının gereği ve yaran konusunda halk bilincinde genellikle yaygın olan kanı, aşağı yukarı şudur: Halkın temsilcilerinin ve hatta halkın kendisinin, halka en çok yaran dokunacak şeyleri *en iyi bilmeleri* ve hiç kuşkusuz bu en iyi konusunda en iyi istence de sahip olmaları *gerekir*. Oysa birinci nokta konusunda gerçek daha çok şudur ki halk, eğer bu terim bir devlet üyelerinin özel bir bölüntüsünü adlandırıyor, *ne istediğini bilmeyen* bölümü simgeler. Ne istediğini bilmek

ve dahası kendinde ve kendi-için varolan istencin, yani usun ne istediğini bilmek, halkın hiç de belirgin niteliği olmayan derin bir bilgi ve derin bir zekanın ürünüdür."

Bu derin bilgi ve derin zeka her halde bürolarda bulunuyor. Ama Hegel meclislerin kendileri konusunda ne düşündüğünü daha aşağıda şöyle söylüyor:

"Yüksek devlet görevlileri devlet kurum ve gereksinmelerinin niteliği üzerine zorunlu olarak daha derin ve daha geniş bir anlayışa sahiptirler; üstelik bu işler üzerine daha iyi bir beceri ve daha büyük bir alışkanlığa da sahiptirler ve meclislerin yardımı olmaksızın *en iyi* olanı yapabildikleri gibi, meclislerin içinde en iyi olanı yapma sürekli zorunluluğuna sahip olanlar da onlardır."
[sayfa 93]

Bunun Hegel tarafından betimlenen örgütlenmede tamamen doğru olduğu kendiliğinden anlaşılıyor.

2. [İkinci kanıt.] "Kamu yaran konusunda meclislerin özellikle *iyi* olan *niyetine* gelince, daha önce belirtildiği gibi (§ 272) ayak takımının kanısını benimsemek ve hükümette önceden bir kötü ya da daha az bir niyet varsaymak da olup bitenleri salt olumsuz bir bakış açısından düşünmek anlamına gelir. Böyle bir önvarsayım şöyle bir karşı saldırıya yol açabilir: Meclisler tekillikten, özel alanın bakış açısından ve özel çıkarlardan türediklerine göre, yetkilerini bunların hizmetinde ve genel çıkar zararına kullanmaya yatkındırlar, oysa kamu gücünün öteki uğrakları, tam tersine, tanım gereği devletin bakış açısında yer alır ve kendilerini genel ereklere adarlar."

Öyleyse meclislerin *bilgi* ve istençleri ya *gereksiz* ya da *şüpheli* oluyor. Halk ne istediğini bilmiyor. Meclisler yönetim bilimine, bu bilimin tekeline ellerinde tutan memurlarla aynı derecede sahip değil ve "genel çıkar"ı gerçekleştirmek bakımından fazlalık oluşturuyor. Memurlar genel çıkarı meclislerin yardımı olmadan *gerçekleştirebiliyor*, hatta en iyiyi onlara rağmen yapmak gibi bir *zorunlulukları* da var. İçerik konusunda meclisler, öyleyse katıksız bir lüks oluşturuyor. Öyleyse varoluşları da, kelimenin tam anlamıyla katıksız bir *biçim* oluşturuyor.

Ayrıca meclislerin düşünüş ve istençleri de kuşkulu, çünkü meclisler "özel alanın bakış açısından ve özel çıkarlardan" türüyorlar. Gerçekte özel çıkar onların tek genel çıkarını oluşturuyor, yoksa genel çıkar onların özel çıkarını oluşturmuyor. Ayrıca ne istediğini bilmeyen, genel çıkar üzerine hiçbir özel bilgisi olmayan ve genel içeriğini genel çıkara karşıt bir özel çıkar oluşturan bir istenç içinde de "genel çıkar", genel çıkar olarak nasıl *biçim* kazanabilirdi?

Çağdaş devletlerde olduğu gibi hegелci hukuk felsefesinde de *genel çıkarın gerçek ve bilinçli gerçekliği, biçimsel bir gerçeklikten* başka birşey oluşturmuyor ya da *yalnızca biçimsel* olan gerçek *genel çıkarı* oluşturuyor. [sayfa 94]

Hegел'in çağdaş devletin özünü olduğu gibi betimlediği için değil ama olan şeyi *devletin özü* olarak gösterdiği için kınanması gerekiyor. Ussal olan gerçektir tezi kendini, her zaman ve her yere dışavurduğu şeyin karşıtı olan ve olduğu şeyin de karşıtını dışavuran *usdışı gerçekliğin çelişkisinde* gösteriyor.

Genel çıkarın kendi-için "özel olarak" var olduğunu ve öyleyse "genel çıkar olarak gerçekten" var olduğunu, öyleyse genel çıkarın biçimine de sahip olduğunu gösterecek yerde Hegel, yalnızca genel çıkarın öznelliğini *biçim yokluğunun* oluşturduğunu gösteriyor. Oysa içeriksiz bir biçimin biçimsiz olması gerekiyor. Genel çıkarın genel çıkar devleti olmayan bir devlette aldığı biçim, bir biçim-olmayandan, kendi kendini aldatan bir biçimden, kendi kendisiyle çelişen bir biçimden, *gerçeğe uymayan* ve bu gerçek dışı görünüş olarak ortaya çıkan bir biçimden başka bir şey olamıyor.

Meclisler ögesinin lüksünü Hegel, yalnızca Mantık aşkından ötürü istiyor. Görgül evrensellik olarak genel çıkarın "kendi-için varlık"ının, bir yerde ete kemiğe bürünmesi gerekiyor. Hegel genel çıkarın "kendi-için varlık"ının upuygun bir gerçekleşmesinin ardından koşmuyor; Mantık'ın bu kategorisine indirgenebilecek görgül bir gerçeklik bulmakla yetiniyor. Meclisler işte böyle bir gerçeklik olarak önüne çıkıyor ve o zaman Hegel bu gerçekliğin ne kadar sefil ve çelişkilerle dolu bir gerçeklik olduğunu belirtmekten geri kalmıyor. Ve sonra da "halk bilinci"ni Mantık'ın *satisfecitiyle* [iyi hal kağıdıyla] yetinmediğinden dolayı, bu *keyfi* soyutlama aracıyla gerçekliği Mantık içinde eritmek istemediğinden ve Mantık'ın gerçek bir nesnelliğe dönüştüğünü görmek istediğinden dolayı kınıyor.

Keyfi soyutlama diyorum. Gerçekten de eğer hükümet gücü genel çıkarı istiyorsa, onu biliyorsa, onu gerçekleştiriyorsa ve görgül bir çokluk oluşturuyorsa (Hegел hükümet gücünün bir bütünsellik oluşturmadığını bize kendisi söylüyor), hükümet gücü neden genel çıkarın "kendi-için varlığı" olarak tanımlanmasın? Ve sorun ancak hükümette aydınlığa [sayfa 95]

kavuştuğuna ve belirginlik, gerçeklik ve özerklik kazandığına göre, meclisler neden genel çıkarın "kendinde varlığı" olarak tanımlanmasın?

Ama gerçek karşıtlığı şu oluşturuyor: Genel çıkarın devlet içinde herhangi bir biçimde "gerçek" ve dolayısıyla "görgül" genel çıkar olarak *temsil edilmiş* olması gerekiyor. Genel çıkarın bir yerde evrenselin tacı ve cüppesi ile ortaya çıkması ve bir rol, bir *yanılsama* durumuna gelmesi gerekiyor.

Burada "*biçim*" olarak "evrensel", "evrensellik biçimi içindeki" evrensel ile "içerik olarak evrensel" arasındaki karşıtlık söz konusu ediliyor.

Örneğin bilimde genel çıkarı "tekil bir birey" gerçekleştirebiliyor ve bu işi her zaman bireyler yerine getiriyor. Ama genel çıkar ancak bireyin işi değil de toplumun işi olduğu zaman gerçekten genel çıkar durumuna geliyor. Bu da yalnızca biçimi değil, ama içeriği de değiştiriyor. Ama burada genel çıkarı halkın kendisinin oluşturduğu devlet söz konusu ediliyor; burada cinsil istenç olarak kendi gerçek varoluşuna ancak kendinin bilincine varan halkın istencinde kavuşan istenç söz konusu ediliyor. Ayrıca burada devlet İdeası söz konusu ediliyor.

Genel çıkarın ve genel çıkarla uğraşma görevinin bir tekel oldukları ve gerçek genel çıkarları tekellerin oluşturdukları çağdaş devlet, "genel çıkarı" *basit bir biçim* olarak sahiplenmeye dayanan çok acayip bir icatta bulunuyor. (Gerçek şu ki yalnız *biçim* genel çıkarı oluşturuyor.) Böylece çağdaş devlet, ancak görünüşte gerçek genel çıkarı oluşturan kendi içeriğine uygun düşen biçimi buluyor.

Anayasal devlet, halkın gerçek çıkarı olarak devlet çıkarının *yalnızca* biçimsel bir varoluşa sahip olduğu ve gerçek devletin yanında *belli bir biçim* olarak varolan devleti oluşturuyor. Halkın çıkarı olarak devletin çıkarı *biçimsel olarak* bir gerçeklik kazanıyor, ama bu gerçekliğin *biçimsel* kalması gerekiyor. Devletin çıkarı bir *formalite*, halk yaşamının yüksek beğenisi ve bir *seremoni* durumuna geliyor. Meclisler anayasal devletin, *devlet halkın çıkarını* ve *halk da devletin* [sayfa 96] *çıkartını oluşturuyor* yolundaki *yalanını onaylamak ve yasallaştırmaktan* başka bir şey yapmıyor. Bu yalan, *içeriğe* ulaşılır ulaşılmaz ortaya çıkıyor. Yasama gücü içeriğini evrenselde bulduğu, istenç sorunu olmaktan çok bilgi sorunu olduğu ve devletin *metafizik gücünü* oluşturduğu içindir ki bu yalan *yasama* gücü olarak kurumsallaşılıyor, oysa hükümet gücü olarak aynı yalan, ya hemen erimek ya da gerçeğe dönüşmek zorunda kalıyor. Devletin metafizik gücü [yani yasama gücü], devletin genel metafizik yanılsamasının en upuygun merkezini oluşturuyor.

"Meclislerin genel yarar ve kamusal özgürlük bakımından simgeledikleri

güvence, birey düşünülürse anlaşılacağı gibi, temsilcilerin özel anlayış gücünden kaynaklanmaz [...] ama kaynağını şu olgulardan alır. İlk temsilciler, merkezi yetkililerin gözlerinden uzakta kalan memurların davranışını daha iyi bildikleri ve en ivedi ve en özel zorunluluk ve eksiklikler üzerine daha somut bir görüşe sahip oldukları için ek bir bilgi katkısında bulunurlar. Daha sonra, kolektif eleştirinin ve daha açıkçası halk eleştirisinin öncelenmesi, memurları işlere ve çeşitli tasarımlara önceden en büyük dikkati göstermeye ve bunları en temiz güdüler uyarınca göz önünde bulundurmaya isteklendirmek yönünde etkili olur. Ayrıca meclislerin kendi üyelerine de kendini zorla kabul ettiren bir zorunluluktur bu [...]"

"Kaynağının meclislerde olduğu varsayılan özel güvenceye gelince, genel yarar ve ussal özgürlüğün bu güvencesi olmak niteliğini, **devletin bütün öteki kurumlarının** meclislerle paylaştıklarını söyleyelim. Bu kurumlardan bazılarının, örneğin kralın hükümlerinin, tahta kalıtım yoluyla geçişin, yargılamayla ilgili örgütlenmenin vb. genel yarar ve özgürlüğü çok daha güçlü bir biçimde güvence altına aldıklarını da söyleyelim. Meclislerin Kavrama uygun **özgül** belirlenimi, genel özgürlüğün özgül uğrağının, yani [...] burjuva-sivil topluma özgü anlayış ve istencin, bu meclisler sayesinde *devlete bağlı* bir gerçeklik olarak somutlaşması olgusunda aranmalıdır. Bu uğrağın *dış zorunluluk* ve *dış çıkarlarla* hiçbir ilişkisi olmayan içkin bir zorunluluk sonucu olması, burada olduğu gibi [içkin bir zorunluluğun söz konusu olduğu] her yerde, felsefel düşünceden kaynaklanan bir sonuçtur." [sayfa 97]

Kamusal, genel özgürlük, devletin öteki kurumları tarafından sözümona güvence altına almıyor; meclisler kamusal özgürlüğün sözümona özgüvencesini oluşturuyor. Gerçek şudur ki halk, içlerinde güvence altına alındıkları meclislere kurumlardan, yani kendi eyleminin sonucu olmamakla birlikte kendi özgürlüğünü güvence altına alıyor diye kabul edilen ve kendi özgürlüğünün belirtilerini oluşturmamakla birlikte bir özgürlüğün güvenceleri olarak kabul edilen kurumlardan daha çok önem veriyor. Hegel'in meclisler ile öteki devlet kurumları arasında kurduğu uyum, onların özleriyle çelişiyor.

Hegel bu gizi, "meclislerin Kavrama uygun özgül belirleniminin [...] burjuva-sivil topluma özgü anlayış ve istencin bu meclisler sayesinde *devlete bağlı* bir gerçeklik olarak somutlaşması" olgusunda bulunduğunu söyleyerek çözüyor. Meclisler *burjuva-sivil toplumun devlet üzerindeki yansımasını oluşturuyor*. Bürokratlar *devletin* burjuva-sivil toplumdaki

temsilcilerini oluşturdıkları gibi, meclisler de *burjuva-sivil toplumun* devletteki *temsilcilerini* oluşturuyor. Öyleyse her zaman *iki karşıt istenç arasındaki gizli pazarlıklar* söz konusu oluyor.

Aynı § 301'in Ekinde şöyle deniyor:

"Hükümetin meclisler karşısındaki konumunun *özel olarak* düşmanca olmaması gerekir ve böyle düşmanca bir ilişkinin zorunluluğuna inanmak acıklı bir yanlışlıktır."

Bu söylenen acıklı bir gerçeklik oluşturuyor.

"Hükümet kendisine başka bir partinin karşı çıktığı bir parti değildir."

Doğru olan bunun tam tersidir.

"Meclisler tarafından kabul edilen vergilerin devlete yapılan bir *bağış* olarak düşünülmemesi gerekir, çünkü bu vergiler onları kabul eden kimselerin kendi çıkarlarına uygun olarak [sayfa 98] kabul edilmektedirler."

Anayasal devlette verginin kabul edilmesi, *genel kaniya* göre, zorunlu olarak bir *bağış* oluşturuyor.

"Meclislerin kendilerine özgü anlamını oluşturan şey şudur ki bu meclisler aracılıyla *devlet halkın öznel bilincine giriyor* ve halk da devlete katılmaya başlıyor."

Bu son konu tamamen doğru. Meclisler aracılığıyla halk devlete katılmaya *başlıyor* ve devlet de, aşkın bir güç olarak, halkın öznel bilincine giriyor. Ama nasıl oluyor da Hegel bu katılma *başlangıcını* tam bir *gerçeklik* olarak gösterebiliyor?

§ 302. "*Dolayım* organı olarak düşünülen meclisler, genel olarak hükümet gücü ile tekil bireyler ve özel alanlar halinde dağılmış halk arasında yer alırlar. Görevleri onları devlet ve hükümet *duygusuna* olduğu kadar *bireylerin* ve *özel toplulukların çıkarları* duygusuna da sahip olmak zorunda bırakır. Aynı

zamanda bu durum, [a] krallık gücünün bütünden kopmasını ve *aşırı bir uç* olarak, yani keyfi bir zorbalık olarak görünmesini önlemek için, [b] bireylerin, komünlerin ve korporasyonların özel çıkarlarının bütünden kopmasını önlemek için ve son olarak ve özellikle [c] bireylerin kendilerini, organik olmayan bir kanılar ve istekler tehlikesiyle karşı karşıya ve organik devlete karşı yığinsal zor kullanmaya yatkın bir *kalabalık*, bir *yığın* olarak göstermelerini önlemek için, meclislerin hükümet gücü örgütüyle ortaklaşa hareket etmelerinin gerektiği anlamına gelir."[\[45\]](#)

Devlet ve hükümet her zaman özdeş olarak düşünülüyor ve aynı yana konuluyor, oysa "tekil bireyler ve özel alanlar" olarak halk, her zaman bir başka yana konuluyor. Meclisler bu ikisi arasındaki *dolayım* organını oluşturuyor. Meclisler, "devlet ve hükümet duygusu"nun "bireylerin ve özel toplulukların çıkarları duygusu" ile karşılaşmaları ve [sayfa 99] birleşmeleri gereken orta terimi oluşturuyor. Bu iki karşıt "duygu"nun, devletin dayanması gereken özdeşliği, meclislerde *simgesel* bir betimleme kazanıyor. Devlet ile burjuva-sivil toplum arasındaki uzlaşma, *özel* bir alan olarak görünüyor. Meclisler, *devlet ile burjuva-sivil toplum arasındaki birleşimi* oluşturuyor. Ama bu meclislerin iki çelişik kanıyı kendilerinde birleştirmek için nasıl davranmaları gerektiği bize söylenmiyor. Meclisler devlet ile aynı devlet içine *koyulan* burjuva-sivil toplum arasındaki *çelişkiyi* oluşturuyor. Ama onlar aynı zamanda bu çelişkinin *çözüm isteğini* de oluşturuyor.

"Aynı zamanda bu durum [...] meclislerin hükümet gücü *örgütüyle* ortaklaşa hareket etmelerinin gerektiği anlamına gelir."

Meclisler yalnızca halk ile hükümet arasında *dolayımçı* hizmeti görmekle kalmıyor. Meclisler krallık gücünün "aşırı bir uç olarak" toplumdaki uzaklaşmasını ve "keyfi bir zorbalık" olarak görünmesini önüyor; özel çıkarların toplumdaki uzaklaşmasını da önüyor ve son olarak bireylerin kendilerini bir "kalabalık" olarak, bir "yığın" olarak göstermelerini önüyor. Meclislerin bu dolayımçı etkinliğini "hükümet gücü örgütüyle ortaklaşa" gerçekleştirmesi gerekiyor. Meclislerin "durum"unun bireylerin kendilerini "organik olmayan bir kanılar ve istekler tehlikesiyle karşı karşıya ve organik devlete karşı yığinsal zor kullanmaya yatkın" bir "kalabalık" ve bir "yığın" olarak göstermelerini önlediği bir devlette ne olup ne bitiyor? Ya "organik" devlet "kalabalık" ve "yığın" dışında var oluyor, ya da "kalabalık" ve "yığın" devletin bir parçasını oluşturuyor ve yalnızca bu kalabalık ve bu

yığının "organik olmayan kanı ve istekleri"nin devlete *karşı* koymak isteği haline dönüşmesini ve bu yönü izleyerek "organik" kanı ve istekler durumuna gelmesini önlemek söz konusu ediliyor! Aynı şekilde, bu "yığinsal zor"un yalnızca ve yalnızca "yığinsal" kalması gerekiyor; bir başka deyişle, yığın akıl yürütemediği ve kendi kendini harekete geçirme yeteneğine sahip [sayfa 100] olmadığı için, yalnız "organik devlet"in tekelcileri onu harekete geçirebiliyor ve yalnız onlar onun "yığinsal zor"undan yararlanabiliyor. Varsayalım ki "komünlerin, korporasyonların ve bireylerin özel çıkarları" devletten kopmuyor, ama "bireyler kendilerini, organik olmayan bir kanılar ve istekler tehlikesiyle karşı karşıya ve organik devlete karşı yığinsal zor kullanmaya yatkın bir kalabalık ve bir yığın olarak gösteriyor"; bu durumda *hiçbir* "özel çıkar"m devletle çelişmediği ama yalnızca "yığın"m "gerçekten organik ve evrensel" düşüncesinin "organik devlet"in düşüncesi olmadığı ve yığının bu devleti kendi öz gerçekleşmesi olarak görmediği büyük bir açıklık kazanıyor. Peki neden meclisler kendilerini bu aşırı ucun dolayıcısı olarak gösteriyor? Yalnızca şundan: Meclisler "komünlerin, korporasyonların ve bireylerin özel çıkarları"na "toplumdan uzaklaşmak" olanağını sağlıyor. Bir başka deyişle "toplumdan uzaklaşan" çıkarlar, *devletle hesaplarını meclisler aracılığıyla görüyor*. Ayrıca "dolayım", şuna da dayanabiliyor: Meclislerin kuruluşu sırasında (seçimler vb.) "yığın", kendi "organik olmayan kanı ve istekleri" ile kendi "istencini" (ve kendi etkinliğini) gösterebiliyor, oysa meclislerin edimlerinin değerlendirilmesi, kendi "kanıları" dolayısıyla ona bir uğraş konusu sunuyor ve böylece kendini nesnelleşme hoşnutluğuyla aldatıyor. Meclisler devleti "organik olmayan yığın"a karşı, ancak bu yığının örgütsüzleştirilmesiyle güvence altına alıyor.

Ama bu meclislerin aynı zamanda "komünlerin, korporasyonların ve bireylerin özel çıkarlarının toplumdan uzaklaşmasını önlemek için" de dolayımçı hizmeti görmeleri gerekiyor. Ancak tam tersine, dolayım görevleri 1. devlet çıkarı ile bir uzlaşma bulmaya ve 2. bu özel çıkarların *siyasal* "toplumdan uzaklaşma"sının ta kendileri olmaya dayanıyor. Bu dolayım görevlerinin kendileri, *siyasal edim* olarak, bu "toplumdan uzaklaşma"yı oluşturuyor ve bu "özel çıkarlar", işte bu dolayım görevleri sayesinde, "evrensel" düzeyine yükseliyor.

Ensonu meclislerin, krallık gücünün "toplumdan [sayfa 101] uzaklaşma"sını ve "aşırı bir uç" durumuna düşmesini (ve keyfi bir zorbalık olarak görünmesini) önlemek için dolayımçı hizmetini görmesi gerekiyor. Krallık gücünün *ilkəsi* olan keyfiliğin bu meclisler tarafından gerçekten sınırlandırıldığı (ya da hiç olmazsa hareketlerinin engellendiği) ölçüde, ama bu meclislerin krallık gücünün ortak ve yardımcıları durumuna geldikleri ölçüde de bu doğru oluyor.

Krallık gücü, krallık gücünün "aşırı ucu" olmaktan ya gerçekten çıkıyor (ve krallık gücü

organik bir ilke olmadığı için ancak aşırı bir uç olarak, tekyanlı bir şey olarak varoluyor) ve o zaman bir *güç görünüşü*, basit bir simge durumuna geliyor, ya da "basit keyfi zorbalık" olmaktan ancak *görünüşte* çıkıyor. Özel çıkarların "toplumdan uzaklaşması"na karşı "dolayımıcı" olarak meclisler, kendileri krallık gücünün bir parçası durumuna gelerek ya da hükümet gücünü "aşırı bir uç" durumuna dönüştürerek etkinlik gösteriyor.

Çağdaş devlet örgütünün bütün çelişkileri meclislerde birbirine yaklaşıyor. Her bakımdan aracı bir konumda oldukları için meclisler, her bakımdan bu çelişkilerin "dolayımıcılar"ını oluşturuyor.

Meclislerin etkinliğinin içeriğini, yasamayı Hegel'in, onların *konumlarından*, siyasal düzeylerinden daha az irdelediği dikkat çekiyor.

§ 302'nin başlangıcına göre meclisler, "genel olarak hükümet gücü ile tekil bireyler ve özel alanlar halinde dağılmış halk arasında yer alırlar"ken biraz ilerde onların durumunun "meclislerin hükümet gücü örgütüyle *ortaklaşa* hareket etmelerinin gerektiği anlamına geldiği"nin söylenmesi de dikkat çekiyor.

Birinci konumlarına ilişkin olarak meclisler, hükümete karşı halkı, ama *en miniature* [küçültülmüş] halkı oluşturuyor. Bu onların muhalif durumunu gösteriyor.

İkinci konumlarına ilişkin olarak meclisler, halka karşı hükümeti, ama genişlemiş hükümeti oluşturuyor. Bu da onların tutucu durumunu gösteriyor. Meclisler halka karşı hükümet gücünün bir parçasını oluşturuyor, ama o biçimde ki [sayfa 102] aynı zamanda hükümete karşı halkı oluşturmak anlamını da taşıyor.

Daha yukarda (§ 300) Hegel, yasama gücünü *bütünsellik* olarak nitelendiriyordu; meclisler gerçekten bu *bütünselliği* oluşturuyor, devlet içinde devleti oluşturuyor, ama tam da onlardadır ki devlet, bir bütünsellik olarak değil, bir ikicilik olarak görünüyor. Meclisler, *devlet olmayan* bir toplumun içinde devleti simgeliyor. Devlet *basit bir betimleme* oluşturuyor.

§ 302'nin Yorumunda Hegel şöyle diyor:

"Mantığın en önemli kazanımlarından biri de şudur ki mantık, bir karşıtlık içinde yer aldığı için aşırı bir uç konumuna sahip belirlenmiş bir uğrağın aşın bir uç olmaktan çıktığını ve aynı zamanda bir orta terim olması sonucu organik bir uğrak durumuna geldiğini gösterir."

(Böylece meclisler ögesi, 1. hükümete karşı halk aşırı ucu, ama 2. aynı zamanda halk ile hükümet arasında orta terim oluyor, bir başka deyişle *halkın kendi içindeki karşıtlığı*

oluşturuyor. Halk ile hükümet arasındaki karşıtlık, *meclisler* ile *halk* arasındaki karşıtlıkla dolayımlandırılıyor. Hükümet karşısında meclisler halkın konumunu, ama halkın karşısında da hükümetin konumunu üstleniyor. Halk bir imge, bir düşlem, bir kuruntu, bir tasarım durumuna geldiği için, halk ile hükümet arasındaki gerçek karşıtlığı ortadan kaldırıyor. Gerçekten de bu *tasarlanmış* halk, bir başka deyişle meclisler, ortaya *özel bir güç* [yasama gücü] olarak çıkıyor ve dolayısıyla gerçek halktan ayrılmasıyla belirginleşiyor. Burada —ve Hegel'in betimlediği organizma gibi bir organizma içinde olması gerektiği gibi— halk, kendine özgü bir kişilik sahibi olmamaya yargılı bulunuyor.)

"Burada uğraştığımız konuda, sorunun bu görünümünün belirtilmesi önemlidir çünkü, yaygın ve çok tehlikeli bir önyargıya göre, meclisler her şeyden önce hükümete *karşıtlıkları* bakımından göz önünde bulunduruluyor. Oysa *meclisler* kendilerini organik, yani bütünsellik içine yerleşmiş bir [sayfa 103] uğrak olarak, *ancak dolayımçı görevleri aracıyla* gösterebilirler. Hükümete karşıtlıkları, böylece bir *görünüşe* indirgenir. Böyle bir karşıtlık *ortaya çıktığı* ve yüzeysel değil ama *gerçek ve tözsel bir karşıtlık* olduğu zaman, devlet çöküş sürecine girer. Meclisler ile hükümet arasındaki çatışmanın, eşyanın doğası gereği, bu tür bir çatışma olmadığı açıktır, çünkü bu çatışmanın konusu devlet örgütünün temel öğeleri değil ama daha çok teknik ve yansız sorunlardır; bu türlü sorunların yol açabilecekleri tutku, sıkı sıkıya öznel erekleri, örneğin yüksek devlet görevlerinin fethini amaçlayan partizanca bir tutkudan başka birşey olamaz."

§ 302'nin Ekinde şöyle deniyor:

"Anayapı özel olarak bir dolayım sistemidir."

§ 303. "*Evrensel* sınıfın, daha açık bir deyişle kendini *hükümet hizmetine* aday olan sınıfın evrensele, tanım gereği kendi özel etkinliğinin ereği olarak sahip olması gerekir. *Özel alansa*, yasama gücü ögesi olarak *meclislerde siyasal bir anlam ve etkinlik* kazanır. Bu meclislerde özel alan, ne salt farklılaşmamış bir yığın, ne de atomlara bölünmüş bir kalabalık olarak görünmelidir; onun *daha önce* [burjuva-sivil toplumda] *olduğu* gibi, yani [iki temel sınıfa] bölünmüş bir alan olarak, tözsel ilişkiye [aile ve tarım] dayanan

sınıf ile özel gereksinimlere ve bu gereksinimlerin karşılanması için çalışmaya dayanan [sınai ve ticari] sınıf olarak görünmesi gerekir [...] Devlet *içinde* gerçekten *özel* olarak ne varsa, evrensele gerçekten ancak böyle bağlanır."[\[46\]](#)

Gizin çözümünü burada buluyoruz: "Yasama gücü ögesi olarak meclislerde, özel alan *siyasal bir anlam* vb. kazanıyor." Özel alanın bu "önem"i, gerçekten olduğu şeye göre, yani *burjuva-sivil topluma eklemlenmesine* göre kazandığı belirtiliyor. (Hegel evrensel sınıfı daha önce kendini hükümet hizmetine aday sınıf olarak tanımlıyor; öyleyse evrensel sınıf yasama gücünde hükümet tarafından temsil ediliyor.) [sayfa 104]

Meclisler özel alanın, siyasal olmayan alanın *siyasal* anlam ve önemini oluşturuyor ve bu da bir *contradictio in adjecto* [kavramın belirlenimindeki çelişki] oluşturuyor. Hegel'in betimlediği devlette *özel alan* (ve daha sonra göreceğimiz gibi özel alanın [sınıflar halinde] farklılaşması) *siyasal* bir anlam (ya da önem) taşıyor. *Özel alan* bu devletin özüne ve siyasetine bağlanıyor. Öyleyse özel alana Hegel *siyasal bir anlam*, yani kendi gerçek anlamından başka bir anlam kazandırıyor.

§ 303'ün yorumunda şöyle deniyor:

"Bu görüş bir başka yaygın görüşe ters düşüyor. Özel alan devlet işlerine ancak yasama gücü aracılığıyla *katılabileceğine* göre, —deniyor bu yaygın görüşte,— özel alanın yasama gücünde ya bu görev için kendi temsilcilerini seçen *bireyler* ya da yasama görevinde doğrudan doğruya bir oy hakkına sahip bireyler olarak görünmesi gerekir. Bu soyut ve atomcu görüş, daha aile ve burjuva-sivil toplum düzeylerinde yitip gider, çünkü daha bu düzeylerde birey, kendini ancak bir evrensellik üyesi olarak gösterir. Oysa devlet özsel olarak, üyeleri *özerk* topluluklar oluşturan bir örgüttür ve devlette hiçbir ögenin organik olmayan bir yığın olarak görünmemesi gerekir. Halk dendiği zaman, genellikle bireyler yığını olarak bir yığın anlaşılır; gerçi bu yığın pekala bir katışmaç [bir bütün] oluşturabilir, ama yalnızca *kalabalık* olarak, yani hareket ve eylemi ancak ilkel, usdışı, vahşi ve ürkütücü bir hareket ve eylem olabilen şekilsiz *bir yığın* olarak [...]"

"Bu gruplar [aileler ve burjuva-sivil toplumu oluşturan öteki gruplar] zaten *topluluklar* halinde yaşamaktadırlar. Bu toplulukları yeniden bir bireyler sürüsü halinde dağıtan ve bu işi o topluluklar siyasete, yani *en yüksek somut evrensellik* alanına daha yeni ayak bastıkları bir sırada yapan bir görüş

[yukarda sözü edilen atomcu görüş gibi bir görüş], *burjuva-sivil yaşam ile siyasal yaşam arasındaki ayrımı* sürdürüp götüren ve siyasal yaşamı sanki havada uçmaya mahkûm eden bir görüştür; şundan ki siyasal yaşamın temeli, kendinde ve kendi-için *sağlam ve yasal* bir hukuk temeli değil, ama keyfilik ve kanının bireyselliği, yani rastlantı olmaktadır."

"Bu tür sözde teoriler, burjuva-sivil *toplumun* sınıfları [*Stände*] ile sözcüğün *siyasal* anlamıyla meclislerin [*Stände*] [sayfa 105] birbirinden çok uzak gerçeklikler oluşturdukları düşüncesini içerirler, ancak [bunları adlandırmak için aynı *Stände* sözcüğünü kullanan] alman *dili*, en *eski* zamanlarda [bu iki gerçeklik arasında] *gerçekten varolan* birliği korumuştur."

Hegel "evrensel sınıfı *"kendini hükümet hizmetine adayan sınıf"* olarak tanımlıyor. Bu sınıfın "hükümet hizmetinde" olduğu önvarsayımından hareket ediyor.

"Özel alan meclislerde siyasal bir önem ve etkinlik kazanır" vb. diyor. Özel alanın *"siyasal önem ve etkinliği"*, özel alanın önem ve etkinliğinin *özel* bir biçimini oluşturuyor. Özel alan siyasal bir alan durumuna dönüşmüyor, ama özel alan olarak bir önem ve bir etkinlik *kazanıyor*. Siyasal önem ve etkinliği, *özel alan olarak özel alanın önem ve etkinliği* oluyor. Bu nedenle özel alan siyasal alana, ancak *burjuva-sivil toplum sınıflarının farklılıkları* tarafından belirlenmiş olduğu gibi adım atabiliyor. Burjuva-sivil toplumun sınıf farklılığı, siyasal bir farklılık durumuna geliyor.

Alman dili, diyor Hegel, *burjuva-sivil toplumun sınıfları* ile *siyasal meclisler* arasındaki özdeşliği çoktan dile getiriyor ve en *eski* zamanlarda *varolan* ve bugün artık varolmadığı sonucunun çıkarılması gereken birliği koruyor.

Hegel, "devlet *içinde* gerçekten *özel* olarak ne varsa evrensele gerçekten ancak böyle bağlandığına" inanıyor. *"Burjuva-sivil yaşam ile siyasal yaşam arasındaki ayrılığın"* bu biçimde ortadan kaldırılması ve özdeşliklerinin bu biçimde doğrulanması gerekiyor.

Hegel şuna dayanıyor:

"Bu gruplar [aileler ve burjuva-sivil toplumu oluşturan öteki gruplar] zaten *topluluklar* halinde yaşamaktadırlar." "Bu topluluklar siyasete, yani en yüksek somut evrensellik alanına daha yeni ayak bastıkları" bir sırada, onların "yeniden bir bireyler sürüsü halinde dağıtılması" nasıl istenebiliyor?

Hegel'in bu kanıtlamasını daha yakından izlemek gerekiyor.

Hegeli özdeşliğin [burjuva-sivil yaşam ve siyasal yaşam [sayfa 106] özdeşliğinin] *summununun* [doruk noktasının] *ortaçağ* olduğunu Hegel'in kendisi söylüyor. Ortaçağda

genel olarak sivil toplumun sınıfları ile sözcüğün siyasal anlamındaki sınıflar özdeş sınıflardı. Ortaçağ anlayışı şu formül içinde dile getirilebiliyor: sivil toplumun sınıfları ve siyasal sınıflar özdeş sınıflardı, çünkü sivil toplum siyasal toplumdur; çünkü sivil toplumun organik ilkesi devletin ilkesiydi.

Ama Hegel, kesin olarak karşıt iki terim, gerçekten farklı iki alan olarak düşündüğü "*burjuva-sivil toplum*" ve "*siyasal devlet*" ayrılığından hareket ediyor. Gerçi bu ayrılık çağdaş devlette gerçekten var. Sivil toplum sınıfları ile siyasal sınıflar arasındaki özdeşlik, sivil toplum ile siyasal toplum arasındaki özdeşliğin dışavurumuydu. Bu özdeşlik yitip gitti. Hegel bu özdeşliği önceden yitip gitmiş varsayıyor. "Sivil toplum sınıfları ile siyasal sınıflar arasındaki özdeşlik", eğer gerçeği dile getirseydi, sivil toplum ile siyasal toplum arasındaki ayrılığın bir dışavurumundan başka bir şey olamazdı! Ya da daha doğrusu: çağdaş toplumun gerçek ilişkisini, yani burjuva-sivil toplum ile siyasal toplum arasındaki gerçek ilişkiyi, sivil toplumun sınıfları ile siyasal toplumun sınıfları arasındaki ayrılık dışavuruyor.

İkinci olarak: Hegel'in sözünü ettiği *siyasal Stände* [= meclisler], *siyasal sınıfların* [Stände] ortaçağda taşıdıkları ve daha önce söylendiği gibi onları *sivil toplumun sınıfları ile* özdeş duruma getiren anlamdan tamamen farklı bir anlam taşıyor.

Onların bütün varoluşları, siyasal bir varoluş oluşturuyordu; varlıkları, devletin varlığını oluşturuyordu. *Yasama etkinlikleri, imparatorluk vergilerini oylamaları*, onların *genel* siyasal anlam (önem) ve etkinliklerinin *özel* türümünden başka bir şey oluşturmuyorlardı. [Her meclis (Ständ, "siyasal sınıf) üyesi için] onların meclisi, onların devletiydi [*Ihr Ständ war ihr Staat*]. Meclisler ("siyasal sınıflar") ile imparatorluk arasındaki ilişki, bu ayrı devletler ile *milliyet* arasındaki bir uzlaşma ilişkisinden başka bir şey oluşturmuyordu; çünkü siyasal devlet, sivil toplumun tersine, *milliyetin* [sayfa 107] *temsilinden* başka bir şey oluşturmuyordu. Milliyet, bu çeşitli korporasyonların vb. *point d'honneur*ünü [onur sorununu], en üstün siyasal duygusunu oluşturuyordu ve meclisler vergileri vb. yalnızca milliyet adına oylayıp kabul ediyorlardı. Bu yasamacı meclisler ile imparatorluk arasındaki ilişki, böyle bir ilişki oluşturuyordu. Meclisler *özel prenslikler içinde* de aynı rolü oynuyorlardı. *Prenslik, hükümdarlık*, o zaman bazı ayrıcalıklardan yararlanan ama öteki meclislerin (Stände, "siyasal sınıflar") ayrıcalıklarıyla kösteklenen özel bir meclis (Ständ, "siyasal sınıf) oluşturuyordu. (Eski Yunanlarda sivil toplum, siyasal toplumun *kölesiydi*.) Sivil toplum sınıflarının genel *yasama etkinliği* hiç de *özel* alandan *siyasal* "anlam" ve "etkinlik" alanına geçme anlamına gelmiyordu; bu sınıfların *gerçeklik* içinde sahip oldukları *genel* siyasal anlam ve etkinliğin basit bir türümünü oluşturuyordu. Yasamacı güç olarak sahneye girişleri, hükümet (yürütücü) güçlerinin, hükümdar güçlerinin tamamlayıcısı olmaktan başka bir şey değildi. Ya da daha

iyisi bu giriş, *özel* bir çıkar olarak görülen kamusal çıkarlar alanına girişleri, *özel sınıf* olarak hükümranlığa girişleri anlamına geliyordu. Ortaçağda sivil toplum sınıfları, özel sınıflar *olmadıkları* ya da *özel sınıflar* siyasal sınıf oldukları için, sivil toplum sınıfları olarak yasama gücüyle donatılıyorlardı. Ortaçağ sınıfları, toplumsal-korporatif bakımdan siyasal öge olarak, hiçbir yeni belirlenim kazanmıyorlardı. Yasamaya katıldıkları için toplumsal-korporatif bakımdan *siyasal* sınıf durumuna gelmiyorlar, ama tersine, toplumsal-korporatif bakımdan *siyasal* sınıf oldukları için yasamaya katılıyorlardı. Bu durum ile Hegel'in sözünü ettiği ve yasama gücüne katılması siyasal bir kahramanlık edimiymiş gibi, kendinden geçirici bir duruma, olağanüstü ve görkemli bir "siyasal önem ve etkinliğe" girişmiş gibi görünen *özel alan* arasında ne benzerlik var?

Bu açıklamada hegelci görüşün bütün çelişkileri bir araya gelmiş bulunuyor.

1. Burjuva-sivil toplum ile siyasal devlet arasındaki, *İdeanın gelişmesinin zorunlu bir uğrağı* olarak gördüğü *ayrılığı* [sayfa 108] Hegel, önceden usun mutlak bir gerçeği varsayıyor. Siyasal devleti, çeşitli güçlerin *ayrılığına* dayanan *çağdaş* biçimi içinde sunuyor. Bu gerçek ve *etkin* devlete Hegel, beden olarak bürokrasiyi veriyor ve bu bürokrasi de ona göre bilen ve her şeyi bilerek yapan tin olduğu için, bürokrasiye burjuva-sivil toplumun özdekçiliği üzerinde üstünlük tanıyor. Devletin kendinde ve kendi-için evrenselliğini, burjuva-sivil toplumun çıkar ve gereksinimlerinin özelliğine karşıt olarak gösteriyor. Kısacası, burjuva-sivil toplum ile devlet arasındaki *çatışmayı* her yerde sergiliyor.

2. Özel alan olarak burjuva-sivil toplumu, siyasal devletin karşıtı olarak gösteriyor.

3. Yasama gücünün oluşturucu ögesi olarak meclislerde, salt burjuva-sivil toplumun *siyasal biçimciliğinden*, burjuva-sivil toplumun devletteki ve devletin *özünü* bozmayan bir yansımasından başka bir şey görmüyor. Gerçekten de bu yansıma ilişkisi, özsel olarak farklı gerçeklikler arasında tasarlanabilecek en yüksek özdeşliği oluşturuyor.

Ama aynı zamanda Hegel:

1. Kendini yasama gücünün ögesi olarak oluşturduğu sırada burjuva-sivil toplumun, ne farklılaşmamış bir yığın, ne de atomlara bölünmüş bir kalabalık olarak görünmesini istiyor. *Burjuva-sivil yaşam* ile *siyasal yaşam* arasında *hiçbir* ayrılık istemiyor.

2. [Burjuva-sivil toplumun devletteki] bir yansıma ilişkisinin söz konusu olduğunu unutuyor ve burjuva-sivil toplumdaki sınıfları, burjuva sivil toplumdaki sınıflar olarak siyasal sınıflar durumuna dönüştürüyor; ama bu sınıflar siyasal olarak yalnız yasama alanında etkinlik gösterdikleri için de onların etkinliği [burjuva-sivil yaşam ile siyasal yaşam arasındaki] ayrılığı doğrulamaktan başka bir şey yapmıyor.

Hegel'e göre *meclisler* tarafından oluşturulan *öge* [yasama gücü ögesi], bu *ayrılığın*

dışavurumunu oluşturuyor, ama aynı zamanda bu ögenin, [burjuva-sivil yaşam ile siyaset yaşamın] varolmayan özdeşliği[ni] simgelemesi de gerekiyor. Hegel burjuva-sivil toplum ile siyaset devlet arasındaki ayrılığı [sayfa 109] biliyor, ama aynı zamanda ikisinin birliğinin devlet içinde dışavurulmasını da istiyor ve burjuva-sivil toplum sınıflarının, burjuva-sivil toplum sınıfları olarak, yasama gücünün bir ögesini oluşturmaları sayesinde bunun sağlanabileceğine de inanıyor. (Bkz: XIV, X)[11*]

Burjuva-sivil toplum ile siyaset toplum arasındaki ayrılığı bir *çelişki* olarak görmesi, Hegel'in en derin yanını oluşturuyor. Ama bu çelişkinin aldatıcı bir çözümüyle yetinmesi ve bu yanlısamayı şeyin kendisi olarak göstermesi de yanlışlığa düşen yanını ortaya koyuyor. Buna karşılık küçümsediği "sözde teoriler" [§ 303'ün yorumu], burjuva-sivil toplum sınıfları ile siyaset meclisler arasındaki *ayrılığı* haklı olarak gerekli görüyorlar. Gerçekten de bu teoriler, çağdaş toplumun bir *sonucunu* dile getiriyorlar; çünkü siyaset öge olarak meclisler çağdaş toplumda, devlet ile burjuva-sivil toplum arasında varolan gerçek ilişkinin, yani onların *ayrımının* gerçek dışavurumundan başka bir şeyi oluşturmuyorlar.

Burada söz konusu edilen şeyi Hegel, kendi bilinen adıyla adlandırmıyor. Çünkü *temsili* anayayı [*repräsentative* Verfassung: ulusal temsile dayanan anayayı] ile *meclissel* anayayı [*ständische* Verfassung, sınıf meclislerine dayanan anayayı] arasındaki tartışma söz konusu ediliyor. Temsili anayayı, *çağdaş devletin durumunun açık, gizlenmemiş, tutarlı* dışavurumu olduğu için büyük bir gelişme oluşturuyor. *Saklanmamış çelişkiyi* ortaya koyuyor.

Sorunun kendisini incelemeden önce, hegelsi açıklamayı bir kez daha okuyalım.

"Özel alan, yasama gücü ögesi olarak meclislerde siyaset bir önem kazanır" [§ 303].

Daha yukarıda [§ 301'in Yorumunda] şöyle deniyordu:

"**Meclislerin** kavrama uygun **özgül** belirlenimi [...] **burjuva-sivil topluma** özgü anlayış ve istencin, bu meclisler [sayfa 110] sayesinde *devlete bağlı* bir gerçeklik olarak somutlaşması olgusunda aranmalıdır."

Eğer bu belirlenimi özetlersek, "*burjuva-sivil toplum, özel alanı oluşturuyor*", ya da özel yaşam, burjuva-sivil toplumun dolaylı, özsel, somut durumunu oluşturuyor sonucu çıkıyor. Burjuva-sivil toplum ancak "yasama gücünün ögesi olarak" meclislerde "siyaset bir önem ve etkinlik" kazanıyor. Burada burjuva-sivil topluma yeni bir şey, *özel* bir belirlenim

ekleniyor, çünkü onun özel alanı oluşturma niteliği, onun her türlü "siyasal önem ve etkinliğe" *karşı* olduğunu, her türlü siyasal nitelikten *yoksun* olduğunu, kısacası burjuva-sivil toplumun kendinde ve kendi-için "siyasal önem ve etkinlik" *taşımadığını* dışavuruyor. Özel alan, burjuva-sivil toplumun durumunu, ya da burjuva-sivil toplum, özel alanı oluşturuyor. Bundan ötürü Hegel evrensel sınıfı [memurları], meclisler tarafından oluşturulan yasama gücü ögesine çok mantıklı olarak sokmuyor. [§ 303'te Hegel, şöyle diyor:]

"Evrensel sınıfın, daha açık bir deyişle kendini *hükümet hizmetine* adayan sınıfın evrensele, tanım gereği kendi özsel etkinliğinin ereği olarak sahip olması gerekir."

Burjuva-sivil toplumun ya da özel alanın "tanım gereği" buna sahip olması gerekmiyor. Onun özsel etkinliğinin evrensele "tanım gereği" erek olarak sahip olması gerekmiyor; bir başka deyişle onun özsel etkinliği evrenselin bir belirlenimini oluşturmuyor, *evrensel bir belirlenim oluşturmuyor*. Özel alan, devletle *çatışan* burjuva-sivil toplumu oluşturuyor. Burjuva-sivil toplum üyelerinin durumu, siyasal bir durum oluşturmuyor.

Burjuva-sivil toplumu özel alan olarak tanımlarken Hegel, burjuva-sivil toplumdaki sınıf farklılıklarının siyasal farklılıklar olmadıklarını söylüyor; burjuva-sivil yaşam ile siyasal yaşamın ayrışık, hatta *karşıt* yaşamlar olduklarını gösteriyor. Şöyle diyor [§ 303]: [sayfa 111]

"Özel alan ne salt farklılaşmamış bir yığın, ne de atomlara bölünmüş bir kalabalık olarak görünmelidir; onun *daha önce* [burjuva-sivil toplumda] olduğu gibi, yani [iki temel sınıfa] bölünmüş bir alan olarak, tözsel ilişkiye [aile ve tarım] dayanan sınıf ile özel gereksinimlere ve bu gereksinimlerin karşılanması için çalışmaya dayanan [sınai ve ticari] sınıf olarak görünmesi gerekir [...] Devlet *içinde* gerçekten *özel* olarak ne varsa evrensele gerçekten ancak böyle bağlanır."

Yasama etkinliğinde burjuva-sivil toplum (*özel* kişiler alanı) "farklılaşmamış bir yığın" olarak görünmekle hiçbir tehlikeye koşmuyor, çünkü böyle bir yığın *gerçeklikte* değil ama ancak *imgelemde* var oluyor. Gerçekten varolan yığınlar, büyük ya da küçük yığınlar (kentler, kasabalar vb.) oluşturuyor, ama bu [nicel] fark olumsuzluk taşıyor; bu yığınlar ya da daha doğrusu bu yığın yalnızca *görünüşte* "atomlara bölünmüş bir yığın" olmakla kalmıyor, ama *gerçekten* öyle oluyor ve meclislerin siyasal etkinliğinde bu yığının, salt atomlar topluluğu

olarak ortaya çıkması gerekiyor. Burjuva-sivil toplum (özel kişiler alanı), "*daha önce olduğu gibi görünemiyor*". Gerçekten de burjuva-sivil toplum, "daha önce" ne oluşturuyor? *Özel* bir alan, yani devletten ayrılma ve devlete karşıtlık oluşturuyor. Burjuva-sivil toplumun "siyasal bir önem ve etkinlik" kazanabilmek için, aslında "daha önce" olduğu gibi olmaktan çıkması, yani "özel" olmaktan çıkması gerekiyor. Ancak o zaman "siyasal bir önem" kazanabiliyor. Bu siyasal edim bütünsel bir madde dönüşümü oluşturuyor, çünkü bu edimle burjuva-sivil toplumun kendi kendisi, yani burjuva-sivil toplum ya da özel alan olmaktan tamamen vazgeçmesi ve varlığının yalnızca kendi özünün gerçek burjuva-sivil varoluşuyla hiçbir ilgisi olmamakla kalmayan, ama ona doğrudan doğruya karşıt da olan bir parçasını yükseltmesi gerekiyor.

Genel yasa tekil birey düzeyinde de kendini gösteriyor. Burjuva-sivil toplum ile devlet birbirlerinden ayrılıyor; öyleyse devletin üyesi olarak yurttaş ile burjuva-sivil toplumun üyesi olarak burjuva da birbirlerinden ayrılıyor. Demek ki [sayfa 112] bireyin kendi kendisiyle *özel bir ayrılma* gerçekleştirmesi gerekiyor. *Burjuva* olarak birey, gerçeklikte iki örgütlenme içinde yaşıyor: *bürokratik* örgütlenme ve *toplumsal* örgütlenme. Bürokratik örgütlenme, birey ile onun bağımsız gerçekliği üzerinde hiçbir etkisi olmayan aşkın devletin, hükümet gücünün biçimsel ve dış bir belirlenimini oluşturuyor. Toplumsal örgütlenme burjuva-sivil toplumun, siyasal devlet olarak siyasal devlet üzerinde hiçbir etkisi olmayan örgütünü oluşturuyor ve bu örgüt içinde birey, devletin dışında yer alan özel bir kişi durumuna geliyor. Bürokratik örgütlenme bireyin kendisine her zaman *madde* sağladığı bir *devlet* örgütlenmesi; toplumsal örgütlenme maddesi devlet olmayan *burjuva-sivil* bir örgütlenme oluşturuyor. Bürokratik örgütlenmede devlet, birey ile *biçimsel* bir karşıtlık içinde; toplumsal örgütlenmede birey, devlet ile *maddesel* bir karşıtlık içinde bulunuyor. Öyleyse *gerçekten yurttaş* durumuna gelmek ve "siyasal bir önem ve etkinlik" kazanmak için burjuva bireyin, burjuva-sivil gerçekliğini bırakması, kendini onun etkisinden kurtarması, tüm bu toplumsal örgütlenmeden çekilmesi ve salt bireyselliğine indirgenmesi gerekiyor. Gerçekten de yurttaş durumuna gelmek için bu burjuvanın dayanabileceği tek gerçekliği, onun katıksız ve çıplak bireyselliği oluşturuyor; çünkü hükümet olarak devletin gerçekliği daha önce o olmaksızın oluşmuş ve onun burjuva-sivil toplumdaki kendi öz gerçekliği devlet olmaksızın oluşmuş ve tamamlanmış bulunuyor. Burjuva ancak *gerçekten varolan tek* topluluklar olan bu topluluklarla çelişerek, ancak kendini salt *birey* olarak göstererek *devletin yurttaşı* olabiliyor. Yurttaş olarak varoluşu, üyesi olduğu bütün *toplulukların* dışında kalan ve öyleyse yalnızca *bireysel* olan bir varoluş oluşturuyor. "Güç" olarak "yasama gücü", bu katıksız bireyselliğin bürünmesi *gereken ilk örgütlenme*, ilk *toplumsal beden* oluyor. "Yasama gücü"ne girmeden

önce burjuva-sivil toplum yani özel alan, *devlet örgütü* olarak *varolmuyor*; devlet örgütü olmak için *gerçek örgütlenmesinin*, gerçeklikte olduğu gibi burjuva-sivil yaşamın, *varolmayan* olarak koyulması gerekiyor, çünkü [sayfa 113] "yasama gücünün oluşturucu ögesi olarak meclisler," burjuva-sivil toplumun, özel kişiler alanının *varolmayışını* öngerektiliyor. Burjuva-sivil toplum ile siyasal devletin ayrılması, ister istemez siyasal toplum üyesinin (burjuva), yurttaşın, burjuva-sivil toplumdan, onun görgül gerçekliğinden bir ayrılması olarak görünüyor; çünkü devletin idealisti olarak yurttaş, gerçeklikte olduğu şeyden farklı, ayrı ve ona karşıt bir *başka* varlık oluşturuyor. Burjuva-sivil toplum burada, devlet ile burjuva-sivil toplum arasında varolan ve öte yandan *bürokrasi* içinde daha önce özdekselleşen ilişkiyi; kendi içinde yeniden üretiyor. Meclislerde evrensel, *kendinde* olan şey gerçekten *kendi-için* durumuna, yani *özelin karşıtı* durumuna geliyor. "Siyasal önem ve etkinlik kazanmak için" burjuva-yurttaşın kendi öz sınıfını, kendi özel niteliğini, kısacası burjuva-sivil toplum üyeliğini yadsıması gerekiyor, çünkü kendi sınıfı tam da *birey* ile *siyasal devletin* arasına giriyor.

Her ne kadar Hegel tüm burjuva-sivil toplumu, *özel alan* olduğu için siyasal devletin karşıtı olarak gösteriyorsa da, özel alan *içinde* varolan sınıf farklılıklarının devlete göre yalnızca *özel* bir anlam taşıdıkları, yani *hiçbir* siyasal anlam taşımadıkları kendiliğinden anlaşılıyor. Çünkü burjuva-sivil toplumun çeşitli sınıfları, burjuva-sivil toplumun *ilkesi* olarak özel yaşamı gerçekleştirmek ve somutlaştırmaktan başka bir şey yapmıyor. Ama [siyasala yükselmek için] bu ilkeyi bırakmak gerektiğine göre, bu ilkenin içinde boy gösteren farklılaşmaların siyasal devlet tarafından haydi haydi hiç olmamış sayılacakları kendiliğinden anlaşılıyor.

Paragrafın (§ 303) sonunda Hegel şöyle diyor:

"Devlet *içinde* gerçekten *özel* olarak ne varsa, evrensele gerçekten ancak böyle bağlanır."

Ama Hegel burada bir halkın varoluşunun bütünselliği olarak devlet ile siyasal devleti karıştırıyor. "Özel" adını verdiği şey, "devlet *içinde* özel olan şey" değil, ama daha çok devlet *dışında*, siyasal devlet *dışında* özel olan şey oluyor. [sayfa 114]

"Devlet *içinde* gerçekten özel olarak varolan şey" değil, daha çok devletin *gerçekliksizliği* oluyor. Hegel burjuva-sivil toplum sınıflarının siyasal meclisleri oluşturduklarını göstermek istiyor ve bunu ortaya koymak içinde burjuva-sivil toplum sınıflarının siyasal devletin "tikelleşmesi" olduklarını, yani burjuva-sivil toplum ile siyasal toplumun özdeş olduklarını

tasarlıyor. "Devlet *içinde* özel olarak varolan şey" deyimini, burada "devletin tikelleşmesi" anlamına geliyorsa bir anlam taşıyor. "Devlet *içinde* özel olarak varolan şey" belirsiz deyimini kullanmayı Hegel, yanlış bilincin zorlamasıyla yeğliyor. Hegel yalnız tersini [yani burjuva-sivil toplum ile siyasal toplumun özdeş olmadıklarını] göstermiş olmakla kalmıyor, ama burjuva-sivil toplumu "*özel alan*" olarak adlandırarak, bu § 303'te bunu ayrıca kendisi de doğruluyor. Özeli evrensele "*bağlandığını*" söylerken de, gene çok sakınlı görünüyor. Ancak en ayrışık şeyler birbirine "bağlanabiliyor. Ama burada [özelden evrensele] kerteli bir *geçiş* değil, gerçek bir *madde dönüşümü* söz konusu ediliyor ve [evrensel ile özeli ayıran] büyük ayrımı görmek istememek de hiçbir şeye yaramıyor, çünkü bu büyük ayrımın varlığı, Hegel'in onu aşma biçimiyle ortaya koyuluyor.

§ 303'ün Yorumunda Hegel, "Bu görüş, bir başka yaygın görüşe ters düşüyor", vb. diyor. Oysa biz bu "yaygın görüş"ün, halkların güncel gelişme aşamasına tastamam uygun düşen mantıksal ve zorunlu bir görüş olduğunu ve bazı çevrelerde çok yaygın olmasına karşın hegelci görüşün, bir gerçeğe-aykırılık oluşturmaktan da geri kalmadığını göstermiş bulunuyoruz. Bu "yaygın görüş" konusunda Hegel şöyle diyor:

"Bu soyut ve atomcu görüş, daha aile ve burjuva-sivil toplum düzeylerinde yitip gider, çünkü daha bu düzeylerde birey, kendini ancak bir evrensellik üyesi olarak gösterir. Oysa devlet özsel olarak, üyeleri *özzerk* topluluklar oluşturan bir örgüttür ve devlette hiçbir ögenin organik-olmayan bir yığın olarak görünmemesi gerekir." [sayfa 115]

Soyut, evet bu görüş tamamıyla soyut bir görüş oluşturuyor, ama bu "soyutlama", Hegel'in kendisinin sunduğu biçimiyle siyasal devletin bir soyutlanmasından başka bir şey oluşturmuyor. Atomcu, evet bu görüş aynı zamanda atomcu bir görüş oluşturuyor, ama bu "atomculuk", toplumun kendisinin atomculuğunu oluşturuyor. *Konusu* "soyut" olduğu zaman, bir görüş somut bir görüş olamıyor. Eğer [bu "atomcu" görüşe uygun olarak] burjuva-sivil toplum *siyasal edime* geçtiği sırada [temsilcilerini seçtiği sırada] atomlar halinde dağılıyorsa, bu atomlara bölünme, bireyin somut yaşamı içinde tanıdığı tek topluluğun, tek komünizmin, devletten ayrılığı içindeki burjuva-sivil toplum olduğu gerçeğinin, bir başka deyişle *siyasal devletin* bu toplumun bir *soyutlanmasından* başka bir şey olmadığı gerçeğinin zorunlu bir sonucunu oluşturuyor.

Bu atomcu görüş aile düzeyinde ve belki (??) sivil toplum düzeyinde de "yitip gidiyor"; gene de siyasal devlet ailenin ve burjuva-sivil toplumun bir soyutlanmasından başka bir şey

olmadığı içindir ki siyasal devlet düzeyinde geçerliliğine yeniden kavuşuyor. Bunun tersi de doğru oluyor. Hegel bu görüngüde neyin *olağandışı* [*Befremdliche*] olduğunu ortaya iyi koyuyor, ama böyle yapmakla *yabancılaşmayı* [*Entfremdung*] ortadan kaldırmıyor.

Hegel § 303'ün aynı Yorumunda şöyle de diyor:

"Bu gruplar [aileler ve burjuva-sivil toplumu oluşturan öteki gruplar] zaten **topluluklar** halinde yaşamaktadırlar. Bu toplulukları yeniden bir bireyler sürüsü halinde dağıtan ve bu işi o topluluklar siyasete, yani *en yüksek somut evrensellik* alanına daha yeni ayak bastıkları bir sırada yapan bir görüş [atomcu görüş], burjuva-sivil yaşam ile siyasal yaşam arasındaki ayrımı **sürdürüp götür** ve siyasal yaşamı sanki havada uçmaya mahkûm eden bir görüştür; şundan ki siyasal yaşamın temeli, kendinde ve kendi-için *sağlam ve yasal* bir hukuk temeli değil, ama keyfîlik ve kanının bireyselliği, yani rastlantı olmaktadır."

Bu görüş, burjuva-sivil yaşam ile siyasal yaşam arasındaki [sayfa 116] ayrımı "*sürdürüp götürmüyor*", ama yalnızca *gerçekten varolan bir ayrılığın betimlenmesini* oluşturuyor.

Bu görüş siyasal yaşamı "havada uçmaya" mahkûm etmiyor, ama siyasal yaşamın kendisi havada yaşamı, burjuva-sivil toplumun havasını oluşturuyor.

Şimdi de çeşitli sınıfların çeşitli siyasal güçlerle donatıldıkları sistem [*das ständische System*, "meclissel" sistem] ile *temsili sistemi* ele alalım.

Siyasal [güçlerle donanmış bulunan] sınıflar [*politische Stände*, siyasal zümreler] tarihsel bir gelişmeyle toplumsal sınıflar [*soziale Stände*, toplumsal zümreler] durumuna dönüşüyorlar, öyleki halkın çeşitli üyeleri, gökte eşit yerde eşitsiz olan hıristiyanlar gibi siyasal dünyalarının göğünde *eşit* ve *toplumun* topraksal gerçekliğinde eşitsiz oluyorlar. *Siyasal sınıfların sivil sınıflar* durumuna gerçek anlamıyla dönüşümü, *mutlak krallıkta* gerçekleşiyor. Bürokrasi, devletteki devlet farklılıklarına karşı birlik düşüncesine değer kazandırıyor. Ama sınıfların *toplumsal farklılığı*, mutlak hükümet gücü bürokrasisinin *içinde* ve bu bürokrasinin yanında hâlâ *siyasal bir farklılık* olarak kalıyor. Ancak Fransız Devrimi *siyasal sınıfların toplumsal sınıflar* durumuna dönüşümünü tamamlıyor ve sivil toplum *sınıflarının* farklılıklarını özel yaşama değgin ve siyasal yaşamda önem taşımayan basit *toplumsal* farklılıklar durumuna indiriyor. Siyasal yaşam ile burjuva-sivil toplum arasındaki ayrılık bu biçimde tamamlanıyor.

Aynı zamanda sivil toplum sınıfları da dönüşüyor; çünkü sivil toplum, siyasal toplumdan

ayrılması sonucu, başkası durumuna geliyor. Sözcüğün ortaçağdaki anlamıyla *devlet*, varlığını ancak sivil konum ile siyasal konumun dolayimsız olarak özdeş oldukları bürokrasinin içinde sürdürebiliyor. Bu devletin karşısında da *özel alan* olarak burjuva-sivil toplum yer alıyor. Sınıf farklılıkları artık burada, özerk topluluklar olarak bir *gereksinim* ve *emek* farklılığı oluşturmuyor. Burada gene de varolan tek genel farklılık *kent* ve *kır* arasındaki *yüzeysel* ve *biçimsel* farklılık oluyor. Ama toplumun [sayfa 117] kendi içindeki gruplar, devingen ve akışkan bir biçimde farklılaşıyor ve *özgür istenç* topluma yön veren ilke durumuna geliyor. Üstün ölçütleri *para* ve *eğitim* oluşturuyor. (Ama bu konuyu burada değil, hegелci burjuva-sivil toplum teorisinin eleştirisinde açıklamamız gerekiyor.) Burjuva-sivil toplum sınıflarının ilke olarak ne gereksinimleri, yani doğal bir öğeleri, ne de siyasetleri oluyor. Bu sınıflar akışkan bir biçimde oluşan ve oluşmasının kendisi de bir örgüt *değil* ama keyfi bir oluşum olan yığınlar halinde bir bölünme oluşturuyor.

Tek belirtici nitelik şudur ki *mülkiyet yokluğu* ve *dolayimsız emek*, somut emek *sınıfı*, bir burjuva-sivil toplum sınıfından çok, bu toplum gruplarının üzerine dayandıkları ve devindikleri toprağı oluşturuyor. Sözcüğün dar anlamında tek sınıfı, siyasal konum ile toplumsal konumun örtüştüğü sınıfı, *hükümet gücü üyelerinin* sınıfı oluşturuyor. Toplumun güncel durumu sivil toplumun eski durumundan yalnızca şu olgudan dolayı farklı görünüyor ki bireyi artık eskiden olduğu gibi topluluk yönetmiyor, ama bireyin kendi sınıfı içinde kalıp kalmayacağını bazen rastlantı, bazen emek, vb. kararlaştırıyor ve sınıfın kendisi de bireyin *dışında* bir belirlenim durumuna geliyor, çünkü sınıf artık bireyin emeğine bağlanmıyor ve artık bireyin karşısına değişmez ve bireyle sürekli ilişkiler kuran yasalara göre örgütlenmiş nesnel bir topluluk olarak çıkmıyor. Sınıfın artık bireyin tözsel etkinliği ve *gerçek durumu ile* hiçbir *gerçek* ilişkisi kalmıyor. Hekim artık burjuva-sivil toplumda özel bir sınıf oluşturmuyor. Tüccarlar farklı sınıfların üyesi olabiliyor ve farklı *toplumsal konumlarda* bulunabiliyor. Tıpkı siyasal toplumdan ayrıldığı gibi, burjuva-sivil toplum kendi içinde de sınıf [ya da meslek, *stand*] ile *toplumsal* konumu, ikisi arasında varolabilen bütün ilişkilere rağmen, birbirinden ayırıyor. Sivil durumun, yani burjuva-sivil toplumun ilkesini, *yararlanma* ya da *yararlanma yeteneği* oluşturuyor. Siyasal görevinde burjuva-sivil toplum üyesi, kendi sınıfından, özel yaşamdaki kendi gerçek konumundan kopuyor. Ancak orada [siyasal alanda] burjuva-sivil toplum üyesi, kendini *insan* olarak değerlendirebiliyor. [sayfa 118] Bir başka deyişle *insanal* bir varlık olmak yeteneği, ona devletin üyesi olmak, toplumsal varlık olmak yeteneği olarak görünüyor. Çünkü burjuva-sivil toplumdaki bütün öteki belirlenimleri, insan için, birey için *özel-olmayan* belirlenimler olarak, *dış* belirlenimler olarak görünüyor. Gerçi bu belirlenimler onun bütün içindeki varoluşu için, yani bu bütünle bir bağ olarak, zorunlu

belirlemeler oluşturuyor, ama bu ilişki birey tarafından reddedilebileceği için de dış belirlemeler olarak kalıyor. (Güncel burjuva-sivil toplum, sonuna kadar götürölen *bireyciliğin* ilkesini; bireysel varoluş, son ereği; etkinlik, emek, içerik vb. ise *yalnızca* araçları oluşturuyor.)

Sınıf meclislerine dayanan anayapı [*meclissel anayapı*], bir ortaçağ kalıntısı olmadığı zaman, sanki insanı özel yaşamın siyasal alan içindeki sınırlandırılmasına yeniden götürmek, insanın özelliğini onun tözsel bilinci durumuna getirmek istiyor. Sınıfsal ayrılığın siyasal kutsanması aracıyla, bu ayrılığı toplumsal bir ayrılık durumuna getirmek istiyor.

Gerçek insan, devletin güncel anayapısının *özel insanını* oluşturuyor.

Sınıf (sözcüğün ortaçağdaki anlamıyla *Stand*), yalnızca ve yalnızca *farklılık* ve *ayrılığın*, aslında bireyin varoluş biçimini oluşturdukları anlamına geliyor. Bireyin yaşama, davranma vb. biçimi, onu toplumun bir üyesi, bir işlevi durumuna getirecek yerde, toplumun bir *ayrıkılığı* [istisnası] durumuna getiriyor ve onun ayrıcalığını oluşturuyor. Toplumdan farklılaşmış ve ayrı olan şeyin yalnızca bir birey değil ama bir topluluk (bir sınıf, bir korporasyon, vb.) da olduğu gerçeği, onun özel doğasını hiçbir şekilde ortadan kaldırmıyor, daha çok bu doğanın dışavurumunu oluşturuyor. Toplumun işlevi olacak yerde, bireye verilen işlev daha çok kendi-için bir toplum durumuna geliyor.

Sınıf yalnızca insanın toplumdan *ayrılması* genel yasına dayanmakla kalmıyor, ayrıca insanı kendi evrensel varlığından ayırarak onu kendi belirlenmişliği ile dolayımız olarak örtüşen bir hayvan durumuna da getiriyor. Ortaçağ [sayfa 119] insanlığın *hayvanal tarihini*, onun hayvanbilimini oluşturuyor.

Çağdaş dönem, *uygarlık*, bunun tersi yanlışlığı yapıyor. İnsanın *nesnel* varlığını ondan, yalnızca *dışsal*, maddesel bir varlık olarak ayırıyor. İnsanın içeriğini onun gerçek gerçekliği olarak almıyor.

Bu konunun geri kalan kısmını, "burjuva-sivil toplum" üzerindeki bölümde açıklayacağız. [\[12*\]](#) şimdi ř 304'e geliyoruz:

ř 304. "Sınıfların siyasal dışavurumu olarak meclisler, sivil toplumda varolan sınıf farklılıklarını kendi öz belirlemelerinde içerirler. Krallık gücünün ve genel olarak krallık ilkesinin karşısında meclisler, kendilerine *görgöl evrensellik ucu* süsünü vermekle başlarlar. Uzlaşma ve düşmanca karşılığın aynı zamanda olanaklı olduğu bu soyut konum, ancak bu iki karşıt arasında bir dolayım oluştuğu zaman usa uygun bir ilişki, yani bir tasım (ř 302'nin Yorumuna bkz.) durumuna gelir. Oysa krallık gücünün yanında, bu

görevle yükümlü olan zaten hükümettir (§ 300). Öyleyse sınıflar [ya da meclisler, *Stände*] yanında da özsel olarak bu dolayına görevini üstlenmeye aday bir ögenin ortaya çıkması gerekir."[\[47\]](#)

"Sınıf farkı"nın siyasal alan için hiçbir önem taşımadığını daha önce göstermiştik; sınıf farkı yalnızca özel, öyleyse siyasal olmayan farklılıklarla ilgileniyordu. Ama Hegel'e göre bu farklılıklar artık burjuva-sivil toplumda taşıdıkları anlamı taşıyor; bir yandan meclisler sınıf farkının özünü koruyup güçlendiriyor, ama öte yandan bu fark siyasal alana girdiği ölçüde, artık, *kendinde taşıdığı anlam değil* ama *siyasal ögenin ona verdiği yeni bir anlam* kazanıyor.

Sivil toplumun örgütlenmesi henüz siyasal bir örgütlenme olduğu sürece, siyasal devlet ile sivil toplum özdeş oldukları sürece, sınıfların anlamının bu *ayrılık* ve *ikiye bölünmesi* olanaksız bir nitelik taşıyor. Sınıflar sivil dünyada, siyasal dünyada taşıdıklarından başka bir anlam taşıyor. Sınıflar siyasal dünyada [yeni] bir *anlam* kazanmıyor, ama *kendi* [sayfa 120] *anlamlarını* açıklıyor. Burjuva-sivil toplum ile siyasal devlet arasında varolan ve *sınıf meclisleri* sisteminin bir *anımsama* ile dağıtacağını sandığı ikicilik, kendini bu sistemde *sınıf farkının* (burjuva-sivil toplumun öz-ayrıklaşmasının) siyasal alanda sivil alanda taşıdığı anlamdan başka bir anlam kazanması olarak gösteriyor. Görünüşe göre burada bir özdeşlik bulunuyor: *aynı* ama [her kez] *özsel olarak farklı* bir belirlenimle donanan bir *özne* söz konusu ediliyor. Öyleyse gerçekte *ikili* bir *özne* söz konusu ediliyor ve özdeşlik de aldatıcı bir nitelik taşıyor. (*Gerçek öznenin*, insanın, varlığının farklı belirlenimlerinde kendi kendisiyle özdeş kalması ve özdeşliğini yitirmemesi olgusunda da özdeşlik aldatıcı bir nitelik taşıyor; ama burada *özne* olan insan değil, insan bir yüklemle, sınıfla özdeşleşiyor; ayrıca insanın hem bu belirli belirlenimle hem de bir başka belirlenimle özdeşleştiği ve her şey bu sınırlı ve dışlayıcı betimlemeye indirgenmiş olduğundan, insanın buna indirgenmeyen bir şey olduğu da söyleniyor.) Bundan ötürü bu aldatıcı özdeşlik, şu entelektüel oyunla sürdürülüyor: bir yandan sınıfların sivil ayrımı, sivil ayrım olarak, ancak siyasal alandan gelebilecek bir belirlenim kazanıyor, oysa öte yandan sınıfların siyasal alandaki ayrımı, siyasal alandan değil ama sivil alanın öznesinden gelen bir belirlenimi koruyor. Bu sınırlı özneyi, sınıfları ve onların ayrımlarını, her iki yüklemde de özsel öznesi olarak göstermek ve her iki yüklemde de özdeşliğini ortaya koymak amacıyla Hegel, onlara gizemli ve gizemleştirici bir biçim vermek ve aldatıcı ve belirsiz ikili bir biçim yüklemek zorunda kalıyor.

Aynı *özne* ayrı ayrı *anlamalarda* almıyor, ancak her anlam *öznenin* kendinde taşıdığı (*öznenin* kendinde içkin) bir belirlenim değil, ama Hegel'in gerçek belirlenim altına kaydırıverdiği *yerinel* [*allegorique*] bir belirlenim oluşturuyor. Aynı anlama pek âlâ bir başka

somut özne yüklenebildiği gibi, aynı özneye bir başka anlam yüklenebiliyor. Sınıfların sivil ayrımının siyasal alanda kazandığı anlam, bu ayrımın kendinden değil ama siyasal alandan geliyor ve bu ayrım, gerçekte tarihsel olarak da olduğu gibi, burada bir başka [sayfa 121] anlam da kazanabiliyor. Ve bunun tersi de doğru oluyor. *Eski bir dünya görüşünü* yeni bir görüş olarak yorumlamanın *eleştirel-olmayan* ve *gizemli* bir biçimini oluşturan bu yorumlama tarzı, yorumlama nesnesini biçimin anlam ve anlamın da biçim üzerine aldatıcı bir fikir verdiği; ne biçimin kendi gerçekliği ve kendine özgü anlamı içinde, ne de anlamın kendi gerçekliği ve kendine özgü biçimi içinde kavrandığı melez ve başarısız bir şey durumuna dönüştürüyor. Bu *eleştirel-olmamak*, bu *gizemcilik*, çağdaş anayapıların (özellikle sınıf meclisleri sistemine dayanan anayapıların) gizemini olduğu kadar Hegel felsefesinin ve özellikle onun hukuk felsefesi ile din felsefesinin de gizemini oluşturuyor.

Bu yanılmasamadan kurtulmanın en iyi yolunu, anlamda ne ise ondan başkasını, yani *ona özgü olan belirlenimden* başkasını görmemek, ardından bu anlamı öznelletirmek ve ona ilişkin olduğu *kabul edilen* öznenin onun *gerçek yüklemi* olup olmadığını, onun *varlık* ve gerçek anlamını simgeleyip simgelemediğini karşılaştırarak görmek oluşturuyor.

"Krallık gücünün ve genel olarak krallık ilkesinin karşısında meclisler, kendilerine *aşırı görgül evrensellik* süsünü vermekle başlarlar. Uzlaşma ve karşıtlığın aynı zamanda olanaklı olduğu bu soyut konum, ancak bu iki karşıt arasında bir dolayım olduğu zaman usa uygun bir ilişki, yani bir tasım (§ 302'nin Yorumuna bkz.) durumuna gelir."

Daha önce gördük ki bu meclisler, hükümet gücü ile birlikte, krallık ilkesi ile halk arasında, *bir tek* kişinin görgül istenci olarak devlet istenci ve *yığın*ın görgül istenci olarak devlet istenci arasında, görgül bireysellik ve görgül evrensellik arasında orta terim oluşturuyor. Burjuva-sivil toplumun istencini "*görgül evrensellik*" olarak tanımlayan Hegel'in, kralın istencini de *görgül bireysellik* olarak tanımlaması gerekiyordu; ama o *karşıtlığı* bütün yoğunluğuyla ortaya koymuyor.

Aynı paragrafta (§ 304) Hegel, şöyle sürdürüyor: [sayfa 122]

"Oysa krallık gücünün yanında, bu görevle yükümlü olan zaten hükümettir (§ 300). Öyleyse sınıflar [ya da meclisler, *Stände*] *yanında da özsel olarak* bu dolayımçı görevini üstlenmeye aday bir *öğenin* ortaya çıkması gerekir."

Aslında gerçek karşıtlığı, kral ile burjuva-sivil toplum arasındaki karşıtlık oluşturuyor. Ve daha önce gördük ki halka göre meclisler, krala göre hükümet gücü ile aynı anlamı taşıyor. Eğer hükümet gücünün kollara ayrılması bir *türüm* sürecinden türüyorsa, buna karşılık meclisler içinde halk, kendinin minyatür bir baskısı içindeymiş gibi *yoğunlaşıyor*; gerçekten de anayasal krallık halkla, ancak halk minyatür durumuna indirgenirse uzlaşabiliyor. Burjuva-sivil toplum bakımından meclisler, kral bakımından hükümet gücünün oluşturduğu *aynı siyasal devlet soyutlamasını* oluşturuyor. Öyleyse dolayım *eksiksiz* gibi görünüyor. Her iki uç da kendi katı soyutlanmasından vazgeçiyor, özel varoluşunun uzlaşmazlığını uzlaştırıyor, öyle ki hükümet kadar meclislerin de katıldığı *yasama gücü*, dolayım aleti olarak değil ama dolayımın kendisi olarak görünüyor. Ayrıca Hegel, hükümetle birlikte etkinlik gösteren meclisleri, daha önce kral ile halk arasında ve burjuva-sivil toplum ile hükümet arasında bir orta terim olarak tanımlıyor. Öyleyse "usa uygun ilişki", öyleyse "tasım", varmış gibi görünüyor. *Yasama gücü*, orta terim, iki ucun bir *mixtum compositumunu*, krallık gücü ucu ile burjuva-sivil toplum ucunun, görgül bireysellik ucu ile görgül evrensellik ucunun, özne ucu ile yüklem ucunun bir karışımını oluşturuyor. Sonuç olarak Hegel, "orta terim" olarak "tasım"ı, bir *mixtum compositum* olarak görüyor. Hegelci sistemin tüm aşkın özelliğinin ve gizemli ikiciliğinin ortaya, hegelci tasım teorisinde çıktığı söylenebiliyor. Orta terim, evrensellik ile bireysellik arasındaki tahtadan demiri, gizlenmiş karşıtlığı oluşturuyor.

Bütün bu açıklama konusunda şunu da belirtelim ki Hegel'in burada kurmak istediği "dolayım", yasama gücünün ve onun kendine özgü işlevinin özünden kaynaklanan bir gereklik oluşturmuyor; bu gereklik daha çok yasama gücünün [sayfa 123] özsel işlevine bağlı olmayan bir şeyin [saygıdeğer] bir göz önünde bulundurulmasından kaynaklanıyor. Saygının bir yapımını oluşturuyor. Yasama gücü özellikle bir başka şeye göre ele almıyor. Aslında Hegel'in dikkatini, özellikle bu başka bir şeyin *biçimsel* varoluşu çekiyor. Yasama gücü çok *diplomatik* bir biçimde düzenleniyor. Bu sonuç yasama gücünün [Hegel'in yorumcusu olduğu] çağdaş devlette tuttuğu özsel olarak *siyasal* [öyleyse] yanlış ve aldatıcı konumdan kaynaklanıyor. Böylece bu devletin *gerçek bir devlet* olmadığı ortaya çıkıyor, çünkü onda devlet işlevlerinin (ve yasama gücü devlet işlevlerinin yalnızca birini oluşturuyor) kendilerinde ve kendileri için oldukları gibi değil, teorik olarak değil ama pratik olarak, eşyanın doğasına göre değil ama uzlaşım kurallarına göre incelenmeleri gerekiyor.

Demek ki böylece meclislerin, görgül bireyselliğin (kral) istenci ile görgül evrenselliğin (burjuva-sivil toplum) istenci arasında dolayım olarak, "hükümetle ortaklaşa" (§ 302) hareket etmesi gerekiyor; ama *gerçekte*, *gerçeklikte*, "konum"ları "soyut" oluyor, yani "krallık

gücünün ve genel olarak krallık ilkesinin karşısında" meclisler, kendilerine "görgül evrensellik ucu" süsünü vermekle başlıyorlar ve bu da aynı zamanda hem "uzlaşma" ve hem de "düşmanca karşıtlık" anlamına geliyor. Çok haklı olarak Hegel, bu durumu "soyut" olarak adlandırıyor.

İlk bakışta "görgül evrensellik ucu" ile görgül bireysellik ucu ("krallık ilkesi") arasında hiçbir karşıtlık yokmuş gibi görünüyor. Gerçekten de burjuva-sivil toplum meclisleri, tıpkı kralın hükümet gücünü *yetkilendirdiği* gibi *yetkilendiriyor*. Yetkilendirilen bu hükümet gücü sayesinde krallık ilkesi, görgül bireyselliğin ucu olmaktan çıkıyor, kendi istencinin "mutlaklık"ından vazgeçiyor ve sorumluluğun, düşüncenin ve bilginin "sonluluk"una gönül indiriyor; aynı şekilde, meclislerde burjuva-sivil toplum, artık bir "görgül evrensellik" olarak değil, ama üstelik "devlet ve hükümet duygusuna olduğu kadar bireylerin ve özel toplulukların çıkarları duygusuna da sahip" (§ 302), iyi belirlenmiş bir bütünlük olarak [sayfa 124] görünüyor. Meclisler biçiminde minyatürleştirilen burjuva-sivil toplum, görgül bir evrensellik olmaktan çıkıyor. Bir yetkililer kurulu, belli bir sayıda insan durumuna indirgeniyor ve kralın kendine hükümet biçimi altında görgül bir evrensellik kazandırması gibi, burjuva-sivil toplum da kendine meclisler biçimi altında görgül bir bireysellik ya da özellik kazandırıyor. Her ikisi de [kral ve burjuva-sivil toplum], bir tikel durumuna geliyor.

Burada hâlâ olanaklı tek karşıtlık, iki devlet istencinin iki temsilcisi arasındaki, iki türüm [kralın türümü ile burjuva-sivil toplumun türümü] arasındaki, yasama gücünün iki oluşturucu ögesi, yani hükümet ile meclisler arasındaki karşıtlık olarak görünüyor. Öyleyse hâlâ olanaklı tek karşıtlık, *yasama gücünün kendi içindeki bir karşıtlık olarak görünüyor*. Bu iki ögenin "*ortaklaşa*" gerçekleştirecekleri kabul edilen dolayım, ayrıca çatışmalara yol açmak için de son derece uyguna benziyor. Yasama gücü ögesi olarak hükümette kralın erişilmez görgül bireyselliği, belirli bir sayıda sınırlı, elle tutulur, sorumlu kişi biçiminde *yeryüzüne inerken*, yasama gücü ögesi olarak meclislerde burjuva-sivil toplum, belirli bir sayıda siyasetçi biçiminde *gökyüzüne çıkıyor*. Her iki yan da kavranılamaz niteliğini yitiriyor. Krallık gücü tek ve erişilmez bir *görgül ben* olmaktan çıkıyor; aynı şekilde burjuva-sivil toplum da belirsiz ve kavranılamaz bir *görgül bütün* olmaktan çıkıyor; ilki katılığını, ikincisi akışkanlığını yitiriyor. Yasama gücü ögeleri olarak meclisler ile hükümetin, kral ile burjuva-sivil toplum arasında "*ortaklaşa*" dolayımın hizmeti görmek istedikleri kabul ediliyordu, oysa *karşıtlık* asıl onlar arasında açık bir karşıtlığa, hatta *uzlaşmaz bir karşıtlığa* dönüşüyormuş gibi görünüyor.

Hegel'in çok haklı olarak söylediği gibi (§ 304), bu "dolayım" sert bir şekilde "oluşma" gereksinimini duyuyor.

Bu dolayımın meclislerin işi olması gerektiğini Hegel, dayanaksız olarak olumlarmış gibi görünüyor. Şöyle diyor:

"Oysa krallık gücünün yanında, bu görevle yükümlü olan zaten hükümettir (§ 300). Öyleyse sınıflar [ya da meclisler, [sayfa 125] *Stände*] yanında da özsel olarak bu dolayımçı görevini üstlenmeye aday bir ögenin ortaya çıkması gerekir."

Ama daha önce de gördüğümüz gibi Hegel, kral ve meclisleri burada, iki aşırı uç olarak keyfi ve mantıksız bir biçimde karşı karşıya getiriyor. Eğer hükümet bu dolayımçı görevini "krallık gücünün yanında" gerçekleştiriyorsa, meclisler de bu aynı dolayımçı görevini burjuva-sivil toplumun yanında gerçekleştiriyor. Meclisler "hükümetle birlikte" yalnızca kral ve burjuva-sivil toplum arasında yer almakla kalmıyor, ama genel olarak hükümet ile halk arasında da yer alıyor (§ 302). Burjuva-sivil toplum adına meclisler, krallık gücü adına hükümetin yaptığından daha çoğunu yapıyor, çünkü krallık gücü halkla karşıtlık içinde bulunuyor. Öyleyse meclisler, dolayım ölçüsünü yerine getiriyor. Ama neden bu eşeklere ötekilerden daha ağır bir yük yükleniyor? Neden meclisler her yerde, hatta kendileri ile hasımları arasında "eşekler köprüsü" hizmetini görüyor? Neden bunlar her yerde özverinin ta kendisini oluşturuyor? .Hasımlarına, yani "yasama gücü ögesi olarak" hükümete *iki* elle karşı koyamamaları için *bir* ellerini kendilerinin mi kesmesi gerekiyor?

Buna bir de şu ekleniyor: Hegel meclislerin, "salt bir görgül evrensellik" olmamaları için korporasyonlardan, çeşitli sınıflardan, vb. türümelerini istemekle başlıyor, oysa şimdi bize meclislerin "salt bir görgül evrensellik" oluşturduklarını ve bu nedenle de özel bir sınıfa başvurmak gerektiğini söylüyor (Bkz: § 305 vd.). Hükümetin kral ile burjuva-sivil toplum arasındaki dolayımçı İsa olması gibi, meclisler de burjuva-sivil toplum ile kral arasındaki dolayımçı rahipleri oluşturuyor.

Aşırı uçların rolü, yani krallık gücü ya da görgül bireysellik ile burjuva-sivil toplum ya da görgül evrenselliğin rolü, daha çok kendi "dolayımçıları" arasında dolayımçı hizmeti görmeleri gereğiymiş gibi görünüyor ve § 302'nin Yorumuna göre bu, "mantığın en önemli kazanımlarından birinin de [sayfa 126] mantığın, bir karşıtlık içinde yer aldığı için aşırı bir uç konumuna sahip belirlenmiş bir uğrağın (ögenin) aşırı bir uç olmaktan çıktığını ve aynı zamanda bir orta terim olması sonucu organik bir uğrak durumuna geldiğini gösterdiği" için böyle oluyor.

Ama burjuva-sivil toplum, *kendi kendisi olarak*, yani iki uçtan biri olarak yasama gücü

içinde yer almadığına göre, bu rolü üstlenemezmiş gibi görünüyor. Buna karşılık öteki uç (kral), *öteki uç olarak*, yasama gücünün merkezinde yer alıyor ve dolayısıyla meclisler ile hükümet arasında dolayıcılık yapmış gibi görünüyor. Ayrıca bunun için yeterliymiş de benziyor. Bir yandan gerçekten devletin bütünlüğünü, öyleyse burjuva-sivil toplumu da simgeliyor ve meclislerle ortak bir özelliğe, yani istencin "görgül tekilliği"ne de sahip bulunuyor; çünkü görgül evrensellik, ancak görgül tekillik olarak bir gerçek durumuna geliyor. Ayrıca burjuva-sivil toplumun karşısına çıkardığı şey de basit bir *formül*, hükümetin durumunda olduğu gibi, yalnızca devletin *bilincini* oluşturmuyor. O kendisi devleti *oluşturuyor* ve kendinde burjuva-sivil toplumla bir başka ortak özelliğe yol açan *özdeksel* ve *doğal* bir öğeyi içeriyor. Öte yandan kral, hükümetin hem başını hem de temsilcisini oluşturuyor. (Her şeyi tersine çeviren Hegel, hükümet gücünü kralın temsilcisi, türümü olarak düşünüyor. Hegel'i kendi İdea felsefesinde (kral bu İdeanın somut bürünümü olarak kabul ediyor) hükümetin gerçek ideası ya da idea olarak hükümet değil, ama kralda *bedensel olarak* ete kemiğe büründüğü biçimiyle mutlak İdeanın öznesi ilgilendiriyor. Bu nedenle hükümet gücü Hegel'de, *kralın bedeninde ete kemiğe bürünen ruhun gizemli bir uzantısı* durumuna dönüşüyor.)

Öyleyse kralın, yasama gücü içinde, hükümet ile meclisler arasında orta terimi oluşturması gerekiyordu; ama hükümet daha önce kral ile meclisler arasındaki aracıyı ve meclisler de daha önce kral ile burjuva-sivil toplum arasındaki aracıyı oluşturuyor. Kendi öz aracı rolünü sürdürmek için gereksinim duyduğu araçlar arasında kral, kendi aracı [sayfa 127] hizmetini nasıl görebilir ve "tekyanlı bir aşırı uç" olarak nasıl görünmeyebilirdi? Sıra ile bazen uç rolünü, bazen de orta terim rolünü oynayan bu uçların tüm usdışılığı kendini işte burada gösteriyor. Bu uçlar kendilerini bazen cepheden, bazen de arkadan gösteren ve kişilikleri kendilerini gösterdikleri yana göre değişen Janus'un başlarını oluşturuyor. İlk uçlar arasında orta terim olarak tanımlanan şey, sonradan kendini uç olarak gösteriyor ve öteki karşısında orta terim hizmeti gören iki uçtan biri, bir önceki aşamanın uç ve orta terimi arasında (öteki uçla *farkı* nedeniyle) yeniden orta terim olarak görünüyor. Karşılıklı olarak iltifatta bulunuluyor. Sanki bir üçüncü kişinin tartışan iki kişinin arasına girmesi ve bu tartışan iki kişiden birinin de sırası gelince üçüncü kişi ile ötekinin araşma girmesi gibi. Birbiriyle tartışan karı ve koca ile onlar arasında aracılık etmek isteyen hekimin, sonradan da hekim ile kocanın arasına girmek zorunda kalan kadının ve ardından karısı ile hekimin arasına girmesi gereken kocanın öyküsünün tıpkısı. *Bir yaz gecesi rüyası*'nda, "Ben bir aslanım ve ben bir aslan değilim, Snug'um" diye haykıran aslan gibi. Aynı şekilde her uç burada bazen karşıtlığın aslanı, bazen de dolayımın Snug'u oluyor. Uçlardan biri, "ben şimdi orta terimim" diye

haykırdığı zaman, öteki ikisinin ona dokunmaması gerekiyor, ama biraz önce uç olan kişinin üzerine çullanmaktan başka hakları da kalmıyor. Bu topluluğun, özü kavgacı olan ama morluklardan da gerçekten dövüşmeyecek kadar korkan bir topluluk olduğu görülüyor. Bu yüzden iki hasım, yumrukları araya giren üçüncü kişinin yiyeceği biçimde anlaşılıyor; ardından ikisinden biri yeniden üçüncü kişi olarak ortaya çıkıyor, öyleki sağlığına dikkat ede ede hiçbir karara varılamıyor. Bu dolayım sistemi, hasmını dövmek isteyen, ama aynı zamanda onu öteki hasımların yumruklarından koruması da gereken ve bu ikili kaygı içinde niyetini bir türlü gerçekleştiremeyen bir insana da benziyor. Tüm bu "dolayım" saçmalığını soyut, mantıksal dışavurumuna indirgeyen ve ona hiçbir bozulmayı, hiçbir derece ayırımı hoş görmeyen bir biçim veren [sayfa 128] Hegel'in, bu saçmalığı aynı zamanda Mantığın bir *kurgusal gizemi* olarak, "Usa uygun ilişki" olarak ve Usun "tasım"ı olarak sunması da dikkati çekiyor. Gerçek uçlar, tam da gerçek uçlar oldukları içindir ki dolayımlandırılmıyor. Ayrıca dolayım gereksinimi de duymuyor, çünkü onlar kendi özleri gereği çatışıyor. Ortak hiçbir şeyleri olmuyor, biri ötekini anlayamıyor ve tamamlayamıyor. Hiçbiri kendinde ötekinin isteğini, gereksinimini, öncelemesini taşıyor. (Ama Mantığın temel ikiciliği nedeniyledir ki Hegel, evrensellik ve tekilliği, yani tasımın soyut öğelerini, gerçekten karşıt terimler olarak düşünüyor. Bu konunun geri kalanı, hegelci Mantığın eleştirisine giriyor.)

Burada şu itirazlarda bulunulabiliyor:

1. *Les extremes se touchent* [Aşırı uçlar birleşiyor]. Kuzey kutbu ile güney kutbu birbirini çekiyor. Dişi cinsiyet ile erkek cinsiyet de birbirini çekiyor ve insan da ancak onların aşırı farklarının birleşmesiyle doğuyor.

2. Öte yandan her uç, kendi öteki ucunu *oluşturuyor*. Örneğin *soyut tinselcilik* bir *soyut özdekçilik* [materyalizm] oluşturuyor; *soyut özdekçilik* maddenin *soyut tinselciliğini* oluşturuyor.

Birinci itiraz konusunda, kuzey kutbu ile güney kutbunun her ikisinin de kutup olduklarını, *varlıklarının* özdeş olduğunu söylüyoruz. Aynı şekilde *dişi* cinsiyet ile *erkek* cinsiyetin her ikisi de bir tek *cins*, bir tek *varlık*, insanal varlık oluşturuyor. Kuzey ve güney, *aynı* varlığın karşıt belirlenimlerini, bu varlık gelişmesinin en yüksek derecesine eriştiği zaman ortaya çıkan ayrımları oluşturuyor. *Farklılaşmış* varlığı oluşturuyor. Kuzey ve güney, yalnızca aynı varlığın *farklılaşmış* belirlenimleri olarak ne iseler onu, hatta bu varlığın farklılaşmış belirleniminin *belirgin* bir biçimini oluşturuyor. Kutup ve kutup-olmayan, insanal cinsiyet ve insanal-olmayan cinsiyet *hakiki gerçek* uçlar oluştururlardı. O zaman *iki* farklı varlık karşısında kalırdık, oysa burada aynı varlığın farklı varoluş biçimleri söz konusu ediliyor.

İkinci itiraza gelince, özsel olarak şundan söz ediliyor: [sayfa 129]

Bir kavram (varoluş, *Dasein*, vb.) soyut olarak kavrandığı zaman, özerk bir gerçeklik anlamına gelmiyor, ama ancak bir başka şeyin *soyutlanması* olarak ve yalnızca bu soyutlama olarak anlam taşıyor. Böylece örneğin tin, maddenin *soyutlanmasından* başka bir şey olmuyor. Tam da bu biçimin bir içerik kazanması gerektiği içindir ki, tinin daha çok maddenin *soyut karşıtı*, onun kendisinden soyutlandığı ve kendisinin de soyut biçimi içinde kavrandığı nesne (madde) olduğu o zaman kendiliğinden anlaşılıyor. Burada (soyut tinselcilik durumunda) soyut özdekçilik, onun gerçek varlığını oluşturuyor. Eğer *aynı* varlığın varoluş biçimleri arasındaki ayrım, *özerkleşmiş soyutlama* (başka bir şeyin soyutlanması değil, ama kolayca anlaşılabilirliği gibi kendi kendinin soyutlanması) ile, yani karşılıklı olarak birbirini dışalayan iki varlığın *gerçek* karşıtlığı ile karıştırılmasaydı, şu üç yanlışlıktan kaçınılabilirdi:

1. Birinci yanlışlık yalnızca bir ucu gerçek olarak kabul etmeye ve dolayısıyla bu soyutlama ve bu tekyanlılığa gerçek payesini vermeye dayanıyor. Bu da bir ilkenin, kendinde bir bütünlük olarak ortaya çıkacak yerde, bir başkasının basit bir soyutlanması olarak görünmesi sonucunu veriyor.<

2. İkinci yanlışlık, *gerçek* bir karşıtlığın şiddetlenmesi karşısında, bu karşıtlık iki ucun kendi bilinçlerine vardığı ve savaşım kararına yol açmak istediği karşılaşmasına dönüştüğü zaman, bunu zararlı ve önlenmesi gereken bir şey olarak görmeye dayanıyor.

3. Üçüncü yanlışlık da bu çatışmayı dolayımlandırmak için çalışmaya dayanıyor.

Gerçekten de iki ucun kendi varoluşları içinde gerçek olarak ve uç olarak ortaya çıkmalarına rağmen, aslında bu ikisinden yalnızca biri kendi *özü* gereği bir uç oluşturuyor ve bundan ötürü öteki için *hakiki bir gerçeklik anlamı* taşıyor. Biri ötekinin sınırını aşıyor. Durum aynı olmuyor. Örneğin hıristiyanlık (genel olarak din) ile felsefe birer uç oluşturuyor. Ama gerçeklikte din, felsefeye gerçek bir karşıtlık oluşturmuyor; çünkü felsefe, *aldatıcı* gerçekliği içindeki dini [sayfa 130] kapsıyor. Bir gerçeklik olmak istediği kadarıyla din, felsefe için kendi içinde eriyor. Burada hiçbir gerçek *varlık* ikiciliği bulunmuyor. Bu konuya ilerde yeniden döneceğiz.

Meclislerin yeni bir dolayımının gerektiğini düşünmeye Hegel'in nasıl vardığını bilmek sorunu ortaya çıkıyor. Sanki özsel konumları buymuş gibi "meclisleri her şeyden önce hükümete *karşıtlıkları* bakımından göz önünde bulundurma"ya dayanan "yaygın ve çok tehlikeli bir önyargı"yı (§ 302'nin Yorumu) Hegel'in paylaşmış paylaşılmadığı anlaşılıyor.

Sorun basitçe şuna indirgeniyor: Bir yandan, görmüş olduğumuz gibi, burjuva-sivil toplum (meclisler biçiminde) ile krallık gücü (hükümet biçiminde), gerçek ve doğrudan doğruya pratik bir karşıtlık içinde çatışma başarısını, ilk kez olarak yasama gücü içersinde

gösteriyor.

Öte yandan yasama gücü, bir bütünsellik oluşturuyor ve bu bütünsellik içinde biz, 1. krallık ilkesinin temsilciliğini, "hükümet gücü"nü; 2. burjuva-sivil toplumun temsilciliğini, "meclisler" ögesini görüyoruz; ama ayrıca onda 3. uçlardan biri olarak uçlardan biri olan kral da yer alıyor, oysa öteki uç, burjuva-sivil toplum, öteki uç olarak yer almıyor. Böylece meclisler, krallık gücüne karşıt uç, gerçeklikte burjuva-sivil toplumun olması gereken uç durumuna geliyor. Görmüş olduğumuz gibi burjuva-sivil toplum, meclisler içinde örgütlenmeye ve *siyasal* bir varoluş kazanmaya başlıyor. Meclisler onun *siyasal* varoluşunu, siyasal devlet içindeki *madde dönüşümünü* oluşturuyor. Daha önce gördüğümüz gibi bundan, yasama gücünün kendi bütünselliği içindeki gerçek anlamıyla *siyasal devleti* oluşturduğu sonucu çıkıyor. Öyleyse 1. krallık ilkesi; 2. hükümet gücü ve 3. burjuva-sivil toplum onun içinde yer alıyor. Meclisler "*siyasal devletin burjuva-sivil toplumu*"nu, "yasama gücünün burjuva-sivil toplumu"nu oluşturuyor. Öyleyse meclisler, burjuva-sivil toplumun krallık gücü karşısında oluşturması gereken ucu (karşıt ucu) oluşturuyor. Bu nedenle meclisler, hükümet gücüne bir karşıtlık oluşturuyor. (Çünkü burjuva-sivil toplum [özel alan olarak] siyasal varoluşun gerçekliksizliğini [apolitik varoluş [sayfa 131] alanını] oluşturuyor, burjuva-sivil toplumun *siyasal* varoluşu, burjuva-sivil toplum için kendi öz parçalanmasını, kendi kendinden ayrılmalarını dışavuruyor.)

İşte bu nedenle de Hegel meclisleri "görgül evrenselliğin karşıt ucu" olarak tanımlıyor, oysa bu tanım doğrusunu söylemek gerekirse ancak burjuva-sivil topluma uygun düşüyor. (Öyleyse siyasal etken olarak meclisleri Hegel, boş yere korporasyonlardan ve çeşitli sınıflardan çıkartıyor. Bu ancak bu çeşitli sınıflar, çeşitli sınıflar olarak yasa koymaya çağrıldıkları zaman, burjuva-sivil toplumun çeşitli sınıflarının farklılaşma ve işlevleri gerçekte siyasal bir işlev olduğu zaman bir anlam taşıyor. Bu durumda yasama gücü *tüm devletin* yasama gücü olmuyor, çeşitli sınıf, korporasyon ve toplumsal kategorilerin tüm devlet üzerinde uyguladıkları yasama gücü oluyor. Burjuva-sivil toplumun sınıfları bu durumda siyasal bir işlev üstlenmeksizin siyasal devleti belirliyor. Bu sınıfların *özellikleri*, her şeyi belirleme gücüne dönüşüyor. Özelin evrensel üzerinde uyguladığı güç durumuna geliyor. Karşımızda artık *bir* yasama gücü değil, ama kendi aralarında ve hükümetle uzlaşan *birçok* yasama gücü bulunuyor. Ama Hegel yurttaşın, burjuvanın gerçekleşmesi olarak meclisler sisteminin çağdaş anlamından başka bir şey görmüyor. "Kendinde ve kendisi için evrensel" in (siyasal devlet) burjuva-sivil toplum tarafından belirlenmesini istemiyor Hegel, tam tersine devletin burjuva-sivil toplumu belirlemesini istiyor. Toplumsal sınıfların siyasal organlar oluşturdukları zümrelerin [*Stände*] ortaçağsal biçimini benimsiyor, ama onların [çağdaş]

siyasal devletin özü tarafından belirlendiklerini kabul ederek, aynı zamanda onlara [ortaçağsal anlama] karşıt bir anlam da veriyor. Meclisler korporasyonların vb. (sınıfların vb.) temsilcileri tarafından oluşturuldukları zaman, "görgül evrensellik" değil ama "görgül özellik", hatta "deneyin özelliği" oluyor!) Öyleyse yasama gücü kendinde bir *dolayım*, yani karşıtlığın bir hafiflemesi gereksinimini duyuyor ve bu dolayımın da meclislerden gelmesi gerekiyor, çünkü yasama gücü içerisindeki varlıklarıyla meclisler, daha önce taşıdıkları [sayfa 132] anlamı, burjuva-sivil toplumun temsilcileri olmak anlamını yitiriyor ve *birincil* [*primär*: türevsel olmayan] bir öge durumuna geliyor; yasama gücünün burjuva-sivil toplumunu oluşturuyor. Yasama gücü, siyasal devletin bütünselliğini oluşturuyor ve bu bütünselliği oluşturduğu için de siyasal devlete içkin çelişmeyi kesin olarak belirtmekten başka bir şey yapmıyor. Ama aynı zamanda siyasal devletin dağılmasını da gündeme getiriyor. Bütünü farklı ilkeler yasama gücünde birbiriyle çarpışıyor. *Görünüşte* bu, krallık ilkesi ile meclisler (temsili) ilkesi arasındaki karşıtlık oluyor. *Gerçekte* ise bu, *siyasal devlet* ile *burjuva-sivil toplumun* çatışmasını, *soyut siyasal devletin kendi kendisi ile çelişmesini* oluşturuyor. Yasama gücü, gündeme koyulan başkaldırıcıyı oluşturuyor. (Hegel'in temel yanılgısı, kendini görüngüsel düzeyde gösteren çelişmeyi özde, İdeada birlik olarak kavramasına dayanıyor, oysa bu çelişmenin özü daha derin bir şeyde, yani *özsel* bir çelişkide yatıyor. Böylece örneğin yasama gücüne içkin çelişki, siyasal devletin kendi kendisi ile öyleyse burjuva-sivil toplumun da kendi kendisi ile çelişmesinden başka bir şey oluşturmuyor.

Halk arasında yaygın eleştiri de karşıt bir *dogmatik* yanılgı içine düşüyor. Bu eleştiri örneğin siyasal anayapıyı, güçlerin karşıtlığını vb. ortaya koyarak, her yerde çelişmeler bularak eleştiriyor. Bu da henüz, tıpkı vaktiyle Kutsal Üçlem dogmasının 1 ile 3 arasındaki çelişki aracıyla çürütülmesi gibi, kendi nesnesine karşı *savaşan* dogmatik bir eleştiri alanına giriyor. Gerçek eleştiri tersine, Kutsal Üçlemin insan beynindeki iç türümünü gösteriyor. Onun doğuş eylemini betimliyor. Aynı şekilde devletin güncel anayapısının gerçekten felsefel eleştirisi de kendini çelişmelerin varlığını göstermekle sınırlamıyor, ama onları *açıklıyor*, onların doğuşlarını, zorunluluklarını ortaya koyuyor. Onları kendi *öz* anlamları içinde ele alıyor. Ancak bu kavrayış, Hegel'in düşündüğü gibi, her yerde mantıksal Kavramın belirlenimlerini yeniden keşfetmeye değil, kendi özgüllüğü içindeki nesnenin özgül mantığını kavramaya dayanıyor.) [sayfa 133]

Hegel bunu, "krallık ilkesinin karşısında" meclislerin, "uzlaşma" olanağını olduğu kadar "düşmanca karşıtlık" olanağını da içeren "soyut" bir durumda bulduklarını söyleyerek dile getiriyor (§ 304).

Karşıtlık olanağı *farklı* istençlerin karşılaştığı her yerde kendini gösteriyor. Hegel'in

kendisi de "uzlaşma"nın "karşıtlık" kadar olanaklı olduğunu söylüyor. Bu nedenle Hegel, karşıtlığın *olanaksızlığı* ve uzlaşmanın *gerçekliği* olan bir öge oluşturmak istiyor. Böyle bir öge de ona göre kralın ve hükümetin istencine karşı karar ve düşünce Özgürlüğü oluyor. Öyleyse bu öge meclislere, "toplumsal-korporatif olarak siyasal meclisler"e bağlanmıyor. Daha çok kralın ve hükümetin istencinin bir ögesi oluyor ve *gerçek* meclisler karşısında hükümetin kendisiyle aynı karşıtlık içinde bulunuyor.

Ama bu koyut daha § 304'ün sonucuyla iyice güçten düşürülüyor:

"Oysa krallık gücünün yanında, bu görevle yükümlü olan zaten hükümettir (§ 300). Öyleyse sınıflar [ya da meclisler, *Stände*] yanında da özsel olarak bu dolayımçı görevini üstlenmeye aday bir ögenin ortaya çıkması gerekir."

Krallık ögesi ile sınıflar karşıt uçlar oluşturdukları için, "sınıflar yanından" çıkarılacak "öge"nin hükümet görevinin *tersi* bir görev üstlenmesi gerekiyor. Kralın hükümet gücü içinde "*demokratlaşması*" gibi, sınıfların da onları temsil eden meclisler içinde "*krallaşması*" gerekiyor. Hegel'in istediği şey, sınıflar yanında bir krallık ögesinin ortaya çıkması oluyor. Kralın yanından bakınca hükümetin temsili ilkeye yakın bir öge olması gibi, sınıflar arasında da krallık ilkesine yakın bir ögenin varolması gerekiyor.

Uzlaşma gerçekliği ve karşıtlık olanaksızlığı, şu koyut durumuna dönüşüyor: "sınıflar yanında da özsel olarak bu dolayımçı görevini üstlenmeye aday bir ögenin ortaya çıkması gerekir." Bu görevi üstlenmek! Ama § 302'ye göre bu görev, genel olarak meclislerin görevi oluyor! "Belirlenim"den [*Bestimmung*] söz edecek yerde Hegel'in, gerçekte "belirlenmişlik" [sayfa 134] [*Bestimmtheit*] terimini kullanması gerekiyor. Ve sonunda "özsel adaylık" olarak bu "dolayımçı" görevi ne oluyor? Kendi "öz"üne göre, Buridan'ın eşeği olmak oluyor.

§ 305. "Burjuva-sivil toplum sınıfları arasında, ilkesi onu bu siyasal işlevi yerine getirmeye yetenekli kılan bir sınıf vardır: temelinde aile yaşamı yatan ve geçim konusunda toprak mülkiyetine dayanan doğal ahlaklılık sınıfı. Ayrıca bu sınıfı öteki sınıflardan ayıran şeyi de krallık ögesiyle paylaştığı bir özellik oluşturur: istencin özerkliği ve doğa yoluyla (doğum yoluyla) belirlenim."[\[48\]](#)

§ 306. "Daha açık söylemek gerekirse bu sınıfın bu konum ve bu *siyasal* önemi kazanma yeteneği, servetinin kamu servetinden, sanayinin güvensizliğinden, genel olarak mülkiyetin doymak bilmezlik ve değişkenliğinden bağımsız olmasından ileri gelir. Aynı şekilde bu sınıf *yığın*

kayırmısından olduğu gibi hükümetin kayırmısından da bağımsızdır; bu sınıf hatta kendisim oluşturan bireylerin özgür istencine karşı bile güvence altındadır, çünkü bu sınıfın bu siyasal göreve getirilen üyeleri, öteki yurttaşların sahip buldukları tüm mülklerin istedikleri gibi kullanmak ve onu çocukları arasında aile sevgisinin eşitliğine göre paylaşmak hakkına sahip değildir. Böylece servet, büyük evlattan büyük evlada geçen meşruta yükümlülüğü altında, başkasına devredilemez kalıtsal bir mülk durumuna gelir."[49]

Ek: "Bu toprak sahipleri sınıfı, ötekilerden daha bağımsız bir istence sahiptir. Genel olarak iki bölüme ayrılır: eğitilmiş bölüm ve köylüler. Bu iki toprak sahipleri türünün karşısında, gereksinimlere bağlı olan ve yalnızca bu gereksinimleri karşılamak için yaşayan girişimciler sınıfı [*Gewerb*, zanaatçı, sanayici ve tüccar] ile özsel olarak devlete bağlı olan evrensel sınıf [memurlar] yer alır. Bu toprak sahipleri sınıfının kalımlılık ve sağlamlığı [büyük evlattan büyük evlada geçen] meşrutanın yürürlüğe konmasıyla artabilir; bununla birlikte bu sistem, ancak siyasal bakımdan istenebilir bir şeydir, çünkü ilk doğan erkek çocuğun bağımsızlık içinde yaşayabilmesi için katlanılan özverileri ancak siyasal ereklilik doğrular. Büyük evlattan büyük evlada geçen meşrutanın nedeni şudur ki devletin, iyi yurttaşlıkları *basit bir olanak* değil [sayfa 135] ama bir *zorunluluk* olan bir insanlar kategorisine sahip olması gerekir. Gerçi iyi yurttaşlık servete bağlı değildir, ama ikisi arasında da *bir dereceye kadar zorunlu* bir bağlantı vardır, çünkü bağımsız bir servete sahip olan kişi dış koşullarla sınırlı değildir ve dolayısıyla devletin iyiliği için rahatça etkinlik *gösterebilir*. Bununla birlikte siyasal kurumların eksik oldukları yerlerde, büyük evlattan büyük evlada geçen meşrutanın kabulü ve özendirilmesi özel hukuk özgürlüğünü engellemekten başka da bir sonuç vermeyebilir; o zaman ya bu sistemin yürürlüğe konmasına siyasal bir anlam vermek zorunda kalınacak, ya da bu sistem yitip gitmeye mahkûm edilecektir."

§ 307. "Tözsel sınıfın [toprak sahipleri sınıfının] bu bölümünün hakkı her ne kadar *doğal aile ilkesine* dayanırsa da bu ilke, siyasal erekliliğin gerektirdiği ağır özveriler nedeniyle değişikliğe uğramıştır. Bu sınıf özsel olarak siyasal etkinliğe adandığı için, bu etkinliğe seçim rastlantılarından bağımsız olarak *doğum* yoluyla atanmış ve *yetkilendirilmiştir*. Böylece bu

sınıf, öznel keyfilik ile iki ucun (§ 304'te söz konusu edilen) olumsuzluğu arasında sarsılmaz ve tözsel bir konumda bulunur. Ama yukarda (§ 305) söylendiği gibi bu sınıf, krallık ögesiyle belli bir benzerlik taşır ("doğa yoluyla belirlenim"), oysa tüm geri kalanlar konusunda öteki uca (burjuva-sivil toplum) benzer, çünkü öteki sınıflarla aynı gereksinim ve aynı haklara sahiptir. Böylece bu sınıf aynı zamanda hem tahta ve hem de topluma bir destek durumuna gelir."[\[50\]](#)

Hegel "tahtın ve toplumun", kalıtsal toprak sahiplerinden, kalıtsal mülklerden... başka bir şey olmayan bu "destek"lerini mutlak İdeadan çıkarmak elçabukluğunu göstermek marifetinden de geri kalmıyor.
Sorum kısacası şunu oluşturuyor:

Meclislerin bir yandan kral ve hükümet ile öte yandan halk arasında dolayımci hizmetini görmesi gerekiyor, ama meclisler bu hizmeti görmüyor, daha çok burjuva-sivil toplumun örgütlü *siyasal* karşıtlığını oluşturuyor. Yasama gücü kendi içinde bir dolayımca gereksinim duyuyor ve bu dolayımın da, göstermiş olduğumuz gibi, meclislerin işi olması [sayfa 136] gerekiyor. İki istencin —kralın istenci olarak devletin istenci ile burjuva-sivil toplumun istenci olarak devletin istenci— önceden varsayılan *ahlaki* uzlaşması yetmiyor. Yasama gücü gerçi örgütlenmiş *bütünsel* siyasal devleti oluşturuyor, ama siyasal devletin kendi kendisi ile *açık çelişmesi* en yüksek noktasına yasama gücünde erişiyor ve açık bir biçim kazanıyor. Öyleyse kralın istenci ile meclislerin istenci arasında *gerçek bir özdeşlik görünüşünün* koyulmuş olması gerekiyor. *Meclislerin kendilerini krallık istenci olarak koymaları* (tanıtımları) *ya da istencin meclislerde var olması gerekiyor*. Öyleyse meclisler kendi istenci olmayan bir istencin gerçekliği olarak ortaya çıkmak zorunda kalıyor. Meclislerin *özünde* varolmayan *birliğin* (yoksa bu birlik kendini meclislerin *eylemi* ve *varlık biçimi* aracıyla gösterirdi), hiç değilse varoluşan bir şey olarak varolması gerekiyor. Bir başka deyişle yasama gücünün bir bölümü —meclislerin bir bölümü—, *birlik olmayan şeyin birliği* olmaya yöneliyor. Bu öge Yüksek meclisi, Lordlar kamarasını vb. meydana getiriyor ve burada göz önünde bulundurduğumuz örgütlenme içinde siyasal devletin en yüksek *bireşimini* oluşturuyor. Kuşkusuz, Hegel'in kendine saptadığı erek (kral ile meclisler arasında "karşıtlığın olanaksızlığı" ve "uzlaşmanın gerçekliği") henüz erişilmiş olmaktan uzak bulunuyor; yalnızca "uzlaşma olanağı"na erişiliyor. Ama bu da *siyasal devletin kendi kendisiyle birliğinin* (krallığın istenci ile meclislerin istencinin ve daha da ötede bu istençlerin siyasal devlet ve burjuva-sivil toplum ilkesiyle birliğinin) *doğrulanan yanılısamısından* başka bir şey olmuyor.

Bu birliğin *somut bir ilke* olduğuna inanarak, bunun yalnızca birleşen iki karşıt ilke olmakla kalmadığına, ama birliklerinin *doğaya*, gerçek bir temele dayandığına inanarak, yanılısamaya düşülüyor. Meclislerin içindeki bu öge [Yüksek meclis], siyasal devletin *romantizmini*, onun özsellik ya da kendi kendisiyle uzlaşma düşünüyü oluşturuyor. [Yüksek meclisin dayandığı] gerçeklik, bir *alegori* oluşturuyor.

Bu *yanılısamanın* etkili bir yanılısama ya da *bilinçli bir* [sayfa 137] *özaldanma* olması, meclisler ile kral arasındaki gerçek güç ilişkisine bağlı bulunuyor. Meclisler ile kral *gerçekten* uzlaşıp anlaştığı sürece, aralarındaki *özel birlik yanılısaması gerçek*, öyleyse *etkili* bir yanılısama oluyor. Karşıt durumda, bu yanılısama kendi gerçekliğini tanıtlamaya çalıştığı her kez, *bilinçli ve gülünç* bir *gerçeksizlik* durumuna geliyor.

§ 305. "**Burjuva-sivil** toplum sınıfları arasında, ilkesi onu bu **siyasal** işlevi yerine getirmeye yetenekli kılan bir sınıf vardır: temelinde aile yaşamı yatan ve geçim konusunda toprak mülkiyetine dayanan doğal ahlaklılık sınıfı. Ayrıca bu sınıfı öteki sınıflardan ayıran şeyi de krallık ögesiyle paylaştığı bir özellik oluşturur: istencin özerkliği ve doğa yoluyla (doğum yoluyla) belirlenim."

Hegel'in tutarsızlıklarını daha önce ortaya koymuştuk: 1. Hegel meclisleri, burjuva-sivil toplumun soyutlanması olarak *çağdaş* biçimiyle göz önünde bulunduruyor ve aynı zamanda [ortaçağ modeli uyarınca] bu meclislerin korporasyonlardan türümelerini (doğmalarını) istiyor; 2. Hegel meclisleri "görgül evrenselliğin karşıtı" olarak tanımlıyor, ama aynı zamanda onların *burjuva-sivil toplum sınıflarının ayrımlaşmasına* göre tanımlanmalarını da istiyor.

Oysa *tutarlı* olmak isteniyorsa meclisleri kendileri için, yeni öge olarak göz önünde bulundurmamak ve § 304'te istenen dolayımı da meclislerden hareketle hazırlamak gerekiyor.

Ancak şimdi Hegel'in yalnızca çeşitli sınıfların *gerçeklik ve özelliklerinin* yasama gücünü, yani *en yüksek siyasal alanı* etkilemeyecekleri yanlış izlenimini değil, ama tersine, bu gerçeklik ve bu özelliklerin, siyasal alanın kendi için gereksinimlerine göre hazırlayıp biçimlendirebileceği basit bir *gereç* düzeyine düşürülecekleri yanlış izlenimini de yaratarak, burjuva-sivil toplumun sınıfsal ayrımlaşmasını [siyasal alana] yeniden nasıl soktuğunu görmemiz gerekiyor.

"Burjuva-sivil toplum sınıfları arasında, diyor Hegel, **ilkesi** [sayfa 138] onu bu **siyasal işlevi** yerine getirmeye yetenekli kılan bir sınıf vardır: **doğal ahlaklılık** sınıfı."

Yani köylü sınıfı. Peki köylü sınıfın bu *ilkesel yeteneği* ya da *ilkesinin yeteneği* neye dayanıyor? "Temelinde aile yaşamı yatmasına ve geçim konusunda toprak mülkiyetine dayanmasına" dayanıyor. "Ayrıca bu sınıfı öteki sınıflardan ayıran şeyi de krallık ögesiyle paylaştığı bir özellik olan istencin özerkliği ve doğa yoluyla belirlenim özelliğinin oluşturmasına" dayanıyor.

"İstencin özerkliği" geçim ile, "toprak sahipliği" ile ilişkililiyor; köylü sınıfını krallık ögesine benzeştiren özellik olan "doğa yoluyla belirlenim" köylü sınıfının "temeli" olarak "aile yaşamı" ile ilişkililiyor.

Toprak sahipliği ile güvence altına alınan geçim ve istencin özerkliği iki ayrı şey oluşturuyor. "Kendi üzerine dayanan" bir istençten söz edecek yerde, daha çok "mal-mülk üzerine dayanan" bir istençten söz etmek gerekiyor. İstenmesi gereken şey, *iyi yurttaşlık* üzerine dayanan bir istenç, yani *kendi* üzerine dayanan bir istenç değil, ama *her şey üzerine* dayanan bir istenç oluyor. Ancak iyi yurttaşlığın, "*devlet duygusu*" sahipliğinin yerine, "*toprak sahipliği*" geçiyor.

"Temel" olarak "aile yaşamı" konusunda, burjuva-sivil toplumun "toplumsal" ahlakı, köylülerin "doğal" ahlakından çok üstün gibi görünüyor. Ayrıca "aile yaşamı", köylülerden kentlilere kadar, burjuva-sivil toplumun *tüm* sınıflarının "doğal" ahlakını oluşturuyor. Ve "aile yaşamı"nın köylü için yalnız ailenin ilkesi değil ama genel olarak toplumsal varoluşunun temeli de olması, köylüyü en yüksek siyasi göreve *yeteneksiz* bir duruma getiriyor, çünkü ataerkil olmayan bir alana köylünün, ataerkil yasaları uygulaması ve *siyasal devlet* ile *yurttaş* arasındaki ilişkileri içine, baba ile çocuğun, efendi ile uşağın ilişkilerini sokması gerekiyor.

Krallık gücünün "doğa yoluyla belirlenimi" konusunda Hegel, unutmayalım ki ataerkil bir kralı değil ama *çağdaş anayasal* bir kralı düşünüyor. Bu kralın "doğa yoluyla [sayfa 139] belirlenimi", *devletin bedensel temsilcisi* olmasına ve kral *doğmasına*, bir başka deyişle krallığın *onun ailesinin kalıtsal* bir mülkü olmasına dayanıyor; ama bununla köylü yaşamının "temeli" olarak "aile yaşamı" arasında ve köylülerin "doğal ahlakı" ile "doğum yoluyla doğal belirlenim" arasında ne gibi bir ortaklık olduğu da haklı olarak sorulabiliyor. Örneğin kral ile at arasında, atın at olarak doğması gibi, kralın da kral olarak doğması tarzında bir ortaklık bulunuyor.

Burjuva-sivil toplumun sınıfsal ayrışmasını Hegel, önceden varsayıyor. Eğer sınıfsal ayrışma sınıfsal ayrışma olarak [onun istediği gibi] siyasal bir ayrışma durumuna gelseydi, o zaman köylü sınıfın köylü sınıf olarak meclislerden bağımsız bir bölüm oluşturması ve krallık gücü ile bir dolayım ögesi olarak işlev görmesi gerekirdi: öyleyse

neden *yeni* bir dolayım isteniyor? Ve Aşağı meclis (Avam kamarası) köylülerden ayrılarak Hegel'in krallık gücü karşısında "soyut bir konum" dediği bir duruma düşmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu halde, köylüler sınıfına gerçek anlamıyla temsilden (Aşağı meclis) ayrı bir yer (Yüksek meclis, Lordlar kamarası) neden veriliyor? Ayrıca Hegel meclislerin, *özel kişiler alanının madde değişiminin* ve onların *yurttaşlar* durumuna dönüşümünün gerçekleştiği bir öge oluşturduklarını gösteriyor; dediğine bakılacak olursa, eğer meclisler bir "dolayım"a gereksinim duyuyorsa, tam da özel kişilerin yurttaşlar durumuna bu madde değişimi nedeniyle duyuyor. Oysa Hegel sınıfsal ayrımları meclisler içine yeniden sokarak, bu örgütü dağıtıyor: yurttaşlara özel kişiler durumuna dönüştürüyor ve siyasal devletin kendi kendisiyle dolayımını güvence altına almayı da işte bu özel kişilerden istiyor.

Sonuç olarak, siyasal devletin en yüksek *bireşiminin* toprak mülkiyeti ile aile yaşamının bireşiminden başka hiçbir şey olmaması çok büyük bir aykırılık oluşturuyor!

Kısacası: Sivil sınıflar sivil sınıflar olarak siyasal etkenler durumuna gelir gelmez artık böyle bir dolayım gereksinme duyulmuyor; böyle bir dolayım gereksinme duyulur [sayfa 140] duyulmaz, sivil sınıflar hiçbir siyasal anlam ve söz konusu dolayım da siyasal bir nitelik taşımıyor. Köylü, köylü niteliğiyle değil ama yurttaş niteliğiyle temsili ögenin bir üyesi oluyor; oysa tersine, *köylü* (ya da yurttaş olarak köylü) niteliğiyle yurttaş olduğu yerde, yurttaş niteliği *köylülüğe ilişkinliği* ile özdeş oluyor; bir başka deyişle köylü, köylü niteliğiyle yurttaş olmuyor ama yurttaş niteliğiyle köylü oluyor.

Öyleyse burada Hegel'in, kendi *öz* görüş tarzı içinde bir tutarsızlığı bulunuyor ve böyle bir tutarsızlığa da *uygunluk* adı veriliyor. Terimin çağdaş anlamıyla, sözcüğün Hegel tarafından açıklanan anlamıyla temsili meclisler, *burjuva-sivil toplumun özel yaşam alanı ve kendine özgü sınıfsal ayrımlaşmadan bütünsel ayrılığını* doğruluyor, dışavuruyor ve gerçekleştiriyor. Yasama gücünün iç çatışkılarının *çözümünün* Hegel, özel alanda bulunduğu nasıl inanabiliyor? Hegel ortaçağ sınıflar (zümreler) sistemini, ama çağdaş yasama gücü anlamıyla ortaçağ sınıflar sistemini ve çağdaş yasama gücünü, ama ortaçağ sınıflar sisteminde ete kemiğe bürünen çağdaş yasama gücünü istiyor! Bu da çok kötü bir bağdaştırmacılık oluyor.

§ 304'ün başında Hegel, şöyle diyor: "Sınıfların siyasal dışavurumu olarak meclisler, sivil toplumda varolan sınıf farklılıklarını kendi öz belirlenimlerinde içerirler." Oysa, "kendi öz belirlenimlerinde" meclisler bu farklılığı, ancak onu yürürlükten kaldırarak, ancak onu yadsıyarak, ancak onu *soyutlayarak* (hesaba katmayarak) içerirler, demek gerekiyor.

Köylü sınıfa dönelim ve burada genel olarak köylülerin eğil, ama *güçlendirilmiş köylülüğün*, yani toprak soyluluğunun söz konusu edildiğini anımsayalım. Eğer bu köylü sınıf köylü sınıf olarak ve yukarda betimlenen biçimde *bütünsel* siyasal devletin (yasama gücünün)

kendi kendisi ile dolayımı durumuna geliyorsa, meclisler ile krallık gücü arasındaki dolayım, bu dolayımın siyasal öge olarak meclislerin *dağılması* emek olduğu anlamında gerçekleşiyor. *Siyasal devletin kendi kendisi ile birliğini yeniden*, köylü sınıfın değil ama sınırı, özel bir alana ilişkinliğin, meclislerin kendi özel [sayfa 141] bileştirenlerine çözümlenmesinin (indirgenmesinin) *kurduğu* kabul ediliyor. (Burada dolayımı köylü sınıf olarak *köylü sınıf* değil ama sivil toplumdaki üyelerinin özel konumunun onları meclisin öteki üyelerinden ayırması, yani onlara meclisler [Yüksek meclis] içinde özel bir konum saptaması olgusu oluşturuyor ve bu da meclislerin öteki bölümünün [Aşağı meclis] bireysel alana *özel* ilişkinlik biçimiyle de tanımlandığı ve *yurttaşlar* olarak burjuva-sivil toplum üyelerini temsil etmeyi *bıraktığı* anlamına geliyor.) Daha önce siyasal devlet, *iki karşıt istenç* olarak ortaya çıkıyordu; şimdi bir yanda siyasal devlet (kral ve hükümet), öte yandan siyasal devletten farklı olarak burjuva-sivil toplum (çeşitli sınıflar) ortaya çıkıyor. Bu da siyasal devletin bir *bütünsellik* olmayı *bırakması* sonucunu veriyor.

Temsili ögenin *ikilenmesini* [iki meclis sistemi] krallık gücüyle bir dolayım sağlama aracı olarak düşünmek, dolayimsız olarak bu ögenin kendi kendisinden *ayrılmasının*, kendi kendisiyle kendi öz karşıtlığının, *krallık gücü ile birliğini yeniden kurduğu* anlamına geliyor. Kral ile meclisler arasındaki *temel ikilik*, meclislerin kendi temel ikiliği ile *etkisizleştiriliyor*. Ama Hegel'de bu etkisizleştirme, yalnızca meclislerin *siyasal* niteliklerini yitirmesine dayanıyor.

Hegel'in [a] hem istencin *hükümranlığının* hem de *kralın hükümranlığının* "geçimi" olarak *toprak mülkiyeti* arasında ve [b] köylüler sınıfının temeli ve krallık gücünün "doğal belirlenimi" olarak "aile yaşamı" arasında kurduğu *uygunluklar* üzerinde daha ilerde duracağız. Burada, § 305'te yalnızca, köylü sınıfı "siyasal işlevi yerine getirmeye yetenekli" [dolayımına yetenekli] bir duruma getiren "ilke" söz konusu ediliyor.

§ 306'da bu "yetenek" in neye dayandığı söyleniyor. Bu yetenek şuna indirgeniyor: "Servet, büyük evlattan büyük evlada geçen *meşruta* yükümlülüğü altında, *başkasına devredilemez kalıtsal bir mülk* durumuna gelir."

Bu paragrafın (§ 306) Ekinde de şöyle deniyor: [sayfa 142]

"Büyük evlattan büyük evlada geçen meşrutanın nedeni şudur ki devletin, iyi yurttaşlıkları *basit bir olanak* değil ama bir *zorunluluk* olan bir insanlar kategorisine sahip olması gerekir. Gerçi iyi yurttaşlık servete bağlı değildir, ama ikisi arasında da *bir dereceye kadar zorunlu* bir bağlantı vardır, çünkü

bağımsız bir servete sahip olan kişi, dış koşullarla sınırlı değildir ve dolayısıyla devletin iyiliği için rahatça etkinlik gösterebilir."

Birinci önerme: İyi yurttaşlık "basit olanağı" devlete yetmiyor; devletin onun "zorunluluğu"na güvenmesi gerekiyor.

İkinci önerme: "İyi yurttaşlık servete bağlanmıyor", bir başka deyişle servete bağlı iyi yurttaşlık "basit bir olanak" oluşturuyor.

Üçüncü önerme: Ama ikisi arasında da "*bir dereceye kadar zorunlu bir bağlantı*" bulunuyor; bir başka deyişle, bağımsız bir servete sahip olan kişi, vb., "devletin iyiliği için" etkinlik gösterebiliyor, yani servet iyi yurttaşlık *olanağı* kazandırıyor. Ama birinci önermeye göre de bu olanak yetmiyor.

Ayrıca Hegel toprak mülkiyetinin, *tek* "bağımsız servet" biçimi olduğunu da tanıtlamıyor.

"Bu siyasal konum ve önem"e sahip olmaya köylü sınıf, servetini "bağımsız bir servet" durumuna getirerek kendini "yetenekli" kılıyor. Bir başka deyişle onun "siyasal konum ve önemi"ne, servetinin bağımsızlığı yol açıyor.

Bu "bağımsızlık" aşağıdaki biçimde açıklanıyor:

Köylü sınıfın serveti "*devletin servetinden bağımsız*" bir nitelik taşıyor. Bu bakımdan köylü sınıf, "özel olarak devlete bağlı" olan "evrensel sınıfın karşıtını oluşturuyor. İmdi, [*Hukuk Felsefesi*'ne] Önsöz'de Hegel şöyle diyor:

"Bizde *felsefe*, örneğin [eski] Yunanlarda olduğu gibi özel bir sanat olarak yapılmıyor, ama tüm toplumla ilişkili kamusal bir varoluşu var ve *tamamen* devlet *hizmetine* adanıyor."[51] [sayfa 143]

Öyleyse felsefe de "*özel olarak*" hükümet kasasına bağlı bulunuyor.

Felsefenin *serveti* de "sanayinin güvensizliğinden, genel olarak mülkiyetin doymak bilmezlik ve değişkenliğinden" *bağımsız* bir nitelik taşıyor. Bu bakımdan bu servet, "gereksinimlere bağlı olan ve yalnızca bu gereksinimleri karşılamak için yaşayan" girişimciler sınıfından ayrılıyor.

Böylece bu servet "*yığının kayırmasından* olduğu gibi *hükümetin kayırmasından* da" bağımsız bulunuyor.

Son olarak, bu sınıfın [köylü sınıfın] serveti hatta "kendisini oluşturan bireylerin özgün istencine karşı bile güvence altında bulunuyor, çünkü bu sınıfın bu siyasal göreve getirilen üyeleri, öteki yurttaşların sahip oldukları tüm mülklerini istedikleri gibi kullanmak ve onu

çocukları arasında aile sevgisinin eşitliğine göre paylaşmak hakkına sahip bulunmuyor."

Karşıtlıklar şimdi uçmakta olduğumuz siyasal devlet göğünde karşılaşılmaması beklenmeyen yepyeni ve çok somut bir biçime bürünüyor.

Hegel'in açıkladığı biçimdeki karşıtlık, *özel mülkiyet* ve *servet* karşıtlığının en aşırı dışavurumunu oluşturuyor.

Toprak mülkiyeti en üstün *özel mülkiyeti*, tam deyişle özel mülkiyeti oluşturuyor. Bu mülkiyetin [toprak mülkiyetinin] katıksız *özel* niteliği, kendini şu olgularda gösteriyor:

1. Bu mülkiyet *devlet servetinden* (ve hükümet kayırmasından) *bağımsız* bir nitelik taşıyor; bir başka deyişle "siyasal devletin genel mülkiyeti" olarak mülkiyetten bağımsız bir nitelik taşıyor, çünkü siyasal devlet sistemi içinde, öteki özel servetlerle bir arada yaşayan *özel* bir servetten başka bir şey oluşturmuyor.

2. Bu mülkiyet toplumun "gereksinim"lerinden *bağımsız* bir nitelik taşıyor; bir başka deyişle "toplumsal servet"ten ya da "yığının kayırması"ndan bağımsız bir nitelik taşıyor. (Hegel'de *kamusal* zenginliğe katılmanın "hükümetin bir kayırması" olarak düşünülmesi gibi, *toplumsal* servete katılmanın da "yığının bir kayırması" olarak düşünülmesi belirtici bir [sayfa 144] özellik oluşturuyor). "Evrensel sınıfın ve girişimci sınıfın servetleri, doğrusunu söylemek gerekirse özel mülkiyet oluşturmuyor, çünkü birinci durumda *doğrudan doğruya*, ikinci durumda *dolaylı* olarak genel servete, toplumsal mülkiyet olarak mülkiyete bağlanıyor, ona *katılıyor* ve her iki durumda da *kayıma* ile, yani "istencin olumsuzluğu" ile dolayımlandırılıyor.

Öyleyse en yüksek dışavurumuyla siyasal anayayı, *özel mülkiyetin anayasası* oluşturuyor. En yüksek iyi yurttaşlığı, *özel mülkiyetin düşünme biçimi* oluşturuyor. *Meşruta* yalnızca *toprak* mülkiyetinin *iç* doğasının *dış* belirtisini oluşturuyor. Meşrutanın devredilebilemezliği, toplumla tüm ilişkilerinin kesik olduğu, burjuva-sivil toplumdan *soyutlanmasının* güvence altına alındığı anlamına geliyor. "Aile sevgisinin eşitliğine göre" paylaştırılmadığı için meşruta, o küçültülmüş toplumu oluşturan doğal aile topluluğundan da kopup ayrılıyor. Bu topluluğun istencinden ve yasalarından bağımsızlaşıyor ve bundan ötürü de bir *aile* serveti durumuna gelmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunmuyor.

§ 305'te Hegel, toprak mülkiyetinin bu "siyasal" işlevi yerine getirme "yetenek"ini, temelinde "aile yaşamı"nın yatmasıyla açıklıyor. Ama aile yaşamının temelini, ilkesini, *tinini* "sevgi"nin oluşturduğunu da kendisi söylüyor [§ 158]. Öyleyse temelinde aile yaşamı yatan sınıfta, aile yaşamının kendi *temeli*, yani gerçek, etkili ve belirleyici ilke olarak sevgi eksik bulunuyor. Bu aile yaşamı, tinin eksik olduğu bir aile yaşamı oluyor; öyleyse bu aile yaşamı, bir aile yaşamı *yanılsamasından* başka bir şey olmuyor. *Özel mülkiyet ilkesi*, en yüksek gelişme uğrağında, *aile ilkesine ters düşüyor*. "Doğal ahlak" ve "aile yaşamı" sınıfında olup

bitenlerin tersine, aile yaşamı ancak burjuva-sivil toplumda gerçek bir aile yaşamı, bir *sevgi* yaşamı durumuna geliyor. "Doğal ahlak" ve "aile yaşamı" sınıfı ise, daha çok özel mülkiyetin aile yaşamı karşısına çıkardığı *barbarlığı* oluşturuyor.

Özel mülkiyetin, şu son zamanlarda üzerine onca duygusal saçma sapanlıkların söylendiği ve onca timsah gözyaşının [sayfa 145] döküldüğü *toprak mülkiyetinin hükümran büyüklüğü* de işte bu barbarlığa indirgeniyor.

Meşrutanın yalnızca *siyasal bir gereklilik* olduğunu ve *siyasal* konum ve anlamı bakımından düşünülmesi gerektiğini söylemek, Hegel'in hiçbir işine yaramıyor. "Bu toprak sahipleri sınıfının kalımlılık ve sağlamlığı, [büyük evlattan büyük evlada geçen] meşrutanın yürürlüğe konmasıyla artabilir; bununla birlikte bu sistem, *ancak siyasal bakımdan* istenebilir bir şeydir çünkü ilk doğan erkek çocuğun *bağımsızlık içinde* yaşayabilmesi için katlanılan özverileri ancak siyasal ereklilik doğrular" [§ 306'ya Ek] demek Hegel'in hiçbir işine yaramıyor.

Hegel'de belli bir *incelik*, belli bir *anlık beğenisi* bulunuyor. Bundan ötürü de meşrutayı kendinde ve kendi-için olduğu gibi değil ama başka bir şeye göre olduğu gibi, kendisi tarafından tanımlandığı gibi değil ama bir başkası tarafından tanımlandığı gibi, kendi öz erekliliği içinde olduğu gibi değil ama bir başka erek bakımından bir *araç* olsaydı olacağı gibi doğrulamak ve göstermek istiyor. Gerçekte *meşruta katıksız özel mülkiyetin bir sonucunu oluşturuyor*; donup kalmış özel mülkiyeti, en yüksek bağımsızlık ve güçlülük derecesine erişen özel mülkiyeti oluşturmuyor ve Hegel'in meşrutanın ereği, belirleyici etkeni ve ilk nedeni olarak gösterdiği şey de daha çok onun bir etkisini, bir sonucunu oluşturuyor. Meşruta soyut özel mülkiyetin siyasal devlet üzerindeki egemenliğini dışavuruyor, oysa Hegel onda siyasal devletin özel mülkiyeti üzerindeki egemenliğini görüyor. Hegel nedeni etki, etkiyi neden durumuna, belirleyeni belirlenen, belirleneni belirleyen durumuna getiriyor.

Ama köylülerin siyasal yükselişinin *içeriği* ne oluyor? Siyasal ereğin *içeriği* ne oluyor? Bu ereğin ereği ne oluyor? Onun özü ne oluyor? *Meşruta, özel mülkiyetin en yüksek doruğu, hükümran özel mülkiyet* oluyor. Meşruta kurumuyla siyasal devlet, özel mülkiyet üzerinde hangi gücü kullanıyor? Devletin tek etkisi, onu aile ve toplumdaki *soyutlamak*, onu *soyut özerkleştirmeye* erişirmek oluyor. Öyleyse siyasal devletin [sayfa 146] özel mülkiyet üzerindeki gücü ne oluyor? *Özel mülkiyetin kendi öz gücü*, özel mülkiyetin varoluş durumuna gelen özünün ta kendisi oluyor. Bu özün karşıtı olan siyasal devlete ne kalıyor? Kendisi belirlenen olduğu halde belirleniyormuş *yanılsaması* kalıyor. Gerçi siyasal devlet *ailenin ve toplumun istencini* engelliyor, ama yalnızca *ne aile ne de toplum tanıyan özel mülkiyetin istencine* bir varoluş kazanma olanağı sağlamak ve bu varoluşu da siyasal devletin en yüksek varoluşu

olarak, en yüksek toplumsal varoluş olarak kabul ettirmek için engelliyor. (Meşruta, Hegel'in düşündüğü gibi, "özel hukuk özgürlüğüne bir engel" [§ 306'nın Eki] değil, *ama daha çok* "bütün öteki toplumsal ve ahlaksal engellerden kurtulan *özel hukukun özgürlüğü*"nü oluşturuyor.) ("Siyasal teorinin eriştiği en yüksek noktayı burada soyut özel mülkiyet teorisi oluşturuyor.")

Meşruta kurumuyla Hegel, köylü sınıfın serveti (toprak mülkiyeti, özel mülkiyet), "bu sınıf üyelerinin özgün istencine karşı da güvence altındadır, çünkü bu sınıfın bu siyasal göreve getirilen üyeleri, öteki yurttaşların sahip buldukları tüm mülklerini istedikleri gibi kullanmak hakkına sahip değildir" [§ 306] diyor.

Toprak mülkiyetinin devredilemezliği, daha önce belirttiğimiz gibi, özel mülkiyetin bütün toplumsal bağlarını ortadan kaldırıyor. Mülk sahibinin özgür istencine karşı özel mülkiyet (toprak mülkiyeti), bu özgür istencin uygulandığı alanın insanal olmayı bırakması ve *özel mülkiyetin kendine özgü özgür istenci* durumuna gelmesiyle güvence altına almıyor; özel mülkiyet istencin *öznesi* durumuna geliyor ve istenç artık özel mülkiyetin *yükleminden* başka bir şey olmuyor. Özel mülkiyet artık özgür istencin *belli* bir nesnesi olmaktan çıkıyor, özgür istenç özel mülkiyetin *belli* bir yüklemi durumuna geliyor. Bunu Hegel'in özel hukuk alanından söz ederken söyledikleriyle karşılaştıralım:

§ 65. "Ben mülkiyetimi devredebilirim, çünkü o ancak benim onu istediğim kadarıyla ve [...] yalnızca şey *doğası gereği* bir *dış* şey olduğu kadarıyla benimdir."[\[52\]](#) [sayfa 147]

§ 66. "Buna göre bazı malları ya da daha doğrusu benim öz kişimi, örneğin genel olarak kişiliğim, özgür istencim, ahlakım, dinim gibi kendimin bilincinin evrensel özünü oluşturan özsel belirlenimler *devredilemezler* ve benim bu mallar üzerindeki hakkım da *zaman aşımına uğramaz* bir nitelik taşır."[\[53\]](#)

Öyleyse meşrutada toprak mülkiyeti, katıksız özel mülkiyet, *devredilemez* bir mal durumuna, meşrutacılar sınıfının "öz kişi" ya da "kendinin bilincinin evrensel özü"nü oluşturan "*tözsel bir belirlenim*" durumuna dönüşüyor. Meşrutacılar sınıfının "kendi kişiliği"ni, "özgür istenç"ini, "ahlak"ını, "din"ini vb. toprak mülkiyeti oluşturuyor. Öyleyse özel mülkiyetin, toprak mülkiyetinin *devredilemez* olduğu yerde, "özgür istenç"in (toprak mülkiyeti gibi bir "dış" şeyin özgürce kullanılma yetkisi de bu "özgür istenç" içinde yer alıyor) ve "ahlak"m (ailenin gerçek tin ve gerçek yasası olarak *sevgi* de bu "ahlak"a bağlanıyor) *devredilebilir* olması aynı derecede mantıksal oluyor. Özel mülkiyetin

devredilemezliği, gerçekte *özgür istencin ve ahlakın devredilebilirliği* anlamına geliyor. Burada özel mülkiyet artık ancak "benim onu istediğim kadarıyla" varolabilen bir "şey" olmuyor, ama *benim* istencim özel mülkiyetin onu istediği kadarıyla varoluyor. Burada istenç hiçbir şeye sahip olmuyor, sahip olunan kendisi oluyor. Özel mülkiyetin (yani en soyut biçimiyle özel özgür istencin, kaba, toplum nedir bilmeyen, *son derece sınırlı* istencin) siyasal devletin en yüksek biçimi olarak, özgür istençten en yüksek vazgeçme biçimi olarak, *insan güçsüzlüğüne* karşı en güç ve en yorucu savaşım biçimi olarak görünmesi, meşruta sistemine *romantik* bir çekicilik kazandırıyor, çünkü özel mülkiyeti her *insanallaştırma* girişimi burada *insan güçsüzlüğünün* bir belirtisi olarak görünüyor. *Meşruta*, tanrılaştırılmış, kendi kendine indirgenmiş, kendi özerklik ve hükümranlığından pek mutlu *özel mülkiyet* anlamına geliyor.

[sayfa 148]

Meşruta, doğrudan devretme alanının dışında yer aldığı gibi, sözleşmeye dayalı ilişkilerden de kurtarılmış bulunuyor. Mülkiyetten sözleşmeye geçişi açıkladığı § 71'de Hegel, şöyle yazıyor:

§ 71. "Belirlenmiş varlık olarak her varoluş, özsel olarak öteki için bir varlık oluşturur. Mülkiyetin bir görünümü de şudur ki mülkiyet dış bir şey olarak ve bu bakımdan öteki dışsallıklar için vardır ve onların zorunluluk ve olumsuzluklarına bağlıdır. Ama mülkiyet istencin varoluşudur ve bundan ötürü öteki için varlığı bir başka kişinin *istenci için* varlıktan başka bir şey değildir. İstençten istence bu ilişki, istencin üzerinde *varoluş* kazandığı uygun ve gerçek alandır. **Mülkiyete** giriş artık yalnızca **bir nesnenin ve benim öznel** istencimin birleşmesiyle olmaz. Mülkiyete girişin bir başka istenç aracılığıyla da olmasına ve öyleyse **ortak** bir istençten türemesine yol açan bir dolayım gerçekleşir. Bu dolayım *sözleşme* alanını oluşturur."[\[54\]](#)

(Mülkiyete *ortak bir istence* bağlı olarak değil ama yalnızca "*bir nesnenin ve benim öznel istencimin* birleşmesi" olarak giriş, meşrutada devlet yasası durumuna getiriliyor.) Özel hukuku incelerken Hegel, özel mülkiyetin *devredilebilirliğini* ve "ortak istenç"e bağlılığını özel mülkiyetin ya da özel hukukun *gerçek idealizminin* bir dışavurumu olarak düşünüyor; ama *kamu* hukukunu incelerken, "sanayinin güvensizliği"ne, "mülkiyetin doymak bilmezliği"ne, "değişkenliği"ne ve "kamu servetine bağlılığı"na karşı gösterdiği, bağımsız duruma gelen bir mülkiyetin imgesel hükümranlığını göklere çıkarıyor. Ne güzel devlet; özel hukukun idealizmine hoşgörü bile gösteremiyor! Ne güzel hukuk felsefesi; özel mülkiyetin

bağımsızlığı, özel hukuktan kamu hukukuna geçilmesine göre anlam değiştiriyor!

Bağımsız özel mülkiyetin *yontulmamış alıklığı* karşısında, "sanayinin güvensizliği" içli, "doymak bilmezlik" dokunaklı ya da heyecan verici kalıyor, "mülkiyetin değişkenliği" ciddi bir acıklı yazgı, "kamu servetine bağımlılık" kolektif [sayfa 149] ahlaka uygun bir durum oluşturuyor. Kısacası, bütün bu varoluş biçimleri içinde, *insan kalbi* mülkiyette çarpıyor; *insan* her yerde insana bağımlı bir duruma geliyor. Bu bağımlılığın kendinde ve kendi-için doğası ne olursa olsun, kendisini toplum değil ama *toprak* sınırlandırdığı için özgür olduğunu sanan kölelik karşısında her zaman *insanal* kalıyor. İstencinin özgürlüğü, kendinde *özel mülkiyetten* başka her türlü içeriğin *yokluğundan* başka bir şey oluşturmuyor.

Meşruta gibi bir hilkat garibesinde özel mülkiyetin siyasal devlete bağılılığının bir sonucunu görmek, sonuç olarak eski bir dünya görüşünü yeni bir görüş anlamında yorumlayan, bir şeye (burada özel mülkiyete) biri özel hukuk mahkemesi karşısında, öteki siyasal devletin gökyüzünde iki farklı ve karşıt anlam veren kimseler için kaçınılmaz bir yanığı oluyor.

Şimdi de *yasama gücü* içersinde, bütünsel devlet içinde, gerçek, yetkin, bilinçli duruma gelmiş devlet içinde, gerçek siyasal devlet içinde etkinlik gösteren çeşitli öğeleri inceleyelim ve bunu bu öğelerin, onların biçim ve görevlerinin Mantığa uygun, *kavramsal* tanımıyla karşılaştıralım.

§ 257'de şöyle deniyor:

"Devlet [yaşamı canlandıran] ahlaksal ideanın gerçekliğidir; kendi kendini düşünen ve bilen, bildiğini de bilen olarak gerçekleştiren tözsel, aşikâr ve kendi kendine açık istenç olarak ahlaksal tindir. Dolayumsuz varoluşunu devlet, töre ve gelenekte, dolayimli varoluşunu ise bireyin kendinin bilincinde, onun güç ve etkinliğinde bulur ve birey de devlete bağılılığıyla, tözsel özgürlüğünü onda bulur, çünkü devlet onun varlığını, ereğini ve etkinliğinin ürününü oluşturur."[\[55\]](#)

§ 268'de de şöyle deniyor:

"*Siyasal düşünüş*, genel olarak *yurtseverlik*, gerçeğe dayanan inanç olarak [...] ve alışkanlık durumuna gelen istek olarak ancak devlet içinde varolan kurumların ürünüdür, [sayfa 150] çünkü us bu kurumlarda *gerçekten* vardır ve varlığı da bu kurumlara uygun etkinliğiyle gerçekten doğrulanır. Bu düşünüş,

sonuç olarak *güvendir* [...]: tözsel ve özel çıkarlarımın, kişisel bir ilişki içinde benimle karşı karşıya bulunan bir başkasının (burada devletin) çıkan ve ereği içinde ve bunlar tarafından var oldukları ve güvence altına alındıkları konusunda sahip olduğum bilinçtir. Böylece bu başkası benim için dolaylı olarak bir başkası değildir ve ben bu bilinç içinde özgür kalırım." [56]

Ahlaksal ideanın *gerçekliği* burada *özel mülkiyetin dini* olarak ortaya çıkıyor (çünkü meşrutada özel mülkiyet, kendi kendisiyle dinsel bir ilişki içinde bulunuyor. Böylece çağdaş dönemimizde din, toprak mülkiyetine bağlı bir nitelik durumuna geliyor, öyleki meşruta sistemini inceleyen tüm yapıtlar dinsel dokunaklılıkla dolu bulunuyor. Din, bu yontulmamışlığın en yüksek düşünme biçimini oluşturuyor). "Tözsel, aşikâr ve kendi kendine açık istenç" burada kapalı, toprağa zincirlenmiş ve bağlı bulunduğu ögenin anlaşılabilir niteliğiyle esrimiş bir istenç durumuna dönüşüyor. "Gerçeğe dayanan inanç" ("siyasal düşünüş"), [toprak sahibinin] "kendi öz toprağına dayanma inancı" oluyor. "Alışkanlık" durumuna gelen siyasal "istem", artık "ancak devlet içinde varolan kurumların ürün"ü değil, ama devlet *dışında* varolan bir kurumun ürünü oluyor. "Siyasal düşünüş" artık "güven" vb. değil, ama "tözsel ve özel çıkarlarımın" gerçekte "devletin çıkarı ve ereği"nden *bağımsız* oldukları konusunda sahip olduğum "inanç" ve bilinç oluyor. *Devlet karşısındaki özgürlüğümün* bilinci oluyor.

"Devletin genel çıkarının korunması"nın, "hükümet gücü"nün görevi olduğu biliniyor (§ 289). "Halk yığınının hukuk bilinci ve kültürlü zekası", yönetim içinde taşmıyor (§ 297). "Yüksek devlet görevlileri [...] meclislerin yardımı olmaksızın en iyi olanı yapabildikleri gibi, meclislerin *içinde* en iyi olanı yapma sürekli zorunluluğına sahip olanlar da onlar" oldukları için yönetim, meclisleri gereksiz bir duruma [sayfa 151] getiriyor (§ 301'in Yorumu). Ve "evrensel sınıfın, memurların "evrensele, tanım gereği kendi özsel etkinliğinin ereği olarak sahip olması gerekiyor" [§ 303].

Ama şimdi "evrensel sınıf, hükümet nasıl ortaya çıkıyor? Bu sınıfın "özsel olarak devlete bağımlı" ve servetinin de "hükümetin kayırmasına bağlı" olduğu ortaya çıkıyor (§ 306). Aynı dönüşüm, burjuva-sivil toplumda da kendini gösteriyor. Daha önce burjuva-sivil toplumun Hegel, korporasyonlarda topluluk ahlakına uygun bir biçimde örgütlendiğini gösteriyordu (§ 255). Şimdi ise burjuva-sivil toplumun servetinin, "sanayinin güvensizliği"ne ve "yığının kayırması"na bağlı olduğunu öğretiyor.

Öyleyse meşruta sahiplerinin sözümona özgül nitelikleri ne oluyor? Ve *devredilemez* bir servetin *ahlaksal* niteliği neye dayanabiliyor? *Bozulmazlığına* (namusluluğına) dayanabiliyor.

Bozulmazlık *en yüksek* siyasal erdem, soyut bir erdem olarak görünüyor. Hegel'in kuramlaştırdığı devlette bozulmazlık öylesine özel bir şey oluşturuyor ki *özel* bir siyasal güç oluşturması gerekiyor. Gene de bize bozulmazlığın siyasal devletin tini olmadığı, kural olmadığı, ama *ayrıklık* [istisna] olduğu, ayrı bir şey olarak düşünülmesi gerektiği bildiriliyor. Eğer meşruta sahipleri bağımsız mülkleri yoluyla bozuluyorsa, onları bozulabilirliğe karşı korumak için bozuluyor.

İdeaya göre devlete *bağımlılığın* ve bu bağımlılık duygusunun en yüksek siyasal özgürlük olması gerekiyor, çünkü siyasal özgürlük özel kişiyi, kendini ancak *yurttaş* düzeyine yükseldiği ölçüde *bağımsız* duyabilen ve öyle de duyması gereken soyut ve bağımlı bir kişi olarak düşünmeye dayanıyor. Şimdi *bağımsız özel kişi* kuruluşun temeli durumuna geliyor. Bağımsız Özel kişinin "serveti, kamusal servetten olduğu kadar sanayinin güvensizliğinden de bağımsızlaşıyor". Girişimciler sınıfı ile "evrensel sınıf" karşıt bir durumda bulunuyor, çünkü birincisi "gereksinimlere bağlı ve yalnızca bu gereksinimlerin karşılanması için yaşıyor" ve ikincisi de "özel olarak devlete bağlı" bulunuyor. Toprak soyluluğunu, hem devletten hem de burjuva-sivil toplumdaki *bağımsızlığı* [sayfa 152] belirginleştiriyor, ancak bu bağımsızlık gerçeklikte *toprağa* en büyük *bağımlılığı* oluşturuyor. Toprak soyluluğu devletten ve burjuva-sivil toplumdaki soyutlanıyor ve yasama gücü içinde devlet ile burjuva-sivil toplum arasındaki dolayımı ve bu ikisinin birliğini, işte bu gerçekleşen soyutlanmanın oluşturduğu kabul ediliyor. *Bağımsız özel servet*, yani soyut özel servet ile ona uygun düşen *özel kişi*, siyasal devletin en yüksek kuruluşunu oluşturuyor! Siyasal "bağımsızlık", bağımsız özel mülkiyet ve bu bağımsız özel mülkiyete sahip kişi anlamına geliyor. Bu sınıfın "bağımsızlık" ve "bozulmazlık"ının gerçekte ne olduğunu ve dolayısıyla devlet karşısında nasıl bir durum takındığını ilerde göreceğiz.

Meşrutanın kalıtsal bir mülk oluşturduğu açıkça görülüyor. (İlerde buna daha yakından bakılıyor.) Hegel'in § 306'nın Ekinde dediği gibi meşrutanın, *ilk doğan erkek çocuğun* mülkü olması, salt tarihsel bir olgu oluşturuyor.

§ 307. "Tözel sınıfın bu bölümünün hakkı her ne kadar doğal aile ilkesine dayanırsa da bu ilke, siyasal erekliliğin gerektirdiği *ağır özveriler* nedeniyle değişikliğe uğramıştır. Bu sınıf özel olarak siyasal etkinliğe adandığı için, bu etkinliğe seçim rastlantılarından bağımsız olarak *doğum* yoluyla atanmış ve yetkilendirilmiştir."[\[57\]](#)

Bu sınıfın hakkının *doğal aile ilkesine* nasıl dayandığını Hegel, meğer ki doğal ilkeden

toprak mülkiyetinin *kalıtsal bir mülk* olduğunu anlamasın, bize açıklamıyor. Hegel bu sınıfın *siyasal* hakkını değil, ama yalnızca doğumun meşruta sahiplerine verdiği toprak mülkiyeti hakkını sergileyip açıklıyor. O bize "doğal aile ilkesinin (...) siyasal erekliliğin gerektirdiği ağır özveriler nedeniyle değişikliğe uğra"dığını söylüyor. "Doğal aile ilkesi"nin hangi "değişikliğe" uğradığını ve . bu işte siyasal erekliliğe bağlı hiçbir ağır özverinin söz konusu olmadığını, yalnızca özel mülkiyetin soyutlanmasının bir gerçeklik durumuna gelme olgusunun söz konusu olduğunu daha önce görmüştük.[13*] Biz bu "doğal aile ilkesinin değişikliğe [sayfa 153] uğraması" ile, daha çok siyasal erekliliğin "değişikliğe" [ya da bozulmaya] uğradığını söyleyeceğiz, çünkü "bu sınıf özsel olarak siyasal etkinliğe adandığı için (ne için? özel mülkiyet özerkleştiği için mi?), bu etkinliğe seçim rastlantılarından bağımsız olarak doğum yoluyla atanmış ve yetkilendirilmiştir."

Burada *yasama gücüne katılma* bazı insanların *kalıtsal hakkı* olarak görünüyor. Burada karşımızda siyasal devletin siyasal devletle birlikte doğan *doğuştan yasamacıları*, doğuştan dolayıcıları bulunuyor. İnsanın doğal haklarıyla, özellikle soyluluk tarafından çok alay ediliyor, ama yasama gücünün en yüksek görev hakkının belli bir insan takımına ayrılmasından daha gülünç bir şey mi bulunuyor? Yasamacıların, yurttaşların temsilcilerinin atanması söz konusu olduğu zaman, Hegel'in yaptığı gibi "doğum"u "seçim rastlantısının karşıtı olarak göstermekten daha gülünç bir şey mi bulunuyor? Sanki *seçim*, yani yurttaş güveninin bilinçli sonucu, "siyasal ereklilik" ile fiziksel doğum rastlantısından çok başka türlü zorunlu bir ilişki içinde bulunmuyor! Her yerde Hegel kendi siyasal tinselciliğinden en kaba *özdekçilik* içine düşüyor. Devletin doruklarında doğum, her zaman bazı bireyleri en yüksek devlet görevlerinin bürünümleri durumuna getiriyor. Devletin en yüksek etkinlikleri, tıpkı hayvanların yer, özellik ve yaşama biçimlerinin doğrudan doğruya doğuştan niteliklerinden gelmesi gibi, doğuşları nedeniyle bazı bireylerle örtüşüyor. En yüksek işlevleriyle devlet, *hayvanat* bir gerçeklik durumuna geliyor. Doğa Hegel'den, kendine karşı beslediği küçümsemenin öcünü alıyor. Eğer [Hegel felsefesinde] maddenin insan istenci karşısında hiçbir bağımsızlığı yoksa, burada [Hukuk felsefesinde] insan istenci madde dışında hiçbir özerkliğe sahip bulunmuyor.

Doğanın ve tinin, bedeninin ve ruhunun *düzmece* özdeşliği, *eksik, tek amaca yönelik* özdeşliği, *bürünüm* görünüşünü kazanıyor. Eğer doğum insana *bireysel* varoluştan başka bir şey vermiyor ve ona ilkin *doğal* birey olarak değer kazandırmaktan başka bir şey yapmıyorsa, yasama gücü vb. gibi devlet [sayfa 154] işlemleri tersine, *toplumsal kazançlar* oluşturuyor; bu görevlere doğal birey değil ama toplum yol açıyor. Bundan ötürü dolayımısız özdeşlik, *bireyin doğumu* ile *belli bir toplumsal konum ya da işlevin bireyleşmesi* olarak bireyin

dolayımlandırılmamış örtüşmesi, şaşkınlık verici bir *mucize* gibi görünüyor. Bu sistem içinde doğa, tıpkı gözler, burunlar, vb. ürettiği gibi, dolayimsız olarak krallar, yüksek meclis üyeleri, vb. *üretiyor*. Aslında türün kendinin bilincinin ürününden başka bir şey olmayan şeyi, terimin bedensel anlamında türün dolayimsız bir ürünü gibi görmek şaşkınlık veriyor. Ben doğuştan, toplumun onaşması olmadan insan oluyorum, ama ancak genel onaşma nedeniyle kral ya da yüksek meclis üyesi doğuluyor. Filanca insanın doğumunun bir kralın doğumu olması sonucunu ancak toplumsal onaşma veriyor; öyleyse kralları doğum değil onaşma yaratıyor. Eğer yalnızca doğum, başka her türlü belirlenimden bağımsız bir biçimde, insanın durumunu dolayimsız olarak belirliyorsa, o zaman onu şu ya da bu toplumsal işlevin görevlisi durumuna da yalnızca *kendi bedeni* getiriyor! *Bedeni*, onun *toplumsal* hakkı durumuna geliyor! Bu sistemde *insanın bedensel saygınlığı* ya da *insan bedeninin saygınlığı* (devletin bedensel ögesinin saygınlığı da denebilirdi) o şekilde görünüyor ki bazı görevler ve daha doğrusu en yüksek toplumsal görevler, *doğum yoluyla önceden saptanmış bazı bedenlerin tekelinde olan görevler* durumuna geliyor. Kanı ile, soyağacı ile, kısacası *bedenlerinin yaşamöyküsü* ile övünmek, bu görüşün soylular arasındaki doğal bir sonucu oluyor ve çok doğal olarak dünyayı bu *hayvanbilimsel* görüş biçimi kendisine uygun düşen bilimi *armacılık* biliminde buluyor. Soyluluğun gizemini *hayvanbilim* oluşturuyor.

Kalıtsal meşruta konusunda iki ögeyi belirtmek gerekiyor:

1. Sürekli ögeyi *kalıtsal mülk*, *toprak mülkiyeti* oluşturuyor. Bu sistemde toprak mülkiyeti sürekli ögeyi, *tözü* oluştururken, meşruta sahibi bir *ilinekten* başka bir şeyi oluşturmuyor. Toprak mülkiyeti her kuşakta *antropomorfik* bir [sayfa 155] temsilci kazanıyor; soyun ilk doğan erkek evladını sanki o soya bağlı bir *yüklemden* başka bir şey değilmiş gibi her kez deyim yerindeyse kalıt olarak alıyor. Toprak sahipleri dizisindeki her ilk doğan erkek evlat, *istenç* ve *etkinliğinin önceden saptanmış tözü* olan *kalıt payını*, *devredilemez toprak mülkünün* özelliğini oluşturuyor. Özne şey ve insan da yüklem oluyor. İstenç, mülkiyetin özelliği durumuna geliyor.

2. Meşruta sahibinin *siyasal niteliği*, kendi kalıtsal mülkünün *siyasal niteliği*, kendi kalıtsal mülküne bağlı bir siyasal nitelik oluyor. Öyleyse siyasal nitelik burada da *toprak mülkünün bir özelliği* gibi, dolayimsız olarak terimin *salt fiziksel* anlamıyla toprağa (doğaya) ilişkin bir nitelik gibi görünüyor.

Birinci noktadan meşruta sahibinin *toprak mülkiyetinin serfi* olduğu sonucu çıkıyor ve meşruta sahibine bağımlı köylülerin serfliği de yalnızca onun kendisinin toprak mülkiyeti ile içinde bulunduğu *teorik* ilişkinin *pratik* sonucu olarak görünüyor. Germen öznelliğinin derinliği, her yerde tinden yoksun bir nesnelüğün barbarlığı olarak görünüyor.

Burada 1° *özel mülkiyet* ile *kalıt* arasında; 2° *özel mülkiyet*, kalıt ve dolayısıyla bazı ailelerin siyasal hükümlerliliğe katılma ayrıcalığı arasında varolan ilişkiyi; 3° *tarihsel gerçekliği*, bir başka deyişle *germen* rejimi de açıklamak gerekiyor.

Meşrutanın "*bağımsız özel mülkiyetim* soyutlanması olduğunu gördük. Buna bir ikinci sonuç bağlanıyor. Kuruluşunu izlediğimiz siyasal devlet içindeki *bağımsızlığı*, *özerkliği*, en yüksek gelişmesinde kendini *devredilemez toprak mülkiyeti* olarak gösteren *özel mülkiyet* oluşturuyor. Bundan siyasal bağımsızlığın siyasal devletin *ex proprio sinu* [kendi öz bağrından] kaynaklanmadığı, siyasal devletin kendi üyelerine bir bağışısı olmadığı, siyasal devleti canlandıran tin olmadığı, ama siyasal devlet üyelerinin kendi bağımsızlıklarını siyasal devletin varlığı olmayan, ama soyut özel hukukun varlığı olan bir varlıktan, soyut özel mülkiyetten aldıkları sonucu çıkıyor. Siyasal bağımsızlık siyasal devletin tözünü değil ama özel mülkiyetin bir ilineğini oluşturuyor. Görmüş [sayfa 156] olduğumuz gibi siyasal devlet ve onun içinde de yasama gücü, devletin oluşturucu öğelerinin (uğraklarının) gerçek değer ve varlığının ortaya çıkarılmış gizini oluşturuyor. Özel mülkiyetin siyasal devlette taşıdığı anlam, onun *özsel*, *gerçek* anlamını oluşturuyor; sınıfsal ayrımın siyasal devlette taşıdığı anlam, sınıfsal ayrımın *özsel* anlamını oluşturuyor. Aynı şekilde kralın ve hükümetin gücünün *özü* de "*yasama gücü*"nde ortaya çıkıyor. Devletin çeşitli uğrakları da, sanki *türün varlığı* ile, sanki "cinsil varlık" ile ilişki kurarmış gibi, kendi kendisi ile işte burada, siyasal devlet alanında ilişki kuruyor, çünkü siyasal devlet bu uğrakların evrensel bir anlam kazandıkları alanı oluşturuyor, onların *dinsel alanını* oluşturuyor. *Siyasal* devlet, *somut* devletin çeşitli uğrakları için *gerçeğin* *aynasını* oluşturuyor.

Öyleyse "*bağımsız özel mülkiyet*" eğer siyasal devlette, yasama gücünde *siyasal bağımsızlık* anlamına geliyorsa, devletin *siyasal bağımsızlığını* oluşturduğu için geliyor. "*Bağımsız özel mülkiyet*" ya da "*gerçek özel mülkiyet*" yalnızca "*anayapının dayanağı*" olmakla kalmıyor, ama "*anayapının kendisi*"ni de oluşturuyor. Ve anayapının dayanağı da anayapıların anayapısını, ilk ve gerçek anayapıyı oluşturuyor.

Kalıtısal krallık teorisini kurarken Hegel, kendi de nerdeyse şaşır kalmış bir biçimde, "*bilimin içkin gelişmesi*" ve "*tüm içeriğinin basit Kavramdan başlayarak [tümdengelim yoluyla] çıkarılması*" üzerine şu açıklamayı yapıyor (§ 279'un Yorumu):

"Temel kişilik uğrağı, ilkin dolayimsız hukukta *soyut bir kişilik* olarak ortaya çıkar, sonra öznelliğın çeşitli biçimleri içinde gelişir ve şimdi mutlak hukukta, istencin tamamen somut ve nesnelleşmesi olan devlette, kendini *devletin kişiliğı* ve onun *kendinden eminliğı* olarak gösterir."

Buna göre "*soyut kişilik*"in en yüksek siyasal kişilik ve tüm devletin siyasal temeli olduğu, siyasal devlette ortaya çıkıyor. Aynı şekilde, bu soyut kişiliğin hakkı, bu soyut kişiliğin somutlaştığı *nesne*, yani devletin somutlaştığı en yüksek nesneyi, onun en yüksek varoluş hakkını oluşturan [sayfa 157] "*soyut özel mülkiyet*" de meşrutada ortaya çıkıyor.

Devlet kalıtsal bir kraldır, soyut bir kişiliktir demek, devletin kişiliğinin soyut bir kişilik olduğunu ya da devletin soyut bir kişiliğin devleti olduğunu söylemekten başka bir anlama gelmiyor. Kralın hakkını yalnızca özel hukuk çerçevesinde inceledikleri zaman, özel hukuku kamu hukukunun en yüksek örneği olarak düşündükleri zaman, Romalılar da aynı şeyi söylüyor. Ama Romalılar hükümler özel mülkiyetin *usçularını*, Germenlerse *gizemcilerini* oluşturuyor.

Özel hukuku Hegel, *soyut kişiliğin hukuku* ya da *soyut hukuk* olarak tanımlıyor. Gerçekten de özel hukuku hukukun *soyutlanması* ya da *soyut kişiliğin aldatıcı hukuku* olarak düşünmek gerekiyor, nasıl ki Hegel'in sözünü ettiği ahlak da *soyut kişiliğin aldatıcı varoluşundan* başka bir şey oluşturmuyor. Özel hukuk ve [öznel] ahlakı Hegel, bu tür soyutlamalar olarak düşünüyor, ama önvarsayım olarak bu tür soyutlamalara dayanan bir devlet ya da bir topluluğun, bu yanılsamaların ortaklaşa yaşamından başka bir şey olamayacağı sonucunu çıkarmıyor. Tersine, özel hukuk ve [öznel] ahlakın topluluk [devlet] yaşamının altık öğelerinden başka bir şey olamayacakları sonucunu çıkarıyor. Ama özel hukuk ve [öznel] ahlak, bu devlet uyruklarının hukuk ve ahlakından başka bir şey mi oluşturuyor? Gerçekte özel hukuk ve [öznel] ahlakın kişi ve öznesi, devletin *kişi ve uyruğunu* oluşturuyor. Kendi ahlak teorisi konusunda Hegel, birçok saldırıya uğramış bulunuyor. Oysa o çağdaş devletin ve çağdaş özel hukukun ahlakını teorileştirmekten başka bir şey yapmıyor. Hegel'den ahlakı devletten daha çok ayırması, onu daha çok bağımsızlaştırması istenmiş bulunuyor. Bununla ne gösteriliyor? Güncel devlet ile ahlak arasındaki ayrımın kendisinin ahlaksal olduğu, devlet ahlakdışı olduğu gibi ahlakın da siyaset-dışı olduğu gösteriliyor. Hegel bilmeksizin çağdaş ahlakın gerçek yerini saptamak gibi bir büyük hizmette bulunuyor, ama önvarsayım ve gerçek topluluk ideası olarak böyle bir ahlaka dayanan bir devleti sergilediğine göre de bu değimi onun bilincinde olmaksızın gösteriyor. [sayfa 158]

Meşrutanın bir güvence oluşturduğu bir anayapıda, siyasal anayapının güvencesini özel mülkiyet oluşturuyor. Meşrutada bu durum, özel mülkiyetin özel bir türünün bu güvenceyi oluşturması biçiminde görünüyor. Meşruta, özel mülkiyet ile siyasal devlet arasında varolan genel ilişkinin özel bir varoluş biçiminden başka bir şey oluşturmuyor. Meşruta özel mülkiyetin *siyasal* anlamını oluşturuyor; *siyasal* anlamı içindeki, yani evrensel anlamı

içindeki özel mülkiyeti oluşturuyor. Öyleyse anayapı burada, *özel mülkiyetin anayapısını* oluşturuyor.

Meşrutanın klasik biçimi ile karşılaşılan germen halklar arasında, *özel mülkiyetin* anayapısı ile de karşılaşıyor. *Özel mülkiyet* evrensel kategoriye, evrensel devlet bağı oluşturuyor. Bazen bir korporasyonun, bazen bir sınıfın özel mülkiyeti olarak, aynı genel işlevler ortaya çıkıyor.

Ticaret ve sanayi, kendi özel ayrımcıkları içinde, özel korporasyonların özel mülkiyetini oluşturuyor. Yüksek saray görevleri, yargılama yetkisi vb., bazı sınıfların özel mülkiyetini oluşturuyor. Çeşitli eyaletler, bazı hükümdarların vb. özel mülkiyetini oluşturuyor. Ülke için hizmet vb., hükümdarın özel mülkiyetini oluşturuyor. Tin, rahipler sınıfının özel mülkiyetini oluşturuyor. Görevim uyarınca yapmam gereken şey, nasıl benim hakkım özel bir mülkiyet oluşturuyorsa, bir başkasının özel mülkiyetini oluşturuyor. Hükümranlık, burada *milliyet*, imparatorun özel mülkiyetini oluşturuyor.

Genellikle ortaçağda hukukun, özgürlüğün ve toplumsal varoluşun her biçiminin bir *ayrıcılık*, kurala bir *ayrıklık* olarak görüldüğü söyleniyor. Ama bu ayrıcalıkların hepsinin *özel mülkiyet* biçiminde görüldükleri görgül olgusu da görmezden gelinmiyor. Peki bu örtüşmenin genel nedenini ne oluşturuyor? Özel mülkiyetin *ayrıcılığın* ve *ayrıklama* olarak hukukun cinsil varoluş biçimi olması oluşturuyor.

Fransa gibi kralların özel mülkiyetin *bağımsızlığına* saldırdıkları ülkelerde krallar, *bireylerin* mülkiyetine zarar vermeden önce *korporasyonların* mülkiyetine zarar veriyorlardı. Ama korporasyonların özel mülkiyetine saldırırken krallar, [sayfa 159] korporasyon olarak, *toplumsal* bağ olarak özel mülkiyete saldırıyorlardı.

Krallık gücünün özel mülkiyetin gücü olduğu feodalitede açıkça ortaya çıkıyor. Oysa *evrensel gücün*, *devletin bütün alanları üzerindeki gücün* ne olduğunun gizemi de krallık gücünün içinde bulunuyor.

(Devlet gücünün temsilcisi olarak kral, devletteki *güç uğrağının* ne olduğunu dışavuruyor. Öyleyse *anayasal* kral, en derin soyutlanması içindeki anayasal devlet ideasını dışavuruyor. Bir yandan o devlet *ideasını*, devletin kutsallaştırılmış yüceliğini, hem de *tekil* kişi olarak oluşturuyor. Ama aynı zamanda o, *yalnızca* imgesel bir varlık da oluşturuyor, kişi ve kral olarak ne gerçek gücü ne de gerçek etkinliği bulunuyor. Burada siyasal kişi ile gerçek kişi arasındaki, biçimsel kişi ile özdeksel kişi arasındaki, evrensel kişi ile bireysel kişi arasındaki, insan ile toplumsal insan arasındaki ayırım, en üstün bir çelişme biçimiyle dışavuruluyor.)

Özel mülkiyet bir *romalı* başı ve bir *germen* yüreği taşıyor. Bu iki karşıt davranış arasında burada bir karşılaştırma yapmak öğretici olacak. Bu karşılaştırma bizim tartışılmakta olan

siyasal sorunu çözmemize yardım edecek.

Doğrusunu söylemek gerekirse Romalılar, özel mülkiyet hakkını, soyut hukuku, özel hukuku, soyut kişi hukukunu geliştirenlerin başında geliyor. Roma özel hukuku, *klasik* gelişmesi içindeki özel hukuku oluşturuyor. Ama özel mülkiyet hakkı Romalılarda, Germenlerde olduğu gibi hiçbir zaman gizemli bir biçim almıyor. Hiçbir yerde de *kamu* hukuku durumuna gelmiyor.

Özel mülkiyet hakkı, *jus utendi et abutendi* [kullanma ve kötüye kullanma hakkı], şey üzerindeki özgür-istenç hakkı anlamına geliyor. Romalıları her şeyden önce ilgilendiren şey, özel mülkiyetten *soyut* ilişkiler olarak görünen *ilişkileri* geliştirmeye ve saptamaya dayanıyor. Özel mülkiyetin gerçek temeli, *elmenlik* [zilyetlik], onlar için *bir hak değil*, ama *gerçek bir olgu*, *açıklanamaz bir olgu* oluşturuyor. Ancak toplum tarafından hukuksal olarak geliştirildikten sonradır ki [sayfa 160] edimsel elmenlik, hukuksal elmenlik niteliğini, *özel mülkiyet* niteliğini kazanıyor.

Romalılarda siyasal anayapı ile özel mülkiyet arasında varolan ilişki konusunda, şunları saptamak gerekiyor:

1. *İnsan* (köle olarak insan), genel olarak ilkçağ halklarında olduğu gibi, bir özel mülkiyet nesnesi olarak görünüyor.

Burada kendine özgü hiçbir şey bulunmuyor.

2. Fethedilen ülkelere karşı bir özel mülk olarak davranılıyor; bu ülkelerde *jus utendi et abutendi* [kullanma ve kötüye kullanma hakkı] hüküm sürüyor.

3. Roma tarihinde yoksullar ile zenginler (*plebeius* ile *patricius*) vb. arasında savaşım kendini gösteriyor.

Bununla birlikte özel mülkiyet, klasik ilkçağ halklarında olduğu gibi, sonunda *kamusal mülkiyet* olarak, ya iyi dönemlerde olduğu gibi cumhuriyetin savurganca harcamaları, ya da yığın yararına lüks kolektif hayır işleri (sıcak su banyoları vb.) olarak ortaya çıkıyor.

Kölelik *savaş hukuku* ile, işgal hakkı ile açıklanıyor: siyasal varoluşları ortadan kaldırıldığı içindir ki köleler köle oluyor.

Romalıları Germenlerden ayıran iki temel ilişkiyi de şunlar oluşturuyor:

1. Romalılarda *imparatorluk* gücü özel mülkiyetin gücünü değil ama görgül istenç olarak *görgül istencin hükümranlığını* oluşturuyor. *Özel mülkiyeti* kendisi ile uyrukları arasında bir bağ olarak düşünmek şöyle dursun imparatorluk hükümranlığı, özel mülkiyete bütün öteki toplumsal mülkler karşısında davrandığı biçimde sahip oluyor. Buna göre imparatorluk gücü, ancak *edimsel* olarak *kalıtsal* bir nitelik taşıyor. Özel mülkiyet hakkının, özel hukukun en yüksek gelişmesi gerçi imparatorluk dönemiyle örtüşüyor, ama bu örtüşme siyasal dağılmanın

bir sonucu oluyor (oysa germen ülkelerde siyasal dağılma özel mülkiyetin bir sonucu olacaktır). Ayrıca özel mülkiyet Roma'da kendi eksiksiz gelişmesine eriştiği zaman, kamu hukuku yürürlükten kalkıyor [sayfa 161] ve dağılma uğrağına giriyor, oysa Almanya'da işler tam tersine gidiyor.

2. Yüksek kamu görevleri Roma'da hiçbir zaman kalıtsal bir nitelik taşıyor, bir başka deyişle özel mülkiyet devlet içindeki egemen siyasal kategoriye oluşturmuyor.

3. Germen meşrutada olup bitenlerin tersine, *vasiyet yolu ile bırakmak özgürlüğü* Romalılarda özel mülkiyetin bir türümü olarak görünüyor. Özel mülkiyetin romalı görüşü ile germen görüşü arasındaki *tüm* ayırım da işte bu karşıtlıkta yatıyor.

(Meşrutada özel mülkiyetin kamu görevine bağlı olması, devletin ancak *dolayimsız* özel mülkiyetin, *toprak mülkiyetinin* özünde olan bir nitelik olarak, bu mülkiyetin bir ilineği olarak varolduğı anlamına geliyor. En yüksek doruklarında devlet, böylece özel mülkiyet olarak görünüyor, oysaki bu aynı düzeyde özel mülkiyetin, kamusal mülkiyet olarak görünmesi gerekiyor. Özel mülkiyeti devletin yurttaşının niteliklerinden biri olarak gösterecek yerde Hegel, yurttaşlığı, devletin varoluşunu ve devlet duygusunu özel mülkiyetin nitelikleri olarak gösteriyor.)

§ 308. "Meclislerin ikinci bölümü, *burjuva-sivil toplumun hareketli ögesini* kapsar. Bu öge [siyasal yaşama], dıştan üyelerinin büyük sayısı yüzünden, ama özsel olarak etkinliklerinin doğası ve özgül niteliği nedeniyle, ancak *temsilcileri* aracıyla katılabilir. Temsilciler burjuva-sivil toplum tarafından yetkilendirildiklerine göre, *burjuva-sivil toplum olarak* burjuva-sivil toplum tarafından seçilmeleri gerektiği de açıktır. Yani bu temsilciler yalnızca bir an için ve yalnızca başka sürekliliği olmayan tek ve geçici bir eylemi yerine getirmek için bir araya gelen dağınık bir atomlar yığınının değil ama *toplumun*, kendi birlik, komün ve korporasyonları ile eklemlenmiş olduğu biçimiyle burjuva-sivil toplumun temsilcileridir. Bu birlik, komün ve korporasyonlar *daha önce* [ve devletten ve her türlü siyasal ereklilikten bağımsız olarak] kurulmuşlardır, ama bu şekilde siyasal bir bağlantı kazanırlar. Meclislerin ve onların toplantılarının varoluşu, bu birlik, komün ve korporasyonların krallık gücü tarafından toplantıya çağrılan böyle bir temsilcilik *hakkına* sahip olmaları ve aynı [sayfa 162] şekilde, [§ 307'de gördüğümüz gibi,] burjuva-sivil toplumun öteki sınıfının üyelerinin de [Yüksek Meclis'te] siyasal olarak *ortaya*

çıkma hakkına sahip olmaları olgusuyla anayasal olarak güvence altına alınır."[\[58\]](#)

Burada burjuva-sivil toplum içinde ve sınıflar arasında *yeni* bir karşıtlık görünüyor: burjuva-sivil toplumun *hareketli* bölümü ile [toprak mülkiyetinin oluşturduğu] *hareketsiz* bölümü arasındaki karşıtlık. Bu karşıtlık, *uzay* ve *zaman* arasındaki, tutucu öge ve ilerlemeci öge arasındaki vb. karşıtlık olarak da gösteriliyor. (Bu konuda bir önceki paragrafa [§ 307] bakınız.) Ayrıca [unutmuyoruz ki] Hegel, korporasyonlar sayesinde burjuva-sivil toplumun *hareketli* bölümünün de *hareketsiz* bir bölüm durumuna geldiğini gösteriyor [§250-256].

Bu ikinci karşıtlık şuna dayanıyor: temsili ögenin birinci bölümü, meşruta sahipleri (bu bölümden daha önce söz ettik), yasamacıları oluşturuyor. Yasama gücü onların görgül kişilerinin bir yüklemine oluşturuyor; meşruta sahipleri yasama gücüne temsilciler aracılığıyla değil ama bireysel olarak katılıyor, oysa ikinci bölüm için *seçim* ve *yetkilendirme* yapıyor.

Burjuva-sivil toplumun bu "hareketli" bölümünün siyasal devlete, yasama gücüne neden ancak kendi temsilcileri aracılığıyla girebildiğini açıklamak için Hegel iki neden gösteriyor. Birincisini, bu sınıf üyelerinin *büyük sayısını* Hegel, kendisi "*dış*" neden olarak nitelendiriyor ve dolayısıyla bizi bu nedeni yinelemek zahmetinden kurtarıyor. Ama *özel* neden ona göre "etkinliklerinin doğası ve özgül niteliği" oluyor. Öyleyse *siyasal* etkinlik, "etkinliklerinin doğası"na *yabancı* bir şey oluyor.

Ve Hegel hemen "burjuva-sivil toplumun *temsilcileri*" olarak, meclisler üzerindeki eski nakaratını yinelemeye başlıyor. Temsilcilerin "*burjuva-sivil toplum olarak burjuva-sivil toplum tarafından seçilmeleri*" gerektiğini söylüyor. Oysa burjuva-sivil toplumun daha çok *olmadığı şey* olarak [sayfa 163] etkinlik göstermesi gerekiyor, çünkü o *siyasal olmayan* bir toplum oluşturuyor; onun şimdi *siyasal bir eylemi* gerçekleştirmesi ve onu *kendi-için özel* ve kendinden gelen bir eylem olarak gerçekleştirmesi gerekiyor. Böylece de "yalnızca bir an için ve yalnızca başka sürekliliği olmayan tek ve geçici bir eylemi yerine getirmek için bir araya gelen dağınık bir atomlar yığını"na indirgeniyor. İlk *siyasal* eylemi "*tek ve geçici bir eylem*" oluşturuyor ve yerine getirilmesinde ancak tek ve geçici bir eylem olarak görünebiliyor. Bu eylem burjuva-sivil toplumun bir *utanca* [skandal] eylemini, bu toplumun bir esrimesini oluşturuyor ve olduğu gibi de *görünmesi* gerekiyor. İkinci olarak Hegel, burjuva-sivil toplumun [siyasal eyleminde] kendi burjuva-sivil gerçekliğinden *özdeksel olarak* ayrıldığını (yalnızca *birinci toplumun temsilcileri* tarafından oluşturulan bir *ikinci toplum* biçiminde ortaya çıktığını) ve kendini *olmadığı şey* olarak gösterdiğini saptamaktan çekinmiyor. Şimdi kendini *kesin olarak nasıl yadsıyabilir?*

Burjuva-sivil toplumun temsilcileri korporasyonlar vb. [= birlikler, komünler, vb.] tarafından seçildiklerine göre Hegel, "*daha önce* [ve devletten ve her türlü siyasal ereklilikten bağımsız olarak] *kurulmuş bulunan*" bu birliklerin [komünlerin, korporasyonların, vb.], "bu şekilde *siyasal* bir bağlantı *kazandıkları*"nı düşünüyor. Gerçekte ya bu birlikler vb. kendilerinin *olmayan* bir anlam kazanıyor, ya da "bağlantıları bağlantı olarak siyasal bir bağlantı oluyor ve bu durumda, daha yukarda söylendiği gibi, siyasal bağlantısını şimdi *kazanmıyor*. Daha çok birliklerin, korporasyonların, vb. bu "bağlantı"sı sayesinde ki "siyaset"in kendi öz bağlantısını kazandığını söylemek gerekiyor.

Yalnız ikinci meclisin temsilciler tarafından oluşturulduğunu söylerken Hegel, aklından bile geçirmeksizin, iki meclis sisteminin özünü gösteriyor (bu meclislerin aralarında Hegel'in belirttiği ilişkiye gerçekten sahip oldukları yerde). Temsilciler meclisi ve Soylular meclisi (ya da bu meclisleri adlandıran herhangi bir ad) burada aynı ilkenin çeşitli varoluş biçimlerini oluşturmuyor, ama *iki ilkeyi*, özsel olarak [sayfa 164] farklı *iki* toplumsal durumu dışavuruyor. Temsilciler meclisi burada çağdaş anlamda [siyasal alanın sınıfsal ayrımı tanımadığı, "göz önünde bulundurmadığı" anlamında] burjuva-sivil toplumun *siyasal anayapısını*, Soylular meclisi ise zümreler anlamında [çeşitli sınıfların doğrudan doğruya siyasal güçlerle donatılmış olduğu ortaçağsal anlamda] burjuva-sivil toplumun siyasal anayapısını oluşturuyor. Soylular meclisi ile Temsilciler meclisi burada [birincisi] burjuva-sivil toplumun *sınıfsal doğasının* temsili ve [ikincisi] burjuva-sivil toplumun *siyasal* temsili olarak karşı karşıya geliyor. Biri burjuva-sivil toplumun sınıfsal ilkesinin *bürünümünü*, öteki onun *soyut siyasal* varoluşunun gerçekleşmesini oluşturuyor. Bu nedenle temsilciler meclisinin [soylular meclisi gibi] *olamayacağı*, yani sınıfların, korporasyonların vb. ikinci bir temsili olamayacağı kendiliğinden anlaşılıyor, çünkü temsilciler meclisinin temsil ettiği şeyi burjuva-sivil toplumun sınıfsal doğası değil, ama siyasal varoluşu oluşturuyor. Aynı şekilde birinci mecliste ancak burjuva-sivil toplumun sınıfsal doğasını dışavuran bölümünün, yani hükümler toprak mülkiyetinin, kalıtsal soyluluğun yer alabileceği de kendiliğinden anlaşılıyor, çünkü kalıtsal soyluluk öteki sınıflar arasında *bir* sınıfı değil, ama sınıfın kendisini oluşturuyor. Burjuva-sivil toplumun sınıfsal ilkesi *ancak* bu sınıftadır ki *yeniden* toplumsal, gerçek ve öyleyse siyasal ilke olarak varoluyor. Burjuva-sivil toplum, *sınıf* tarafından oluşturulan mecliste [soylular meclisi] ortaçağsal varoluşunun temsilcisine ve temsilciler meclisinde de kendi [çağdaş] siyasal varoluşunun temsilcisine sahip bulunuyor. Burada ortaçağa göre gerçekleşen tek ilerlemeyi *sınıfsal siyasetin, yurttaşların siyaseti yanında* özel bir siyasal gerçeklik durumuna gelmeye indirgenmesi oluşturuyor. Hegel'in düşündüğü *görgül* siyasal gerçeklik, öyleyse ona verdiği anlamdan bambaşka bir anlam taşıyor.

Burada da Fransız siyasal anayasası bir ilerleme gösteriyor. Gerçi bu anayasa soylular meclisini katıksız bir boşluk durumuna düşürüyor, ama Hegel'in açıkladığını ileri sürdüğü [sayfa 165] biçimiyle anayasal krallığın ilkesi içinde bu meclis, doğası gereği bir *boşluktan* başka bir şey olamıyor; kral ile burjuva-sivil toplum arasındaki, *yasama gücü* ile kendisi arasındaki, *siyasal devlet ile kendisi* arasındaki uyumun, özel bir ögede somutlaştığı bir *yapıntı* oluşturuyor, oysa *özel* bir nitelik taşıması sonucu bu öge, karşıtlığı yeniden üretmekten başka bir şey yapmıyor.

Fransızlar yüksek meclis üyelerinin [soyluların] hükümetin atamasından olduğu kadar halkın seçiminden de bağımsız olduklarını göstermek için, onların *görevden alınmazlığının* sürüp gitmesine izin veriyor. Ama bunun *ortaçağsal* dışavurumunu, yani *kalıtımı* ortadan kaldırmış bulunuyor. Fransızların ilerlemesi şuna dayanıyor: *soylular meclisi* artık *gerçek burjuva-sivil* toplumdaki çıkmıyor, burjuva-sivil toplum *bir yana bırakılarak* yaratılıyor. Yüksek meclis üyeleri, siyasal devletin *bürünümü* olarak kral tarafından seçiliyor ve bu seçim hiçbir burjuva-sivil niteliğe bağlı bulunmuyor. Bu *anayasa* içinde, yüksek meclis üyeliğine yükseltile kimseler, burjuva-sivil toplumun gerçekten salt siyasal bir nitelik taşıyan ve siyasal devletin soyutlanmasına göre yaratılan bir sınıfını oluşturuyor. Ama bu sınıf özel haklara sahip bir zümreden çok, *siyasal bir dekor* olarak görünüyor. Restorasyon döneminde soylular meclisi, bulanık bir anımsama oluşturuyordu; Temmuz devriminden başlayarak, anayasal krallığın *gerçek* bir gözdesini oluşturuyor.

Çağdaş dönemde devlet ideası, kendini "*sırf siyasal*" devlet soyutlaması biçiminden, *burjuva-sivil toplumun kendi kendinden*, kendi gerçek durumundan soyutlanması biçiminden başka türlü gösteremiyor. Bu nedenle bu *soyut gerçekliği* üstlenmek, onu ortaya koymak ve böylece *siyasal* ilkenin kendisini ortaya koymak Fransızların övücünü oluşturuyor. Öyleyse Fransızların başlarına kakılan "*soyutlamalar*"[14*] devletin anlamını yeniden *bulmalarının*, —onu bir karşıtlık ama zorunlu bir karşıtlık içinde yeniden bulmalarına [sayfa 166] rağmen—, gerçek sonuç ve ürününü oluşturuyor. Burada Fransızların övücünü, soylular meclisini siyasal devletin *özgül* bir ürün durumuna getirmek, bir başka deyişle, *kendi özgüllüğü içindeki* siyasal ilkeyi, sonunda belirleyici ve etkili bir öge durumuna getirmek oluşturuyor.

Kendi temsilcilik teorisinde Hegel, "meclislerin ve onların toplantılarının *varoluşunun*, bu birlik, komün ve korporasyonların krallık gücü tarafından toplantıya çağrılan böyle bir temsilcilik hakkına sahip olmaları [...] olgusuyla anayasal olarak güvence altına alındığı"nı gösteriyor. Meclislerin *varoluş güvencesi*, onların gerçek *temel* varoluşu, buna göre korporasyonları vb. *ayrıcılığı* durumuna geliyor. Böylece Hegel ortaçağ görüşüne bütünüyle yeniden düşüyor ve "devlet olarak devlet alanı" ya da "kendinde ve kendi-için evrensel"

olarak tanımlanan kendi siyasal devlet soyutlamasını bütünüyle bırakıyor.

Çağdaş anlamda bu *meclisin varoluşu*, burjuva-sivil toplumun *siyasal varoluşunu*; onun siyasal varoluşunun *güvencesini* oluşturuyor. Bu meclisin varoluşundan kuşkuya düşmek, devletin varlığını yadsımak anlamına geliyor. Tıpkı daha önce yasama gücünün özü olarak düşünülen "meclisin anlamı"nın güvencesini soyluluğun "bağımsız özel mülkiyetinde bulması gibi, "aşağı meclis" in varoluşu da "korporasyonların ayrıcalığı" ile güvence altına almıyor.

İki temsili öğeden biri [aşağı meclis], daha çok burjuva-sivil toplumun *siyasal ayrıcalığını*, onun *siyasal olma ayrıcalığını* oluşturuyor. Öyleyse bu öğe [korporasyonların, yani] *burjuva-sivil* toplum olarak kendi varoluşunun özel bir öğesinin ayrıcalığını kesinlikle oluşturamıyor ve hele kendi güvencesini bu özel öğede hiç mi hiç bulamıyor, çünkü bu öğenin daha çok genel güvence olması *gerekiyor*.

Hegel "siyasal devlet"i her yerde toplumsal yaşamın kendinde ve kendi-için varolan en yüksek gerçeklik olarak değil, ama *başka bir şeye bağımlı* güvenilmez bir gerçeklik olarak göstermek zorunda kalıyor. Onu [sivil, özel alandan] başka alanın gerçek varoluşu olarak göstermek zorunda değil, ama [sayfa 167] tersine, onun gerçek varoluşunu başka alanda aramak zorunda kalıyor. Siyasal devlet her yerde *kendi dışında* kalan alanlar tarafından güvence altına alınmak gereksinimini duyuyor. Kendini gerçekleştiren bir gücü değil, ama dayanacak bir şey gereksinimi duyan bir güçsüzlüğü oluşturuyor. Dayandığı şeyler üzerinde hiçbir güce sahip bulunmuyor, ama daha çok dayandığı şeylerin gücü ona güç kazandırıyor. Gücün asıl sahipleri, dayandığı şeyler oluyor.

Böylece siyasal devlet, varolmak için kendinde değil ama kendi dışında bulunan bir güvence gereksinimi duyan yüksek bir gerçeklik olarak ortaya çıkıyor, ama aynı zamanda bu güvencenin genel temeli olması, hatta bu güvencenin gerçek güvencesini de oluşturması gerekiyor! Acayip durum! Kendi yasama gücü teorisinde Hegel, sürekli olarak felsefel görüşten, şeyi *kendisi ile ilişki içinde* görmeyen başka bir görüş içine düşüyor.

Eğer temsili meclislerin varoluşu bir güvenceye gereksinim duyuyorsa, *gerçek bir kamusal gerçeklik* değil, ama *imgesel* bir gerçeklik olduğu için duyuyor. Anayasal devletlerde, meclislerin varoluşunu güvence altına alan şeyi *yasa* oluşturuyor. Öyleyse meclislerin varoluşu şu ya da bu özel korporasyon ya da ortaklığın güç ya da güçsüzlüğüne değil ama devletin genel varlığına bağımlı *yasal* bir varoluş oluşturuyor. Öyleyse meclislerin varoluşunu, *devlet ortaklığının gerçekliğini* oluşturmaları olgusu güvence altına alıyor. (Korporasyonlar vb., burjuva-sivil toplumun çeşitli alanları, evrensel varlıklarını işte burada [devlet düzeyinde] kazanıyor. Bununla birlikte Hegel, bu özelliklerin ayrıcalığını, bu özelliklerin varlığını, bir kez daha bu evrensel varlığın *öncelenmiş* biçimi olarak gösteriyor.)

Korporasyonların vb. hukuku olarak düşünölen siyasal hukuk, *siyasal* hukuk olarak, devletin ve yurttaşların hukuku olarak siyasal hukukla çelişiyor; çünkü onun şü ya da bu özel kategorinin hukuku olmaması gerekiyor, çünkü o özel bir kategorinin varlığı olarak hukuk olamıyor.

Burjuva-sivil toplumun siyasal bir temsilcilik olarak [sayfa 168] özetlenmesine yol açan siyasal eylem olarak düşünölen *seçim* kavramını incelemeden önce, bakalım Hegel bu paragrafin (§ 308) Yorumunda düşüncesini nasıl belirginleştiriyor:

"*Bütün* bireylerin genel devlet işleriyle ilgili tartışma ve kararlara katılması gerektiği, çünkü hepsinin devletin üyesi olduğu ve devlet işlerinin de *herkesin* işi olduğu ve öyleyse herkesin kendi bilgi ve istencini katarak bu işlerle uğraşmak hakkına sahip bulunduğu söyleniyor. Bu görüş, *hiçbir ussal biçim olmaksızın demokratik* ögeyi devlet örgütüne sokmak istiyor. Oysa devlet, ancak bu ussal biçimle organik bir devlet oluyor. Eğer bu [demokratik] görüş kendini genel anlayışa bu kadar kolaylıkla kabul ettiriyorsa, "devletin üyesi olmak" gibi soyut bir belirlenimle yetindiği ve yüzeysel düşünce soyutlamaları sevdiği için kabul ettiriyor."

İlkin Hegel, "devletin üyesi olma"nın "*soyut* bir belirlenim" olduğunu söylüyor. Oysa kendi öz *ideasına* göre, tüm teorisinin temelinde yatan *düşüne* göre, "devletin üyesi olmak" [ahlaksal olduğu kadar] tüzel kişinin [de] en yüksek ve *en somut* toplumsal amacını oluşturuyor. "Devletin üyesi olmak belirlenimi" ile yetinmek ve bireyi bu belirlenim içinde incelemek, hiç de "soyutlamaları seven" bir "yüzeysel düşünce"ye bağıymış gibi görünmüyor. Eğer şimdi "devletin üyesi olmak belirlenimi" bir "*soyut* belirlenim" oluyorsa, bu "soyut" düşüncenin [ya da bu "demokratik" görüşün] kusurunu değil, gerçek yaşam ile devlet yaşamı arasında önceden bir ayırım varsayan ve devlet üyeliğini devletin gerçek üyelerinin bir "soyut belirlenimi" durumuna getiren hegelci teorisinin ve çağdaş dünyanın gerçek durumunun kusurunu oluşturuyor. Hegel'e inanmak gerekirse, herkesin genel devlet işleriyle ilgili tartışma ve kararlara katılması, "*hiçbir ussal biçim olmaksızın demokratik* ögeyi devlet örgütüne" sokuyor. "Oysa devlet, ancak bu ussal biçimle organik bir devlet oluyor." Bir başka deyişle, devletin biçimciliğinden başka bir şey olmayan bir "devlet örgütü", demokratik ögeyi ancak yalnız *biçimsel* bir öge olarak kabul edebiliyor. Oysa demokratik ögenin, tam tersine, kendi *ussal biçimini* devlet örgütünün [sayfa 169] *bütünselliği* içinde kazanan [geliştiren] gerçek öge olması gerekiyor. Ama eğer bu öge devlet örgütüne ya da devletin

biçimciliğine [demokratik olmayan öteki öğelerle birlikte varolan] "özel" bir öge olarak giriyorsa, o zaman kendi varoluşunun "ussal biçimi" ya sıkı bir eğitim ve düzeltme anlamına geliyor ve bu durumda "ussal biçim" onun kendi özgüllüğünü göstermesini engelleyen bir biçim oluşturuyor, ya da bu ögenin devlet örgütüne yalnızca *biçimsel ilke* olarak girdiği anlamına geliyor.

Devlet önce belirtmişti ki Hegel *devletin biçimciliği* teorisinden başka bir şey yapmıyor. Ona göre gerçek anlamıyla *özdeksel* ilkeyi *İdea*, özne olarak devletin soyut düşünsel *biçimi*, kendinde hiçbir edilgen öge, hiçbir *özdeksel* öge içermeyen mutlak *İdea* oluşturuyor. Bu ideanın soyutlanması karşısında, kendi görgül gerçekliği içindeki devlet biçimciliğinin belirlenimleri *içerik* olarak ve *gerçek* içerik de (burada gerçek insan, gerçek toplum da), sonuç olarak biçimden yoksun ve organik-olmayan bir madde olarak görünüyor.

Hegel'e göre temsili meclislerin özü gereği "görgül evrensellik" [§ 301] bu meclislerde kendinde ve kendi-için varolan evrensel özne durumuna geliyor. Bu da düpedüz "devlet işlerinin *herkesin* işi olduğu"nu, "*herkesin* kendi bilgi ve istencini katarak bu işlerle uğraşmak hakkına sahip bulunduğu"nu söylemekten başka ne anlama geliyor? Bu da düpedüz bu meclislerin tam da bu gerçekleşen *hak* olmaları gerektiğini söylemekten başka ne anlama geliyor? "Herkes" in kendi hakkı olan bu hakkın gerçekleştiğini görmek istemesi şaşkıncı mı oluyor?

"Bütün bireylerin genel devlet işleriyle ilgili tartışma ve kararlara katılması gerektiği [...] söyleniyor."

Gerçekten ussal bir devlette şu yanıt verilebilirdi: "*Bütün bireylerin* genel devlet işleriyle ilgili tartışma ve kararlara *katılmaması gerekiyor.*" Gerçekten de "herkes" olarak, yani toplum içinde ve toplumun üyeleri olarak "bireyler", *genel işlerle* ilgili tartışma ve kararlara *katılıyor*. Herkes [sayfa 170] katılıyor, ama bireyler olarak değil ve bireyler genel işlere ancak herkes olarak katılıyor.

Hegel kendi önüne şu ikilemi koyuyor: ya burjuva-sivil toplum ("kalabalık", "yığın"), genel devlet işleriyle ilgili tartışma ve kararlara kendi temsilcileri aracılığıyla katılıyor, ya da *herkes* bu işi *bireyler* olarak yapıyor. Burada Hegel'in sonradan göstermeye çalışacağı gibi *varlığın* içinde bir karşıtlık değil, ama en dış biçimlerini oluşturan *sayısal* biçimle ortaya çıkan [aynı varlığın] *varoluş* biçimleri arasında bir karşıtlık bulunuyor. Bundan ötürü "burjuva-sivil toplum üyelerinin büyük sayısı" ile ilgili kanıt —Hegel'in kendisinin "dış" olarak nitelediği kanıt [§ 308]— herkesin doğrudan katılımına karşı en iyi kanıt olarak

kalıyor. Ama burjuva-sivil toplumun yasama gücüne *temsilciler* aracılığıyla mı, *yoksa* "bütün bireyler" in doğrudan katılımıyla mı katılması gerektiğini bilme sorunu, *siyasal devletin soyutlanması* içinde, *soyut siyasal devlet* içinde koyulmuş bir sorun, *soyut* bir siyasal sorun oluşturuyor.

Her iki durumda da koyulan sorun, Hegel'in kendisinin açıkladığı gibi, "görgül evrensellik" in siyasal anlamı sorunu oluyor.

Gerçek biçimiyle karşıtlığı, şu karşıtlık oluşturuyor: *bireyler* ya *herkes* olarak, ya da *birileri* olarak, "*herkes-olmayan*" olarak katılıyor. Her iki durumda da bütünsellik, yalnız *dış* [sayısal] bir bütünsellik, bireylerin *dış çoğulluğu* ya da *dış bütünselliği* oluyor. Bütünsellik bireyin özsel, tinsel, gerçek bir *niteliğini* oluşturmuyor; onun soyut bir bireysellik olarak belirlenmeyi bırakmasına yol açan bir şey oluşturmuyor; bütünsellik yalnızca *bireyselliğin toplam* sayısını oluşturuyor. *Bir* bireysellik, *birçok* bireysellik, *bütün* bireysellikler [gibi toplam sayısını oluşturuyor].

"Herkes" in "genel devlet işleriyle ilgili tartışma ve kararlara bireysel olarak katılması" gerekiyor. Bu da *herkesin* genel devlet işleriyle ilgili tartışma ve kararlara herkes olarak değil, ama "birey" olarak katılması gerektiği anlamına geliyor. [sayfa 171]

Sorun iki bakımdan çelişmeli gibi görünüyor.

Genel devlet işleri kamusal işleri, *gerçek iş* olarak devleti oluşturuyor. Tartışma ve karar, devletin gerçekten de *gerçek iş* durumuna gelmesine yol açıyor. Öyleyse devletin bütün üyelerinin *kendi gerçek işleri* olarak görülen devletle bir *ilişki* kurması kendiliğinden anlaşılıyor. *Devletin üyesi* kavramı, daha şimdiden onların devletin *üyeleri*, devletin *parçaları* olduklarını ve devletin onları *kendi* parçaları olarak gördüğünü içeriyor. Devletin bir *parçası* oldukları için, *toplumsal varoluşlarının* daha şimdiden devlete *gerçek katılımlarını* oluşturduğu gün gibi ortaya çıkıyor. Onlar yalnızca devletin bir parçasını oluşturmakla kalmıyor, ama devlet de onların parçasını oluşturuyor. Bir şeyin bilinçli bir parçası olmak, ona bilinçli olarak katılmak, onda bilinçli bir rol oynamak anlamına geliyor. Bu bilinç olmayınca, devletin üyeleri *hayvan* gibi bir şey oluyor.

"Genel devlet işleri" dendiği zaman, "genel işler" ile "devlet" in *farklı* şeyler olduğu yanlış izlenimi yaratılıyor. Ama *devlet* "genel iş" i, öyleyse gerçeklikte "genel işler" i oluşturuyor.

Genel devlet işlerine katılmak ve devlete katılmak, aynı anlama geliyor. Öyleyse devletin bir üyesi, devletin bir parçası devlete katılır; bu katılım ancak *tartışma* ve *karar* biçiminde (ya da benzer biçimlerde) ortaya çıkabilir; buna göre (ve tartışma ile karar devlete *gerçek katılımın* işlevleri oldukları ölçüde) devletin her üyesi genel devlet işleriyle ilgili tartışma ve karara katılır demek bir *totoloji* oluşturuyor. Eğer devletin *gerçek* üyelerinden söz ediyorsak,

onların katılımı bir "ödev" sorunu olmuyor. Eğer devletin üyeleri olması *gereken* ve olmak *isteyen* öznelere söz ediliyorsa, bunlar gerçekten devletin üyeleri *olmadıkları* için ediliyor.

Öte yandan, *bazı* genel işler, devletin şu ya da bu yalıtık eylemi söz konusu edildiği zaman, *herkesin* bu eylemi *bireysel* olarak yerine getirmediği de gün gibi ortada bulunuyor. Eğer herkes bu eylemi bireysel olarak yerine getirseydi, birey *gerçek* toplum olur ve toplumu gereksiz bir duruma [sayfa 172] getirirdi. Toplum onu başkaları için çalıştırdığı kadar başkalarını da onun için çalıştırırken, bireyin her şeyi aynı anda yapması gerekirdi.

"Bütün bireylerin genel devlet işleriyle ilgili tartışma ve kararlara" katılmalarının gerekip gerekmediğini bilme sorunu, siyasal devlet ile burjuva-sivil toplumun ayrılmasından kaynaklanan bir sorun oluşturuyor.

Görmüş bulunuyoruz ki devlet *yalnızca* siyasal devlet olarak varoluyor ve siyasal devletin bütünselliğini de *yasama gücü* oluşturuyor. Yasama gücüne katılmak, öyleyse siyasal devlete katılmak anlamına, yurttaşın *siyasal devlet üyesi olarak*, *devlet üyesi* olarak *varoluşunu* olumlamak ve gerçekleştirmek anlamına geliyor. *Herkesin* yasama gücüne *bireysel olarak* katılmak istemesi, *herkesin gerçek* (etkin) devlet üyesi olmak istencinden başka hiçbir şey oluşturmuyor; yani onların *siyasal bir varoluş* kazanmak ya da *siyasal* varoluş olarak kendi varoluşlarını olumlamak ve gerçekleştirmek istencini oluşturuyor.

Ayrıca görmüş bulunuyoruz ki temsili öge [meclisler] de yasama gücü olarak *burjuva-sivil toplumu*, burjuva-sivil toplumun *siyasal varoluşunu* oluşturuyor. Burjuva-sivil toplumun *yığınsal olarak* ve eğer olanaklıysa *tamamen* yasama gücü içine girmesi, *gerçek* burjuva-sivil toplumun yasama gücünün *imgesel* burjuva-sivil toplumunun yerini almak istemesi, burjuva-sivil toplumun *siyasal* bir varoluş kazanmak ve *siyasal varoluşu* kendi gerçek varoluşu durumuna getirmek özleminden başka hiçbir şey oluşturmuyor. *Burjuva-sivil toplumun siyasal toplum* durumuna dönüşmek, bir başka deyişle *siyasal* toplumu *gerçek* toplum durumuna getirmek özlemi, *yasama gücüne* elden geldiğince *genel* bir katılım özlemi olarak görünüyor.

Burada *sayı* önemsiz bir nitelik taşıyor. Eğer meclisler üyelerinin sayısal artışı daha şimdiden çarpışanların gücünde bedensel ve düşünsel bir artış oluşturuyorsa —ve daha önce görmüş bulunuyoruz ki yasama gücünün çeşitli öğeleri [kral, hükümet ve meclisler] düşman güçler olarak çatışıyor—, [sayfa 173] herkesin bireysel olarak yasama gücü üyesi olmasının ya da temsilciler aracılığıyla sahneye girmesinin gerekip gerekmediğini bilme sorunu da buna karşılık temsili ilkenin içinde, anayasal krallığa uygun düşen siyasal devlet anlayışının içinde, *temsili* ilkeyi tartışmaya açıyor. 1° İlk *yasama gücünün* siyasal devletin *bütünselliğini* oluşturduğu düşünüyü, siyasal devletin soyutlanmasına uygun düşen bir betimleme oluşturuyor.

Çünkü bu eylem [meclise temsilcilerin seçilmesi] burjuva-sivil toplumun *tek* siyasal eylemini oluşturuyor, *herkesin* hem meclise katılması gerekiyor hem de herkes ona katılmak istiyor. 2° *Herkesin* meclise *birey* olarak katılması gerekiyor ve herkes ona birey olarak katılmak istiyor. Temsili öge [meclisler] içinde yasama etkinliği, artık *toplumsal* bir etkinlik olarak, bir *toplumsallık* görevi olarak değil, ama bireylerin gerçekten ve *bilinçli* olarak toplumsal bir göreve, yani siyasal bir göreve ilk kez olarak girdikleri bir eylem olarak düşünülüyor. Yasama gücü burada toplumun bir türümünü, bir işlevini değil, ama yalnızca *eğitimi* oluşturuyor. Yasama gücüne katılma amacıyla eğitim, burjuva-sivil toplumun *bütün* üyelerinin kendilerini *birey* olarak düşünmelerini gerektiriyor; birbirleri karşısında onlar gerçekten birey durumunda bulunuyor. "Devletin üyesi olmak" belirlenimi, onların "soyut belirlenim"ini, canlı gerçeklik içinde gerçekleşmeyen bir belirlenimi oluşturuyor.

Ya siyasal devlet ile burjuva-sivil toplum ayrılığı var ve o zaman *herkes* yasama gücüne *bireysel* olarak katılmıyor, çünkü siyasal devlet burjuva-sivil toplumdan *ayrı* bir varoluş oluşturuyor. Bir yandan, eğer herkes yasamacı olsaydı burjuva-sivil toplum kendi kendisi olmaktan çıkardı; öte yandan ona karşı duran siyasal devlet, ona ancak kendi öz *kuralına* uygun bir biçim altında katlanabiliyor. Ya da burjuva-sivil toplumun siyasal devlete katılımı temsilciler aracılığıyla gerçekleşiyor ve o zaman da bu katılım onların ayrımının ve birliklerinin salt ikici niteliğinin *dışavurumunun* ta kendisini oluşturuyor.

Ya da tersine. [Varsayalım ki] burjuva-sivil toplum *gerçek* [sayfa 174] bir siyasal toplum oluşturuyor. Bu durumda, yalnızca burjuva-sivil toplumdan ayrı varoluş olarak siyasal devlet üzerine edinilen tasarımdan kaynaklanan, öyleyse yalnızca siyasal devletin *tanrıbilimsel* anlayışından kaynaklanan bir isteği dile getirmek anlamsız oluyor. Bu durumda [yani burjuva-sivil toplumun gerçek bir siyasal toplum durumuna geldiği varsayımı içinde], *temsili* güç olarak *yasama* gücünün anlamı tamamen ortadan kalkıyor. Yasama gücü burada, *her* toplumsal işlevin temsili olması anlamında temsili oluyor. Bu anlamda örneğin kunduracı, toplumsal bir işlev gören bir kişi olarak, benim temsilcim oluyor; aynı şekilde her belli toplumsal etkinlik, cinsil etkinlik olarak, cinsin yani benim kendi öz varlığımın bir belirleniminin temsili bir etkinliğini oluşturuyor. Aynı anlamda her insan, başkasının temsilcisi oluyor. O burada hiç de bir başkasını temsil ettiği için değil, ama *olduğu* ve *yaptığı* şey nedeniyle temsilci durumuna geliyor.

Yasama gücüne erişmek, onun *içeriği* nedeniyle değil ama *biçimsel* siyasal anlamı nedeniyle çok isteniyor. Örneğin *hükümet gücünün* [hükümet gücüne katılımın], kendi öz doğası gereği, devletin *metafizik* işlevinden başka bir şey olmayan yasama gücüne katılmadan çok daha fazla halk istemlerinin ereği olması gerekirdi. *Yasama* görevi, kendi pratik gücü

içinde değil ama kendi teorik gücü içinde istenci oluşturuyor. *İstencin* burada *yasanın yerini tutması* gerekmiyor, ama gerçek yasayı *bulması* ve *dile getirmesi* gerekiyor.

(*Hükümet gücünde* [de], bir yanda gerçek eylem ve öte yanda bu eylemin "hikmeti hükümet"i olmak üzere, her zaman *iki öge* bulunuyor ve bir başka gerçek bilinç olarak ortaya çıkan bu "hikmeti hükümet"de, bütünsel yapısı içinde, bürokrasiyi oluşturuyor.)

Yasama gücünün, aynı zamanda hem *yasama* görevi hem de *soyut ve siyasal temsil* görevi olan bu ikili doğasından, kendini özellikle [en üstün] siyasal kültür ülkesi olan Fransa'da gösteren bazı özgül özellikler kaynaklanıyor.

[Fransa'da] yasama gücünün gerçek içeriği *a part* [sayfa 175] [bambaşka] bir şey olarak, ikinci derecede bir şey olarak inceleniyor (elbette egemen özel çıkarların *objectum quaestionis* [araştırma konusu] ile anlamlı bir çatışmaya girmemeleri koşuluyla). Bir sorun ancak *siyasal* bir sorun durumuna geldiği zaman özel bir dikkat çekiyor; hükümete ilişkin bir soruna, yani ancak yasama gücünün hükümet gücü üzerindeki yetkisi sorununa bağlandığı andan, ya da genellikle siyasal biçimciliğe bağlanan hakların söz konusu olduğu andan başlayarak ilgi uyandırıyor. Bu görüngü nereden geliyor? Yasama gücünün aynı zamanda burjuva-sivil toplumun siyasal temsilini de simgelemesinden, bir sorunun siyasal özünün sonuç olarak siyasal devletin çeşitli güçleriyle bulunduğu ilişki içinde yatmasından, yasama gücünün siyasal bilinci temsil etmesinden ve bu bilincin de kendi siyasal niteliğini ancak hükümet gücüyle çatışma içinde gösterebilmesinden geliyor. Her toplumsal gereksinimin, her yasanın vb. *siyasal olarak*, yani *devletin bütünü tarafından belirlenmiş* olarak, kendi *toplumsal* anlamıyla incelenmesi gereği, özsel bir gereklik [insanın özünden kaynaklanan bir gereklik] oluşturuyor. Oysa bu özsel gereklik, siyasal soyutlama devleti içinde nitelik değiştiriyor, gerçek içeriğinin dışında kalıyor ve bir başka güce (ve bir başka içeriğe) karşı *biçimsel* bir karşıtlık durumuna geliyor. Fransızlarda bu durum, hiçbir zaman bir soyutlama değil, daha çok zorunlu bir sonuç oluşturuyor, çünkü gerçek devlet ancak *devletin siyasal biçimciliği* olarak incelediğimiz şey olarak varoluyor. Temsili sistemin içindeki *karşıtlık*, temsili gücün en üstün siyasal varoluşunu oluşturuyor. Ama bu temsili anayapı çerçevesinde, incelediğimiz sorun Hegel'in onu incelediğinden başka bir görünüm kazanıyor. Burada burjuva-sivil toplumun yasama gücünü temsilciler aracılığıyla mı kullanması, yoksa herkesin bu gücün kullanılmasına bireysel olarak mı katılması gerektiği değil, ama *seçimin en yüksek yayılma ve genelleştirilmesi* ve hem *aktif* hem de *pasif* oy hakkı [seçme ve seçilme hakkı] söz konusu ediliyor. Fransa'da olduğu kadar İngiltere'de de siyasal *reformun*, doğrusunu söylemek gerekirse, üzerinde uyuşulamayan [sayfa 176] noktasını da işte bu oluşturuyor.

Seçim sorunu, hemencecik krallık gücü ya da hükümet gücü ile ilişkileri bakımından

incelendiği zaman, felsefel açıdan yani kendi öz özü içinde incelenmiyor. *Seçim*, gerçek *burjuva-sivil toplumun yasama gücünün* [imgesel] *burjuva-sivil toplumuna, temsili öğeye gerçek ilişkisini* oluşturuyor. Bir başka deyişle *seçim*, burjuva-sivil toplumun siyasal devlete *dolayumsuz, doğrudan, imgesel olmayan, gerçekten varoluşan ilişkisini* oluşturuyor. Açıktır ki seçim, gerçek burjuva-sivil toplumun başta gelen siyasal çıkarımı oluşturuyor. Burjuva-sivil toplum kendi kendinin soyutlanmasına, kendi gerçek evrensel, özsel varoluşu duruma gelen *siyasal* varoluşa, ancak aktif olduğu kadar pasif *sınırsız* seçimdedir ki *gerçekten* yükseliyor. Oysa bu soyutlanmanın tamamlanması, aynı zamanda yabancılaşmanın ortadan kaldırılması anlamına da geliyor. Burjuva-sivil toplum *siyasal* varoluşunu *gerçek* varoluşu olarak gerçekten koyarken, aynı zamanda siyasal varoluşu ile ayrımı içindeki burjuva-sivil toplum varoluşunu da *özel-olmayan* varoluş olarak koyuyor ve iki ayrı öğeden birinin ortadan kalkması ötekinin, kendi karşıtının da ortadan kalkmasına yol açıyor. Öyleyse seçim sistemi *soyut siyasal devlet* içinde siyasal devletin *yok olma* gerekliliğini olduğu kadar *burjuva-sivil toplumun yok olma gerekliliğini* de oluşturuyor.

Seçim reformu sorunuyla daha ilerde [§ 311], bir başka biçim altında, yani *çıklarlar* bakımından bir kez daha karşılaşıyoruz. Aynı şekilde, *yasama gücünün* —bir yandan burjuva-sivil toplumun *temsilcisi*, vekili olmak, öte yandan onun *siyasal* varoluşu olmak ve devletin siyasal biçimciliğinin içinde *özel* bir gerçeklik oluşturmak olan— iki yanlı tanımından kaynaklanan öteki çatışmaları da daha sonra tartışıyoruz.

Bu arada paragrafımızın [§ 308] Yorumuna dönüyoruz:

"Ussal düşünce, İdeanın bilinci *somut* bir nitelik taşır ve dolayısıyla kendisi de ussal duygudan, İdeanın duygusundan başka bir şey olmayan gerçek *pratik* duygusuyla örtüşür." "**Somut** devlet, *organik olarak özel gruplara bölünen bir* [sayfa 177] *bütün* oluşturur. Devletin üyesi, şu ya da bu *mesleğin* (sınıfın) bir *üyesidir*. Devletin üyesi ancak nesnel bir nitelikle donanmış olarak devlette bir önem taşıyabilir."

Bu konuda neyin zorunlu olduğunu daha önce yukarda şöyle söylüyorduk:

"Devletin üyesinin genel belirlenimi iki öğe içeriyor: devletin üyesi bir *özel kişi* ve aynı zamanda düşünen bir varlık olarak da *evrenselin* bilinç ve istencini oluşturuyor. Ama bu bilinç ve bu istencin, boş olmamak, eksiksiz içeriklerini kazanmak ve gerçekten *yaşayan* durumuna gelmek için, özel

meslek (sınıf) ve özel yetenekten (belirlenim) başka bir şey olamayan özel bir elverişlilikle dolmaları gerekiyor. Bir başka deyişle, birey cinsi oluşturuyor, ama o kendi genel *içkin gerçekliğine* ancak kendini daha somut bir cinsle ilişkinliği ile tanımlayarak erişiyor."

Hegel'in bütün söyledikleri, şu kısıtlama ile doğru: 1° Hegel özel meslek (ya da sınıf: *Stand*) ile yeteneği özdeş şeyler olarak koyuyor; ve 2° Hegel'in gerçekte bu "daha somut cins"in, öyleyse bu "tür"ün *gerçekten*, yalnız kendinde değil ama kendi-için de, *genel cinsin bir türü* olarak, *kendi* ilkelleşmesi olarak koyulmuş olması gerektiğini söylemesi gerekiyor. Ama devleti ahlaksal tinin, kendinin bilincine sahip varoluşu olarak gösterirken Hegel, güncel devlette bu ahlaksal tinin yalnızca *kendinde*, yalnızca genel İdeaya göre belirleyici öge olması olgusuyla yetiniyor. Eğer gerçekten belirleyici öğeyi toplumda görmüyorsa, soyut, gerçek dışı bir öznenen [İdea] başka bir şey bilmediği halde, *gerçek* bir özne düşünmek zorunda kaldığı için görmüyor.

§ 309. "Temsilciler *kamusal* işler üzerinde tartışmak ve bu işleri bir karara bağlamak için seçilir. Bu da ilkin güvenin bu rol için bu işleri kendilerine temsilcilik verenlerden daha iyi bilen bireyleri seçtiği anlamına, sonra da bu bireylerin genel çıkar zararına bir komün ya da bir korporasyonun özel çıkarım değil, ama özsel olarak genel çıkarı değerlendirmek zorunda oldukları anlamına gelir. Öyleyse seçmenleri [sayfa 178] karşısındaki durumları, küçük memurların ya da yönergeleri uygulamakla görevli vekillerin durumundan farklıdır ve toplantılarının üyelerin birbirlerini karşılıklı olarak bilgilendirip inandırdıkları ve ortaklaşa karara bağlanan canlı bir meclis oluşturması gerektiği için farklıdır."[\[59\]](#)

1. Temsilcilerin "küçük memurlar" ya da "yönergeleri uygulamakla görevli vekiller" olmamaları gerekiyor, çünkü onlar "genel çıkar zararına bir komün ya da bir korporasyonun özel çıkarını değil, ama özsel olarak genel çıkarı değerlendirmek zorunda" bulunuyor. Hegel temsilcileri korporasyonların vb. temsilcileri olarak tanımlamakla başlıyor ve şimdi de onların korporasyonların vb. *özel çıkarını* değerlendirmek zorunda olmadıklarını söyleyerek işin içine yeni bir *siyasal* tanım sokuyor. Böylece kendi öz tanımını geçerlikten kaldırıyor, çünkü temsilci olarak *özsel* tanımında temsilci, kendi korporatif varoluşundan tamamen ayrılıyor. Bunu yaparak Hegel, korporasyonu kendi gerçek içeriğinden, kendi öz varlığından ayırıyor,

çünkü ona göre korporasyonun kendi temsilcilerini *kendi* görüş açısına uygun olarak değil, ama *devletin* görüş açısına uygun olarak seçmesi gerekiyor, bir başka deyişle korporasyonun kendi temsilcilerini, korporasyon olarak kendi öz varoluşunu yadsıyarak seçmesi gerekiyor. Korporasyonun *somut* içeriği üzerine böyle bir tanım verirken Hegel, korporasyon üzerine verdiği *biçimsel* tanımda tamamen gizlediği bir olguyu, burjuva-sivil toplumun kendi siyasal eyleminde kendini kendinden soyutladığı ve siyasal varoluşunun bu soyutlamadan başka bir şey olmadığı olgusunu kabul ediyor. Hegel neden olarak temsilcilerin "kamusal işler"le uğraşmak için seçildiklerini ileri sürüyor, ama korporasyonlar kamusal işlerin bürünümlerini oluşturmuyor.

2. Temsilcilik, diyor Hegel, "güvenin bu rol için bu işleri kendilerine vekâlet verenlerden daha iyi bilen bireyleri seçtiği" anlamına geliyor ve temsilcilerin "vekillerin" durumunda olmadıklarını söyleyerek tamamlıyor. [sayfa 179]

Temsilcilerin bu işleri kısaca bildiklerini söyleyecek yerde bu işleri "daha iyi" bildiklerini söyleyerek Hegel, bir yanıltmaca yapıyor. Gerçekte eğer vekâlet verenler kamu işleriyle ilgili olarak *kendileri* tartışma ve kararlaştırma *ya da* bu amaçla belli bireyleri yetkilendirme olanağına sahip bulunsalardı, yani eğer *milletvekilliği*, *temsilcilik*, özsel olarak burjuva-sivil toplumun *yasama gücü* ile sınırlandırılmasaydı, o zaman böyle bir sonuca varılabilirdi, oysa Hegel'in teorileştirdiği devlette, daha önce açıklandığı gibi, temsilciliğin *özel* özünü de işte tastamam bu durum oluşturuyor.

Bu örnek Hegel'in, sorunu kendi özgüllüğü içinde görmekten nerdeyse kasıtlı olarak nasıl vazgeçtiğini çok belirtici bir biçimde gösteriyor. Sorunu yalnızca en dar biçimiyle incelemekle kalmıyor, ama ayrıca bu dardaracak biçime onun gerçek anlamına karşıt olan bir anlam da veriyor.

Gerçek nedeni Hegel, ancak en sonunda veriyor. Burjuva-sivil toplumun temsilcileri, diyor Hegel, bir "meclis" halinde toplanıyor ve tek *gerçek siyasal varoluşu*, burjuva-sivil toplumun tek *gerçek siyasal istencini* de işte bu meclis oluşturuyor. Siyasal devlet ile burjuva-sivil toplum arasındaki ayrılık, temsilciler ile onlara vekâlet verenler arasındaki ayrılık olarak görünüyor. Toplum kendi siyasal varoluşunun öğelerini yetkilendirip temsilci olarak göndermekten başka bir şey yapmıyor.

Çelişme hem *biçimsel* hem de *özdeksel*, ikili bir çelişme olarak ortaya çıkıyor.

1. Çelişme *biçimsel* bir nitelik taşıyor. Burjuva-sivil toplumun temsilcileri, kendilerini temsilci seçenlerle "bilgilendirme", vekillik biçiminde ilişki kurmadıkları bir topluluk oluşturuyor. Biçimsel olarak onlar, küçük memur durumunda bulunuyor, ama *gerçekten* bu duruma gelir gelmez [temsilci durumuna gelir gelmez], artık *küçük memur* olmaktan çıkıyor.

2. Çıkarlar konusunda çelişme, *özdeksel* düzeyde ortaya çıkıyor. Bundan daha ilerde söz ediliyor. Burada tersi kendini gösteriyor. Temsilciler *kamusal* işlerin temsilcileri olarak, [sayfa 180] ama gerçeklikte *özel* işlerin temsilcileri olarak küçük memur durumunda bulunuyor.

Hegel'in burada güveni *temsilciliğin* tözü olarak, temsilcilik veren ile temsilci arasındaki tözsel ilişki olarak göstermesi anlam taşıyor. Bu konuda ayrıca bu paragrafın [§ 309] *Ekinde* de şöyle deniyor:

"Temsilin kabulü onaşmanın herkes tarafından değil ama tam yetkili temsilciler tarafından verilmesi anlamına gelir, çünkü bu sistemde birey sonsuz kişi olarak önem taşımaz. Temsilcilik güvene dayanır,, ama birine güvenmek, kişisel olarak oyunu vermektten başka bir şeydir. Çoğunluk oyuyla kabul etme, benim için zorunlu olacak şeyin saptanmasında kişisel olarak var olmam gerektiği yolundaki ilkeye ters düşer. Birine güvenmek demek, bizim işlerimizi sanki kendi işiymiş gibi tam bir bilgi ve tam bir bilinçle ele alıp sonuçlandırmak için gerekli anlayışa sahip olduğunu kabul etmek demektir."

§ 310. "Bu erek bazı nitelik ve yetenekleri zorunlu duruma getirir. Eğer Yüksek mecliste servetin bağımsızlığı hakkını ister ve elde ederse, burjuva-sivil toplumun hareketli ve değişken öğelerinden gelen Aşağı mecliste de **güvence** [temsilcilerin zorunlu nitelik ve yeteneklere sahip olduklarının güvencesi], her şeyden önce devletin ve burjuva-sivil toplumun örgütlenme ve çıkarlarının, *yüksek yöneticilik* görevlerinin ya da *kamusal* işlevlerin uygulanmasındaki işlerin *gerçek* yönetiminin, deneyimle edinilen, eylemle doğrulanan bilgi, düşünüş biçimi ve nitelikten kaynaklanır. Çünkü *otorite duygusu* ve *devlet duygusu* işte böyle oluşur ve işte böyle doğrulanır."[\[60\]](#)

Hegerci teoride birinci meclis, *bağımsız özel mülkiyetin meclisi*, krala ve hükümete, "görgül evrensellik" in siyasal varoluşu olarak ikinci meclisin duygu ve düşünüşüne karşı bir güvence sağlamak görevine sahip bulunuyor. Şimdi de Hegel bu kez de ikinci meclisin "düşünüşü" vb. konusunda [kralı ve hükümeti] güvence altına alacak bir *yeni güvence* istiyor.

Başlangıçta temsilcilerin güvencesini güven (temsilcilik [sayfa 181] verenlerin güvencesi) oluşturuyordu. Şimdi güvenin kendisi, güvene değer olduğunun güvencesini istiyor.

Hegel ikinci meclisi *emekli* devlet memurlarının meclisi durumuna getirmeyi herhalde çok isterdi. Yalnız *devlet duygusu* istemekle kalmıyor, ama "*otorite*" *duygusu*, bürokrasi duygusu

da

istiyor.

Hegel gerçekte burada, *yasama gücünün* gerçekten yöneten bir güç olmasını istiyor. İsteğini de bürokrasiyi *iki kez* istemek biçiminde dile getiriyor; ilk kez bürokrasiyi kralın temsil edilmesi olarak, ikinci kez de halkın temsilcisi olarak istiyor.

Eğer anayasal devletlerde memurlar da temsilci [milletvekili] seçilebiliyorsa, Hegel *sınıfı* ve *burjuva-sivil* niteliği bir yana bıraktığı ve egemen ögeyi de *yurttaşlık* soyutlaması oluşturduğu için seçilebiliyor.

Hegel burada temsil etmeyi *korporasyonlardan* kaynaklandığını ve hükümet gücünün doğrudan doğruya korporasyonların karşıtı olduğunu unuttuyor. Hegel bu unutkanlığı —onu daha sonraki paragraflarda anımsamamak pahasına da olsa— korporasyonların [temsilci olarak] temsilcileri ile meclislerin üyeleri olarak temsilciler arasında *özel* bir ayırım yaratmaya kadar götürüyor.

Bu paragrafın [§ 310] Yorumunda şöyle deniyor:

"Herkesin kendi üzerine [iyi] bir öznel kanısı olduğu için, bu türlü güvenceler istemek, "halk" denilen şeyi ilgilendirdiği zaman kolayca gereksiz, hatta yaralayıcı bulunur. Ama devlet öznel kam ve onun *kendine karşı duyduğu güvenle* değil, nesnellikle belirginleşir. Devlet bireyleri ancak nesnel olarak bilinebilen ve nesnel olarak sınanan nitelikleriyle tanır. İkinci meclis konusunda devlet, buna çok dikkat etmek zorundadır, çünkü temsili ögenin bu bölümünün kökü, özele yönelik çıkar ve uğraşlarda, yani olumsuzluk, değişkenlik ve keyfiliğin her istediklerini özgürce yapma hakkına sahip oldukları bir alanda bulunur."

Burada Hegel'in düşünsel boşluğu, tutarsızlığı ve "otorite" duygusu *gerçekten tiksindirici* bir duruma geliyor. Bir [sayfa 182] önceki paragrafın [§ 309] Skinin sonunda şöyle deniyor:

"Temsilcilerinin bunu [yani daha yukarda açıklanan görevleri] yerine getirecekleri konusunda onları *seçen kimselerin* güvenceye sahip olmaları gerekiyor."

Seçen kimseler [seçmenler] yararına gereken bu güvence, el altından *seçmenlere karşı*, "onların kendilerine duydukları güven"e karşı güvence durumuna dönüşüyor. Daha önce [§ 301'de] gördüğümüz gibi, "görgül evrensellik"in kendisini, "öznel biçimsel özgürlük uğrağı"

olarak meclislerde edimselleştirmesi gerekiyordu. "Kamu bilinci"nin kendisini, "yığının görüş ve düşüncelerinin görgü! evrenselliği" olarak meclislerde somutlaştırması gerekiyordu. Ve şimdi bu "görüş ve düşünceler"in hükümete *önceden* bunların *kendi* görüşleri ve *kendi* düşünceleri olduklarının kanıtını vermeleri gerekiyor. Hegel tam da devletin kuruluşunun temsili ögede (uğrakta) nasıl tamamlandığını gösterirken, gerçekte sanki devlet *hazır ve tamamlanmış* bir şeymiş gibi konuşmak düşüncesizliğini gösteriyor. Sanki devlet "öznel kanı" ve "öznel kanının kendine karşı duyduğu güven" ile çatışmayan ve bireyleri ancak onlar *daha önce* "bilinebilir" duruma gelmek ve kendi "kanıtları" nı sunmakta çaba gösterdikleri kadarıyla tanımayan somut bir özneymiş gibi konuşuyor. Hegel'in meclisler üyelerini hükümet hazretlerinin karşısında *sınavdan* geçmeye bir zorlamadığı kalıyor. Hegel burada köle ruhluluğa kadar gidiyor. Bürokratik darlığı içinde, halkın "öznel kanı" sının "kendine güven" ine tepeden bakan *prusyalı* memurların sefil büyüklenmesiyle Hegel'in tamamen bozulduğu görülüyor. Hegel burada her yerde, "devlet" ile "hükümet" i özdeşleştiriyor.

Hiç kuşkusuz gerçek bir devlet için basit "güven", "öznel kanı" yetmiyor. Ama eğer Hegel'in teorileştirdiği devlette burjuva-sivil toplumun *siyasal* düşüncüsü basit bir *kanıdan* başka bir şey olmuyorsa, tam da siyasal varoluşu gerçek varoluşunun bir *soyutlanması* olduğu için, tam da devletin bütünü *siyasal düşüncüsünün nesnelleşmesi* olmadığı için olmuyor. [sayfa 183] Hegel'in kendi kendisiyle tutarlı olması için, temsili ögenin *özel* "görevi" [§ 301] olarak tanımladığı şeyden başlayarak, yani siyasal devletin öteki önvarsayımlarından bütünüyle bağımsız bir biçimde, temsili ögenin teorisini yapmaya ve "genel çıkar" ın "*kalabalık*" ın düşünceleri vb. içindeki kendi "*kendi-için varlık*" ını nasıl elde ettiğini göstermeye çalışması gerekiyor.

Hegel daha önce [§ 301'in Yorumunda] "hükümette *önceden* bir kötü niyet varsayma" nın "ayak takımının kanısını benimsemek" anlamına geldiğini söylüyor. Ama halkın kendisinde *önceden* bir kötü niyet varsaymak, yalnız "ayak takımının kanısını benimsemek" anlamına gelmekle kalmıyor, daha da kötü bir anlama geliyor. Öyleyse Hegel'in, küçümsediği teorisyenlerin yapıtlarında hükümet, sözümona devlete karşı saygı gereği güvenceler istediği ve bürokrasinin düşüncüsünün devlet duygusuyla örtüşmesini güvence olarak istediği zaman, bunu ne "gereksiz" ne de "yaralayıcı" olarak görmesi gerekiyor.

§ 311. "Meclis burjuva-sivil toplumdan kaynaklandığı için, temsilciliğin *ayrıca* temsilcilerin burjuva-sivil toplumun özgül gereksinim, güçlük ve özel çıkarlarından haberdar olmak ve hatta bunlara katılmak gibi bir zorunluluğu da vardır. Doğası nedeniyle, burjuva-sivil toplumun temsilcileri çeşitli

korporasyonların vb. temsilcilerinden oluşur [§ 308] ve bu seçme biçiminin kolaylığı, seçmenler topluluğu konusundaki soyut ve atomsalcı görüşün yol açtığı karışıklıklardan kaçınma olanağını sağlar. Bundan da şu sonuç çıkar ki temsilciler, yukarda sözünü ettiğimiz zorunluluk koşulunu dolayım-sız olarak yerine getirirler ve seçimler ya gereksiz bir duruma gelir ya da basit bir kanı ve keyfilik oyununa indirgenir."[61]

İlkin Hegel temsilciliğin iki tanımını, "yasama gücü" olarak tanımı (§ 309, 310) ile "burjuva-sivil toplumun türümü", yani temsili görevi olarak tanımını, alçakgönüllü "ayrıca" sözcüğünü yazarak birbirine bağlıyor. Bu alçakgönüllü "ayrıca" [sayfa 184] sözcüğünün içerdiği korkunç çelişkileri de aynı düşünce yokluğuyla dile getiriyor.

§ 309'a göre, temsilcilik verenlerin "genel çıkar zararına bir komün ya da bir korporasyonun özel çıkarını değil, ama özsel olarak genel çıkarı değerlendirme"leri gerekiyor.

§ 311'e göre, temsilciler korporasyonların temsilcilerinden oluşuyor, öyleyse o aynı "özel çıkarları" temsil ediyor. Ve "genel çıkar" da sanki böyle bir soyutlama değilmiş, sanki tam da *onların* korporatif vb. çıkarlarının *soyutlanması* anlamına gelmiyormuş gibi, "soyutlamalar" nedeniyle temsilcilerin kafası "karışmıyor."

§ 310'a göre, "işlerin gerçek yönetimi" vb. ile temsilcilerin, "otorite duygusu" ve "devlet duygusu" kazanmaları isteniyor. Oysa § 311'de onlardan, korporatif duygu ve sivil duygu [özel işlerin duygusu] sahibi olmaları isteniyor.

§ 309'un Ekinde, "temsilcilik güvene dayanır" deniyor. § 311'e göre seçim, —güvenin bu gerçekleşmesi, kendini göstermesi ve doğrulanması—, "ya gereksiz bir duruma geliyor, ya da basit bir kanı ve keyfilik oyununa indirgeniyor".

Böylece de temsilciliğin temeli, özü, temsilcilik için "ya gereksiz, ya da vb." oluyor. Mutlak çelişkileri Hegel, bir çırpıda gösteriyor: temsilcilik güvene, insanın insana güvenine dayanıyor ve ... güvene dayanmıyor. Bu da basit bir biçimsel oyundan başka bir şey olmuyor.

Temsilciliğin amacını özel çıkar değil ama tersine, genel çıkar, insan ve onun yurttaş niteliği oluşturuyor. Öte yandan, özel çıkar temsilciliğin maddesini ve bu özel çıkarın tinini de temsilcilerin tını oluşturuyor.

Bu paragrafın [§ 311] Yorumunda bu çelişmeler daha da dikkat çekici bir biçimde sergileniyor. Temsilcilik bazen insanın temsilciliği, bazen de özel çıkarın, özel alanın temsilciliği durumuna geliyor.

"Temsilciler arasında, örneğin ticaret ve sanayi gibi başlıca toplumsal etkinlik kollarını derinliğine bilen ve kendileri de o kolların üyeleri olan kişilerin bulunmasının yaran kolayca anlaşılıyor. (Hiçbir sınırlamaya bağlı olmayan özgür bir seçimin, [sayfa 185] bu önemli koşulu yalnızca rastlantıya bırakacağını da geçerken belirtelim.) Bütün bu etkinlik kollan, eşit bir temsil edilme hakkına sahiptir. Seçilenler *temsilciler* olarak düşünülürler, ama bu sıfatın usa yatkın ve toplumun organik yapısına uygun bir tek anlamı vardır: seçilenler yalıtık bir *bireyler* yığını değil, ama toplumun özsel *alanlarını* ve bu alanların büyük çıkarlarını temsil eder. Dolayısıyla "temsilci" terimi *başkasının yerini alan biri* anlamına gelmez. Bir yandan çıkarın kendisinin, kendi temsilcisinin kişiliğinde gerçekten varolması; öte yandan temsilcinin, ancak kendi öz nesnel ögesini temsil etmek için orada bulunması anlamına gelir.

Çoğunluk sistemiyle seçim konusunda, özellikle büyük devletlerde ortaya çıkan *seçime katılmama* ("devamsızlık") olgusundan söz edelim: Birey kendi oyunun, başka birçok oy arasında tek bir oyun artık hiçbir önem taşımaması nedeniyle, kendi seçmenlik görevleri karşısında *kayıtsız* bir duruma gelir. Oy hakkının, seçmenlerce yüksek sesle övülüp yüceltilmesine rağmen, bu seçmenler oylamaya katılmaz. Bu seçim sistemi genellikle kendi amacına karşıt bir sonuca yol açar ve bundan dolayı seçimler bir azınlığın, bir partinin denetimine girer ve böylece tam da etkisizleştirilmesi gereken özel ve beklenmedik çıkarların değirmenine su taşır."

312 ve 313'üncü paragraflar daha önce tartışıldı ve özel bir açıklama zahmetine değmiyor:

§ 312. "Temsili ögenin iki oluşturucu bölümünden her biri [§ 305-308], tartışma ve karar sürecine özel bir biçim kazandırır. Bu öğelerden birinin, siyasal alan içinde dolayımci hizmeti görmek gibi özel bir işleve sahip bulunduğunu gördük. Bu dolayım, varolan iki gerçeklik arasında [hükümet ile aşağı meclis arasında] gerçekleştiği için, bu aracı ögenin ayrı bir varoluşa sahip olması gerekir. O halde sınıflar Meclisi, iki meclise bölünür."[\[62\]](#)

Ne sefalet!

§ 313. "Meclislerin çokluğuna yol açması nedeniyle bu bölünme, ilkin gelip geçici izlenimlere bağlı bir oylama rastlantısını [sayfa 186] uzaklaştırdığı için, sonra da çoğunlukla alman kararlara bağlı rastlantıyı uzaklaştırdığı için, kararın daha büyük bir olgunluğunun önemli bir güvencesini oluşturur Ama en büyük yaran şudur ki bu bölünme sayesinde, temsili ögenin hükümete doğrudan muhalefet etme olasılıkları azalır ve aracı ögenin aşağı meclisle aynı yanda bulunacağı durumda da bu ögenin görüşü öyle büyük bir ağırlık kazanır ki kendisi yansız gibi görünürken, karşı görüş etkisizleştirilmiş izlenimini bırakır."[\[63\]](#)[\[15*\]](#) [sayfa 187]

[BİR]
HEGEL'İN HUKUK FELSEFESİNİN
ELEŞTİRİSİNE KATKI
GİRİŞ
KARL MARX

Almanya konusunda *dinin eleştirisi* özsel olarak sona erdi ve dinin eleştirisi de tüm eleştirinin hazırlık koşulunu oluşturuyor.

Yanılgının *kutsala saygısız* varoluşu, tanrısal *oratio pro aris et focis*'i[\[16*\]](#) çürütülür çürütülmez saygınlığını yitiriyor. Göğün bir üstün-insan aradığı olağanüstü gerçekliğinde kendinin yansısından başka bir şey bulmayan insan, kendi tam gerçekliğini aradığı ve araması da gereken yerde artık ancak kendinin *görünüşünü*, yani insan-olmayanı bulmaya yatkın görünmüyor.

Din-dışı eleştirinin temelini şu oluşturuyor: insanı yapan din değil, *dini yapan insandır*. Yani din, henüz kendine erişmemiş ya da çoktan yitirmiş bulunan insanın sahip olduğu [sayfa

191] kendinin bilinci ve kendinin duygusunu oluşturuyor. Ama *insan*, dünyanın dışında herhangi bir yere çekilmiş soyut bir öz değil. İnsan, *insanın dünyası*, devlet, toplum anlamına geliyor. Bu devlet, bu toplum, *dünyanın tersine çevrilmiş bilinci* olan dini üretiyor, çünkü kendileri *alt üst olmuş* bir dünya oluşturuyor. Din bu dünyanın genel teorisini, onun ansiklopedik özetleme kitabını, onun halksal biçimdeki mantığını, onun tinselci *point d'honneur*'ünü [onur sorununu], kendinden geçmesini, ahlaksal onaylanmasını, görkemli tamamlayıcısını, teselli ve aklanmasının evrensel temelini oluşturuyor. Din insanal özün *doğüstü gerçekleşmesini* oluşturuyor, çünkü *insanal öz* gerçek gerçekliğe sahip bulunmuyor. Öyleyse dine karşı savaşım vermek, dolaylı olarak dinin tinsel aramasını oluşturduğu *dünyaya karşı savaşım vermek* anlamına geliyor.

Dinsel üzüntü, bir ölçüde gerçek üzüntünün *dışavurumu* ve bir başka ölçüde de gerçek üzüntüye karşı *protesto* oluyor. Din ezilen insanın içli ezgisini, kalpsiz bir dünyanın sıcaklığını, tinin dıştalandığı toplumsal koşulların tinini oluşturuyor. Din, halkın *afyonunu* oluşturuyor.

Halkın *aldatıcı* mutluluğu olarak dini ortadan kaldırmak, halkın *gerçek* mutluluğunu istemek anlamına geliyor. Halkın kendi durumu üzerindeki yanılısamalardan vazgeçmesini istemek, *halkın yandsamalara gereksinim duyan bir durumdan vazgeçmesini istemek* anlamına geliyor. Öyleyse dinin eleştirisi, dinin *aylasını* oluşturduğu *bu gözyaşları vadisinin tohum halindeki eleştirisi* anlamına geliyor.

Zincirlerin her yanını örten imgesel çiçeklerden eleştirisi, insanın süssüz ve umut kırıcı zincirler taşıması için değil, ama onları atması ve canlı çiçeği devşirmesi için zincirleri arındırıyor. Dinin eleştirisi insanın yanılısamalarını, insanın kendi gerçekliğini akıl çağına erişen ve yanılısamadan kurtulmuş bir insan olarak düşünmesi, etkilemesi ve biçimlendirmesi için, kendi kendinin, yani kendi gerçek güneşinin çevresinde dönmesi için ortadan kaldırıyor. Din, insan kendi çevresinde dönmediği sürece insanın çevresinde dönen aldatıcı [sayfa 192] bir güneşten başka bir şey oluşturmuyor.

Öyleyse *tarihin görevi*, *gerçeğin öteki dünyasının* yitip gitmesinden sonra, *bu dünyanın gerçeğini* ortaya koymak oluyor. İnsanın özyabancılaşmasının (kendi kendine yabancılaşmasının) *kutsal biçimlerini* bir kez ortaya çıkardıktan sonra, *kutsal-olmayan biçimleri* içindeki özyabancılaşmayı da ortaya çıkarmak, ilkin tarihin hizmetinde olan *felsefenin görevi* oluyor. Böylece gökyüzünün eleştirisi yeryüzünün eleştirisine, *dinin eleştirisi hukukun eleştirisine*, *tanrıbilimin eleştirisi* de siyasetin eleştirisine dönüşüyor.

İzleyen ve bu çalışmaya bir katkı oluşturan inceleme,[17*] salt *Almanya* ile ilgilenmesi nedeniyle, aslını değil ama bir kopyayı, alman devlet ve hukuk *felsefesini* ele alıyor.

Eğer alman *statu quosunun* kendisinden yola çıkmak istenseydi ve hatta bu iş tek upuygun biçimde, yani onu yadsıyarak yapılsaydı, sonuç her zaman bir *çağa uymazlık* olarak kalırdı. Hatta güncel siyasal durumumuzun olumsuzlanması, itelenmesi bile, daha şimdiden çağdaş halkların tarihsel sandık odasında yer alan tozlanmış bir sorun oluşturuyor. Pudralanmış perukaları kabul etmesem, kafamda gene de pudralanmamış perukalar kalıyor. Almanya'nın 1843'teki durumunu kabul etmesem, kendimi fransız takvimine göre ancak 1789'da ve canlı güncellikten çok uzakta buluyorum.

Evet, alman tarihi tarihsel gök kubbede hiçbir halkı kendine örnek almamış ve hiçbir halkın kendine örnek almayacağı bir gelişmeyle övünüyor. Gerçekte biz çağdaş halkların devrimlerini paylaşmaksızın onların restorasyonlarını paylaşmış bulunuyoruz. Biz ilk olarak öteki halklar bir devrim yapmaya cesaret ettikleri ve ikinci olarak da bir karşı devrim geçirdikleri için; ilkinde efendilerimiz korktukları ve ikincisinde de korkmadıkları için restorasyonlar gördük. Başımızda çobanlarımız, biz hayatımızda özgürlük ile ancak bir [sayfa 193] tek nedenle, *onu toprağa verme günü* birlikte olduk.

Bugünün alçaklığını dünün alçaklığıyla mazur gösteren bir okul, kırbaç yıllanmış bir kırbaç, eski kökenli bir kırbaç, tarihsel bir kırbaç durumuna gelir gelmez, serfin kırbaça karşı en hafif çılgınlığını ayaklanma olarak niteleyen bir okul; tarihin kendisine, İsrail tanrısının kendi hizmetkarı Musa'ya gösterdiği gibi, kendi *a posteriorisinden* başka bir şey göstermediği bir okul var: *tarihsel hukuk okulu*; [18*] eğer bu okulun kendisi alman tarihinin bir icadı olmasaydı, alman tarihini o icat ederdi. Halkın kalbinden koparılıp alınan her yarım kilo et için, bu inancı kucaklayan ve onun görünüşleri üzerine, tarihsel görünüşü üzerine, germen-hıristiyan görünüşü üzerine ant içen bir Shylock'tur bu okul, ama uşak bir Shylock.

Buna karşılık özgürlüğümüzün tarihini tarihimizin ötesinde, balta girmemiş toton ormanlarda arayan, soyaçekimden dolayı tötensever ve düşünce gereği liberal, babacan kendinden geçmişler de var. Ama ormanlardan başka bir yerde bulunamıyorsa, bizim özgürlüğümüzün tarihi yaban domuzunun özgürlüğünün tarihinden hangi konuda ayrılıyor? Ayrıca ormanda bağıra bağıra söylenen sözleri, yankının yalnızca yansıttığı da çok iyi biliniyor. Öyleyse, balta girmemiş toton ormanlarda gürültü etmeyelim!

Almanya'nın durumuna *savaş!* Ah evet! Bu durum *tarih düzeyinin altında, her eleştirinin altında* bulunuyor, ama insanlık düzeyinin altında bulunan, ancak *cellatin* hizmet konusu olarak kalan katil gibi, bu durum da bir eleştiri konusu olarak kalıyor. Bu duruma karşı savaşım vermekle eleştiri, kafanın bir tutkusu olmuyor, tutkunun kafası durumuna geliyor. İnce bir anatomi bıçağı değil, bir silah oluşturuyor. Konusunu, yanlışlığını ortaya koymak değil ama *ortadan kaldırmak* istediği *düşmanı* oluşturuyor. Çünkü bu durumun özünün

yanlışığı, daha önce ortaya konmuş bulunuyor. Kendinde ve kendi-için bu durum, artık *düşünölmeye değer bir* [sayfa 194] konu değil, ama hor görölecek olduğu kadar hor da görölen *edimsel bir varoluş* oluşturuyor. Kendi-için eleştiri, bu konuyla bir uygunluk aracıyla belirlenme gereksinimi duymuyor, çünkü onunla ilişkileri sonuca bağlanmış bulunuyor. Eleştiri kendini artık *kendinde bir erek* olarak değil, ama yalnızca bir *araç* olarak görüyor. Onu canlandıran özsel tutku *hoşnutsuzluk*, özsel görevi de *açığa vurma* oluyor.

Bütün toplumsal alanların karşılıklı bir gizli baskısını, genel ve edilgin bir hoşnutsuzluğu, kendini hem tanıyan hem de tanımayan bir darlığı betimlemek, ama bütün değersizliklerin korunmasıyla ayakta kaldığı için, *hükümet olmuş değersizlikten* başka bir şey olmayan bir hükümet sistemi çerçevesinde betimlemek gerekiyor.

Ne görünüm! Bayağı sevişmezlikleri, rahatsız vicdanları ve yontulmamış kafa yetersizlikleri ile birbirlerini köstekleyen ve efendilerinin, her birinin ötekiler karşısındaki belirsiz ve güvensiz tutumunun ta kendisi nedeniyle, değışik biçimler altında da olsa, ayrımsız hepsine *lütüfta bulunuyor* gibi davrandıkları bir ırklar çokluğu halinde toplum, alabildiğince bölünüyor. Ve hatta *egemendik altına, yönetim altına alınmış, sahip olunmuş* olmak olgusunu bile onlar, bir *tanrı ayrıcalığı* olarak görmek ve öyle de ilan etmek zorunda bulunuyor! Ve öte yanda da, büyüklükleri sayılarıyla ters orantılı olan o hükümdarların kendileri görölüyor!

Konusu böyle bir durum olan eleştiri, *kavga* içinde bir eleştiri oluyor ve kavga içinde de hasmın soylu olup olmadığını, doğuştan sizinle eşit olup olmadığını bilmek değil, onu *incitmek* gerekiyor. Almanlara bir tek yanılısama ve olacağa boyun eğme anı vermemek gerekiyor. Gerçek baskıya onun bilincini ekleyerek, gerçek baskıyı daha da rahatsız edici bir duruma getirmek, utancı açığa vurarak onu daha da küçültücü bir duruma getirmek gerekiyor. Alman toplumunun her alanını, alman toplumunun *partie honteuse*'ü [utanç verici bölümü] olarak betimlemek, bu taşlaşmış ilişkileri, onlara kendi öz şarkılarını söyleyerek, harekete geçmeye zorlamak gerekiyor! Halka *courage* [cesaret] vermek için, kendi [sayfa 195] kendinden *korkmasını* öğretmek gerekiyor. Alman halkının kaçınılmaz bir gereksinimi böyle giderilecektir ve halkların gereksinimleri de giderilmelerinin son nedenlerinin canlı örneğini oluşturuyor.

Ve alman *statu quosunun* sınırlı içeriğine karşı bu savaşım, *çağdaş* halklar için bile yararsız olamıyor, çünkü alman *statu quosu* *ancien regimein kabul edilmiş gerçekleşmesini* ve *ancien regime* de *çağdaş devletin dile getirilmemiş eksikliğini* oluşturuyor. Almanya'nın şimdiki siyasal durumuna karşı savaşım, çağdaş halkların geçmişine karşı savaşım anlamına geliyor ve bu geçmişin belli belirsiz anıları çağdaş halkları durmadan rahatsız ediyor. Kendi ölkelerinde trajedisini oynayan *ancien regimein* Almanya'da yeniden ortaya çıktığını ve

komedisini oynadığını görmek, onlar için öğretici oluyor. Eski rejimin tarihi, özgürlüğün kişisel bir düşünce oluşturmasına karşın, bu dünyanın daha önce varolan gücünü oluşturduğu sürece, kısacası eski rejim kendi kendine inandığı ve haklılığına da inanmak zorunda kaldığı sürece, eski rejimin tarihi *trajik* bir tarih oluşturuyor. Dünyanın varolan düzeni olarak *ancien regime*, henüz ancak oluş durumunda bulunan bir dünyaya karşı savaşım verdiği sürece, kişisel bir yanlışlığı değil, ama evrensel bir tarihsel yanlışlığı simgeliyor. Öyleyse yıkılışı da trajik bir yıkılış oluyor.

Buna karşılık, tarihe aykırı bir nitelik taşıyan, evrensel olarak kabul edilen bütün belitlerle apaçık çelişen, *ancien regimein* hiçliğini herkesin gözleri önüne seren güncel alman rejimi, yalnızca kendi kendine inandığını sanıyor ve herkesin bu yanılsamayı paylaşmasını istiyor. Eğer kendi öz *varlığına* inancı olsaydı, güncel alman rejimi onu yabancı bir varlığın *görünüüşü* altında saklamaya çalışır, kurtuluşunu iki yüzlülük ve safsatada arar mıydı? Çağdaş *ancien regime* artık *gerçek kahramanları* ölmüş bulunan bir siyasal düzenin *komediyuncusundan* başka bir şey oluşturmuyor. Tarih işleri sonuna kadar götürüyor, eskimiş bir biçimi toprağa taşıdığı zaman birçok aşamadan geçiyor. Dünya tarihinin aşılması bir biçiminin son aşaması, onun komedisini oluşturuyor. [sayfa 196] Aiskhulos'un zincire vurulmuş Prometheus'unda trajik bir biçimde ölesiye yaralanmış bulunan Yunanistan tanrıları, Lukianos'un diyaloglarında yeni ve bu kez komik bir ölüme katlanmak zorunda kalıyor. Tarih neden bu yolu izliyor? İnsanlık kendi geçmişinden *neşeyle* ayrılışın diye izliyor. Almanya'daki siyasal güçler için de bizce işte bu tarihsel *neşe* işlevinin yerine gelmesi isteniyor.

Bununla birlikte, *çağdaş* siyasal-toplumsal gerçekliğin kendisi eleştiriden geçirilir geçirilmez, öyleyse eleştiri gerçekten insanal sınırlara yükselir yükselmez, kendini Alman *statu quosunun* dışında buluyor, ya da olmazsa, nesnesini kendi nesnesinin *altında* araması gerekiyor. Bir örnek: sanayinin, genel olarak zenginlik dünyasının siyasal dünya ile ilişkileri, çağdaş dönemin özsel bir sorununu oluşturuyor. Bu sorun hangi biçim altında Almanların kafasını kurcalamaya başlıyor? *Ulusal ekonominin gümrük korumacılığı, yasaklayıcı sistemi* biçiminde kurcalamaya başlıyor. Töton hastalığı madde uğruna insanı bırakıyor ve işte böylece pamuk şövalyelerimiz ve demir kahramanlarımız günün birinde yurtseverler haline dönüşmüş olarak uyanıyor. Öyleyse Almanya'da tekele *dışarda hükümranlık* verilerek, içerde hükümranlık tanınmaya başlanıyor. Öyleyse şimdi Almanya'da, Fransa ve İngiltere'de bitirilmekte olunan yerden başlanmakta bulunuluyor. Bu ülkelerin teorik ayaklanma içinde buldukları ve zincirlere katlanır gibi katlandıkları eski çürümüş durum, Almanya'da *kurnaz*[19*] teoriden en amansız pratiğe geçmeye ancak cesaret eden güzel bir geleceğin ışık saçan başlangıcı olarak selamlanıyor. Fransa ve İngiltere'de ortaya konan seçenek *ekonomi*

politik ya da *toplumun zenginlik üzerindeki egemenliği* olduğu halde, Almanya'da *ulusal ekonomi* ya da *özel mülkiyetin milliyet üzerindeki egemenliği* oluyor. Öyleyse Fransa ve İngiltere'de, en son sonuçlarının [sayfa 197] sonuna kadar giden tekeli ortadan kaldırmak gerektiği halde, Almanya'da tekelin en son sonuçlarının sonuna kadar gitmek gerekiyor. Orada çözüm bulmak, burada ilkin çatışmaya yol açmak gerekiyor. Bu örnek, çağdaş sorunların *alman* biçimi üzerine yeterli bir örnek oluşturuyor ve beceriksiz bir acemi ere benzeyen tarihimizin, şimdiye kadar görev olarak çok yinelenmiş tarihsel uygulamaları, nasıl başkalarından sonra yeniden uygulamaktan başka bir şey yapmadığını gösteriyor.

Öyleyse *genel olarak* alman gelişmesi, eğer Almanya'nın *siyasal* gelişme düzeyini aşmasaydı, bir Alman güncel sorunlara olsa olsa bir *Rus*'un karışabildiği gibi karışabilirdi. Ama eğer tekil birey ulusun sınırlarıyla bağlı bulunmuyorsa, bir birey özgürleştii için genel olarak ulus çok daha az özgürleşiyor. İskitler'in yunan kültürüne doğru bir adım atmalarının nedenini, Yunanistan'ın filozofları arasında bir İskit'e[20*] sahip bulunması oluşturmuyor.

Bereket versin ki biz Almanlar İskit değiliz. İlkçağ halklarının kendi tarih-öncelerini imgeleme yetisi olarak *mitoloji* içinde yaşamaları gibi, biz Almanlar da gelecek tarihimizi düşünce olarak *felsefe* içinde yaşadık. Biz *tarihsel olarak* güncelliğin çağdaşları olmaksızın, *felsefel düzeyde* güncelliğin çağdaşlarını oluşturuyoruz. Alman felsefesi, alman tarihinin *düşüncel uzantısını* oluşturuyor. Öyleyse, eğer gerçek tarihimizin *œuvres incompletèlerinin* [tamamlanmamış yapıtlarının] eleştirisi yerine düşüncel tarihimizin yani *felsefenin œuvres posthumelerinin* [yazarı öldükten sonra yayımlanan yapıtlarının] eleştirisini yapsak, eleştiremi; güncelliğin *that is the question* [işte sorun bu] dediği sorunların merkezinde bulunacak. İleri halklarda çağdaş siyasal durumla *pratik* çatışma oluşturan şey, böyle bir durumun henüz var bile olmadığı Almanya'da, ilkin, böyle bir durumun felsefel yansımasıyla *eleştirel* çatışma oluşturuyor.

[sayfa

198]

Alman hukuk ve devlet felsefesi, resmi çağdaş güncelliğin al pari [düzeyinde] bulunan tek *alman tarih* oluşturuyor. Öyleyse alman halkının bu imgesel tarihi bugün bildii edimsel duruma eklemesi ve yalnız varolan durumu değil, ama bu durumun soyut uzantısını da eleştiriden geçirmesi gerekiyor. Alman halkının geleceği, ne gerçek siyasal ve hukuksal durumunun dolayimsız olumsuzlanmasıyla, ne de düşüncel durumunun dolayimsız gerçekleştirilmesiyle *sınırlanabiliyor*, çünkü gerçek durumunun dolayimsız olumsuzlanması konusunda bu, düşüncel durumunda yapılan şeyi oluşturuyor; düşüncel durumunun dolayimsız gerçekleştirilmesine gelince, bu işte de komşu halklara hayran hayran bakarak alman halkı, daha şimdiden nerdeyse *biraz ötede* bulunuyor. Öyleyse Almanya'da *pratik* siyasal parti, *felsefenin olumsuzlanmasını* istemekte haklı görünüyor. Haksızlığını bu istek

değil, gerçekleştirmedeği ve ciddi olarak da gerçekleştiremeyeceği bir istekle yetinmek oluşturuyor. Bu olumsuzlamayı felsefeye sırtını dönerek ve bir küçümseme havasıyla ona birkaç öfkeli ve beylik söz savurarak gerçekleştireceğini sanıyor. Bu partinin felsefeyi aynı zamanda *alman* gerçekliğine bağlı olarak da hesaba katmamasını ya da onu *alman* pratiğinin ve bu pratiğin kullandığı teorilerin *altındaymış* gibi düşünmesini, bu partinin tarihsel ufuk darlığı açıklıyor. *Gerçek yaşam tohumlarından* başlamamızı istiyorsunuz, ama alman halkının gerçek yaşam tohumunun şimdiye kadar *kafatasından* başka hiçbir yerde hızla çoğalmadığımı unutuyorsunuz. Kısacası, *felsefeyi gerçekleştirmeden onu ortadan kaldıramıyorsunuz.*[21*]

Aynı yanlışlık, ama bu kez *tersine çevrilmiş* nedenlerle, hareket noktası felsefe olan *teorik* siyasal parti tarafından da yapılıyor.

Güncel savaşımında bu parti, *felsefenin alman dünyasına karşı eleştirel savaşımından* başka bir şey görmüyor; *şimdiye kadar bildiğimiz felsefenin* bu dünyanın bir parçasını oluşturduğuna [sayfa 199] ve düşüncede de olsa onun *tamamlayıcısı* olduğuna dikkat etmiyor. Hasmına karşı eleştirel davranan bu parti, felsefenin *önvarsayımlarından* hareket ederek ve felsefenin elde ettiği sonuçlarla yetinerek, ya da başka yerden alman gereklik ve sonuçları felsefenin dolayimsız gereklik ve sonuçları sanarak, kendine karşı eleştirel davranmıyor; oysa felsefenin dolayimsız gereklik ve sonuçları —usa yatkın oldukları kabul edilirse— ancak *şimdiye kadar yürürlükte olan felsefenin*, felsefe olarak felsefenin olumsuzlanmasıyla elde edilebiliyor. Bu partinin daha kesin bir tanımlamasını yapmak gerekmiyor. Başlıca yanlışlığı şöyle özetlenebiliyor: *Bu parti, felsefeyi ortadan kaldırmaksızın gerçekleştirebileceğini sanıyor.*

Hegel'in en tutarlı, en zengin ve en son değişkesini verdiği *alman devlet ve hukuk felsefesinin* eleştirisi, aynı zamanda hem çağdaş devletin ve onunla bağlantılı gerçekliğin eleştirel çözümlemesini, hem de *alman siyasal ve hukuksal bilincinden*, bir *bilim* düzeyine çıkarılmış en yüksek, en evrensel dışavurumunu *kurgusal hukuk felsefesinin* oluşturduğu bu bilinçten önceki her kipin gözüpek olumsuzlanmasını oluşturuyor. Kurgusal hukuk felsefesi, gerçekliği bir ötede kalan (hatta bu ötede sadece Ren'in ötesinde yer alsın bile) çağdaş devleti bu soyut ve coşkulu *düşünme* biçimi, ancak Almanya'da doğabilirdi; ama tersine, çağdaş devletin *gerçek insanı* hesaba katmayan *alman* tasarımı da, çağdaş devletin kendisi gerçek insanı hesaba katmadığı için ve hesaba katmadığı ölçüde, ya da *bütünsel* insanı ancak imgesel biçimde yerine getirdiği için ve yerine getirdiği ölçüde olanaklı duruma gelmiş bulunuyor. Siyasette Almanlar, öteki halkların *yaptığı şeyleri düşünüyor*. Almanya, öteki halkların *teorik tinsel bilincini* oluşturuyor. Soyutlama ve düşüncenin kendini beğenmiş yüceliği, her zaman alman gerçekliğinin darlığı ve bayağılığı ile birlikte gidiyor. Eğer *alman devlet sisteminin*

statu quosu, yetkinliği —çağdaş devletin canının çekirdeğine batmış dikenin yetkinliği— içindeki eski rejimi dışavuruyorsa, *alman devlet biliminin statu quosu* da *yetkinsizliği içindeki çağdaş devleti* dışavuruyor: canın kendisinin solgunluğunu [sayfa 200] dile getiriyor.

Alman siyasal bilincinden önceki kipin gözüpek karşıtı niteliğiyle de olsa, kurgusal hukuk felsefesinin eleştirisi kendi öz ereğini kendinde aramıyor, ama çözümleri için *pratikten* başka bir yolları bulunmayan *görevlere* açılıyor.

O zaman da Almanya *à la hauteur des principes* [ilkeler düzeyinde] bir pratiğe, yani onu yalnızca çağdaş halkların *resmi düzeyine* yükseltmekle kalmayan, ama bu halkların yakın geleceğini oluşturan *insanal düzeye* de yükselten bir devrime erişebilir mi sorusu soruluyor.

Kuşkusuz, eleştirinin silahı, silahların eleştirisinin yerini alamıyor; somut güç, ancak somut güçle yenilebiliyor; ama teori de, yığınları sarar sarmaz, somut bir güç durumuna geliyor. Teori, *ad hominem*[22*] tanıtımlar tanıtılamaz, yığınları sarabiliyor ve radikal duruma gelir gelmez de *ad hominem* tanıtılıyor. Radikal olmak, şeylerin köküne gitmek anlamına geliyor. Ama, insan için kökü, insanın kendisi oluşturuyor. Alman teorisinin radikalizminin, dolayısıyla pratik gücünün apaçık kanıtını, dinin gözüpek ve *olumlu* bir biçimde ortadan kaldırılmasını hareket noktası olarak alması veriyor. Dinin eleştirisi, o *insan için en yüce varlık insandır* öğretisine, yani insanı aşağılanmış, köleleştirilmiş, yüz üstü bırakılmış, hor görülecek bir varlık durumuna getiren *bütün ilişkilerin tersine çevrilmesi kesin buyruğuna* yol açıyor ve söz konusu ilişkileri de köpekler üzerine bir vergi tasarısı dolayısıyla bir Fransızın şu feryadı çok iyi belirginleştiriyor: "Zavallı köpekler! Sizlere de insan gibi davranmak isteniyor!"

Tarihsel olarak bile, teorik kurtuluşun Almanya için özgül olarak pratik bir anlamı bulunuyor. Almanya'nın *devrimci* geçmişini oluşturan *Reform*, gerçekte teorik bir nitelik taşıyor. Devrim eskiden *keşişin* beyinde başladığı gibi, şimdi de *filozofun* beyinde başlıyor.

Sofuluğa dayanan köleliği *Luther*, kuşkusuz onun yerine *inanç* köleliğini geçirerek yenmiş bulunuyor. İncanın yetkesini [sayfa 201] canlandırarak, yetkeye inancı kurmuş bulunuyor. Laikleri papaz çömezlerine dönüştürerek, papaz çömezlerini laiklere dönüştürmüş bulunuyor. Dindarlığı iç insan [insanın bilinci] durumuna getirerek, insanı dış dindarlıktan kurtarmış bulunuyor. Yüreği zincirlere vurarak, bedeni zincirlerinden çözmüş bulunuyor.

Ama protestanlık her ne kadar gerçek çözüm oluşturmuyorsa da, sorunu ortaya koymanın doğru biçimini oluşturuyor. Artık laikin *kendi dışındaki papaz çömezine* karşı savaşımlı değil, ama kendi öz *kişisel papaz çömezine* karşı, kendi *papaz doğası* ile savaşımlı gündeme geliyor. Ve tıpkı alman laiklerin papaz çömezlerine dönüşümünün, protestanlığın yapıtı olan bu dönüşümün, bütün o ayrıcalıklılar ve hamkafalardan oluşan papaz takımlarıyla birlikte o laik

papaları, o *prensleri* kurtarmış olması gibi, papazlaştırılmış Almanların felsefe aracıyla insanlara dönüştürülmesinin de *halkı* kurtarması gerekiyor. Ama kurtuluşun prenslerle sınırlı kalmaması gibi, mülklerin *laikleştirilmesinin* de, özellikle ikiyüzlü Prusya'nın yapmış olduğu gibi, *kilise soygunuyla* sınırlı kalmaması gerekiyor. Alman tarihinin en radikal olgusu olan köylüler savaşı, vaktiyle tanrıbilim engeli üzerinde başarısızlığa uğradı. Tanrıbilimin kendisinin başarısızlığa uğradığı bugünse, alman tarihinin özgürlükten en uzak olgusu olan *statu quomuzun* da felsefe üzerinde başarısızlığa uğraması gerekiyor. Reformun öngününde resmi Almanya, Roma'nın en sadık uşağıydı. Devriminin öngününde resmi Almanya, Roma'dan çok daha önemsizlerin, Prusya'nın, Avusturya'nın en sadık uşağı, toprak ağalarının ve hamkafaların uşağı durumunda bulunuyor.

Bununla birlikte *radikal* bir alman devriminin yolunu da özsel bir zorluk kesiyormuş gibi görünüyor.

Gerçekten de devrimler *pasif* bir ögeye, *özdeksel* bir temele gereksinim duyuyor. Teori bir halk içinde ancak onun gereksinimlerinin gerçekleştirilmesi olduğu ölçüde gerçekleşiyor. Alman düşüncesinin gereklikleri ile alman gerçekliğinin onlara verdiği yanıtları ayıran çok büyük uçurumun, [sayfa 202] burjuva-sivil toplumu devletten ve kendi kendinden ayıran aynı uçurumda bir benzerini mi bulması gerekiyor? Teorik gereksinimlerin dolayimsız olarak pratik gereksinimler durumuna gelmeleri mi gerekiyor? Düşüncenin gerçekleşmeye götürmesi yetmiyor, gerçekliğin de düşünmeye götürmesi gerekiyor.

Oysa Almanya siyasal kurtuluşun ara basamaklarını çağdaş halklarla aynı zamanda çıkmamış bulunuyor. Hatta teoride aşmış olduğu aşamaların düzeyine bile Almanya, pratikte henüz erişmemiş bulunuyor. Bir tek *salto mortale* (ölüm perendesini) ile Almanya'nın, yalnız kendi öz engellerini değil, ama aynı zamanda çağdaş halkları da engelleyen, gerçeklikte ona kendi gerçek engellerinden kurtuluş olarak görünmesi ve dolayısıyla üstesinden gelmeye çalışması gereken engelleri de nasıl aşması gerekiyor? Ancak radikal gereksinimlerin devrimi radikal bir devrim olabiliyor ve böyle bir devrimin önkoşulları ile elverişli alanı da yok gibi görünüyor.

Ama eğer çağdaş halkların evrimine Almanya, bu evrimi belirleyen gerçek savaşımına etkin olarak katılmadan, salt düşüncesinin soyut etkinliği ile eşlik etmekle yetinmiş bulunuyorsa, öte yandan da bu evrimin zevklerini ve kısmi doyumunu paylaşmadan, onun *acılarını* paylaşmış bulunuyor. Bir yanın soyut etkinliğine, öte yanın soyut acısı karşılık düşüyor. Bundan ötürü Almanya'nın, hiçbir zaman avrupa kurtuluşunun düzeyinde olmadan önce, günün birinde avrupa çöküşünün düzeyinde bulunması gerekiyor. O zaman Almanya'nın, hıristiyanlığın hastalıklarıyla kemirilmiş bir *fetişist* ile karşılaştırılabilmesi

gerekiyor.

Eğer ilkin *alman hükümetlerini* ele alırsak, koşulların, Almanya'nın konumunun, alman kültürünün durumunun, son olarak da mutlu bir içgüdünün bu hükümetleri, yararlarını pek bilmediğimiz *çağdaş devletin uygar eksikliklerini*, bütünüyle yaralandığımız *eski rejimin barbar eksiklikleri* ile birleştirmeye zorladıklarını görürüz; öyleki Almanya'nın kendi öz *statu quosunun* ötesinde olan devlet biçimlerinin [sayfa 203] bile, usuna olmasa da hiç değilse usuzluğuna gitgide daha çok katılması gerekiyor. Örneğin dünyada anayasal denilen Almanya'dan başka, anayasal rejimin gerçekliklerinden payını almadığı halde anayasal rejimin tüm yanlısalarını bu kadar büyük bir saflıkla paylaşan bir ülke nerede bulunuyor? Ya da sansür cehennemini basın özgürlüğünün varoluşunu öngerektiren fransız eylül yasalarının[23*] cehennemiyle birleştirmek bulgusunun, tam bir zorunlulukla, bir alman hükümetinden başka hangi hükümetin bulgusu olması gerekiyor? Tıpkı Roma Panteonunda bütün ulusların *tanrılarının* bulunması gibi, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nda da bütün hükümet biçimlerinin *günahları* bulunuyor. Bu seçmecilik şimdiye kadar akla hayale gelmeyen bir düzeye erişiyor ve bunun güvencesini de özellikle bir alman kralın[24*] *politiko-estetik oburluğu* oluşturuyor; bu hükümdar feodal ya da bürokratik, mutlak ya da anayasal, halkın aracılığıyla değilse de en azından kendi öz kişiliğinde, halk için değilse de en azından *kendi için*, krallığın bütün rollerini oynamayı düşünüyor. *Almanya —yani varolan siyasal gerçekliğin dünya durumuna getirilmiş bulunan zihinsel yetersizlikleri—* güncel siyasal gerçekliğin genel engelini devirmeden, özgül olarak alman engelleri deviremeyecek gibi görünüyor.

Almanya için ütopyacı olan şeyi *radikal* devrim değil, *evrensel insanal* kurtuluş değil ama tersine, kısmi devrim, *salt* siyasal devrim, yapının direklerini ayakta bırakacak devrim oluşturuyor. Kısmi, salt siyasal bir devrim hangi temele dayanıyor? Şu temele dayanıyor: *burjuva-sivil toplumun* bir bölümü bağlarından kurtuluyor ve toplumun *tümüne* egemen olmayı başarıyor; belli bir sınıf, kendi *özel durumundan* [sayfa 204] başlayarak, toplumun genel özgürleştirilmesine girişiyor. Bu sınıf tüm toplumu kurtarıyor, ama tüm toplumun bu sınıfın durumunda bulunması, öyleyse örneğin para ve kültür sahibi olması ya da bunları istediği gibi elde edebilmesi koşuluyla kurtarıyor.

Burjuva-sivil toplumun hiçbir sınıfı, kendi bağrında ve yığın içinde, bir coşkunluk uğrağına, genel olarak toplumla birlik olduğu ve benzeştiği, toplumun onda kendi *evrensel temsilcisini* sezdiği ve kabul ettiği, istem ve haklarının gerçekten toplumun kendi istem ve haklarını oluşturduğu, toplumun gerçekten başı ve kalbi durumuna geldiği bir uğrağına yol açmadan bu rolü oynayamıyor. Özel bir sınıf genel egemenliği, ancak toplumun genel hakları

adına üstlenebiliyor. Bu kurtarıcı konumu fethetmek ve böylece toplumun bütün alanlarını kendi öz alanı yararına kullanmayı başarmak için, devrimci güç ve kendi entelektüel değerinin duygusu yetmiyor. *Bir halkın devrimi ile burjuva-sivil toplumun özel bir sınıfının kurtuluşunun örtüşmesi için, toplumun toplumsal sınıflarından birinin kendini tüm toplumun toplumsal sınıfı olarak göstermesi için, tersine, toplumun bütün kusurlarının bir başka sınıfta yoğunlaşması gerekiyor, belli bir toplumsal sınıfın evrensel bir utanca konusu, evrensel engelin bürünümü olması gerekiyor, özel bir toplumsal alanın, bu alandan kurtuluşun bütün zincirlerden kurtuluş olarak görüneceği biçimde, tüm toplumun apaçık suçunu kişileştirmesi gerekiyor. Bir toplumsal sınıfın par excellence [en üstün derecede] kurtarıcı toplumsal sınıf olması için, tersine bir başka sınıfın, elbette boyunduruk altına alan sınıf olması gerekiyor. Fransız soyluluğu ile fransız rahipler sınıfının genel olumsuz niteliği, onlara en yakın ve onlara en karşıt olan sınıfın, burjuvazinin genel olumlu niteliğini koşullandırmış bulunuyor.*

Ama Almanya'da her özel sınıfta eksik olan şeyi, yalnızca onları toplumun olumsuz temsilcileri durumuna getirebilecek önem, canlılık cesaret ve kinizm oluşturmuyor. Ayrıca her toplumsal sınıfta, ona bir süre için de olsa halkın ruhuyla [sayfa 205] özdeşleşmek olanağı sağlayan o kafa genişliği, özdeksel gücü coşturan ve onu siyasal güç durumuna dönüştüren o deha, şu "*Ben hiçbir şey değilim, ama her şey olmalıyım*"[25*] belgisini hasma bir meydan okuma gibi ileri süren o devrimci cüret de eksik bulunuyor. Yalnız bireylerin değil ama sınıfların da alman ahlak ve dürüstlüğü'nün temel ögesini, tersine kendi darlığını gözler önüne seren ve onun kendine karşı kullanılmasına göz yuman o çekingen bencillik oluşturuyor. Bu nedenle alman toplumunun çeşitli alanları arasındaki ilişkiler, dramatik değil ama epik bir nitelik taşıyor. İçlerinden her biri, bir baskıyla karşılaşır karşılaşmaz değil ama koşullar, onun hiçbir etkisi olmadan, üzerinde bir baskı uygulayabileceği daha aşağılık bir toplumsal katman yaratır yaratmaz, kendinin bilincine varmaya ve özel tutkularıyla birlikte ötekilerin yanına yerleşmeye başlıyor. Hatta *alman orta sınıfın kendi üzerine sahip olduğu ahlak duygusu* bile, bütün öteki sınıfların hamkafa değersizliğinin evrensel temsilcisi olmak bilincinden başka bir şeye dayanmıyor. Tahta *mal à propos* [vakitsiz] çıkanlar yalnız alman krallar değil, burjuva-sivil toplumun zaferlerini kutlamadan önce yenilgiyi yaşayan, kendilerini durduran engeli aşmadan önce kendi öz engellerini diken, özleri kendini kendi büyüklüğü içinde göstermeden önce kendi darlığı içinde gösteren bütün alanları da aynı şeyi yapıyor, öyleki büyük bir rol oynamak fırsatı bile her zaman ortaya çıkmadan önce geçmiş oluyor, öyleki her sınıfı kendinin üstündeki sınıfla savaşıma girişir girişmez, daha önce onu aşağıdaki sınıfla karşı karşıya getiren savaşımın içine gömülmüş bulunuyor. İmdi prensler krallıkla, bürokrat soylulukla, burjuva onların hepsiyle savaşım içinde bulunurken, proleter daha şimdiden

burjuvayla savaşıma giriyor. Orta sınıf[26*] kurtuluş düşüncesine kendi bakımından daha yeni sarılırken, siyasal teorinin ilerlemesi [sayfa 206] gibi toplumsal koşulların evrimi, daha şimdiden bu görüş açısının geçerliği kalmamış ya da en azından belkili olduğunu açıklıyor.

Fransa'da her şey olmayı istemek için bir şey olunması yetiyor. Almanya'da her şeyden vazgeçmek zorunda kalmamak için hiçbir şey olmamak gerekiyor. Fransa'da kısmi kurtuluş evrensel kurtuluşun temelini oluşturuyor. Almanya'da evrensel kurtuluş her kısmi kurtuluşun *conditio sine qua no*'nununu [olmazsa olmaz koşulunu] oluşturuyor. Bütünsel özgürlüğün, Fransa'da aşamalı bir özgürleşme gerçekliğinden, Almanya'da ise bunun olanaksızlığından doğması gerekiyor. Fransa'da halkın her sınıfı *siyasal bir idealist* oluşturuyor ve kendinin bilincine ilkin özel sınıf olarak değil ama genel olarak toplumsal gereksinimlerin temsilcisi olarak varıyor. Öyleyse *kurtarıcı* rolü, dramatik bir hareketle, sonunda insanın dışında bulunmakla birlikte toplum tarafından yaratılan bazı koşulları artık önceden yerine getirilmiş varsaymadan ama tersine, toplumsal özgürlükten başlamak koşuluyla insanal varoluşun bütün koşullarını örgütleyerek toplumsal özgürlüğü gerçekleştiren sınıfa yol açmadan önce, sırasıyla ansız halkının çeşitli sınıflarına düşüyor. Buna karşılık pratik yaşamın tinden, tinsel yaşamın pratikten yoksun olduğu kadar yoksun bulunduğu Almanya'da, burjuva-sivil toplumun hiçbir sınıfı, *dolayimsız* durumu, *özdeksel* zorunluluk ve kendi *zincirleri* buna zorlamadan önce, ne genel kurtuluşu gerçekleştirme gereksinimini duyuyor, ne de gerçekleştirme yeteneğine sahip bulunuyor.

Öyleyse alman kurtuluşunun *olumlu* olanağı nerede yatıyor?

Yanıt: radikal zincirlere vurulmuş bir sınıfın, bir burjuva-sivil toplum sınıfı olmayan bir sivil toplum sınıfının, bütün toplumsal sınıfların yıkılmasını oluşturan bir toplumsal sınıfın, acılarının evrenselliği ile evrensel bir niteliğe sahip bulunan ve *özel bir haksızlığa* değil ama *haksızlığın kendisine* uğratıldığı için *özel hak* istemeyen, artık *tarihsel* bir nitelikte değil ama yalnızca *insanal* nitelikte övünen, alman [sayfa 207] siyasal rejiminin salt sonuçları ile değil ama tüm ön koşulları ile de çelişen bir alanın, son olarak kendini toplumun bütün öteki alanlarından kurtarmadan ve dolayısıyla toplumun bütün öteki alanlarını kurtarmadan kendini kurtaramayan, kısacası, insanın *bütünsel yitimi* olan ve öyleyse *insanın bütünsel bir yeniden fethi* olmadıkça kendini yeniden fethedemeyen bir alanın oluşmasında yatıyor. Toplumun özel bir sınıf içinde gerçekleşen bu yıkımını, *proletarya* oluşturuyor.

Sinai gelişmenin ilk adımlarını atması sayesinde, Almanya'da proletarya ancak oluşmaya başlıyor; çünkü proletaryayı, hiç kuşku yok ki germano-hıristiyan toplumun doğal olarak yoksul olan yoksulları ile sertlerinin de yavaş yavaş onun saflarına katılmasına rağmen, *doğal nedenlerden kaynaklanan* yoksulluk değil ama *yapay olarak üretilen* yoksulluk, toplumsal

sınıfların toplumun ağırlığı ile mekanik olarak yol açılan ezilmesi değil ama toplumun *hoyrat yıkımından* ve en başta da orta katmanların yıkılmasından gelen insanal yığın oluşturuyor.

Dünyanın eski düzeninin yıkılışını bildirirken proletarya, *kendi öz varoluşunun gizini* açıklamaktan başka bir şey yapmıyor, çünkü o bu düzenin *edimsel* yıkılışını *oluşturuyor*. *Özel mülkiyetin olumsuzlanmasını* isterken proletarya, toplumun olumsuz sonucu olduğu için, kendisi hiçbir çaba göstermeksizin kişileştirdiği şeyi, toplumun *onun için* ilke olarak koyduğu şeyi, toplumun ilkesi durumuna yükseltmekten başka bir şey yapmıyor. O zaman proleter, gelecekteki dünyaya göre, halkın *kendi halkı*, atın *kendi* atı olduğunu söyleyen *alman kralının* varolan dünyaya göre sahip olduğu hakkın tıpkısına sahip bulunuyor. Kral, halkın kendi özel mülkü olduğunu bildirirken özel mülk sahibinin kral olduğunu dile getirmekten başka bir şey yapmıyor.

Felsefenin proletaryada kendi *özdeksel* silahlarını bulması gibi, proletarya da felsefede kendi *anlık* (zihinsel) silahlarını buluyor ve düşüncenin yıldırımını bu erden halk toprağını özüne değin çarpar çarpmaz, *Almanları insan* durumuna getirecek olan kurtuluşun da gerçekleşmesi

gerekliyor. [sayfa 208]

Erişilen sonuç şöyle özetleniyor:

Almanya'nın *pratik* içinde olanaklı tek kurtuluşunu, insanın en üstün özünün insan olduğunu ilan eden *teorinin* açısından kurtuluşu oluşturuyor. Almanya'da *orta çağdan* kurtulmak, eğer aynı zamanda orta çağın *kısmi* aşılmalarından da kurtulunursa olanaklı görünüyor. Almanya'da *hiçbir* kölelik biçimi *tüm* kölelik biçimi paramparça edilmeden sona erdirilemiyor. Olayların derinlerine inen Almanya, *tepeden tırnağa* devrim yapmaksızın devrim yapamıyor. *Almanın kurtuluşu*, *insanın kurtuluşu* anlamına geliyor. Bu kurtuluşun *başını felsefe*, *kalbini*, *proletarya* oluşturuyor. Felsefe proletarya ortadan kalkmadan kendini gerçekleştiremiyor, proletarya felsefe gerçekleşmeden kendini ortadan kaldıramıyor.

Bütün koşullar yerine geleceği zaman, *alman diriliş gününün galya horozunun tiz ötüşü* ile haber verilmesi gerekiyor. [sayfa 209]

SÖZLÜKÇE

Almanca [*Fransızca*] Türkçe

Allheit	[<i>somme</i>	<i>totale</i>]	bütünsel	toplam
allgemein	[<i>üniversal</i>]	tümel,	evrensel,	genel
Allgemeinheit	[<i>universalite</i>]	tümelik,	evrensellik,	genellik
besonder	[<i>particulier</i>]		özel	
Besonderheit	[<i>particularite</i>]		özellik	
einzel	[<i>singulier</i>]		tekil	
Einzelheit	[<i>singularite</i>]		tekillik	
Einzelne (der)	[<i>individu</i>	<i>singulier</i>]	tekil	birey
aufheben	[<i>abroger</i>]	yürürlükten	kaldırmak	
Aufhebung	[<i>abrogation</i>]	yürürlükten	kaldırma	
Bestimmtheit	[<i>determinite</i>]		belirlenmişlik	
Bestimmung	[<i>determination,</i>	<i>destination</i>]	belirlenim	
bürgerlich	[<i>civil,</i>	<i>civil-bourgeois</i>]	sivil,	burjuva-sivil
Gesellschaft (bürgerliche)	[<i>societe civile-bourgeois,</i>	<i>parfois,</i>	<i>societe sivile</i>]	burjuva-sivil
toplum;	<i>bazen,</i>	sivil	toplum	
Darstellung	[<i>presentation</i>]		sergileme	
Dasein	[<i>etre-lâ</i> (chez Hegel);	<i>existence</i>]	varolma (<i>Hegel'de</i>);	varoluş
Einsicht	[<i>intelligence,</i>	<i>intellection</i>]	anlak,	akılla kavrama
Entgegensetzung	[<i>opposition</i>]	karşıolun,	karşıtlık	
Gegensatz	[<i>opposition,</i>	<i>contraire</i>]	karşıolun,	karşıt
zwieschlächtig	[<i>antagoniste</i>]	uyuşmaz,	karşıt	
Gemeinde-Gemeinwesen	[<i>communaute</i>]		topluluk	
Gesinnung	[<i>disposition d'esprit;</i>	<i>parfois,</i>	<i>sentiment</i>]	düşünüş; <i>bazen,</i> duygu
Geŝtalt	[<i>figüre</i>]		şekil	
Gewissen	[<i>conscience</i>	<i>morale</i>]	ahlaksal	(törel) bilinç
Mischung	[<i>mixte</i>]		karma	
Mitte	[<i>median</i>]		orta	
Mittel	[<i>moyen</i>]		çevre	
mittelbar	[<i>mediat</i>]		dolayımlı	
Mittelstand	[<i>etat</i>	<i>median</i>]	orta	durum (orta "sınıf)

selbständig	[<i>autonome, autoconsistant</i>]	özerk,	özdayanımlı
Selbständigkeit	[<i>autonomie</i>]	özerklik	
verselbständigen	[<i>realiser la subsistance autonome</i>]	özerk kalıcılığı	gerçekleştirmek
sittlich	[<i>ethique</i>]	ahlaksal,	etik
Sittlichkeit	[<i>vie ethique</i>]	ahlaklılık	
Staat	[<i>Etat, Etat politique</i>]	devlet,	siyasal devlet
Staatsbürger	[<i>citoyen (de l'Etat)</i>]	yurттаş	(devletin yurттаşı)
Staatsbürgertum	[<i>citoyennete (politique)</i>]	yurттаşlık	(siyasal yurттаşlık)
Staatsgewalt	[<i>pouvoir politiaue</i>]	siyasal	erklik
Staatsorganismus	[<i>organisme-Etat</i>]	örgüt-devlet	
Staatsrecht	[<i>droit politiaue</i>]	siyasal	hukuk
Gewalt	[<i>pouvoir (politique)</i>]	erklik	(siyasal erklik)
Stand	[<i>etat, etat social, civil</i>]	"sınıf (zümre),	toplumsal/sivil sınıf
standig	[<i>qui est la constante d'un etat</i>]	bir "sınıfın	değişmez genel eğilimi
ständisch	[<i>d'etat (socio-politique)</i>]	"sınıf	(sosyo-politik sınıf)
politisch-stândisch	[<i>socio-corporativement politique</i>]	sosyo-korporatif olarak	siyasal
unverâusserlich	[<i>inalienable</i>]	devredilemez	
Unverâusserlichkeit	[<i>inalienabilite</i>]	devredilemezlik	
Verânderlichkeit	[<i>insecurite, variabilite</i>]	güvensizlik,	değişkenlik
Vennenschlichung	[<i>hominisation</i>]	insanlaşma	
Voraussetzung	[<i>presupposition</i>]	önvarsayım,	öngereklik
vernünftig	[<i>raisonnable</i>]	usa uygun,	usa yatkın
Vernunft-Vernünftigkeit	[<i>raison</i>]	us,	akıl
wirklich	[<i>reel</i>]	gerçek	
Wirklichkeit	[<i>realite</i>]	gerçeklik	
Wirksamkeit	[<i>efficace</i>]	etkili	
Zusammenhang	[<i>correlation, connexion, texture</i>]	bağıntı, bağlılık,	doku, bağlam

MARX'IN HEGEL'DEN ALINTILADIĞI PARAGRAFLARIN
DİZİNİ

Önsöz.	—	143.
§	12.—	33.

	§	65.	—	148.		
	§	66.	—	148.		
	§	71.	—	149.		
	§		155.-11.			
	§	257.	—	150.		
	§		261.-11,13.			
§	261.	<i>Yorum.</i>	— 12,	14.		
	§	262.	—	14.		
	§	263.	—	18.		
	§	264.	—	18.		
§	265.	—	18,	19.		
	§	266.	—	19.		
	§	267.	—	19.		
	§	268.-20,	150,151.			
	§		269.-20,22,23.			
	§		270.-25,26,27.			
§	270,	<i>Ek.</i>	—	30.		
			§271.-30.			
§	271,	<i>Ek.</i>	—	30.		
			§272.-30,31.			
	§	273.	—	31.		
	§		274.-31,32.			
	§		275.-32.			
	§		276.-33.			
§	276,	<i>Ek.</i>	—	33.		
§	277.	—	34,	44.		
§	278.	—	35,	36,	44.	
	§		279.-36,37,38,39.			
§	279	<i>Yorum.</i>	— 41,	58,	59,	157.
	§		280.-51.			
§	280,	<i>Yorum,</i>	—	52.		
§	281.	—	54,	55.		
	§		282.-55.			
§	283.	—	55.			

			§	284.-55.		
	§	285.	—	56,	57.	
			§	286.-57.		
			§	287.-62,73.		
			§	288.-62,63.		
	§	289.	—	63,	74,	151.
	§	290.	—	64,	65.	
			§	291.-65,75.		
	§	292.	—	65,	77.	
	§	293.	—	65,	78.	
	§	294.	—	66,	78.	
	§	294,	<i>Yorum,</i>	—	78.	
				§295.-66,79.		
	§	296.	—	66,	67,	79.
	§	297.	—	67,	79,	80,
	§297,	<i>Ek.</i>	—	67,	80,	81.
		§	298.	—	81.	
	§	298,	<i>Ek.</i>	—	83,	84,
		§	299.	—	86,	87.
	§	299,	<i>Yorum.</i>	—	87,	88.
	§	299,	<i>Ek.</i>	—	88,	89.
	§	300.	—	90,	103,	123,
		§	301.	—	90,	183,
	§301,	<i>Ek.</i>	—	97,	98,	99,
	§	301,	<i>Yorum.</i>	—	93,	94,
				110,	151,	184.
	§	302.	—	99,	100,	102,
		§	302,	<i>Yorum,</i>	—	103,
			§	302,	<i>Ek.</i>	—
				104,	110,	111,
	§	303.	—	104,	110,	111,
				112,	114,	151.
	§	303,	<i>Yorum.</i>	—	105,	106,
				115,	116.	
	§	304	—	120,	122,	123,
				125,	126,	134,
				141.		
	§	305.	—	135,	138,	145.
		§	306.	—	135,	147.
	§	306,	<i>Ek.</i>	—	135,	143.

	§	307.	—	136,	153.			
	§	308.	—	162,	163,	169.		
§	308,	<i>Yorum.</i>	—	81,	169,	170,	177,	178.
	§	309.	—	178,	179,	184,	185.	
	§	309,	<i>Ek.</i>	—	181,	183.		
	§	310.-181,		184,	185.			
	§	310,	<i>Yorum.</i>	—	182.			
	§	311.	—	184,	185.			
§	311,	<i>Yorum.</i>	—	185,	186.			
			§	312.-186.				
			§	313.-186.				

Dipnotlar

[¹] Burada ve ilerdeki alıntılarda, Marx Hegel'in *Grundlinien der Philosophie des Rechts öder Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse* (Georg Wilhelm Friedrich Hegel's Werke, Bd. 8, hrsg. von Dr. Eduard Gans, Berlin 1833) adlı yapıtına göndermede bulunuyor [§ 155 için bkz: G. W. F. Hegel, *Hukuk Felsefesinin Prensipleri* (çeviren: Cenap Karakaya), Sosyal Yayınları, İstanbul 1991, s. 144]. -Ed. ..†

[²] Hegel § 3'e gönderme yapıyor: "Montesquieu gerçek tarih görüşünü, gerçek felsefel görüş noktasını tanımlamıştır. Buna göre genel mevzuat ile bunun belirlenimlerinin tek başına ve soyut olarak değil ama bir bütünselliğin bağımlı uğrakları olarak, bir ulusun ve bir dönemin niteliğini oluşturan öteki belirlenimlerle bağlantılı olarak gözönüne alınmaları gerekir. Genel mevzuat ve bunun belirlenimleri, gerçek anlamlarını ve dolayısıyla doğruluk ve haklılıklarını ancak bu bütün içinde elde ederler" (G. W. F. Hegel, *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, agy., s. 35-36). -Ed. ..†

[³] G. W. F. Hegel, agy., s. 205. ..†

[⁴] G. W. F. Hegel, agy., s. 207. ..†

[5]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	207.	..↑
[6]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	208.	..↑
[7]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	208.	..↑
[8]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	208-209.	..↑
[9]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	209.	..↑
[10]	Hegel'e		göre	ailenin	ilkesi		aşkıtr.	..↑
[11]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	209-210.	..↑
[12]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	210.	..↑
[13]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	210.	..↑
[14]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	220.	..↑
[15]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	220.	..↑
[16]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	225.	..↑
[17]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	226.	..↑
[18]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	46.	..↑
[19]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	226.	..↑
[20]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	226.	..↑
[21]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	226-228.	..↑
[22]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	228.	..↑
[23]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	231.	..↑
[24]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	232.	..↑
[25]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	233.	..↑
[26]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	234.	..↑
[27]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	234.	..↑
[28]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	234.	..↑
[29]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	234-235.	..↑
[30]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	236.	..↑
[31]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	236.	..↑
[32]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	236.	..↑
[33]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	237-238.	..↑
[34]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	238.	..↑
[35]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	238.	..↑
[36]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	238.	..↑
[37]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	239.	..↑
[38]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	240.	..↑

[39]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	240.	..↑
[40]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	241.	..↑
[41]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	241.	..↑
[42]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	241-242.	..↑
[43]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	243.	..↑
[44]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	243.	..↑
[45]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	245.	..↑
[46]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	245-246.	..↑
[47]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	246-247.	..↑
[48]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	247.	..↑
[49]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	247.	..↑
[50]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	247-248.	..↑
[51]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	26.	..↑
[52]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	77.	..↑
[53]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	77.	..↑
[54]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	82.	..↑
[55]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	199.	..↑
[56]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	209.	..↑
[57]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	247-248.	..↑
[58]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	248.	..↑
[59]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	249.	..↑
[60]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	249.	..↑
[61]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	250.	..↑
[62]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	251.	..↑
[63]	G.	W.	F.	Hegel,	agy.,	s.	251.	..↑

[1*] Marx, burada, bir kalem sürçmesi olarak *organische* (organik) yazıyor; *anorganische* (inorganik) ya da *mechanische* (mekanik) olarak okunmalı. -Ed. ..↑

[2*] *Santa Casa*, Madrid'deki Engizisyon hapisanesine anıştırma. -Ed. ..↑

[3*] Marx bu tasarısını gerçekleştirmedi. -Ed. ..↑

[4*] Marx bu paragrafı eleştirmemiş. ..↑

[5*] Marx bu paragrafın devamını eleştirmede. -Ed. ..↑

[6*] Marx bu paragrafın devamını eleştirmede. -Ed. ..↑

[7*] Marx bu tasarısını gerçekleştirmedi. -Ed. ..↑

[8*] Elyazmasında bu sözcük zor okunabiliyor; *Verschrankung* [karmakarışıklık] da olabilir,

Verschlingung [birbirine karışmak] da. -Ed. ..f

[9*] "Özdeksel devlet" derken Marx, sivil toplum demek istiyor (Hegel buna "dış devlet", *aussere Staat* da diyordu). Sivil toplum toplumsal yaşamın *içeriğini* oluşturuyor ve bunun "biçim"inden başka bir şey olmayan siyasal devletin karşısında yer alıyordu. "Çağdaş devletin soyutlanması", böylece "sivil toplumun maddeciliği" ile "devletin biçimciliği" arasındaki "soyut" karşıtlığa yol açıyordu. -Ed. ..f

[10*] XIV ve X rakamları elyazmasının, bu kitabın 66-67 ve 47-54 sayfalarına karşılık düşen katlanmış kağıt yaprakları ya da defterciklerine göndermede bulunuyor. -Ed. ..f

[11*] Almanca: *Majorat*; Fransızca: *majorat*; İngilizce: *primogeniture*. -ç. ..f

[12*] Marx bu tasarımı gerçekleştirmedi. -Ed. ..f

[13*] Bkz: Bu çevirinin s. 138 vd. -Ed. ..f

[14*] Hegel'in *französische Abstraktionen* üzerine pek de saygılı olmayan açıklamalarına anıştırma. -Ed. ..f

[15*] Elyazması burada, Marx'ın XL numaralı katlanmış kağıt yaprağı ya da defterciğinin dördüncü sayfasında sona eriyor. Bir sonraki defterciğin alt tarafı tamamen boş kalan birinci sayfasının üst tarafında yalnızca şöyle yazılmış bulunuyor:

Dizin

Hegeli geçiş ve açıklama konusunda. ..f

Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Katkı. Giriş'in Dipnotları

[16*] Sunakların ve ocakların korunması için söylev, yani kendi öz savunması için savunma söylevi. ..f

[17*] Marx *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi* tasarısından, tamamlanan bölümünü bu kitapta sunduğumuz, tamamlanmamış olduğu ve hiçbir zaman tamamlanamayacağı için de bu girişi henüz yazılmamış bir yapıtın girişi durumunu getiren elyazmasının dışavurduğu tasarıdan söz ediyor. -Ed. ..f

[18*] *Tarihsel hukuk okulu*, en önemli temsilcisi hukukçu Friedrich Karl von Savigny (1779-1861) olan gerici bir alman hukuk bilimi okuluydu. -Ed. ..f

[19*] Kurnaz, almanca *listig*, Friedrich List'in adı üzerinde sözcük oyunu ve onun korumacı ajitasyonuna anıştırma. Friedrich List (1789-1846): iktisatçı ve korumacılık yandaşı, 1848'den önce Almanya'da yükselen burjuvazinin teorisyeni ve Prusya'nın yararlanacağı Gümrük

birliğinin (Zollverein) öncüsü. -Ed. ..f

[20*] Filozof Anakharsis'e anıştırma; Diogenes Laertios'un tanıklığına göre, Yunanların 7 Yunanistan Bilgesi arasında saydıkları doğuştan hükümdar kökenli iskit. -Ed. ..f

[21*] Marx burada *aufheben* (yürürlükten kaldırmak) terimini kullanıyor. -Ed. ..f

[22*] "*Ad hominem*" tanıtlamak, tanıtlamayı karşıdaki kişinin kendi söz ya da eylemlerine dayandırmak anlamına geliyor. -Ed. ..f

[23*] Louis-Philippe döneminde Thiers hükümeti, 28 Temmuz 1835'te krala karşı düzenlenen suikastı bahane ederek, Ağustos 1835'te Meclis bürosuna son derece gerici yasa tasarıları sundu ve bu yasalar *eylül yasaları* adı verilerek bir sonraki ay kabul edildi. Yargı, ayaklanma durumunda yargılama usulünü yürürlükten kaldırma ve kendi tarafından seçilen ve sayılarını da kendi saptadığı jüri üyelerine çağrıda bulunma hakkıyla donatılıyor; basın büyük para cezaları tehdidiyle sindirilirken, en azından illüstrasyon ve resimler konusunda sansür kabul ediliyordu. -Ed. ..f

[24*] Prusya kralı Friedrich Wilhelm IV. -Ed. ..f

[25*] Sieyes'in 1789'da yayınladığı ünlü broşürün başlığına anıştırma: *Tiers Etat* [Üçüncü sınıf, burjuvazi] *nedir? Her şey. şimdiye kadarki siyasal düzen içinde neydi? Hiçbir şey. Ne istiyor? Bir şey olmak.* -Ed. ..f

[26*] Burjuvazi. Bu terimi *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu* adlı yapıtında Engels de kullanmıştı. -Ed. ..f